

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Tractatus De Opere Sex Diervm.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73915)

TRACTATUS DE OPERE SEX DIERVM.

Absoluta integra disputatione de Angelis, regrediamur ad quest. 65. à qua exorditur D. Thomas disputationem de emanatione nature corporee, atque adeo de fabrica huiusce totius mundi corporei, & præcipue hominis, cuius gratia Deus hanc mundi domum condidit. Vt verò breuitati consulamus, eaque omnia prætereamus, quæ vel in superioribus, vel apud Aristotelem tradita sunt, vel certè aliis in locis commodius tradentur, præsentem insinuimus tractatum, in quo reliqua summam comprehendamus.

DISPVATIO I.

Num sex illi dies, de quibus Genes. i. fuerint iusti dies naturales.

*Pars qua-
simis nos
suaderet.
Primò.*

QUOD non fuerint sex illi dies naturales, sed omnia, quæ in illis condita narrantur, facta à Deo fuerint simul; non solum in eodem die naturali, sed in eodem puncto temporis, suaderi potest primò ex illo Ecclesiastici 18. *Qui viuunt in æternum creauit omnia simul: ergo non sex diebus naturalibus.*

Secundò.

Secundò ex illo Genes. 2. *Iste sunt generationes cæli, & terre, quando creata sunt in die, quo fecit Dominus cælum, & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret. Ecce, Moyses affirmat cælum, & terram, & omne virgultum agri, quæ Genesios 1. prima & tertia die facta narrantur, fuisse eodem die producta: non ergo sex illi dies, de quibus Genesios 1. est sermo, fuerunt sex dies naturales, sed vnus & idem.*

Tertiò.

Tertiò, Dies naturalis est duratio integri circuli solis ab oriente in occidentem ad motum primi mobilis: sed sol Genesios 1. narratur factus quarto die: ergo non est eo loco sermo de diebus naturalibus.

Quartò.

Quartò. In Concilio Lateranensi 2. cap. *Firmiter de summa Trinitate & fide Catholica hæc continetur definitio: Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis, vtramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam: ergo cæli omnes, terra, & reliqua elementa, ex quibus mundus corporeus velut ex partibus coalescit, nec non sol, & cætera astra, ex quibus cæli similiter constant, lumen item, & vires ad influendum, quæ formas substantiales astrorum consequuntur, condita sunt simul in principio temporis vnà cum Angelis; ac proinde nec firmamentum secunda die naturali, nec sol & astra die quarta fuerit producta, atque adeo dum Genesios 1. distinctis diebus illa narrantur facta, sermo non est de diebus naturalibus.*

Molina in D. Thom.

A Quintò. Quorum Deus optimus maximus, qui simul omnia efficere potuit, sex diebus illa produxisset: atque inter productionem & productionem spatium viginti quatuor horarum expectasset: Quorum item produxisset terram aquis cooperatam, ac sine montibus, & cavernis, quam eleuaret postea, ac discooperiret aquis, quas in terræ cavitatibus includeret: Dicendum ergo est mundum hunc, vt modò est, quoad omnes suas partes, simul in principio temporis sine vlla dierum naturalium successione fuisse fabricatum. Id quod confirmari potest ex illo Deuteron. 32. *Dei perfecta sunt opera: non ergo Deus primò produxit hunc mundum imperfectum, quem postea perficeret, ac ornaret.*

Quintò.

B Quidam nonnulli ex his argumentis permoti, & ob difficultates, quæ sese offerre solent in exponendis tribus prioribus Genesios capitibus, arbitrati sunt, sex illos dies non fuisse sex dies naturales. Atque in primis Philo Iudæus lib. 1. allegoriarum legis, *Rusticiana*, inquit, *simplicitatis est putare sex diebus, aut vti que certo tempore mundum conditum.*

*Philonis, &
quorundam
aliorum sen-
tentia.*

Augustinus etiam 4. super Genes. ad litteram à cap. 2. vsque ad finem, & lib. 1. prioribus quinque capitibus, & 11. de Civitate Dei cap. 7. licet dubius, in ea tamen est sententia, vt arbitretur, omnia, quæ Genes. 1. facta narrantur sex illis diebus, fuisse simul condita in eodem die temporis nostri, imò quantum colligere possam ex Augustino variis in locis (quia obscure hac de re loquitur) in vno & eodem momento nostri temporis. Arbitratur namque, informitatem (quam ipse vocat) tam materiæ corporalis, quam spiritalis, hoc est, Angelorum, non tempore, sed natura antecessisse formationem, & ornatum huius vniuersi. Atque adeo cum scriptura Genes. 1. dicit, *In principio creasse Deum cælum, & terram; terram autem fuisse inanem & vanciam*, id est, carentem ornatu plantarum & cæterarum rerum, tenebræque fuisse super faciem abyssi, non id dixisse, quasi aliquando fuerit terra sine vilo ornatu, & quasi tenebræ antecederent lucem, sed vt explicaret, qualis esset terra ex se, & similiter qualis esset abyssus ex se, nisi à Deo cum ornatu plantarum & animalium, & cum luce solis & astrorum fuissent condita. Item quando Scriptura subiungit Deum dixisse: *fuit lux, & facta est lux: arbitra-*

D. August.

D *lucis, & facta est lux: arbitra-*

zur nomine lucis intelligi cognitione Angelorum, A
 qua se ipsos, & cetera omnia in Verbo cognouerunt
 quoad rationes, quas habent in Verbo: lucemque
 hanc, atque ad formationem Angelorum per eam,
 non tempore, sed natura solum sequutam fuisse na-
 turas Angelorum conditas, quas Genes. 1. vult illis
 verbis significari, *In principio creauit Deus caelum, &
 terram*, ita vt nomine *caeli*, creaturae spirituales, quae
caelum caeli dicuntur, intelligantur: nomine vero,
terrae & aquarum, intelligatur tota natura corpo-
 rea. Sex autem dies, de quibus Genes. 1. est sermo,
 in eum modum explicat, vt nomine, *dies*, intel-
 ligatur cognitio, qua Angeli in Verbo cognoue-
 runt ea, quae singulis illis diebus narrantur facta,
 quoad rationes eorum in Verbo, quibus facta sunt:
 haec vero, natura saltem, antecedit cognitionem
 earundem rerum, qua ab eisdem in Angelis pro-
 prio genere cognita sunt, eo ipso quod singulae sunt
 facta: atque haec cognitio, vt imperfectior, appelle-
 tur *Vespertina*, seu *vespere*: & praeter has duas co-
 gnitiones detur tertia, qua angeli sancti statim, ac
 vnumquodque in proprio genere productum co-
 gnouerunt, retulerunt illud in laudem conditoris.
 Hanc cognitionem vult Augustinus appellari mane,
 eo quod perfectior sit, quam nuda cognitio rerum
 in se ipsis, & minus perfecta, quam quasi meridia-
 na lux cognitionis rerum in Verbo. A cognitione
 tamen rerum in Verbo, quae *dies* dicitur, censet, tam-
 quam a perfectiori, collectionem ex ipsa & ex ma-
 tutina & vespertina appellari *dies*, non secus, ac in
 diebus temporis nostri, a tempore quo sol lucet su-
 per terram, tamquam a praestantiori parte, aggrega-
 tum ex illo & ex tempore noctis appellatur *dies*
 integer viginti quatuor horarum. Porro quia in
 huiusmodi tribus cognitionibus nihil reperitur,
 quod rationem habeat noctis, ait Augustinus Scri-
 pturam dum sex illos dies enumerat nulla noctis
 facta mentione, dicere, *factus est vespere & mane dies*
primus, secundus, &c. Augustinus autem affirmat
 vnumquemque horum dierum finiri in vespere, ita
 vt mane sit initium sequentis diei, terminans pra-
 ecedentem. Cum autem cognitionem, qua Angeli post
 agnitas res in proprio genere, illas in laudem condi-
 toris retulerunt, appellat Augustinus cognitionem
 matutinam: Nescias facile in eo discernere, an mane
 quod est initium sequentis diei sit cognitio, qua res
 in die praecedente productas Angeli retulerunt in
 laudem conditoris, an potius cognitio, qua res in
 eodem die productas in laudem conditoris direxe-
 runt. Et quidem, si Augustinum legas attentè, potius
 illud primum, quam hoc secundum, videri in-
 nuere. Sex itaque illos dies ita distinguit, vt pri-
 mus fuerit, cognitio, qua Angelus se ipsum, & ea,
 quae ante secundum diem narrantur facta, cogno-
 uit, primo in Verbo, & deinde in proprio genere.
 Secundus vero fuerit cognitio, qua cognouit fir-
 mamentum, diuisionemque aquarum, quae sunt
 super firmamentum ab iis, quae sunt infra firmamen-
 tum, primo in Verbo, & deinde in proprio genere:
 ita de ceteris rebus, quae sequentibus diebus nar-
 rantur facta, quasi vnus & idem dies, quo omnia si-
 mul sunt facta, repetitus, seu distinctus ita duplici
 aut triplici illo genere cognitionis angelicae, com-
 paratione rerum illarum diuersarum, quas Deus con-
 didisse scribitur, sit illi sex dies. Placuit autem tam
 multis explicare sententiam Augustini, vt semel in-
 telligeretur exactè, quid de hac re senserit.

Refellitur.

Sententia haec Augustini, quatenus habet, Deum
 produxisse simul totum hunc mundum, & non suc-
 cessiuè per sex dies naturales, impugnabitur statim;

cum refellemus quorundam aliorum sententias, qui
 hac in parte cum Augustino conuenient: estque id
 sanè contra communem Patrum sententiam, Chry-
 sostomi homilia 3. in Genes. Ambrosij lib. 1. He-
 xaëmeron cap. 7. Basilij in Hexaëmeron homilia
 2. Gregorij Nazianzeni oratione 45. ac ceterorum.
 Quatenus vero habet, sex illos dies esse duo aut
 tria illa genera cognitionum angelicarum collata
 ad sex illa genera rerum, est sanè singularis Augu-
 stini, saluaque reuerentia, quae sanctissimo Patri de-
 betur maxima, potest impugnari primo. Quo-
 niam quando Deus creauit caelum & terram, pri-
 mamque substantiam Angelorum, Angeli erant in
 via, nec videbant diuinam essentiam, vt supra osten-
 sum est: ergo tunc non habebant cognitionem in
 Verbo, qua se ipsos potius natura in eo intelligen-
 rent, quam in proprio genere, vt dies primus esse
 vtraque cognitio meridiana & vespertina ipsorum
 met, vt vult Augustinus 1. de Ciuitate Dei cap.
 7. Idemque argumentum fieri potest de ceteris
 diebus: si namque cetera vna cum substantiis An-
 gelorum fuerunt simul condita, vtrique Angeli, in
 quo instanti conditi sunt, cognouerunt reliqua in
 proprio genere, aut certe cognoscere potuerunt,
 reque ipsa cognorunt ea omnia, ad quae aduer-
 tunt: cum ergo in eo instanti non habuerint vi-
 sionem eorum in Verbo, imò nec in sequentiè
 quod fuerint viatores, consequens profectò est,
 vt non prius eiusmodi res cognouerint in Verbo,
 quam in proprio genere, ac proinde vt dies illi, de
 quibus Augustinus loquitur, nec fuerint simul in
 instanti temporis, in quo res condita sunt, nec in
 eis meridiana, aut matutina cognitio earum rerum
 in Verbo antecesserit natura cognitionem earum-
 dem rerum vespertinam, seu in proprio genere. Nisi
 forte quis in defensionè Augustini dicet, cogni-
 tionem illam rerum in Verbo, ex qua dies illi coa-
 lescent, non fuisse cognitionem intuitiuam, sed ab-
 stractiuam. Verumtamen neque id consonum est
 doctrinae Augustini, neque credibile est, dari posse
 cognitionem abstractiuam Verbi, qua ita cogno-
 scatur Verbum, vt in eo res creatae conspiciantur.
 Secundò, ex sententia Augustini mandus totus
 simul cum Angelis conditus est: sed prius est An-
 gelos esse, quam illos habere cognitionem in Ver-
 bo: ergo cognitio in Verbo, qua Angeli se & alia
 cognouerunt in Verbo, non antecesserit natura
 creationem Angelorum, & ceterarum rerum, vt
 vult Augustinus, qui ea de causa cognitionem il-
 lam rerum in Verbo appellat *matutinam*, seu *diu-
 nam*, quod natura antecedit productionem re-
 rum, quae in Verbo cognoscuntur.
 Tertio, Cognitio, qua angeli res in Verbo co-
 gnoscunt, non est plures, sed vna simplicissima: er-
 go non est, quod illa comparatione obiectorum
 appelletur plures dies.
 Quarto quoniam si cognitio, qua angeli res in
 Verbo, & in proprio genere cognouerunt, essent
 illi dies, omniaque facta fuissent simul in eodem
 temporis momento, nulla sanè esset ratio, quare
 cognitio potius quarundam rerum, quam aliarum,
 diceretur primus, aut secundus dies, & non tertius,
 aut quartus, aut quicumque alius: quin potius, si
 ad solas naturas rerum attendamus, ineptè dies illi
 essent numerati, vt statim ostendemus.
 Postremo, quia appellare cognitiones illas re-
 rum in Verbo, & in proprio genere, *dies*, multipli-
 carèque ea ratione dies comparatione diuersorum
 obiectorum, est vti vocabulis ad libitum, & pro-
 pter omnium sensum & opinionem. Nec vllam ve-
 ritatem

rifimilitudinem habet, Moysen cum populo rudi in ea significatione fuisse locutum, quam vix vllus potuit excogitare, excogitatamque sibi persuadere: quare exponere in eo sensu Scripturas sacras, est sanè earum auctoritatem enervare & (si in impugnanda sanctissimi, eminentissimique Doctoris de Ecclesia & sacra Theologia quam meritissimi sententias, fas est ita loqui) ludibrio fortè eam coram infidelibus exponere. Meritò ergo sententia Augustini ab aliis Patribus & doctoribus communiter reprobat.

Procopius quid afferuerit de propo-
sita quaestio-
ne.

Procopius, inter autores Græcos asseruit etiam, omnia à Deo facta fuisse simul. Moysen verò numero sex illorum dierum fuisse usum, docendi gratia, ob imbecillitatem intellectus nostri, qui non poterat tam multa simul capere.

Caietani opinio.

Caietanus, dum interpretatur illud Genes. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. & illud Genes. 2. Iste sunt generationes cæli & terra, affirmat, sex illos dies esse quidem dies naturales viginti quatuor horarum, vt habet communis Doctorum sententia: at tamen omnes esse vnum & eundem diem sexies repetitum per comparationem ad illa quæ sex illis diebus dicuntur producta, ita scilicet, vt per comparationem ad ea, quæ prima die Deus condidit dicatur *dies primus*, per comparationem verò ad ea, quæ dicuntur producta secunda die, dicatur *dies secundus*, & ita consequenter. Ait namque propter sanctificationem diei septimi in memoriam beneficij creationis in lege præcipiendam, vnum & eundem diem in ordine ad sex illos gradus rerum sese consequentes, appellari sex dies cum tamen sit vnus & idem. Addit Caietanus, omnia, quæ illis sex diebus facta narrantur, siue illa corpora simplicia sint siue mixta, non solum fuisse producta in eodem die naturali, sed etiam in primo instanti illius diei, atque adeò simul.

Refutatur.

Sententia hæc, quatenus affirmat mixta omnia producta fuisse vna cum cæteris rebus in eodem temporis momento, tam parum tuta est in fide, vt non dubitem eam cum Scripturis sacris pugnare. Ex ea enim sequitur, plantas & animalia terrestria non fuisse producta ex terra, sed ex nihilo, pisces & volatilia cæli non fuisse condita ex aqua, sed ex nihilo: contrarium verò affirmat aperte Scriptura Genes. 1. Ex ea etiam sequitur, Adamum non fuisse productum de limo terræ sed de nihilo: cuius contrarium affirmat Scriptura Genes. 2. Præterea cap. Firmius de summa Trinitate, & fide Catholica definitur, Deum simul ab initio temporis condidisse de nihilo creaturam spiritualem & corporalem, angelicam, & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam: non ergo in quo instanti produxit Deus Angelos & mundum corporeum, produxit etiam primum parentem, sed postea.

Quod si Procopius in eadem fuit sententia, qua Caietanus, simili quoque modo eius opinio est explodenda. De Augustino constat tum ex 5. super Genes. ad litteram c. 4. tum ex toto ferè sexto libro, vbi hac de re copiosè disputat, non fuisse eius sententia. Licet enim obscure loquatur, sententia tamen ipsius est, Deum, plantas, hominem, & cætera animalia, quæ Scriptura partim ex aqua, & partim ex terra facta commemorat, fecisse simul cum cæteris rebus; totòque hoc mundo vniuerso vt modò est, non quidem actu, sed potentia, ac virtute, tamquam in materia & caulis, ex quibus postea orientur, & quasi rationibus seminalibus: postea verò Deum illa fabricasse actu ex aqua & terra, vt Scriptura commemorat: negare tamen non po-

Malina in D. Thom.

A test Augustinus, nec negat, in vniuerso ante eorum productionem non fuisse sufficientes eorum causas effectrices, præsertim animalium perfectiorum, debuissèque primò à Deo ex aqua & terra procreari tamquam à præcipua causa efficièti, quod & factum est.

Canus in commentariis manuscriptis in primâ parte Diui Thomæ affirmat, dies, de quibus Genes. 1. fit mentio fuisse naturales: & nihilominus Deum produxisse simul, non solum in eodem die, sed etiam in eodem puncto temporis, totum hunc mundum quoad omnia corpora simplicia, ex quibus constat, atque vt modò sunt: mixta verò produxisse posterius tempore: eò quòd ea ex corporibus simplicibus conflauerit: vt probant argumenta, quæ aduersus Caietanum texuimus. Credit tamen probabile esse, quòd Deus produxerit mixta in eodem die, in quo mundum creauit, paulò tamen post mundi creationem. Ad quæstionem verò, quæ statim sese offert, quanam ergo ratione Genesios 1. res sex diebus narrantur factæ, si omnes in eodem die naturali, & eodem temporis puncto sunt productæ? Respondet, Moysen eo in loco usum fuisse locutione absoluta pro conditionali, quasi sensus sit, si Deus sua opera successiue fecisset, mundumque perfecisset successiue, eò modo quo homines efficiere sua opera consueverunt, fecisset illa sex diebus naturalibus, eo ordine, quo ibi facta fuisse memorantur.

C Reddit Canus rationem, cur Deo inspirante Moyses in eum modum fuerit locutus, quoniam, inquit, lex ad duo ordinatur, nempe ad Deum colendum, & ad instruendum hominem in vita politica: cum ergo cerneret Moyses ad vtrumque expedire, vt homines sex diebus laborarent, & septimum quemque ad memoriam beneficij creationis diuino cultui dicarent, ita fabricam huius mundi Deo inspirante factam fuisse narrauit, ac si Deus sex diebus quæ in eo continentur, fecisset, & septimo die à fabrica cessasset, vt vel ea ratione homines ad laborem, & diuinum cultum memoria, & exemplo beneficij creationis allicerentur.

D Vt verò Canus hanc suam sententiam persuadeat veròque similiorem efficiat, ostendit usum locutionis absolute pro conditionali frequentem esse, tum apud Aristotelem, tum etiam in Scripturis sacris. Aristoteles namque 2. de cælo capit. 2. affirmat, *motum primi mobilis incipere ab oriente*: cum tamen ex ipsius sententia, qui mundum ab æterno fuisse est arbitratus, motus numquam incepit: vsus est ergo locutione absoluta pro conditionali, vt sit sensus, si habuisset initium, incepisset ab Oriente. 4. etiam Physicorum ait, *nunc fluens efficere tempus: sicut Mathematici dicunt, punctum fluens efficere lineam*. Vtraque autem locutio est absoluta pro conditionali, id est, si non flueret, efficeret tempus, si punctum flueret, vestigium sui relinquendo, efficeret lineam, Paulus 1. ad Timotheum 2. *Deus inquit, vult omnes homines saluos fieri*, quod exponitur conditionaliter, si per ipsos non steterit. Matthæi 24. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, id est, esto cælum & terra transirent, verba mea implerentur: quæ locutio non est absoluta, sed conditionalis: cælum namque & terra in æternum stabunt. Et psal. 101. *Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes*, id est, esto illi pereant, tu permanebis, quod Hispanicè dicimus, *bien pueden ellos perecer, mas vos permaneceréis*. Accedit, quòd in communi vsu loquendi, quando aliquis vno die effi-

Canis sententia.

Vt confirmet Canus suam sententiam.

dic id, in quo alios sex dies consumeret, dicimus, illud esse opus sex dierum, id est, quod si alius fecisset, consumpsisset in eo sex dies.

Mundus hic quoad simplicia corpora neque in eodem tempore pun-cto, neque in eodem die naturali est co-actus.

Sententia hæc tenet relata; quatenus conveniunt in eo quod dicunt, totum mundum quoad corpora omnia simplicia productum esse, ut modo est, in vno & eodem instanti simul cum Angelis; & omnia quæ Genes. i. facta narratur, producta fuisse in eodem die naturali, sanè ut sunt contra communem Patrum Doctorumque expositionem, ita nobis nulla ratione probantur. Et quando aduersus eas non aliud esset argumentum quam violentia, quæ Scriptura sacra Genes. i. infertur, id sufficientissimum esse deberet. Quis enim sibi persuadeat, Moysen Spiritus sancti afflatu incitatum, in docenda prima rerum constitutione, fabricaque vniuersi, populum illum rodem in eo sensu fuisse allocutum: sanè id errandi potius quam veram comparandi existimationem de tempore & modo, quo Deus hunc mundum totum constituerat, præbuisset occasionem, adeo sententiæ illæ omnes contorquent sensum, quem Scriptura sacra aperte sonat. Quare tutius, multoque melius iudico, infallibili Scriptura sacra autoritati inniti, eamque exponere in sensu quem verba ipsa præ se ferunt, atque iuxta illam eo modo expositam metiri & iudicare de sententiis hominum, quam propter fallaces hominum existimationes contorquere Scripturam facram, eamque à legitimo sensu, quem verba sonant, extrahere. Deo igitur faciente ita Scripturam primi capituli Genesios conabimur interpretari, ut nullam omnino vim illi inferamus, sed omnia prorsus, ut verba sonant, explicemus, omniumque rationem sufficientem reddamus. Atque hæc sit prima impugnatio omnium illarum opinionum.

Secundo, aduersus Caietanum & Canum argumentor in hunc modum, si omnia, quæ Genes. i. sex diebus facta narratur, vnicuique die naturali Deus fabricauit, quæ quæso inter ea est connexio, ut dies, comparatione eorum, quæ simul facta sunt, illo ordine computentur, & non potius alio? Sanè nulla: quin potius dies illi ineptissime eo ordine essent connumerati, aut potius res ineptissime eo ordine essent commemoratæ factæ illis diebus. Etenim si quatuor elementa, orbis cælestes, sol, astra, & lumen eorum, simul effecta sunt, nulla prorsus est ratio, quare potius lumen dicatur factum prima die, sol verò & astra quarta die, quam à contrario: quin potius, eum iuxta sententiam, quam impugnamus, sol & astra sint subiectum illius lucis, quæ Genes. i. narratur facta prima die: subiectum verò & radix lucis lucem ipsam natura antecedit: è contrario sanè dicendum fuisset, solem, & cætera astra facta fuisse prima die, lucem verò die alia, si causa & effectus coniungenda erant, & narranda quasi effecta distinctis diebus. Eodem modo, cum firmamentum in se habeat solem & sidera, à quibus luxilla emanat, commemorari debuit tamquam effectum aut lucem, si narratio sic erat texenda, ut lux & firmamentum quasi distinctis diebus fabricata referrentur. Item nulla est ratio, quare congregatio aquarum, discooperitio terræ, productio arborum & herbarum potius dicantur facta tertia die & luminaria cæli quarta, quam è contrario: quinimo si res habuit, ut Caietanus & Canus censent, rationi erat longè magis consentaneum, ut astra & luminaria cæli, quæ corpora sunt non solum nobiliora, sed etiam suapte natura instituta, ut essent causa lignorum & herbarum, prius narrarentur facta, præsertim cum ex

sententia Cati, ligna & herba postentis tempore, quam luminaria cæli producta sint.

Tertio, aduersus Canum possumus argumentari in hunc modum. Cum hypothese quoddam Deus mundum hunc esset fabricatus successiuè, non magis est coniunctum, quod illum esset fabricatus sex diebus, quam sex horis, aut sex quadrantibus, vel quocumque longiori, aut breuiori tempore: potuit enim pro arbitratu in longiori, vel breuiori tempore illum successiuè fabricari: imò nec coniunctum erat, ut in sex moris temporis illum conderet: potuit namque vno die congregare aquas in vnum locum, & discooperire terram, & alio producere plantas: quæ tamen Genesios i. eodem die narratur facta: potuit etiam producere pisces vno die, volatilia alio, & animalia terrestia alio: cum tamen hæc omnia quarto die narratur facta: ergo locutio, qua Moyses Genes. i. hac in parte est vsus, non est absoluta pro conditionali, quasi sit sensus, quod si, quæ sex diebus narratur facta, operatus esset successiuè, operatus ea fuisset sex diebus: quandoquidem vel intra vnum diem, vel in longiori aut breuiori tempore potuerit Deus successiuè illa omnia operari. Quod si dicas, conditionem, sub qua locutus est Moyses, fuisse, quod si alius à Deo ea esset operatus, indigeret sex diebus (ut Canus innuere etiam videtur) ridiculum sanè id est: etenim alius à Deo, neque in sex, neque in sexcentis annis, aut quouis alio longissimo tempore potuisset ea fabricari. Ea autem, quæ Canus in confirmationem suæ expositionis adducit, non cogunt: Tum quia ex eo quod Scriptura vno in loco vtatur forma absolute locutionis, pro conditionali, non sequitur in alio etiam loco eadem forma loquendi vti. Tum etiam quia, quando locutio est conditionalis, modus ipsi loquendi, antecedentiæque & sequentiæ illam indicant: in re autem, de qua loquimur, series ipsa totius capituli, in quo dies diuiduntur, diuersaque distinctis diebus facta narratur, contrarium manifestè innuit. Adde, eiusmodi expositiones, quod sermo sit conditionalis pro absoluto, aut è contrario, vitandas esse quoad fieri possit, in re autem, de qua disputamus, nulla omnino est necessitas, ut Scripturae contextus eo modo exponatur, ut ex dicendis erit manifestum.

Quarto aduersus præcedentes omnes opiniones possumus argumentari: quoniam Genes. i. postquam dictum est, *In principio creauit Deus caelum & terram*, subiungitur: *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebra erant super faciem abyssi*: ergo tenebrae (hoc est, carentia luminis) fuerunt aliquando in vniuerso antequam Deus produceret lucem: iuxta sententias verò, quas impugnamus, semper fuit lux in vniuerso: eod quod lux, sol, & cætera astra, creata sint simul cum caelo & terra: hæc igitur sententia Scripturae sacrae repugnant. Augustinus & Canus concedant, semper fuisse lucem in hoc vniuerso: negant tamen inde sequi, ipsorum sententias contrarias esse Scripturae sacrae. Dicunt enim, quando Genes. i. dicitur, *tenebras fuisse super faciem abyssi*, explicari, qualis esset abyssus ex se, nepe quæ ex se non haberet lucem: non tamen negari habuisse illam semper ab extrinseco, videlicet à sole. Sed quam violenta sit hæc expositio, nemo est qui non videat. Ex eisdem verbis potest confici hoc argumentum contra Caietanum. Terra aliquando fuit inanis & vacua, ut Scriptura affirmat: ergo aliquando nec habuit plantas, nec animalia: ergo animalia & plantæ non fuerunt productæ simul cum terra.

Aduer

Aduersus omnes sententias facit illud Exodi 20. Memento ut diem sabbathi sanctifices, sex diebus operaberis, septimo autem die Sabbatum Domini est, non facies opus in eo: sex enim diebus fecit Deus caelum & terram, & mare, & omnia, quae in eis sunt, & requieuit in die septimo. Atque inde colligunt sancti Patres mundum fabricatum fuisse die Dominica, quae est septima à Sabbatho, in quo Deus quieuit ab opere suo. Idque affirmat Leo in epistola 79. ad Dioseorum Episcopum Alexandrinum, & refertur d. 75. c. Quod die Dominico. Quare constanter affirmandum est, sex diebus naturalibus produxisse Deum successiue ea quae Genes. 1. narratur fabricata, atque eo ordine, quo ibi fabricata commemorantur.

Mundum die Dominica esse constructum.

Mundum cur non simul, sed sex diebus constructum.

Sed dices, ut quantum argumentum supra positum obiciebat, quorum Deus optimus maximus, quae simul efficere potuit, successiue sex diebus produxit: In primis responderi sic possit: Quis nouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? iudicia Dei abyssus multa. Quamuis autem altissimi consilia in operibus suis in hac vita non assequamur, idem tamen discendendum non est ab eo quod tam apertis verbis litterae sacrae circa fabricam vniuersi sonant; cumque Deus opt. eo modo potuerit hunc mundum condere, quo Scriptura Genes. 1. apertis verbis narrat, id constanter affirmandum est, intelligendaque sunt rationes, cui eo modo illum condiderit. Quod si non occurrant, humiliter caput erit Scripturis subiiciendum, nostraque profitenda ignorantia, Respondendum est deinde, quamuis non omnes rationes assequamur, quibus ductus Deus ita successiue per partes hunc mundum fuerit fabricatus, non tamen ad eam rem perquam idoneas & sufficientes deduxerit: nos ex multis has possumus in praesentia reddere.

Primum, ut ex modo fabricandi doceret homines, sex diebus esse illis laborandum, & septimum quemque diem suum in memoriam aliorum beneficiorum, tam praecipue creationis, quod ceterorum fons fuit, origo, ac fundamentum, esse diuino cultui dicendum, atque ad vtrumque ex modo fabricandi vniuersi homines alliceret, simulque illos doceret septimanam, tam aptam ad diuidenda tempora: repetitionemque illius ad menses & annum supputandum. Si enim hac causa sufficiens fuit, ut Deus Moysen in earet, vel ad eundem diem comparatione diuersorum effectuum appellandum sex dies, ut Caietanus ait, vel ut absoluta vreretur locutione pro conditionalis, ut Cano placet, cur non etiam, aut cur non potius reputabunt eam sufficientem, ut non simul, sed sex diebus successiue per partes produxerit mundum, quo modo Scriptura verbis apertis productum fuisse narrat: cum pro libertate sui arbitrij vtroque modo, hoc est, vel simul, vel successiue potuerit eum producere?

Secunda ratio reddi potest, ut ea successiua productione ostenderet, quid naturae rei postularer, & quid finis, ad quem vniuersum condebar: hac enim ratione prius produxit terram, aquis coopertam, ut terrae & aquae naturae efflagitaret: postea vero terram supra ipsius naturam eleuauit, congregauitque aquas in locum vnum, ut terra hominum habitationi, generationique earum rerum, quae homini necessariae erant, inferiret. Huic rationi possumus hanc aliam partem annexere, nempe ut ex illa successiua rerum productione melius intelligeretur ordo vniuersi, & ad quem finem res creatae dirigantur: id quod, cum singula in particulari suo loco fuerint explanata, clarius elucecet, interim supponatur.

Tertia ratio est, ut ex successiua rerum productione perfectio, & pulchritudo mundi huius vniuersi magis innotesceret. Opposita namque iuxta se posita clarius elucescunt. Praecedente itaque mundo in tenebris, mentisque sine vlla profus luce cogitato, intelligitur melius, quanta pulchritudo & perfectio ex luce illi accesserat. Mente item cogitato mundo, qualis erat in vnoquoque dierum, qui deum sextum antecesserunt, sine perfectionibus, quae sequentibus diebus addita sunt, elucescit clarius ordo, pulchritudo, & perfectio vniuersi, additis perfectionibus, quae sequentibus diebus accesserunt, magisque sapientia artificis innotescit. Decens praeterea erat, ut autor naturae cum ordinem in hoc mundo fabricando, naturaque condenda seruaret, quem naturae ipsi, quam condebat, iunctum, inditumque esse volebat: eum vero ordinem naturae indidit, ut ab imperfectioribus ad perfectiora, & à minoribus ad maiora progredereetur. Quibus haec addit Ambrosius lib. 1. Hexaëmeron cap. 7. *Deus successiue hunc mundum produxit ac perfectiuit, imitatoris sui nos esse voluit, ut primo faciamus aliqua, postea venustemus, ne dum simul vtrumque adimimus, neutrum possimus implere.* His aliisque de causis, quae ut sequentibus non modicam afferent lucem, sic quoque ex dicendis clarius patebunt, autor naturae sex dierum spacio voluit successiue mundum moliri, eumque venustate.

Ad primum ergo in contrarium dicendum est, illud Ecclesiastici 18. intelligendum esse de iis, quae producta sunt ex nihilo, seu per creationem pressè supptam, & de entibus completis (quod dico propter animam rationalem): haec enim omnia simul cum Angelis producta sunt, ut in sequentibus videbimus: reliqua vero, quae postea sex illis diebus facta narrantur, non sunt producta ex nihilo, sed ex praesupposita materia. Alius etiã sensus illorum verborum est: *Qui viuunt in aeternum, creasse omnia simul: quae produxit per seipsum immediate tamquam autor & institutor naturae, qualia fuerunt ea omnia, quae producta sunt sex illis diebus: non tamen creasse omnia simul mathematicè, quasi ea omnia produxerit in eodem instanti, sed simul, hoc est, in principio temporis per sex illos dies, quotidie aliquid producendo, nullumque in ermittendo diem, in quo aliquid non produxerit, eoque modo continuando feriem productionis, iuxta quem sensum ait Christus de diabolo Ioan. 8. *Ab initio diabolus peccat.* Neque enim intelligit ab initio mathematicè, quippe cū prius fuerit in gratia, quam peccaret: sed intelligit moraliter, ita ut sit sensus, *Ab initio, id est, in parte temporis proxima, seu non multum distate ab initio.* Praeterea ea omnia, quae post primum instans sex diebus sequentibus produxit, produxerat iam antea in primo instanti, quoad materiam, qua constant, & ex qua producta sunt.*

Ad primum in oppositum responso.

Ad secundum D. Thomas q. 74. art. 2. ad primum cum Augustino super Genesim ad litteram cap. 4. respondet, *ibi quidem tantum esse sermonem de die vno, hoc est, de primo, in quo Deus creauit caelum & terram: attamen non esse sermonem de ea productione virgultorum & herbarum actu, quae die tertia commemorantur, sed de productione virgultorum & herbarum in potentia, atque adeo secundum quid, quae fuit prima die, ut supra de mente Augustini exposuimus.* Quod autem sit eo in loco sermo de productione in potentia, & non in actu, probat Augustinus & D. Thomas ex ipso contextu: loquitur enim de virgultis antequam oriententur in terra, & de herbis antequam germinarent.

Ad secundum.

rent : constat autem virgultum, antequam oriatur, A
 & herbam, antequam germinet, non esse virgul-
 tum & herbam in actu sed in potentia. Communis
 tamen ac amplectenda expositio est, esse eo loco
 sermonem de virgultis & herbis in actu, quae ter-
 tia die producta sunt. Verbum enim illud, *antequam*
oriatur in terra, intelligendum est, ortu naturali,
 eodemque modo intelligendum est verbum illud,
antequam germinaret, huiusque rei rationem subiun-
 git Moyses, dicens: *Non enim pluerat Dominus super*
terram, & homo non erat qui operaretur terram: ad natu-
 rales autem generationes arborum & herbarum,
 & pluvia, & cultus hominis, concurrunt: vt ergo
 innueret Moyses se loqui de generatione virgul-
 torum & herbarum, non naturali, quae per causas
 naturales fit, sed de prima, quae est immediatè à
 Deo autore ac institutore naturae, quam cetera
 supponant, addidit illa verba, *antequam oriatur in*
terra, & antequam germinaret. Iuxta hoc ergo dicunt
 Doctores communiter, Moysen eo loco sumpsisse
 diem pro tempore, iuxta illud Deuter. 32. *Iuxta est*
dies perditionis, id est, tempus. Isaia 9. *Sicut in die*
Madian. Ioan. 8. *Abraham exultauit, ut videret diem*
meum. Et c. 9. ait Christus, *Me oportet operari donec*
dies est, id est, dum tempus est, & alibi saepe in Scri-
 ptura sumitur dies pro tempore: frequens etiam est
 hebraismus in literis sacris, vt singulare sumatur
 pro plurali. Si manus dic (& hoc mihi magis placet)
 Moysen breuitati studuisse supposita dierum di-
 stinctione, quam capite praecedente praemisera-
 verbaque illa, *in die quo fecit Dominus caelum & terra,*
quando creati sunt, in die quo fecit Dominus caelum &
terram, & in die quo fecit omne virgultum agri ante-
quam oriatur in terra, & omnem herbam regionis, prius
quam germinaret: non enim pluerat Deus super terra, &c.
 Hic obiter adiciam expositionem illorum verbo-
 rum, quae post illa: *non enim pluerat Dominus Deus*
super terram, & homo non erat, qui operaretur terram.
 Genes. 2. se quattuor. Horum scilicet: *sed fons ascen-*
debat à terra irrigans vniuersam superficiem terra. Cir-
 ca qua obserua, vb. interpretas Latinus & Septua-
 ginta translulerunt, fons, Hebraice haberi, *18 Ed.*
 quod Hebraei, & Christiani eius linguae peritissimi
 dicunt significare vaporem: & ita in Bibliis Antuer-
 pienlibus expositio interlinealis transfert, *sed vapor*
ascendebat à terra. Praeter Aquilam verò referen-
 te Theodoro, conuenit etiam Paraphrastes Chal-
 daeus transferens *nubem*. Abulensis quoque affir-
 mat, vocem, *18 Ed.* equiuocam esse, & tum fontem,
 tum etiam vaporem significare. Quamuis autem
 Hebraei nostri temporis pro solo vapore vsurpari
 dicant, certè mihi maximum est argumentum, fon-
 tem etiam significare, quod Septuaginta, quorum
 materna lingua erat Hebraea, & Latinus interpres
 fontem translulerunt. Si ergo, *18 Ed.* vaporem in-
 terpretemur, planus sanè atque legitimus illorum
 verborum est sensus. Ait namque Moyses, non so-
 lum ante quattuor diem, in quo Deus solem & cae-
 tera astra produxit: sed etiam quattuor die, & deinceps
 per aliquod tempus, non fuisse pluiam. Ex-
 pediebat quippe mundum in constellatione serena
 fabricari, vt eximia illius pulchritudo melius con-
 spiceretur, maiorque esset. Eo autem tempore, quo
 non pluit, ait Moyses, vaporem ascendisse de terra
 solis: vt & aliorum astrarum, qui, noctis frigiditate,
 in copiosissimum rorem concretus, ac decidens,
 sufficienter vniuersam irrigabat terrae superficiem.

Cum enim defluentibus aquis die terra à terra
 superficie, madida illa relinqueretur, vaporem co-
 piosum solis, aliorumque astrarum caliditate ex se
 emittebat, qui in rorem abundantem resolutus,
 quantum sat tunc erat vniuersam terrae superfi-
 ciam irrigabat. Si verò, *18 Ed.* fontem interpre-
 temur, vel cum Augustino est dicendum, Scriptu-
 rae more, sumi singulare pro plurali, sensumque
 esse, *fontes*, interim dum non pluit, sufficienter ir-
 rigasse vniuersam superficiem terrae, coadiuuante
 copioso vapore, qui in rorem, vt diximus, eo tem-
 pore conuertebatur. Vel dicendum est nomine
 fontis eundem vaporem intelligi, eo modo quo
 Aristoteles in libris Meteororum vaporem nubium
 fluxum à terra ascendentem, & rursus in terram
 descendentem, eamque irrigantem appellat. Fuisse
 autem vnum aliquem fontem antequam plueret,
 qui istatis temporibus de terra ascenderet: vni-
 uersamque illius superficiem inundaret, transgre-
 diendo montium cacumina, etiam insularum, im-
 probabile prorsus iudico. Neque enim ille esset
 mare, quod & falsum, vt dicemus, iam tunc erat,
 & fontis nomine non comprehenditur, neque ve-
 rè de terra ascendere diceretur. Neque item esset
 aliquis alius, quia non explicabitur quifnam is
 fuerit, & quid de eo, postquam plueri cepit super
 terram, sit factum. Adde, eum vniuersam terrae su-
 perficiem irrigandi modum, neque sine ingenti
 miraculo constitui posse, neque aprum & conueni-
 entem esse, quoniam potius irrationabilem: peime-
 ter namque animalia terrae, quin & ipsum homi-
 nem. Neque enim eiusmodi irrigatio ante sextum
 diem fuisset necessaria: è quò terra à tertio vsque
 ad sextum diem sufficienter retineret humiditatem
 aquis tertio die ab ea defluentibus.

Ad tertium dicendum est, nomine *dies naturalis*,
 intelligi spatium seu durationem viginti quatuor ho-
 rarum, in cuius altera parte est lux in nostro hemis-
 phærio, cui succedit nox, atque absentia luminis: ca-
 quippe pars, in qua est lux, appellatur *dies*, & ab illa
 tamquàm à nobiliori parte tota duratio viginti qua-
 tuor horarum *dies*, appellatur: quia ergo integer cir-
 culus solis ab oriente in occidentem conficitur dura-
 tione viginti quatuor horarum, solque sua praesentia
 efficit lucem, cui per eum de solis recessum succedit
 nox, durationem circuli solis ab Oriente in Occi-
 dentem appellamus *diem*. Quòd si sine sole similis
 esset lux intra spatium viginti quatuor horarum, cui
 nox, absentiaue luminis succederet, talem duratio-
 nem perinde diè appellaremus. Hinc est, quòd cum
 similis alternatio lucis & tenebrarum fuerit in hoc
 mundo per spacium viginti quatuor horarum ter-
 repetitum, antequàm Deus produceret solem, fue-
 rint in hoc mundo tres dies naturales antequàm
 esset sol. Ad argumentum ergo negandum est, sine
 sole non potuisse praecedere dies: diemque in hoc
 mundo fuisse solum durationem circuli solis ab
 oriente in occidentem. Solutio hæc ex dicendis
 inferius dilucidior reddetur. Illud admonuerim,
 ob id durationem viginti quatuor horarum ap-
 pelli *diem*, quia alterationes lucis & tenebra-
 rum, neque plus, neque minus durant: quòd si
 plus aut minus durarent, dies essent maiores, aut
 minores. Hinc est, quòd illi, qui ab ortu solis, aut
 ab occasu supputant dies, quosdam dies habent
 maiores, quam sint dies viginti quatuor horarum,
 & quosdam minores: è quòd, quo tempore sol
 ad eos accedit ab vno ortu aut occasu vsque ad
 alium, sit maius spacium, quam viginti quatuor
 horarum, & quo tempore sol ab eis recedit, ab

MOLL
 IN
 D. VI

vno ortu aut occasu ad alium sit minus spaciū quam viginti quatuor horarum: quod non habent, qui sup putant dies à media nocte in mediam noctem, vt nos facimus, aut à meridie in meridiem: hi enim omnes semper habent dies æquales. Quando etiam fteit sol tempore Iosue, & regressus est tempore Ezechiae, dies excessit horas viginti quatuor.

Ad 4. Ad quartum neganda est consequentia: nomine enim, creaturæ corporalis atque mundanæ intelligit eo loco Concilium hunc mundum corporalem quoad statum, quem habebat, quando primò conditus est, antequam Deus produceret lucem & reliqua, quæ cæteris diebus producta narrantur: tunc autem non habebat omnes partes integrantes, quibus modò constat, vt ex dicendis in sequentibus patebit: quare neque firmamentum, neque solem & astra habebat: satis autem perspicuum est, Concilium non intendisse definire eo loco, Deum produxisse simul, quæ Genes. 1. sex diebus producta narrantur, atque adeò definitionem illam opinionio, quam sequimur, & quam apertè sonat historia Genes. 1. minime aduerfari.

Ad 5. Ad quintū patet solatio ex dictis: reddita enim sunt rationes, cur Deus produxerit res successiue.

Ad confirm. Ad confirmationem dicendum est, non ideò opera Dei dici perfecta, quòd quicquid facit continuò perducatur ad perfectionem, sed quod perse, & non per alium id periciat, quando ipse autor est rei, cuius officium sibi assumit, vt Augustinus 2. super Genes ad literam capit. 15. in re propofita ait: vt ergo opera Dei perfecta dicantur, satis est, quòd nihil eorum, quæ ipse vt causā particularis efficit, imperfectum relinquat, sed ad perfectionem perducatur, si non simul, saltem per partes, ac progressu temporis.

DISPUTATIO II.

Quæ sint producta à Deo ex nihilo, per creationemve presè sumptam.

Creatione presè supra solum produxit Deus simul angelos, caelum empyreum, terrā & aquas.

VT missas faciamus opiniones plurimas, quas partim impugnamus disputatione præcedente, partim Hebræi, alique Doctores nostri sunt imaginati, dicendum est: Præter Angelos, quos Deus simul cum cælo, & in cælo empyreo creauit, solum produxisse de nihilo, atque adeò per creationem presè sumptam, cælum ipsum empyreum, terram & aquam, ex qua postea reliqua corpora simplicia est fabricatus. Hunc enim mūdum, quem Deus in hominum habitationem condidit, produxit primò tamquam domum quamdam rudem ac imperfectam, quam postea postea, ac exornaret. Quocirca à principio, ac de nihilo solum produxit cælum empyreum tamquam illius tectum & sedem Angelorum, ad quam homines postea perduceret, & terram velut illius solum ac fundamentū, simulque repleuit aquis interstitium, quod inter cælum empyreum & terram interponitur: tum ne vacuum daretur: tum etiam vt inferret in materiam, ex qua domum quoad partes omnes, ex quibus constare debebat, perficeret.

Has solas tres corporū species produxisse Deum à principio, atque adeò de nihilo, & per creationem presè sumptam, possumus probare primò. Quoniam Genes. 1. hæc tantum tria corpora narrantur creata in principio, hoc est, ante omnia, atque adeò de nihilo: sic enim ortus est Moyses: In principio creauit Deus caelum & terram. Ecce mentio fit cæli & terræ. Porro nomine, cæli, Strabo, &

A Beda, & plerique alij cælum empyreum intelligunt: illudque solum esse intelligendum, statim, ni fallor, demonstrabimus apertè ex Scriptura sacra, nisi quis eam ad peregrinos, violentòque sensus velit inflectere. Nec refert quòd textus Hebræus habeat: בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ berešchith bara Elohim & hasshamaim veeth areth. In principio creauit Deus cælos & terram: nomen namque Hebræum שָׁמַיִם hasshamaim, quod cælum sonat, caret singulari: poniturque proinde modò ad significandam rem vnam, eo pacto, quo Athenæ in plurali rem vnam significabant, modò ad significandas res plures, hoc est, plures cælos: meritò autem, vt ex sequentibus in eodem capite constat, interpres transtulit eo loco, cælum, in singulari. Subiungit statim Moyses, terra autem erat inanis & vacua, & tenebra erant super faciem abyssi, id est, aquarum, & spiritus Domini ferebatur super aquas. Ecce manifestè docet, aquas fuisse etiam à principio, simulque cum cælo & terra fuisse productas, atque adeò de nihilo creatas, Reliqua verò, quæ deinde referuntur facta, non à principio, sed mora temporis inter principium & productione ipsorum interiecta, produxisse narrantur.

B Lux enim facta est præcedentibus à principio tenebris super faciem abyssi: cætera verò post lucem diebus sequentibus facta commemorantur. Secundò. Quoniam, vt Genes. 1. habetur, secunda die dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas que erant sub firmamento, ab his que erant super firmamentum, & factum est ita: vocauitque, Deus firmamentum cælum. Quo loco obseruandum est, vbi in textu Latino habetur, firmamentum, in Hebræo haberi רקיע Rakiah, quod, vt omnes conueniunt, latine significat extensionem, seu expansionem. Vnde iuxta textum Hebræum, idem est dicere, fiat firmamentum in medio aquarum, ac dicere, fiat extensio seu expansio corporum aut corporis in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Meritò autem Latinus interpres transtulit firmamentum, tum quia id, quod separare debet aquas superiores ab inferioribus, necesse est sit firmum ex parte superiori, ac solidum: tum vel maxime, quoniam de eadem רקיע Rakiah, seu expansione, infra die quarto dicitur בָּרָא אֱלֹהִים בְּיּוֹם אַרְבָּעָה בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ sebi meoroth birkiab, sicut luminaria in Rakiah, id est, firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram: & factum est ita: & fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præset diei, & luminare minus, vt præset nocti, & stellas, & posuit eas in firmamento: conitat verò solem, lunam & sydera residere in corpore solido & firmo, imò & stellas fixas esse in eo cælesti globo, qui ea ratione firmamentum dicitur, quòd stellas in se adeò fixas habeat, vt nec figuras, nec distantias inter se mutant: sicut mutant planetæ, qui idcirco errantes stellæ dicuntur.

C Ergo & quarta die nomine, firmamenti, intelligitur extensio corporis, aut corporum solidorum, in parte saltem superiori, quæ corpora & diuidunt superiores aquas ab inferioribus, & in se habent solem, lunam, & cætera astra. Quo constituto, conficio in hunc modum argumentationem. Firmamentum factum est in medio aquarum, eoque diuisit Deus aquas ab aquis, vt Scriptura sacra apertè narrat, attestanturque loca, quæ inferius referemus: ergo ante firmamentum non erant aër, & ignis: alioquin aquæ superiores fuissent iam diuisa

Firmamentum de quo Genes. 1. quid.

diuisa ab aquis inferioribus aëre, aut simul etiam igne, ac proinde nō diuisisset eas Deus firmamento, nec Scriptura narrant Deum dixisse, fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas.

Quorundam
asserunt.

Multi asseruerunt, nomine firmamenti, quod diuideret aquas ab aquis, intelligi infimam aëris regionem, quæ aquas nubium ab inferioribus aquis maris & fluuiorum diuidit. Id quod tamen constat aperte falsum esse. Tum quoniam aër simul factus est totus, is præsertim, qui erat antequam die tertia Deus terram discooperiret, & congregaret aquas in vnum locum, neque ante id tempus erant montes, flumina, & fontes, vt inferius patebit. Tum etiam quia vt scribitur Genes. 2. etiam post herbarum tertia die productam, imò illis sex diebus fabricæ vniuersi, pluuia non fuit, atque adeò nec nubes, sed aër erat limpidissimus, quò pulchritudo vniuersi magis appareret: ait namque eo loco Scriptura, *Igitur perfecti sunt cæli & terra & omnis ornatus eorum, completusq; Deus die septimo opus suum: statimque subiungit: Iste sunt generationes cæli & terra, quando creatæ sunt, in die, quo fecit Deus cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemq; herbam regionis priusquam germinaret: Non enim pluerat Dominus Deus super terram, & homo non erat, qui operaretur terram, sed sors ascendeat à terra, irriguâs vniuersam superficiem terræ. Tum denique, quoniam quarta die de eodẽ firmamento dicitur, Deum posuisse in eo solem, lunam, & stellas, vt super terram lucerent: perspicuũ autem est, solem, lunam, & stellas, nō in aëre, sed in cælestibus orbibus ab omni corruptione segregatis residere.*

Atque hinc rursus licet formare sequentem argumentationem, quæ tertium locum obrineat. In firmamento secunda die fabricato, posuit Deus quarta die solem, lunam, & stellas, vt ex Scriptura constat: cum ergo stellæ, sol, & luna, sint in octaua sphaera, & in reliquis inferioribus vsque ad ignem, consequens profectò est, vt octaua sphaera, & reliquæ inferiores secunde die fuerint fabricatæ, & non statim à principio de nihilo. Quando ergo Moyses dixit, *In principio creauit Deus cælum & terram, &c.* nomine, cæli, non intellexit orbis omnes cælestes, sed solum cælum empyreum, vt Strabo, Beda, & plerique alij asserunt.

Ex his omnibus liquidò constat, nomine firmamenti, extensionisve corporum, quam Scriptura secunda die factam esse affirmat, diuideretque aquas superiores ab inferioribus, cum minimũ intelligi aggregatum ex omnibus orbibus ab octaua sphaera vsque ad orbẽ lunæ vnâ cum igne & aëre. Hoc autem firmamentum appellauit Deus etiam cælum, vt Scriptura in fabrica secunde die commemorat. Imò & aër, qui in infima parte totius huius expansionis corporum est collocatus, cælum in Scriptura sacra appellatur, vt constat ex illo Psalmi 8. *Volucres cæli, & pisces maris.* Matth. 6. *Respicite volatilia cæli.* Genes. 7. *Cataracta cæli, id est, aëris, aperte sunt.* Deuteronom. 1. 1. *Terra de caelo expectans pluias, & ex plerisque aliis Scripturæ testimoniis: cum ergo interstitio, quod firmamentum hodie occupat, non fuerit vacuum à principio creationis cæli & terræ, vsque ad secundam diem, in qua factum est firmamentum, nec deus aliud corpus, quod in eo spacio fuerit præter aquas, quas Scriptura à principio vnâ cum caelo & terra commemorat factas, colligitur profectò in eo spacio fuisse aquas, ex eisq; fabricatum fuisse firmamentum, hoc est, orbis omnes cælestes, ignemque, & aërem. Neque enim dicendum est, aquas, quæ ibi*

Firmamentum
ex aqua
productum
fuit.

erant fuisse redactas in nihilum, de nihiloque creatum fuisse secunda die firmamentum. Tum quia, qui viuit in æternum, creauit omnia simul, quæ per creationem præse sumptam producta sunt: tum etiam quoniam communis Doctorum sententia est, Deum nihil eorum, quæ semel condidit, redigisse vnquam in nihilum. Tam denique quoniam rationi non est consentaneum, vt Deus à principio repletet interstitium illud aquis, quas statim secunda die redigeret in nihilum, vt de nihilo etiam produceret firmamentum.

Quartò potest nostra sententia probari ex illo psal. 103. *Extendens cælum sicut pellem, qui regis aquas superiora eius.* Et ex illo Cantici trium puerozum Danielis 3. *Benedicite aqua omnes, quæ super cælum sunt Domino, atque ex illo psal. 148. Aqua quæ super cælum sunt laudent nomen Domini.* Ex quibus testimoniis constat aquas esse super cælum, nec super alios quàm super firmamentum secunda die fabricatum, quod diuidit aquas ab aquis, & cuius superficiem conuexam regunt aquæ, iuxta testimonium ex psal. 103. citatum. Quò fit, vt cælum à principio factum, quando Deus creauit cælum & terram, non sit de numero sphaerarum mobilium, quæ sunt infra superiores aquas, sed sit cælum perseverans immotum super aquas superiores tamquam sedes fixas beatorum: fit etiam, vt firmamentum non sit factum de nihilo, atque adeò per creationem præse sumptam, sed de materia aquarum, quæ antea occupabant spaciũ, in quo ex illis fabricatum est, quæque vnâ cum caelo empyreo, & terra condita sunt.

Confirmarique hoc potest, ex illo 1. Petri ultimo: *Latet hoc volentes, quòd cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam, consistens Verbo Dei.* Verba enim illa, *de aqua & per aquam,* ad cælum referenda sunt. Firmamentum præterea factum fuisse secunda die ex aqua, quæ erat in interstitio, quod est inter cælum empyreum & terram, his verbis refert Clemens 1. libro recognitionum, prope medium, asseruit B Petrum Simoni Mago: *In principio cum fecit Deus cælum & terram, itaquam domũ vnã, vsq; ex corporibus mundi reddita est umbra, his quæ intrinsecus clausa fuerant, tenebras se dedit, sed cum voluerat Dei introduxisset lucem, tenebre illæ quæ ex empyreorum facta fuerant continuo deuoratae sunt, tunc diuide lux in diem, tenebre deputantur in noctem. Iam verò aqua, quæ erat intra medium, in medio primi illius celi terræ, spacio quasi gelu concreta, & crystallo solida distenditur, & huiusmodi firmamento velut intercluditur media cæli & terræ spacia, Idq; firmamentum cælum conditor appellauit antiquiori illius vocabulo nuncupatum, & ita totius mundi machinam, cum vnâ domus esset, in duas diuidit regiones. Diuisionis autem hæc fuit causa, vt superna regio Angelis habitaculum, inferior verò præberet hominibus. Idemque confirmant multa patrum testimonia, quæ disputatione sequenti referemus. Attestaturque nomen Samaim, quod cælum Hebraicè significat, idemque latinè sonat, quòd, ibi aqua, quasi ex aqua sint facti. Et obserua, nomen non videri fuisse primò impositum ad significandum cælum empyrei, & translatum postea ad significandum etiam firmamentum, sed è contrario primò fuisse impositum à Deo ad significandum firmamentum, eò quòd de aquis illud condiderit, vt constat ex opere secunde diei, vbi factò firmamento in medio aquarum, subiungitur, *vocauitq; Deus firmamentum cælum.* A Moysè autem extensum fuit vocabulum, ad significandum etiam cælum empyreum.*

DISPV

DISPUTATIO III.

Ex dictis due extrema sententia circa calum empyreum exploduntur, ex Scripturisque corroboratur id calum esse constituendum.

Caiet. de celo empyreo sententia. Suadetur.

Caietanus in illud secundæ ad Corinth. 12. Raptum usque ad tertium calum, negat esse calum empyreum: sed nomine tertij cæli ait eo loco intelligi cælum aqueum, seu primum mobile, ea ratione permotus: Quoniam, inquit, empyreum calum, à posterioribus traditum, nullibi inuenitur in Scriptura. In eademque sententia fuisse videtur Genes. 1. nullam de empyreo cælo, sed solum de mobilibus orbibus faciens mentionem.

Secundò.

Possumus etiam eamdem sententiam secundo loco confirmare, quòd sine causa efficacive ratione fuerit inuectum, cum nec sensu reprehendatur, nec moueatur, nec angeli, qui incorporei sunt, & multò minis eorum conditor, loco corporeo indigeant, in quo sint.

Tertiò.

Tertiò, quoniam si cælum empyreum tamquam beatorum sedes & domicilium esset admittendum, sanè esset lucidissimum: quod tamen constat esse falsum, tum quoniam si lucidum esset deprehenderetur sensu non minùs, quàm stellæ, quæ, quia lucidæ sunt, esto sint longè minora corpora, per sensum à nobis comprehenduntur: tum etiam quoniam si esset lucidum, statim à principio illuminasset superficiem conuexam aquarum sibi coniunctam, ac proinde non fuissent tenebræ super faciem abyssi: contra factas literas Genes. 1.

Quartò.

Quartò, quoniam si id cælum daretur, ageret in alios orbis caelestes, & in corpora inferiora: absurdum quippe est constituere substantiam corpoream, quæ otiosa sit, omnive operatione destituta: cum ergo non detur talis operatio, tum quia illam non experimur, tum etiam quia cælum non agit, nisi per motum, quo cælum empyreum caret, consequens profectò est, vt non sit id cælum admittendum.

Cælum empyreum esse ex sacris literis colligitur.

Ex dictis disputatione præcedente satis arbitror esse perspicuum, Moysem, cum dixit, In principio creauit Deus calum & terram, nomine cæli intellexisse solum cælum empyreum, ac proinde positionem cæli empyrei solidissimum habere fundamentum in Scriptura sacra. Nec aliunde credo fuisse motos Patres, quos cælum empyreum inuexisse referemus, quàm ex Scriptura sacra iuxta sensum sanum intellecta, vt ex eorum testimoniis ex parte erit manifestum. Quare explodenda omnino est sententia Caietani.

Triples calum, adæreum, sphericum, empyreum, in quod Paulus raptus.

Solet etiam positio cæli empyrei confirmari. Primò, ex illo 2. ad Corinth. 12. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum usque ad tertium calum. Quali ex Scriptura sacra (iuxta ea, quæ disputatione præcedente explicata sunt) triplex cælorum genus sit constituendum, æreum primum, quod usque ad orbem lunæ incorruptibilem pertingit: sphericum secundum, quod orbis omnes incorruptibiles ex aqua factos, in quibus astra omnia sunt collocata, comprehendit: & empyreum tertium, quod est sedes beatorum, & ad hoc tertium raptus fuerit Paulus in consortium beatorum. Quæ sanè legitima est expositio eius loci. Quasdam tamen alias expositiones eiusdem loci simul cum hac reuulimus quæst. 12. art. 11. disputatione 2. ad primum argumentum.

Secundò, ex illo Psal. 113. Cælum cæli Domino,

A terram autem dedit filiis hominum. Cum enim in eo Psalmo agatur de egressu Hebræorum ex Ægypto, & ingressu in terram promissionis, tot factis mirabilibus relictis, excitantur filij Israël ad gratias Deo agendas, tantæque beneficia Domino accepta referenda, idèoque, cum dictum esset, Benedicite vos à Domino qui fecit calum & terram, additur, Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum: quasi diceretur, cælum, quod non solum est super omnes cælos, sed præstantia ac dignitate cæteros longè antecellit, elegit sibi Dominus in sedem, locum, ac regiam curiam, vbi electis seipsum ostendat, eòsque sempiternis bonis cumulet: terram autem dedit filiis hominum, atque in ea hanc selectissimam portionem tribuit vobis, in quam, tam potenti virtute, totque miraculis editis, vos introduxit. More Hebræo, geminatione illa cælum cæli, significatur cælum, quod reliquis est multò excellentius, & quasi alterius rationis: sicut dicitur canticum canticorum, quod alia cantica multum excedit, & dicitur Deus Deorum Dominus, qui infinito intervallo Deos alios superat. Ac sanè expedientissimum erat, vt cælestis curia, ac beatorum sedes, alterius rationis esset à cæteris orbibus, qui suo motu hæc inferiora moderarentur, & non solum præstantia, dignitate ac pulchritudine eis excelleret, sed etiam esset locus quietus, præsertim cum ante diem iudicij, non solum Christi corpus, sed & sanctissimæ illius Matris in eo esset futurum. Nec desunt Patres, Chrysostomus videlicet in illa verba ad Hebræos 8. Tabernaculi veri, Theophylactus, & Athanasius ibidem, aut quicumque alius eius operis autor, Basilium etiam pro eadem sententia citans, qui arbitrentur eiusmodi cælum non esse figuræ sphericæ, sed quadratæ ex parte conuexa, quòd quieti & habitationi ea figura accommodata sit, illudque dicunt esse tabernaculum Dei cum hominibus, & civitatem illam de cælo descendentem, & in quadro positam, quorum Apocalyp. 21. & 22. fit mentio. Hoc idem cælum est, de quo Isaiæ ultimo Deus ait, Cælum sedes mea est, terra autem scabellum pedum meorum.

B

Cælum empyreum, si non sub eo nomine, certè quoad rem ipsam asseruerunt multi Patres. In primis Clemens Petri discipulus lib. 1. recognitionum in testimonio in calce præcedentis disputationis relato. Deinde ad finem secundi libri. Vbi, cum Simon Magus dixisset, Melius mihi videtur simpliciter credere, quia solum istud, quod videmus, sit cælum in universo mundo, refert Clemens respondisse Petrum, Non ita, sed vnum quidem consistere conuenit Deum, qui verè est, cælos autem esse, qui ab eo facti sunt, sicut & lex dicit (proculdubio Genes. 1.) quoniam vnum cælum sit superius, quo continetur etiam visibile firmamentum: illud esse perpetuum & æternum cum his qui habitant ibi. Istud autem visibile in consummatione sæculi resoluendum esse, & transire, vt illud cælum, quod est antiquius & excelsum, post iudicium sanctis & dignis appareat.

Illud verò circa hoc testimonium admonerem, cum dicitur, cælum empyreum, intra quod continetur firmamentum, esse perpetuum & æternum cum Angelis qui in eo sunt: intelligendum esse de æternitate & perpetuitate à parte post: non verò à parte ante. De firmamento verò censet sanè, dissoluentum & corruptendum, quo tempore vniuersus orbis igne conflabit: non quidem naturaliter, sed supernaturaliter, eò quòd suapte natura sit incorruptibile. Idèmq; satis apertè docet Beatus Petrus secunda sua canonica cap. ultimo, nisi caput illud

F

Cælum empyreum quæ æternitate perpetuum. Firmamentum qua ratione erit extremo incendio dissoluentum.

illud ad peregrinos sensus, parumque cum textu illo coherentes, velimus detorque. Neque tamen Diuus Petrus censet ita firmamentum dissolendum, vt in nihilum redigatur (ea enim ratione daretur vacuum inter terram, & cælum empyreum quod & per se est absurdum, & impedimento id esset, vt cælum empyreum à terra confici posset, terraque è cælo empyreo, contra id quod Apostolus ipse docet & intendit) sed dissolendum esse, vt ex materia illius nouum cælum condatur, quod diaphanum magis sit, & longè pulchrius, quam sit firmamentum, quod modo est, imò in eo erunt sol, luna, & cætera astra longè fulgentiora, alteriusque proinde naturæ, ac modò sunt.

Quæ omnia constant in primis ex ipso contextu 2. Petri vltimo: ait namque, *Cæli qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruari in diem iudicij & perditionis impiorum hominum.* Et infra: *Adueniet dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transierint, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ea sunt opera exurentur.* Cum igitur hæc omnia dissolenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus expectantes & properantes in aduentum dñi Domini, per quem cæli ardentis soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? *Nouos verò cælos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus.* Hæc Beatus Petrus.

Deinde ex illo Isaiæ 51. *Cæli sicut fumus liquefiet, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores eius sicut hac interibunt.* Et cap. 65. *Ecce ego creo cælos novos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora.* Et cap. 30. præmiserat: *Erit lux luna sicut lux solis, & lux solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die, qua alligauerit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit.* hoc est, in sæculi consummatione, quando corporis gloriâ vnâ cum gloria animæ electis suis reddiderit quos ab omnibus peccati vulneribus perfectissime sanabit.

Præterea ex illo Psalms 101. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut operitorium mutabis eos, & mutabuntur:* quem locum affert Paulus ad Hebræos 1.

Item ex illo Apocalyp. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* Primum enim cælum, & prima terra abiit. Et infra: *Dixit, qñ sedebat in throno, Ecce noua facio omnia.* Atque ex illo Matth. 24. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Quamuis hæc verba in sensu conditionali exponi etiam possint, vt in disputatione i. dictum est. Consentit in his Hilarius, cum in testimonio statim citando, tum canone 4. in Matth. in illa verba, *Nolite putare, quoniam veni soluere legem:* quo in loco sic ait: *Cælum quidem & terra, maxima, vt arbitramur, elementa sunt soluenda.*

Hieronymus verò, in duo illa testimonia Isaiæ 51. & 65. citata, refert quorundam sententiam, qui iuxta Petri testimonium, & alia Scripturæ citata censuerunt, cælos perituros, & in nihilum redigendos: at ipse eisdem in locis, & in illud Matth. 24. *Cælum & terra transibunt,* arbitratur, non perituros, quoad substantiam, sed in melius commutandos, & perficiendos, idque appellari transire & perire. Adhibet exemplum, cum illud Isaiæ 65. testimonium interpretatur, sic: *Infans cum in puerum creuerit, & puer in iuuenem, & iuuenis in virum, nequaquam per singulas ætates perit: idem enim est, qui prius fuit, sed paulatim immutatur, & ætati præstina perisse dicitur.*

A Consentire videtur Oecumenius in collectaneis, vbi testimonium Petri petrachans, ait: *Quod huius vniuersi fiat corruptio, non solum Christianis, verum etiam Græcorum sapientibus videtur, quemadmodum Heraclio Ephesino, & Empedocli Auentæ. Sed dicit aliquis, & quæ fuit ratio, vt conderetur, si rursum oportebat ad nihilum redigi mundum? Et dicimus, quod non penitus ad corruptionem tendit mundus, sed ad renouationem, sicut igne supposito res quædam corporeas solemus fundere, non vt absolutum interitum eis tribuamus, sed vt puritatem ac sinceritatem eis præstemus.*

B Subscribere etiã videtur Gennadius de Ecclesiasticis dogmatibus cap. 70. vbi ait: *Elementa, id est, cælum & terram, non credimus abolenda per ignem, sed in melius commutanda, figuram quoque mundi, id est, imaginem, non substantiam transuram.*

Augustinus 20. de Ciuitate Dei ita interpretatur testimonium Diui Petri, vt ex illo non aliud colligatur, quam cælos aëreos & elementa igne inflagationis renouanda, non verò cælos sydereos. Atque hanc sententiam plurimi Scholasticorum amplectuntur.

Ego sanè consonantius testimonio Scripturæ sacre esse arbitror, si dicamus, etiam sydereos cælos

C esse in die iudicij innouandos, reficiendos, & perficiendos, idque futurum esse per aduentum nouæ formæ substantialis, retenta solum pristina materia. Quare cæli quidem manebunt, sed non iidem specie, qui modò sunt, sed alij longè excellentiores, & pulchriores. Ducor in hanc sententiam, tum quia id sanè plus sonant Scripturæ sacre, tum etiam quoniam cæli, qui modò sunt, in sua naturali dispositione sunt conditi, atque adeò lumen, quod in eis est, vis ad influendum, ac pulchritudo, quam nunc habent, à forma substantiali eorum pullulant:

D cum ergo longè perfectiores futuri sint: à die iudicij vniuersalis, magisque conspicui, cumque plus lucis ac pulchritudinis sint habituri, cum demum illa naturalis futura in eis sit, & non supernaturalis, ne sempiternum concedamus miraculum, concedendo illos ad esse supernaturale esse in tota æternitate euectos, non fecus ac homines beatos, qui in finem supernaturale conditi sunt: dicendū profectò est, ea omnia à noua forma substantiali emanatura, tamquam illius proprietates ac effectus, ac proinde futuram in die iudicij transmutationem substantialem cælorum, supernaturalem tamen, in cælos novos specie à prioribus distinctos. Hæc dicta sint occasione testimonij B. Clementis, regrediamur nunc ad ostendendum cælum empyreum.

Libro etiam tertio recognitionum refert Clemens quæsiuisse Simonem Magum à D. Petro, si visibile istud, vt ait, cælum resoluatur, cur ex initio factum est? Petrum verò respondisse, propter hominum præsentem hanc factum esse vitam, vt esset interuallum quædam & diuisio, ne quis forte indignus habitationem celestium & Dei ipsius sedem videret, quæ his solis, qui mundo corde sunt videnda, preparatur. Nunc autem, id est, agonis tempore, inuisibilia esse placuit ea, quæ

F vincendis ad præmium destinata sunt. Et Simon ait: si conditor bonus est, & mundus bonus, quomodo bonus bona dissoluet aliquando? Si autem quasi malum resoluit & destruit, quomodo non videtur malum, qui malum fecit? Petrus ad hæc, Quoniam, inquit, spondimus tibi, ne blasphemantem te fugiamus (ipsum enim reddes pro his quæ loqueris rationem), patenter firmitus. Audi ergo nunc. Cælum istud, quod visibile est & pertrahitur, si quidem propter semetipsum factum esset, haberet fortassis, quod dicit, aliquid rationis, quia res solida

minimè deberet. Si verò propter aliud quid factū est, & nō propter se, necessario soluetur, ut illud, pro quo factum videtur, appareat. Sicut verbi gratia dixerim, testa ouorum quamuis pulcherrè facta & diligenter formata videatur, necesse est tamen eam frangi, & resolui, ut inde pulvis procedat, & illud pro quo totius ouis forma expressa videatur, appareat: ita ergo & huius mundi necesse est transire statum, ut statum ille sublimior regni celestis effluat. Hactenus Clemens. Quæ sanè & cælum empyreum esse probant & omnia, quæ dicta sunt confirmant.

Consonat cum hoc testimonio Iulianus Martyr de quæstionibus à Christianis gentibus propositis, earumque reprehensionibus, in vltimis verbis reprehensionis, qua reprehenditur responsio ad vltimam quæstionem, ubi ait: Cælum, quod creatum est, à Dei voluntate habet, ut non intereat, ad usum eorum, quæ videmus, quo vis expleto, in aliud immortalitatis genus transferretur. Deus enim, qui ei corporis magnitudinem tribuit, quantum voluit, non quantum potuit, poterat enim multo maius illud efficere quam sit, nunc ipsam in suo immortalitatis genere ac termino manere voluit ad aliud tempus, cum ut Christiani, qui rectè sentiunt, credunt, & aduersarius fatetur, res omnes in meliorem statum mutabuntur.

Sunt qui arbitrentur idem, quòd B. Clemens ex Petro Apostolo circa cælum empyreum retulit, asseruisse etiam Basilium, dum homilia 1. & 2. Hexamèrò dixit, Nec ab simile vero fuerit credere fuisse quiddam vel ante mundi istius constitutionem, id quod arcana quadam animi contemplatione licuerit intelligi, tamen si hac de re nihil in literas Moyses transtulisset, quod res tanta cognitio parum idonea videretur istis paruulis, qui late dum doctrina iniunctis rudimentorum fidei veniunt & instituendi. Erat sanè status quidam mundi generatione superior abstractis illis à concretionem materia potentis mudo præstantioribus pro decoro accommodatus, temporis etiam conditione anterior, æternus nimirum ac perpes. Creaturas autem in ipso creator omnium atque opifex perfecit, lucem spiritualem eorum beatitudini accommodandam, qui Dominum amant, naturas rationis v. maximè præditas atque inuisibiles, omnesque beatorum mentium ordines, quotquot nostræ mentis quantumlibet dixeris facultatem exsuperant, quorum nomenclaturas quidem possimus inuenire. Et hæc substantiam complent mundi illius inuisibilis, ut & ipsi instruitur doctore Paulo: in ipso, ait, condita sunt omnia, sive visibilia, sive inuisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, sive Virtutes, sive Angelorum exercitus, sive Archangelorum præfectura. Hactenus Basilus. At certè, licet de loco inuisibili Angelorum loquatur, non tamen loquitur de cælo empyreo, de quo Clemens cum B. Petro, cæterisque Patres loquuntur. Illum enim Angelorum locum ante mundum corporeum fuisse conditum est arbitratu, de eoque affirmat nullam mentionem fecisse Moysen. Homilia etiam tertia sequenti ait, duos alios esse cælos corporeos. Alterum, quod in principio vna cum terra fuit conditum, & alterum firmamentum, in quo sunt alstra: quod ex aqua asserit conditum fuisse secunda die.

Strabo (cui Beda subscripsit) In principio, inquit, creauit Deus cælum & terram: cælum autem non visibile firmamentum, sed empyreum, id est, igneum, vel intellectuale dixit, quod non ab ardore, sed ab splendore dicitur, quod statim repletum est angelis. Habetur hoc testimonium in Glossa ordinaria ad eum locum.

Diodorus etiam sic scribit: Post inuisibiles, inquit, atque intellectu præditas substantias, Deus cælum statim vna cum terra fabricatus est, non illud quod spectabile Molina in D. Thom.

A est, sed quod supra omnes cælos est, quod Danid cælum celi nuncupare soler.

Theodoretus q. 11. in Gen. Cum Scriptura, inquit, diuina doceat in principio Deum creasse cælum & terram, deinde post lucis creatione secunda die dicat firmamentum factum esse, imperitie plena videtur esse eiusmodi quæstio (sicut vnum cælum, an duo) oportebat enim ex temporis ratione, & ipso creationis modo, colorum diuersitatem nosse, & vnum luce prius, alterum vero post lucem: & illud quidè non ex aliqua alia materia, hoc autem ex aquis creatum esse. Nam, inquit, fiat firmamentum in medio aquæ, quod per medium separat aquas ab aquis.

B Hilarius in Psalmos, cum exponit illa verba psalmsi 122. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis, hæc asserit: Cælum hoc quod visibus nostris per materiam sui subiacet, quod tamquam firmius solidatum, firmamenti & naturam & nomen accepit, præteribit, & non erit; sedes autem Domini manet in æternum. Et infra: Et quia secundum corporalem intelligentiam illis nobis subest sensus, ut cælum, quod vltra firmamenti huius naturam est, Deus inhabitare existimetur, non excludamus publicam illam de sede Dei opinionem, ut ei cælum cæli thronus sit.

C In eadem sententia, præter D. Thom. 1. p. qu. 66. art. 3. & alios Scholasticos in 2. variis in locis, sunt multi alij antiqui Patres. Vnde non est quòd quis hodie cælum empyreum negare audeat.

Ad primum igitur argumentū, cui Caietanus nitetur, respondetur, satis iam ostensum esse, quàm solidum fundamentum cælum empyreum in Scripturis habeat, nec à solis posterioribus (ut Caietanus vult) sed ab antiquissimis Patribus fuisse asseritum.

Ad secundum dicendum est, quamuis cælum empyreum nec moueatur, nec per sensum à nobis in hac vita deprehendatur, nec item Deus, aut Angeli à loco corporeo pendeant, non proinde sine sufficienti ratione fuisse in Ecclesiam inuectum.

Tum quia aperte colligitur ex Scripturis. Tum etiam, quòd expedientissimū fuerit, ut Deus eius modi cælum crearet, non solum ut esset locus accommodatus ad corporum humanorum gloriam, sed etiā ut esset accommodatus locus curiæ supremi regis, societati que tam hominum, quàm beatorum Angelorum. Sicut enim damnatis hominibus & angelis deputari debuit infimus, teter, horridus, & foetidus inferni carcer: sic homines & Angelos beatos, Deique curiā decebat locus, qui non solum supremus, omniumque præstantissimus in vniuerso esset, sed etiam lucidissimus, pulcherrimus, ac talis, quale esse creditur & asstruitur cælum empyreum. Ut enim licet Deus manufactis templis non indigeat, in quibus sit, decet tamen eum in decoris, pulchris, ac ornatis templis colij, id que in honorem ipsius cedit: sic etiam, licet Angeli beati à loco corporeo non pendeant, cum tamen alicubi in spacio eos esse necesse sit, ut supra ostendimus, cum de loco Angelorum diserebamus, decens est, eos potius esse in loco corporeo, pulcherrimo, ac nobilissimo, quàm in spacio inani, aut caernis terræ.

F Ad tertium cōcedendum est, esse lucidissimum.

D. Thomas 1. p. q. 66. art. 3. ad quartum, rationem reddit, quare radios lucis nō emittat: Quia, inquit, habet lucem non condensatam ut radios emittat, sicut corpus solis, sed magis debilem. Vel, inquit, habet claritatē gloriæ, qua non est conformis claritati naturali. Alij dicunt, sicut in fabrica tabernaculi, qui vniuersum hoc representabat, tertia pars quæ erat Sancta Sanctorum, velo quodam diuidebatur, & occultabatur, ne videretur: sic quoque Deum optimum maximum produxisse cælum empyreum, quasi velo quodam

Ad 1. p. 88 Caiet. sententia.

Ad 2.

Cælum empyreum est immobile, sed des ac domicilium beatorum.

Ad tertium. Cum sit lucidissimū cur radios ad nos non emittat.

quodam à parte inferiori rectum corporis cuiusdam cœlestis crassioris, quod radij cœli empyrei non penetrarent, concavumque illius vsque ad terram repleuisse aquis: atque partem illam inferiorem, & quasi velum templi empyrei, esse in consummationem sæculi vnâ cum firmamento & cæteris elementis innouandam, reddendamque valde pellucidam, ac transparentem, vt deinceps pulchritudo cœli empyrei, & claritas ad terram vsque præuia & spectabilis redderetur.

Ad 4. Quod ad quartum argumentum attinet, Diuus Thomas in 2. d. 2. q. 2. art. 3. illo argumento permotus, quod cœlum non nisi per motum influat, asseruit, cœlum empyreum non influere in alios orbis cœlestes, ac proinde nec in hæc inferiora. Prima tamen parte quæst. 66. art. 3. ad secundum mutauit sententiam, longèque probabilius existimauit, sicut Angeli superiores, esto non mitantur, influunt in medios, & infimos, qui mittuntur: sic etiam cœlum empyreum immotum influere in primū mobile, & per illud in hæc inferiora. Quæ sententia ab alijs plus probatur, poteritque sine motu locali mediante lumine aut per vires alias occultas influere aliquid, quod ad hæc inferiora pertingat. Quæuis vt otiosum non esset, sufficeret, si esset in se lucidissimum & pulcherrimum, aptissimumque Dei curiæ, habitationique hominum & Angelorum beatorum. Hæc de sententia Caietani.

Eugubini de cœlo empyrei sententia. Alia fuit extrema sententia Augustini Eugubini in Cosmopeia, qui in illa verba, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, affirmauit, cœlum empyreum esse æternum & increatum. Sixtus Senensis lib. 5. Bibliothecæ annotatione 4. refert, quasi adiecerit se paratum recantare, si malè sentiret. Ambrosium Catharinum meritò dixisse, præstiterat tam periculosa literis non mandare, quàm se ad palinodiam offerre. Quis enim nomine illius recantabit, qui iam obiit, & errorem suum in scriptis viuientem deliquit? Ego licet in Eugubino loco citato errorem illum inueniam: nihil tamen de oblatione ad recantandum inuenio: fortè id in libro de rebus incorporeis & inuisibilibus dixit, quo etiam in loco ab alijs citatur, & à me q. 10. a. 3. disp. 2. ex aliorum relatione citatus fuit: neque enim opus illud ad manus meas deuenit. Quicquid sit, an se obtulerit ad recantandum, vel non: error fanè est in fide, affirmare aliquid à Deo distinctū fuisse ex æternitate, siue id creatum, siue non creatum constituitur, vt ex iis, quæ loco citato, & quæst. 44. art. 1. ac quæst. 61. art. 3. diximus, est manifestum. Est enim Deus vnū vnuerforum principium, quæ ipsum non sunt, qui omnia ex tempore de nihilo condidit. Cùmque ostenderit, non aliud esse cœlum empyreum, quàm illud de quo Moyses dixit, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, ex iis quæ tum hæc, tum præcedente disputatione diximus, liquidd constat falsam esse sententiam Eugubini.

DISPUTATIO IIII.

Ex dictis eorum etiam sententia exploditur, qui Deum à principio produxisse solum materiam informem asseruerunt.

Sententia eorum, qui solum materiam informem conditam principio rerum asseruerunt. FVerunt qui asseruerent, Deum in principio produxisse de nihilo solum materiam informem, eamque Moysen nomine cœli & terræ ac abyssi significasse: postea verò ex illa totum mundum fuisse fabricatum. Potèstque probari, tum ex illo Sap.

A 1. *Non impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittente illi multitudinem visorum, &c.* tum etiam ex illo ad Hebr. 11. *Fide intelligimus aperta esse sæcula verbo Dei, ut ex inuisibilibus visibilia fierent: potèst materia inuisa, seu inuisibilis, materia est informis: quæ namque iam formis substantialibus distincta est, videri potèst, vt Paulus ipse dum ait, ex inuisibilibus visibilia fierent, satis innuit.*

Hanc fortasse sententiam tribuat aliquis Augustino: 12. namque Confessionum cap. 8. sic ait: *Tu Domine fecisti mundum de materia informi: quam fecisti de nulla re, penè nullam rem, vnde faceres magnas quæ miramur filij hominum. Valde enim mirabile hoc cœlum corporeum, quod firmamentum inter aquam & aquam secundo die post conditionem lucis dixisti, factum est. Quod firmamentum vocasti cœlum, sed cœlum terra huius, & maris, quæ fecisti tertio die, dando speciem visibilem informi materie, quam fecisti ante omnem diem. Licet autem illo eodem capite doceat Augustinus, Deum simul cum materia informi creasse cœlum cœli, Moysenque cum dixit, *In principio creauit Deus cœlum & terram*, &c. nomine, cœli, intellexisse cœlum cœli: nomine verò, terra & abyssi, intellexisse materiam informem, artem, vt ex antecedentibus & sequentibus capitibus constat, nomine illius cœli intelligit Augustinus, non cœlum aliquod corporeum, sed angelos: quare vult, mundum totum factum esse ex materia informi quam à principio vnâ cum angelis produxerit Deus ante omnem diem. Item libr. 1. de Genesi contra Manichæos, c. 5. *Prima, inquit, materia facta est confusa & informis, vnde omnia fierent, quæ distincta, atque formata sunt, quod credo à Grecis & appellari. Sic enim & alio loco credimus dictum in laudibus Dei: Qui fecisti mundum de materia informi. Quod aliqui codices habent de materia inuisa. Et cap. 7. addit: Informis ergo illa materia, quam de nihilo Deus fecit, appellata est primo cœlum & terra, & dictum est: In principio creauit Deus cœlum & terram: non quia iam hoc erat, sed quia hoc esse poterat. Nam & cœlum scribitur postea factum. Quemadmodum si semen arboris considerantes, dicamus ibi esse radices & robur & ramos & fructus & folia, non quia iam sunt, sed quia futura sunt: sic dictum est: In principio fecit Deus cœlum & terram, quasi semen cœli & terræ, cum in confuso adhuc esset cœli & terra materia, sed quia certum erat, inde futurum esse cœlum & terram, iam & ipsa materia cœlum & terra appellata est. Et infra: Hec ergo nomina omnia, siue cœlum & terra, siue terra inuisibilis & incomposita, & abyssus cum tenebris, siue aqua super quam spiritus ferebatur, nomina sunt informis materie: ut res ignota nobis vocabulis insinuaretur imperitoribus, & non vno vocabulo, sed multis: ne, si vnum esset, hoc putare esse quod consueuerant homines in illo vocabulo intelligere.**

C *Aduertendum tamen est, Augustinum fuisse hæc in re varium, inulrumque difficultatis inuenisse in expositione literali operum sex dierum, vt ex varijs libris, quos hæc de re scripsit, compertum est. Scripsit enim primò de Genesi aduersus Manichæos, deinde de Genesi imperfectum, postea iam Episcopopus factus lib. 12. confessionum & sequentes, nec non duodecim libros de Genesi ad literam: & primo libro Retractionum ca. 10. & 18. proficitur, se profecisse paulatim, tum in alijs Scripturis exponendis, tum præsertim in exponendo principio Genes. Libro autem 12. confessionum à capite 17. varios modos refert, quibus initium Genes. exponi potèst, & à multis quibonebatur. Imò verò satis aperte innuit multis displicuisse opinionem, quam de Genesi*

Cœlum empyrei in hæc inferiora, licet immotum, influere.

Eugubini de cœlo empyrei sententia.

Refellitur.

Genesi contra Manichæos fuerat secutus, & quam lib. 12. confessionum c. 8. & nonnullis antecedentibus, & sequentibus capitibus refert, nempe creasse Deum prius materiam informem, & ex illa postea fuisse fabricatum mundum visibilem, quin & fuisse amaritudines, quæ pacem & caritatem conturbabant, quas ille sedare conatur. Tandem c. 29. explicatis variis modis, quibus aliquid potest dici factum prius alio, ait, dici posse Deum fecisse mundum ex materia informi, non quidem prius tempore, sed prius natura, iuxta modum quem disputatione 1. de mente Augustini explicauimus: quo pacto, inquit, dicere possimus, cantum fieri ex sono, non quidem quasi sonus, ex quo fit cantus, tempore cantum antecedit, sed quia prius natura est esse sonum, quam dearticulationem & numeros cantus in se habeat. Atque hanc postea opinionem amplexus est in libr. de Genesi ad litteram, ut disputatione 1. copiosè ostendimus. Quare hæc sola, quam vltimò est amplexatus, censenda est opinio Augustini, nempe quòd informitas materiae, non tempore, sed natura solum antecesserit mundum visibilem, quam Eucherius, & alij sunt secuti.

Abulsi, Cathar. & aliorum sententia.

Alij dixerunt, Deum in principio creasse solum cælum empyreum, & materiam in formem, ex qua reliqua postea sit fabricata, eamque nomine terræ & abyssi fuisse à Moysè significatam. Abulensis, & Ambrosius Catharinus hanc sententiam amplectuntur, sed volunt materiam illam non omni forma substantiali fuisse spoliatam, sed habuisse formam corporitatis, fuisseque indifferentem ad teliquas formas suscipiendas. Quæ sententia Lyrano non displicet.

Marsili, & aliorum opinio.

Alij asseruerunt, Deum in principio creasse corpora omnia cælestia, & materiam verò elementorum produxisse ex utraque omni forma substantiali & accidentaria, præter extensionem. Hæc sententia Marsilio placet in 2. q. 8. a. 2. & Gabrieli in eodem 2. d. 12. q. 1. & 2. non displicet.

Magistri & Higonis sententia.

Alij voluerunt, Deum produxisse à principio cælum solum empyreum, & materiam continentem commixtionem quandam quatuor elementorum, similem chao poetarum, antiquorumque philosophorum, in qua eo modo elementa dilitererent, quo in luto, terra & aqua in eo commixta, hæcque appellant materiam informem, quòd nondum pulchram & apertam formarum pulchritudinem habeat. Ita Magister in 2. partim dist. 2. & partim dist. 12. In eademque sententia fuit Hugo de Sancto Victore.

Opinio de materia informi resoluatur.

Ex dictis disputatione 2. constat, has omnes opiniones explodendas esse. Sine vlla enim legitima ratione inhectunt Scripturam sacram ad peregrinos, minimèque cum illa consentientes sensus, dum voces illas, *cælum, terram, abyssum, & aquas*, à sua legitima significatione tantopere extrahunt, ut non res ipsas, ad quas significandas fuerunt impositæ, sed materiam informem, chadisque significent, ut interim alia absurda omittant, quæ ex eadem interpretatione sequuntur. Adde Concilium Lateranense cap. Firmius, de summa Trinitate & fide Catholica definitiisse, *Deum ab initio temporis simul utramque de nihilo condidisse creaturam, angelicam & mundanam*: materia autem informis non dicitur mundana creatura, hoc est, corporeus mundus. Accedit, quòd iuxta opiniones illas non traditur Genes. 1. quando producta fuerit terra & aqua. Basiliius homilia 2. Hexaëmeron veritatis deprauatores, non suam mentem accommodantes Scripturæ, sed ad suam voluntatem mentem Scripturarum trahentem.

Molina in D. Thom.

tes, ac peruerentes, eos appellat, qui illis verbis Genes. 1. *Terra autem erat inanis & vacua*, intelligunt materiam informem.

Ad primum arg. partem aduersa.

Ad testimonium ergo illud Sap. 11. dicendum est, *Deum ex materia inuisa*, hoc est, ex terra inani & vacua, carenteque proinde pulchritudinis forma, quam postea consecuta est, atque ex aquis, dum tenebræ erant super faciem abyssi, neutrumque elementum videri poterat, produxisse orbem terræ, hoc est superficiem terræ, quam tertia die discooperuit ac eleuauit super aquas, & ea quæ super eam superficiem sunt. Neque enim sola animalia & plantas produxit Deus ex his duobus elementis, sed etiam superficiem ipsam terræ, quam discooperuit, quæque magna ex parte corporibus mixtis interioribus & exterioribus (ut ex faxis & mineralibus constat) repleta est, produxit tertia die ex terræ elemento, quod in sua puritate antea condiderat. Sensus ergo testimonij citati est, *non minus potens erat manus tuas intrinsece in homines, de quibus est sermo, multitudinem ororum ac leonum, qui illos perderent, quam à principio fuerit, ad creandum omnia orbis terrarum ambui contenta ex materia illa inuisa, vacua, & incomposita, quam simul cum cælo empyreo creauit*. Alij exponunt testimonium illud de materia prima, quæ suapte natura est inuisa, ex qua corpora omnia producta sunt, non quidem tamquam ex re quæ per motam temporalem præexisterit, sed tamquam ex parte eorum atque subiecto formæ, quæ etiam constant.

Ad testimonium Pauli dicendū est nomine aptationis sæculorum, nō intelligi creationem de nihilo, ut verbum ipsum aptare, eaque, quæ Paulus subiungit, aperte sonant, sed digestionem, coordinationem, ac compositionem sæculorum ex materia terræ & aquæ, quæ à principio Deus vnā cum cælo empyreo condiderat. Creatis enim cælo, terra, & aquis, dixit Deus, *fiat lux, & facta est lux, fiat firmamentum, congregentur aquæ in locum unum & appareat arida, fiant luminaria*, &c. ut Genesios 1. habetur, ad idque in eo testimonio alludit Paulus. Sensus ergo est: Fide intelligimus aptata sæcula *Verbo Dei, ex materia videlicet terra & aquæ*, quæ, quando tenebræ erant super faciem abyssi, videri non poterant, *ut ex rebus ea ratione inuisibilibus, visibilia atque pulcherrima fierent*, qualis est fabrica tota huius mundi, quæ oculis nostris conspicitur.

Ad secundam.

DISPUTATIO V.

Diluuntur obiectiones aliquot aduersus nostram sententiam.

Hucusque tribus disputationibus præcedentibus ostēdimus, Deum à principio solum creasse cælum empyreum, terram, & aquas, ex aquisque fuisse fabricata cætera simplicia corpora, etiam cælestes omnes orbis mobiles.

Quæret primò aliquis, cur in materiam cælorum, aëris, & ignis produxerit Deus potius aquam, quam quoduis aliud corpus simplex? Dicendum est non debuisse in primis producere corpus aliquod cæleste, ex quo reliqua simplicia corpora produceret: eo quòd corpus, ex quo alia sint producenda, debeat corrūpi, ut alia ex eo generentur: corpus autē cæleste suapte natura est corruptionis expert. Inter reliqua verò corpora simplicia corruptioni obnoxia, nempe inter quatuor elementa, accommodatissimum omnium erat aqua: Tum quia si ad densitatem, perspicuitatem, & colorem, quem, dum illuminatur, nostris oculis exhibet, attendas, inuenies nullum

Dubitatio.

Solutio.

nullum magis ad corpora cœlestia accedere, quæ erant potissima, & maiora corpora, quæ ex illa tamquam ex materia erant producenda. Tum vel maxime, quoniam cum aër, & ignis essent corpora multò rariora, quàm sint cœli (præsertim si ad solis, lunæ, cæterorumque astrorum densitatem spectes, quæ terræ comparatione tam ingentis sunt magnitudinis) sanè si interstitium totum inter cœlum empyreum & terram, aère aut igne fuisset repletum, indeque Deus produceret postea orbis cœlestes, necesse fuisset creare de nouo materiam: eò quòd materia aëris, aut ignis ad id non esset sufficiens. Cum etiam terra densior sit multò, quàm cætera simplicia sint, si interstitium totum, quod inter cœlum & terram continetur terra fuisset repletum, indeque Deus cœlos & alia corpora simplicia postea produceret, necessarium fuisset redigere in nihilum partem materiæ, quam produxisset. Vtrumque autè erat absurdum. Vt enim Deus post primam rerum de nihilo productionem seu per creationem presè sumptam, nullum completum ens de nouo creauit, iuxta illud Eccles. 18. *Qui viuit in æternum creauit omnia simul*: sic etiam numquam redegit quicquam in nihilum, nec id erat expediens, vt communis Doctorum sententia affirmat. Quo fit, vt inter omnia corpora simplicia accommodatissimè fuerit aqua, quam in materiam ex qua reliqua conficeret, crearet.

Obiectio prima.

Deinde aduersus nostram sententiam aliquis obicit. In primis, ex ea sequi cœlum esse generabile, imò de facto productum fuisse à Deo non per creationem presè sumptam, sed per generationem ex materia aquæ præexistente tamquam & subiecto: contrarium autem docent Aristoteles, & philosophia ipsa.

Secunda. Materiam cœli distinguam à materia rerum sublunarium suadetur. Primo.

Obicitur iam ex ea sequi, materiam cœli, & horum inferiorum esse eiusdem speciei: cuius contrarium nos ipsi 1. de cœlo cap. 3. quæst. 1. non solum doquimus, sed etiam sequentibus rationibus confirmauimus.

Prima, quoniam si materia cœli esset eiusdem speciei cum materia horum inferiorum, materia cœli esset in potentia ad formas horum inferiorum, & cum eis careat, esset illis priuata, ac proinde in cœlo esset priuatio, & appetitus ad formas horum inferiorum, vnde sequeretur, cœlum suapte natura esse corruptibile contra Aristotelis doctrinam, ac experientiam tot millium annorum. Maior seu sequela probatur, quia eo dato materia cœli respiceret transcendentaliter, ac essentialiter formam substantialem in commune tamquam suum actum adæquatum, & secundariò singulas substantiales formas sub forma substantiali in communi contentas. Nec satisfacit responsio Egidij dicentis, ad priuationem requiri, vt materia non informetur forma aliqua, quæ careat contrario. Non, inquam, responsio satisfacit, quoniam de ratione priuationis solum est, quod sit carentia formæ in subiecto apto eam formam recipere, quæ omnia conueniunt non existentia formæ horum inferiorum in materia cœli, si materia cœli eiusdem speciei sit cum materia horum inferiorum.

Secundò.

Secunda, si materia cœli, & materia horum inferiorum essent eiusdem speciei, sequeretur materiam rerum sublunarium esse in potètia ad formam cœli, & cum eam non habeat, eandem priuatam esse, ipsamque desiderare, quod est absurdum. Nec in re proposita locum habet responsio Egidij in præcedente argumento relato: quippe cum materia horum inferiorum informetur forma habente contrarium. Sequela verò probatur, quia eo dato, materia

A horum inferiorum respiciet primò, & tamquam actum sibi adæquatum formam substantialem in commune & secundariò singulas formas substantiales eius complexu contentas. Falitas verò consequentis ex eo est manifesta, quoniam tunc frustra natura talem appetitum nostræ materiæ impressisset, cum numquam naturaliter possit expleri. Præterea quoniam, vt probè notat Durandus, eo dato, confutandum esset dari aliquam potentiam passiuam naturalem, cui non responderet actiua naturalis, à qua de potentia ad actum posset reduci, id quod respicit vera philosophia.

B Ad primam obiectionem cõstendum est, cœlum produci posse per generationem, non quidem naturalem, quæ ab agentibus naturalibus fiat, eo namque modo cœlum ingenerabile est & incorruptibile, idque solum probant rationes Arist. 1. de cœlo c. 3. sed per generationem supernaturalem, id est, diuinam virtute factam. Cum enim non habeat qualitates contrarias, nequit produci ab agente naturali per expulsionem alterius formæ, atque adeò per generationem naturalem. Cæterùm cum materia cœli & horum inferiorum, vt postea ostendemus, sint eiusdem speciei, porit Deus optimus maximus se solo producere immediatè cœlum, aut de nihilo & per creationem presè sumptam, aut de materia præexistente per generationem supernaturalem, quæ Aristoteles minime cognouit. Atq; hoc posteriori modo, de materia aquæ producti de facto omnes cœlestes orbis, qui sunt infra cœlum empyreum, vt Scriptura sacra Genes. 1. aperitissimè tradit.

Ad secundam dicendum est, nos eo in loco, cum nondum Scripturam sacram suis momentis attinuerimus, defendisse materiam cœli distinctam esse specie à materia horum inferiorum, eò quòd id quibusdam Aristotelis testimoniis, quæ eo loco citauimus, consonantius iudicauerimus, & quòd cæteris paribus in Diui Thomæ opinionibus, cuius doctrinam, vt tutiorem, vt plurimum profitemur, propendere consueuerimus, non verò quòd contrariam sententiam improbabilem censeremus. Quin potius, vt eo loco ostendimus, quæcumque argumenta sunt ad probandum materiam cœli distinctam esse specie à materia horum inferiorum, simili modo probant materias diuersorum cœlorum (si cœli specie sint distincti, vt eos distinctos esse prædicto loco ostendimus) distinctas esse specie: quod sanè durum admodum est. Præsertim eum, quemadmodum forme omnes rerum corruptibilium eundem modum informandi habet, nempe separabiliter à materia, quæ causa reddi solet, quare licet formæ horum inferiorum distinctæ sint inter se specie, nihilominus materia, quam informant, sit eiusdem speciei) sic etiam formæ cœlorum conueniant in eodem modo inseparabiliter informandi. Atque ab hoc argumento planè, nec sectatores Diui Thomæ se vnquam expediunt, nec nos loco citato sufficenter nos ipsos extricauimus. Quia tamen hoc loco non intendimus quæstionem illam physicam disputare, sed solum adducere, ac soluere rationes, quibus loco citato materiam cœli distinctam esse specie à materia horum inferiorum confirmauimus, eò quòd ex Scriptura sacra (cuius autoritas cæteris omnibus est anteponenda) aperte colligi arbitremur materiam cœlorum (si empyreum excipias, de quo contrarium probabiliter defendi posset) conuenire in specie cum materia rerum sublunarium, nihil ea de re addemus.

D

E

F

Ad primam igitur rationem, qua confirmauimus materiam cœli distinctam esse specie à materia horum

DISPUTATIO VI.

Expositio verborum, quibus Genesios 1. numerantur ea, que facta sunt ex nihilo.

In principio creavit Deus cælum & terram. Periodus hæc, quod attinet ad verbum illud, *In principio*, duobus aut tribus modis exponitur. Primò, ut idem sit dicere *in principio*, quòd in exordio: exordium verò duo includit, nempe quòd antea nihil creatum sit, alioquin creatio cæli & terræ non fuisset exordium initiumve creationis, & quòd creatio cæli & terræ non fuerit ab æterno, sed initium habuerit durationis. Hunc sensum intendit Augustinus 12. confessionum c. 20. & 28. iuncto c. 4. lib. 1. de Genesi ad literam, & ceteri Patres communiter: nec video cur dubitari debeat, quin illum Spiritus sanctus intenderit, siue alios simul intenderit, si de non. Quandoquidem verba ipsa in sua propriissima & legitima significatione, sine vlla violentia, extorsione, aut limitatione illum sonant. Porro quòd creatio cæli & terræ non solum in hoc sensu fuerit in principio, quasi nulla alia creatio illam antecesserit, sed etiam quia positivè habuit initium durationis, ita ut non fuerit ex æternitate, ex iis constat, quæ in ipso libro Genesios sequuntur: ab illo enim principio, in quo cæli & terra condita sunt, numerantur sex dies primi, & à sexto die computatur periodus vitæ Adam, &c. quòd autem est ab æterno, initium non habet durationis. Iuxta hunc sensum defendi non potest, angelos creatos esse ante cælum & terram.

Secundò exponitur, ut sit sensus: *In principio temporis creavit Deus cælum & terram.* Hæc tamè expositio restringit ac limitat, principium & exordium, in quo cælum & terra à Moyse narrantur creata, ut sit initium temporis. Quòd si nullus motus corporis fuit interim dum *tenebræ erant super faciem abyssi*, ut videtur verisimile, faceretque contextus innuit, sanè nec fuit tempus, atque adeò exordium creationis cæli & terræ, non fuit in principio temporis veri, loquendo mathematicè, sed loquendo solum moraliter, morèque humano, prout id dici potest factum in initio temporis, quòd circa initium factum est. De hac re iam diximus disputatione prima, & suprâ quest. 61. art. 3. Disputatione tamen sequenti exponemus, in quo sensu verè dici potuit, in principio temporis, etiam mathematicè loquendo, creatum fuisse cælum Empyreum, terram, & aquas.

Tertia expositio est. *In principio*, id est, in Filio, seu per Filium, *creavit Deus Pater cælum & terram.* Hunc reconditum literalem sensum tradunt etiam Patres vna cum primo, duobusve præcedentibus, asserentes idem Scripturæ sacræ testimonium habere posse simul multos literales sensus ab Spiritu sancto intentos, ut q. 1. art. 10. disputa. 3. dictum est. Ita exponunt verba illa Origenes homilia 1. in Genesim, Hieronymus in questionibus in Genesim, Ambrosius lib. 1. Hexæmeron ca. 4. Augustinus 11. confess. cap. 9. & lib. 12. cap. 19. 20. & 28. Iunilius, Eucherius, Beda, & plerique alij, iuxta illud Ioan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & illud ad Colossen. 1. in ipso creata sunt omnia.*

Creavit. Licet *creare*, Scholasticorum vsu, accipiat pro sola productione ex nihilo, in Scripturis tamen, & ab autoribus prophætanis sumitur pro quacumque productione. Inferius namque hoc ipso capite sic habetur, *Creavit Deus cete grandia*, cum tamen, non de nihilo, sed ex aquis ea produxerit. Et

Kkk 3 Tallius

horum inferiorum, concedenda est prima sequela, de privatione pro carentia formæ in subiecto de se apto ad eam suscipiendam, si daretur naturæ agens, quòd eam inducere posset, & expellere contrariam, neganda est verò secunda, inde videlicet sequi, cælum suapte natura esse corruptibile. Ad hoc enim, ut aliquid generabile sit & corruptibile generatione & corruptione, de qua locutus est Aristoteles, id non est satis, sed ulterius requiritur, ut forma illius qualitates aliis contrarias secum in materia patiatur, eaque tanquam dispositiones exigat, quorum neutrum continet formæ cæli. Unde ex eo, quòd materia cæli & horum inferiorum sit eiusdem speciei, non sequitur, cælum esse generabile & corruptibile generatione & corruptione naturali.

Secunda. Ad secundam concedenda est sequela, negari verò debet esse absurdum, materiæ horum inferiorum habere, vel privationem formæ cæli in sensu paulò ante explicato, vel appetitum ad formam cæli, qui per causas naturales, quæ materiæ horum inferiorum ad actum formæ cæli educere valeant, nõ possit expleri. Neque enim necesse est, ut naturalis appetitus, quòd prima materia desiderat primò formam substantialem in commune, possit in omnibus individuis materiæ, postquam iam informatur forma aliqua substantiali, satiari per causas naturales secundum totam latitudinem formarum, quas secundariò respicit. Eo enim ipso quòd vnumquodque individuum materiæ informatur forma corporis corruptibilis, nequit per causas naturales informari forma corporis incorruptibilis, & è contrario, eo ipso quòd informatur forma corporis incorruptibilis, nequit per causas naturales informari forma corporis corruptibilis. Nec id est aliquid absurdum. Etenim ut potentia, & appetitus naturalis, quem res alicuius speciei infimæ habet primò ad aliquid, quòd sub se multas species contineat, non sit frustra, satis est, si pro diversis individuis talis speciei infimæ satiatus sit quoad totam latitudinem specierum, quas secundariò respicit, nec necesse est, ut pro singulis individuis expleatur, explerive successivè possit per causas naturales. Neque enim potentia dicitur frustra si non reducat ad actum in singulis suis individuis, sed solum si ad actum non descendat in omnibus collectivè sumptis. Atque ita satisfactum est primæ probationi, per quam consequentis falsitas videbatur probari.

Tertia. Ad tertiam dicendum est, quando potentia aliqua passiva alicuius rei, pro diversis eius rei individuis reducta est iam ad actum, secundum totam latitudinem formarum, quas potest recipere, ut materia ab autore natura in fabrica huius universi reducta fuit ad actum formarum tam cælorum, quam horum inferiorum, nullum esse absurdum, si non detur causa activa naturalis, quæ illam secundum suam totam latitudinem possit de novo educere de potentia ad actum: ipsi enim aduersarij tenentur confiteri causam naturalem nullam dari, quæ de novo possit reducere potentiam materiæ cælestis ad actum formæ, quam respicit, sed satis esse, quòd illa in prima rerum constitutione fuerit ab autore nature in actum reducta. Eodémque modo nos dicimus, ut potentia aliqua passiva non sit frustra, cum non requiratur, ut ea in omnibus suis individuis ad actum reducat, necesse non esse dari potentiam activam naturalem, quæ materiæ horum inferiorum reducere ad cælestem actum possit, esto illa potentia passiva sit suapte natura eius susceptiva.

Molina in D. Thom.

Tullius .de finibus. Etenim, inquit, omnium rerum, quas creat natura, & tuetur. Eademque est Hebraice vis verbi **ברא** *Bara*, quod interpretans transitulit, *creavit*. Hoc tamen loco, verbum *creavit*, non quidem vis sue solius significacionis, sed ex illo adiuncto, in principio, hoc est, in exordio, cum scilicet nihil prius esset factum, significat productionem ex nihilo, atque adeo creationem preise iuxta scholasticorum usurpationem.

Deus. In textu Hebraeo habetur **אלהים** *Elohim*, id est, iudices in plurali, quod nomen frequenter sumitur in Scripturis ad significandum Deum per essentiam, adiungiturque verbo singularis numeri. Vtrum autem inde colligatur gloriosissima Trinitas personarum cum unitate essentie, diximus quæ. 27. art. 1. disp. 5. Merito autem interpretans transitulit, *Deus*, in singulari, tum propter verbum singularis numeri, tum etiam quod idiomata Latinum illum alium loquendi modum non ferat, vt patitur Hebraicum. Porro vsus est Moyses hoc loco, Spiritus sancti in sanctu afflatus, potius hoc nomine diuino, quam aliis, que in Scriptura Deo accommodantur. Tum vt intelligerent homines, eundem esse mundi conditorem, & iudicem: tum vt perciperent, Deum iudicio scientiæ, ac voluntate condidisse mundum: tum denique vt agnoscerent cuncta esse iusta lance disposita, tributumque esse cuique rei quod illi quodammodo debebatur, nempe quod natura illius, bonumque vniuersi postulabat, legesque certas rebus omnibus in agendo pro cuiusque natura esse præscriptas.

Cælum. iam supra disputat. 2. dictum est in Hebraeo esse nomen plurale, carereque singulari. Redditaque est ratio, quare interpretans merito transfulerit potius cælum, quam cælos.

Terra autem erat inanis & vacua. Inane seu vanum dicitur, quod caret eo, ad quod in se habendum suapte natura ordinatur, vt cortex amygdalæ si nucleo careat, ad quem, habendum & protegendum ordinatur, inanis, & vacuus dicitur. Quia ergo terra carebat à principio tam sine remoto, quam proximo, ad quem in se habendum, & procreandum, erat condita, nempe hominibus, & cæteris animalibus, à quibus habitaretur, plantis, mineralibus, & cæteris mixtis, dicebat fuisse tunc inanis, tam intus sine seminibus, & mineralibus, quam foris sine hominibus, animalibus, & plantis, hisque omnibus vacua.

Et tenebra erant super faciem abyssi. Ima profunditas, præsertim aquarum, a *abyssos*. Græcè appellatur, vt Augustinus in illud Psal. 41. *Abyssus abyssum inuocat*, & alij Doctores affirmant. Psal. 70. dicitur *de abyssis terra*, id est, de profundo terræ, iterum *reduxisti me*. Sensus ergo est, tenebra seu obscuritas (vtrouque enim modo vteri poterat) & carentia luminis erat vnde quæque in aquis, quæ spatium interpositum inter cælum Empyreum & terram, tunc occupabant. Vt verò dialecticis & philosophis morem geramus, si spectes hoc vniuersum in eum finem à Deo fuisse fabricatum, vt hominis quædam esset hominum habitatio apta, atque adeo colligas, illi quodammodo debent ornatum totum astrorum, animalium, plantarum, &c. quo postea venustatus est, dici potest fuisse proprie tenebras à principio in hoc vniuerso: eod quod esset carentia luminis debiti in esse: sicut etiam dici potuit, terram fuisse inane, seu vacuum pro vacuitate, quæ vera esset priuatio ornatus sibi debiti in esse, spectato sine, ad quem condebatur. Quod si quis neget lucem tunc debitam fuisse in esse, dicat tenebras eo loco valere idem, quod obscuritatem, seu non existentiam luminis.

Ex spiritu Domini ferebatur super aquas. Quidam nomine, *spiritus Domini*, intelligunt hoc loco ventum à Deo effectum & excitatum super aquas. Ita Theodoretus q. 8. in Genes. & alij. Hanc expositionem impugnant aliqui, quod numquam in sacris literis *spiritus Domini* pro vento accipiatur, immittit tamen ex eo capite impugnatur. Isaiæ namque 4. habetur: *Exsiccatum est fenum, & decidit flos quæ spiritus Domini, id est, ventus sufflauit in eo*, Pl. 147. *Flauit spiritus eius, id est, ventus Dei, & fluunt aquæ, pluuia scilicet, quas ventus affert, vt alia loca omittam*. Ex eo autem capite arbitror esse reiciendam, quoniam, vt disp. 2. ostensum est, ante secundam diem, nec aer, nec ventus erat, sed aquæ replebant totum spacium, quod inter cælum empyreum & terram interiacer, in cuius medio ex aquis produxit Deus secunda die firmamentum.

Non solum ex eodem capite, sed etiam quia vim maximam infert Scriptura sacra extrahens voces sua propria significacione, reicienda est expositio Caietani in hunc locum, quæ affirmat sumpto singulari pro plurali, nomine, *spiritus Domini*, intelligi angelos mouentes orbes cælestes, qui ea ratione ferridicantur super aquas, quod seiplos applicant ad mouendos orbes cælestes, quos nomine aquarum intelligit hoc loco Caietanus.

Reicienda quoque est opinio Egidij in 2. dist. 12. asserētis, nomine *spiritus Domini*, qui super aquas ferebatur, intelligi eum, qui mouendo primum mobile (quod per se ipsum arbitratu Egidij Deum mouere) materiam totam, quæ infra ipsum continebatur simul ciebat, eamque materiam significatam fuisse nomine aquarum.

Dicendum est cum communi Scholasticorum sententia, Basilij, & Ambrosij in Hexæmeron, Hieronymi in quæstionibus Hebraicis in Genesim, Augustini lib. 22. contra Faustum c. 11. & lib. 13. confessionum ad c. 5. vsque ad 1. Iulij Africani Episcopi, Eucherij, Rupertij in hunc locum, & plurimum aliorum, nomine, *spiritus Domini*, intelligi Spiritum sanctum. Vnde Augustinus cap. 5. citato, & primo super Genesim ad literam cap. 6. & alij affirmant, dum in principio Genesim dictum est: *Deum Patrem in principio*, hoc est, in Filio *creasse cælum & terram*, additumque est, *spiritus Domini ferebatur super aquas*, traditum à Moysse fuisse mysterium adorandissimæ Trinitatis.

Aut certè (& in idem quod subiciam redit) nomine, *spiritus Domini*, diuina voluntas intelligitur, ita vt sit sensus, *spiritus Domini*, id est, diuina voluntas, ferebatur super aquas, tamquam super materiam in qua, & ex qua operaretur. Vnde continuo subiungitur, *fiat lux, & facta est lux, & fiat firmamentum in medio aquarum, &c.* Creatis namque cælo empyreo, terra, & aquis, describit Moyses Deum instar artificis per intellectum & voluntatem operantis, cuius voluntas in materiam, in qua & ex qua debet operari, fertur ad opus efficiendum. Ad eum quippe modum voluntas diuina ex æternitate determinata ad perficiendam, exornandam, & abolendam eo tempore fabricam huius mundi, ferebatur in aquas tamquam in materiam in qua, & ex qua productura erat primum lucem, deinde firmamentum, & postea congregatura erat aquas remanentes in locum vnum; quæ sanè fuerunt prima Dei opera, post cæli empyrei, terre, & aquarum ex nihilo creationem. Vnde alij iuxta contextum Hebraicum, **וַיְהִי עַל פְּנֵי הַמַּיִם** *veruah Elohim mer abepherb hal peue hammaim*, *veruam Spiritus Domini incubabat super aquas*, videlicet in

alitis super ova, ex quibus pullos excludat, quasi Deus iam per intellectum & voluntatem in aquis, & ex aquis opera sequentia esset fabricaturus. Dixi autem redire in idem, siue nomine spiritus Domini intelligamus diuinam voluntatem, siue Spiritum sanctum, qui per voluntatem modo explicato super aqua ferretur. Quoniam qui hunc locum de Spiritu sancto interpretantur, non alia ratione id eipeculiariter tribuunt, quam quatenus opera illa à sola Dei bonitate emanarunt, qua merè gratis, ex creaturarum hominumque præcipue dilectione, ea omnia operatus est: bonitas autem ac dilectio Spiritui sancto peculiariter tribuitur, esto toti sanctissime Trinitati alioqui sit communis. In hoc sensu de Spiritu sancto in profa eius festi canit Ecclesiast: Tu super aquas foras eas, nomen tuum expandisti Domine. Idem habetur in benedictione fontium.

DISPUTATIO VII.

De luce primo die facta, de qua ipso primo die.

Producto hoc mundo in tenebris, in eoque imperfecto statu, qui hucusq; disputationibus præcedentibus explicatus est; prima perfectio, quam merito Deus constituit addicere, fuit lux, qua illustraretur & manifestarentur opera ipsius incipientique dies illi supputati, in quibus eum successiuè producere, perficere, ac ornare, ob rationes disputatione redditas, decreuerat. Vnde Genes. 1. post verba explanata subiungitur: Dixitque Deus, fiat lux & facta est lux. Et vidit Deus lucem: quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, factumque est vesper & mane dies unus.

Ex dictis hactenus, præsertim disputatione secunda, satis constat, hæc lucem non fuisse lucem solis: quippe cum vt sacra Scriptura aperte sonat, firmamentum, in quo Deus posuit solem, lunam, & stellas, conditum fuerit secunda die: sol verò, & reliqua alia fuerint quarta die producta. Id ergo supponentes, reicicientesq; opiniones omnes, quæ contrarium affirmant, aut supponunt, circa hanc lucem sunt varie doctofum sententiæ. Præsertim verò aliis, quas D. Thomas q. 67. ar. 4. Magister in 2. d. 13. Diuus Bonauentura ibidem, & alij referunt duas tantum afferam, quæ videntur probabiliores.

Prima astitit, Deum die prima produxisse corpus quoddam lucidum de materia præexistente, hoc est, de aqua, corruptibile suapte natura, simileque columnæ illi igneæ, quæ filijs Israël de nocte per desertum prælacebat, longè tamen illa maius, ac dilucidius, vt integrum hemisphærium aquis vndique plenum vsque ad cælum Empyreum posset simul illuminare, atque adeo diem eò toto simul efficere. Eiusmodi verò corpus lucidum ministerio alicuius angeli motum fuisse ab oriente in occidentem, non secus ac columna illa ignis ab angelo per desertum ferebatur, durationeq; viginti quatuor horarum confecisse integrum circulum, vt modò sol illum cõficeret, atque ea ratione interuentu motus, quo corpus illud motum est, diuisisse Deum lucem à tenebris tribus illis diebus, antequam conditus esset sol, non secus ac interuentu motus solis nunc temporis eas diuidit, lucemque appellasse diem, & tenebras noctem. Quòd fit, vt diuisio lucis à tenebris, quæ tribus illis diebus facta est, non fuerit solum comparatione diuersorum hemisphæriorum, quatenus scilicet dum in vno hemisphærio erat lux, in altero erat tenebræ, sed etiam comparatione eiusdem hemisphærij & eiusque partis illius, quatenus corpus illud suo motu

A in quacumque parte eiusdem hemisphærij duodecim horis producebat lumen, efficiebatque in ea diem, & eoridem horis sua absentia efficiebat in ea tenebras ac noctem.

Multi impugnantes hanc sententiam, ab assertoribus illius petunt, quid quarta die, quando Deus solem produxit, factum fuerit de eiusmodi corpore lucido prima die producto. Quidam respondent, redactum fuisse in nihilum, tamquam deinceps superuacaneum. Est tamen improbabilis responsio: eò quòd, vt disputationibus præcedentibus dictum est, Deus nihil vnquam eorum, quæ semel produxit, redegerit in nihilum. Alij respondent, mansisse simul cum sole in eodem loco, in quo sol fuit conditus, simulque cum sole circumferri, & illuminare. Quæ responsio minùs sanè probabilis est, quam præcedens. Alij denique respondent corruptum; conuersumque fuisse in naturam corporis circumstantis tamquam deinceps non necessarium. Quatuor responsio hæc probabilitate non careat, contra eam tamen obiciunt aduersarij, quòd tam productio illius corporis prima die, quam corruptio eiusdem quarta die, fuissent miraculosa: nullum verò miraculum sit concedendum in prima rerum productione, vt pote tunc nequaquam necessarium. Etenim miracula sunt & ordinantur in fidei confirmationem: tunc autem non erant homines, qui miracula illa cernerent, eisque in fide confirmarentur.

Hoc tamen non cogit: terra namque non minùs miraculose discooperata & eleuata fuit super aquas tertia die, quam corpus illud fuerit productum prima die, & conuertum in corpus circumflans die quarta, imò magis, satisque erat decentia illa, ne mundus illis tribus diebus fuisset in tenebris, & vt esset lux, cuius interuentu tres illi dies supputarentur, vt Deus prima die produceret corpus illud lucidum, quòd die quarta in corpus circumflans conuerteret.

Ea namque, quæ decent, consonaque rationi sunt, posito eo ordine, quem Deus in condendo, exornando, & perficiendo hoc mundo per successionem seruare statuit, & quem re ipsa seruasse ex Scripturis sanctis est manifestum, admittenda omnino sunt, esto supra naturam sint. Idque præsertim est admittendum in prima rerum constitutione fabricaque totius huius vniuersi, quando natura nondum integrè erat condita, Deusque ipse solus operabatur immediate tamquam totius huius vniuersi, partiumque omnium eius molitor ac conditor.

Secunda opinio est, quam Burgensis in additionibus ad cap. 1. Genes, tangit, & quam tribuit Basilio in Hexameron homilia 2. in illa verba, & appellauit Deus lucem quidem diem. Vbi ait: Tunc verò stabat dies: cui cederet mox vicijsim succedebat, non quidem secundam motionem solis, sed primogenia illa luce summo splendorem diffundente, seque rursus contrahente, idque pro mensura à Deo definita. Alij tamen aliter hæc verba Basilij intelligunt.

Quæquid autem Basilii senserit, secunda opinio est, Deum prima die produxisse, non quidem corpus lucidum, sed lucem immediate, eamque diffusisse à certa parte spatij vniformiter difformiter per integrum hemisphærium eo modo quo sol ipse, si tunc esset, vel quoduis aliud corpus lucidum eam diffunderet, efficeretque diem. Statim verò ac illam produxit, cepisse successiuè discurrere ab Oriente in Occidentem per integrum circulum, quem duratione viginti quatuor horarum conficeret, sed semper successiuè deserendo partes hemisphærij versus Orientem, & tantùdem de nouo occupando versus

Lux prima die producta non fuit lux solis.

Opinio non improbabilis circa lucem prima die productam.

Secunda opinio de luce prima die producta probabilior.

Occidentem, & inde versus punctum mediæ noctis quousque ad Orientem ingrederetur, eo modo quo sol peragendo intra durationem viginti quatuor horarum circulum integrum ab ortu in occasum, illam diffundit, diemque ac noctem in diuersis orbis partibus successiue efficit. Itaque hæc opinio solum differt à priori, quòd illa affirmat, Deum produxisse lucem interuentu corporis luminosi, causamque fuisse illorum trium dierum ac noctium in orbe mediante motu locali illius corporis ab exortu in occasum: hæc verò asserit, se solo immediatè produxisse illam lucem, verumtamen eodem modo illam successiue in diuersas partes orbis dierum ac noctium, non aliter, quàm si mediante corpore, quod ab Oriente in Occidentem circulariter moueretur, eam produxisset.

Hæc sententia mihi omnino placet. Primò, quia consonat magis Scripturæ sacræ: neque enim prima die dixit Deus, fiat luminare, sed dixit, lux, & facta est lux. Quando verò quarta die fecit luminaria, dixit: *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem.* Et infra: *Fecit Deus duo luminaria magna, & stellas, & posuit eas in firmamento cæli, vt lucerent super terram, & præssent diem ac noctem, & diuiderent lucem ac tenebras.* Quia enim quarta die fecit luminaria à quibus immediatè lux procedebat, ipsismet luminariis tribuit diuideri diem ac noctem, & lucem ac tenebras: prima autem die sibi ipsi attribuit diuidere lucem à tenebris, eò quòd ab ipso met immediatè lux illa prodiret.

Secundò, quoniam data hac sententia, locum non habet difficultas illa, in quo loco fuerit luminare illud tribus illis diebus, priusquam sol produceretur. In primis namque, antequàm secunda die fieret firmamentum, constituendum esset in medio aquarum; & cum non esset de natura aquæ, eò quòd aquæ non conueniat lucere, sanè sine nouo miraculo non potuisset ibi conseruari. Deinde petam, vel erat in spatio, quod est infra concauum lunæ, vel supra, vbi modò est sol, vel in alio aliquo loco supra concauum lunæ. Ab aduersariis dari solet secundum, siue autem secundum, siue tertium detur, sequitur, quando secunda die productum fuit firmamentum, relictum fuisse foramen in orbibus cælestibus suapte natura incorruptibilibus, in quo corpus illud corruptibile esset, ac deficeretur, vsque ad quartam diem, in qua productus fuit sol, quod sanè durum admodum est, vt concedatur. Primum etiam non videtur posse dari: quoniam lux producta prima die in integrum hemisphærium videtur illuminasse à superficie terræ vsque ad concauum cæli empyrei, conuexumve superficiæ aquæ, Scripturæque dum ait, *tenebræ erant super faciem abyssi,* subiungitque, *dixit Deus, fiat lux, & facta est lux,* satis innuit, faciè abyssi, hoc est, superficiem conuexam aquarum, fuisse ea luce illuminatam, nec ea de re credo quemquam dubitare: corpus autem illud ex loco tam distanti à concauo cæli empyrei non potuit illuminare integrum hemisphærium vsque ad conuexum aquæ, præsertim prima die, interim dum non erat firmamentum, sed interstitium totum à terra ad cælum empyreum aquis erat repletum. Aqua namque longè difficilius penetratur à radiis lucis, quàm aër, ignis, & cælum, propter horum corporum maiorem perspicuitatem, minoremque densitatem: vnde videmus, dum cælum est nubibus aut nebulis obductum, radios solis nõ penetrare vsque ad terram, cum tamen non magnum sit spatium, quod nubes aut nebula occupant si cum reliquo spatio, quod

à nubibus interponitur vsque ad solem, aut etiam vsque ad cælum empyreum cõferatur. Quare proculdubio, esto corpus illud tantæ magnitudinis esset ac virtutis ad illuminandum, quanta est sol, radij, luxque illius, peruenire non potuissent ad conuexum aquarum, concauumve cæli empyrei. Atque hinc sanè validissimum sumitur argumentum, quòd tribus illis diebus non effecerit Deus lucem illam interuentu corporis luminosi, quòd produxerit, sed per seipsum immediatè. Neque enim ante productionem firmamenti corpus illud, vbi cumque collocaretur, illuminare potuit interstitium totum à superficie terræ vsque ad cælum empyreum, vt in eo primam diem efficeret, sed solus Deus fuit, qui immediatè per seipsum vniformiter diffundit illuminauit magnitudinem tantam aquarum, eodemque modo effecit in illis diem, quo postea, condito firmamento, diem sol efficit per totum illud spatium.

Ad huiusce tamen rei pleniorum explicationem, atque vt simul verba illa intelligantur: *Factum est vespere & mane dies vnus,* examinandum est sequens verbum, *et facta est lux.* siue Deus prima die produxerit corpus lucidum, quodcumque illud fuerit, siue per seipsum immediatè lucem effuderit eo modo, quo à corpore lucido deriuaretur, à quoniam puncto caperit lux illa diffundi, à puncto Orientis, quasi inde exerperit eleuari versus occasum, an ab aliquo alio puncto: Caietanus & plerique alij affirmant, incepisse à puncto Orientis, Beda à meridie, alij aliter loquuntur.

Vt in hac controuersia dicam quod sentio, prius notari, in quocumque puncto cæli sit sol, aut quoduis aliud corpus lucidum, quod sup motu, ac luce diem ac noctem vicissim efficiat (idem dicendum est de luce, quam Deus modo simili immediatè effuderit) simul esse meridiem, mediam noctem, ortum, occasum, & omnes alias partes, seu horas diei ac noctis, comparatione tamen diuersorum. Quod in hinc modum ostendo. Sit sol in quocumque puncto volueris. Tunc est meridiem illis, supra quorum caput est, itæmque illis omnibus, qui degunt sub eodem meridiano, hoc est, sub linea ducta à polo in polum intersecante solem per centrum eius. Illis verò, qui ab his distant per dimidium circuli ab Oriente in Occidentem, quales sunt eorum Antipodes, est media nox. Illis autem qui distant per quartam partem circuli versus Occidentem, oritur tunc sol. Et illis qui distant per quartam partem circuli versus Orientem, occidit. Quòd si has quatuor partes circuli interfecis in punctis intermediis, inuenies, illis, qui degunt in puncto medio primæ quartæ, que est versus Occidentem, esse nonam horam ante meridiem: illis, qui degunt in puncto medio secundæ partis, que vltimè sequitur, esse horam tertiam ante lucem matutinam: illis, qui habitant in puncto medio tertiæ partis, que vltimè sequitur, esse nonam horam ante mediam noctem: & illis, qui degunt in puncto medio vltimæ quartæ, que reliqua est, esse tertiam horam pomeridianam. Quòd si singulas octauas circuli, que ex duabus præcedentibus diuisionibus integri circuli solis resulant, subdividas in tres partes æquales, erunt viginti quatuor partes circuli respondentes viginti quatuor horis, ex quibus dies integer naturalis constat. Quare existente tunc sole in illo eodem puncto, incipiendoque numerare à puncto in quo est sol, illis, qui degunt sub initio eius secundæ partis ex his viginti quatuor, que est versus Orientem, erit prima hora pomeridiana: quia tunc distabit sol ab eorum meridiano versus Occidentem per vnâ viginti quartam

quartam partem circuli: illis, qui degunt sub initio tertiae partis versus Orientem, erit secunda hora pomeridiana: atque ita eodem ordine percurrendo omnes viginti quatuor partes circuli, inuenies, existente sole in illo eodem puncto, esse in diuersis partibus orbis omnes horas diei ac noctis simul. Eodemque modo, subdividendo vnamquamque illarum viginti quatuor partium in quartas, aut octauas, vel alias minores partes, reperies, esse simul comparatione diuersarum partium terrae, omnes quadrantes, semiquadrantes, & quaecumque alias minores partes cuiusque horae diei ac noctis. Loquimur autem in hac supputatione, quando sol est in aequinoctio, aut reliquo anni tempore comparatione eorum, qui habent sphaeram rectam, hoc est, qui degunt sub aequinoctiali, quorum Orizon intersecat omnes spiras, quas sol quotidie ab Oriente in Occidentem conficit, ad angulos rectos, atque adeo in duas partes aequales, quibus proinde dies ac noctes semper sunt aequales. Reliquis namque, quorum orizon non omnes spiras solis intersecat in duas partes aequales, interdum oritur & occidit sol, quando plus distat ab eis, quam per quartam partem circuli, quem sol tunc conficit, ut tempore veris: interdum vero quando minus distat quam per quartam partem integri circuli, ut tempore hyemis, quando dies illis decrefcunt.

Ex his iam colligo, vanam esse quaestionem, in quonam puncto produxerit Deus corpus lucidum, aut à quo puncto Deus immediate lucem cepit diffundere, vtrum videlicet à puncto Orientis, vel meridiei, vel ab aliquo alio, nisi determinetur peculiaris aliqua regio ac dicatur, respectu huius regionis, puta Palaestina, aut alicuius alterius determinatae, in quonam puncto produxit Deus prima die corpus lucidum, aut à quo puncto cepit ipse immediate diffundere lucem diei illius vtrum à puncto Orientis, an à puncto meridiei, an vero ab aliquo alio. Et enim, ut ostensum est, si regio indefinitè sumatur, in quocumque puncto circuli, aut spatij ab Oriente in Occidentem Deus produxerit primò corpus luminosum, aut à quocumque puncto ipse primò cepit lumen communicare diei, esset simul mane, meridies, tempus vespertinum, media nox: quod idem patet dicendum de reliquis partibus diei ac noctis, comparatione diuersorum.

Dies, de quibus Genes. 1. comparatione Palaestinae videntur comparari.

Quia ergo Moyses cum Iudaeis loquebatur, quos Deus in terram Palaestinae perducebat, Deusque ipse in huius vniuersitatis fabrica peculiarem rationem eius regionis videret habuisse: si quidem eam elegit, non solum ut esset tot Patriarcharum, Prophetarumque sedes, & Ecclesiae, Synagogae domicilium, sed etiam ut in ea Verbum diuinum carnem assumeret, ut nasceretur, inter homines versaretur, occideretur, resurgeret, atque ut inde ad caelos ascenderet, demumque ut Spiritus sanctus super Apostolos descenderet, & tot miracula patrentur: Moyses hoc in loco, diuino afflatus instinctu, comparatione Palaestinae videret locutus, aut certe comparatione paradisi terrestri, quo in loco homines primò debent habitare.

Primus sensus illorum verborum factum est vespere & mane dies vnus.

His constitutis duo mihi occurrunt sensus illorum verborum: factum est vespere & mane dies vnus. Primus est, quòd produxerit Deus primò ita lucem, ut comparatione Palaestinae esset tunc meridies inciperetque proinde vespere, complereturque integer dies naturalis finito mane sequenti, regredientique luce ad punctum meridiei, vnde diffundi cepit, eaque de causa voluerit Moyses diem à vespere supputare, dixeritque, factum est vespere & mane dies vnus, id est primus.

A Hic tamen sensus mihi non probatur. Primò quia iuxta eum, concedendum esset, Deum ante primum diem, atque adeo ante omnem diem creasse caelum, & terram, quod sanè pugnare videtur, tum cum verbis illis Genes. 2. *Iste sunt generationes caeli & terrae, in die quo fecit Dominus caelum & terram*: tum etiam cum illis Exodi 20. *Sex diebus fecit Dominus caelum, & terram, mare, & omnia quae in eis sunt*. Quod autem iuxta eum sensum sequatur caelum & terram creatam esse ante primum diem, atque adeo ante omnem diem, probatur quia iuxta eum, prima dies cepit à luce meridiana, & finita est in regressu ad lucem meridianam, quando finitum fuit mane sequens: ante omnem autem lucem praecesserunt tenebrae super faciem abyssi, quando caelum, terra & aquae erant iam creata.

Reiicitur

B D. Bonauentura in 2. dist. 1. artic. 2. qu. 2. Gabriel eadem dist. quaest. 2. & quidam alij videntur concedere, caelum & terram fuisse creata ante omnem diem. Responderèque possent, moram illam tenebrarum, in qua caelum & terra lucis productionem, initiumque primi diei antecesserunt, fuisse breuissimam, eaque de causa annumeratam fuisse cum primo die, eò quòd parum pro nihilo reputetur. Sed sanè ea responsio violenta ac peregrina videtur, neque in ea animus acquiescit.

Secundò, idem sensus mihi non placet, quia non congruit cum modo, quo Hebraei dies supputabant. Neque enim à meridie, aut ab aliquo alio puncto supputabant dies, quam à solis occasu, principiove noctis, nec modus ille supputandi dies aliunde habuit originem, quam ex hoc loco & principio ac fine dierum creationis rerum, vnde etiam septimanam acceperunt, septimumque sabbathi diem, quem ad memoriam sempiternam quietis, cellationisve diuinae ab opere creationis colebant: exordiebatur autem à principio noctis, perinde ac ceteri dies, ut ex illo

C Leuit. cap. 23. constat: *A vespera usque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra*. Id quod planè erat traditio inter Hebraeos, à qua non est recedendum, praesertim cum ante Christi aduentum viguerit semper, quando Synagoga erat vera Ecclesia.

Secundus ergo sensus, qui mihi omnino placet, & quem inter alios probat hoc loco Abulenensis, est, quòd produxerit Deus lucem primi diei post duodecim horas à creatione mundi, & produxerit eam in puncto Orientis comparatione Palaestinae, ita ut in puncto creationis illius inciperet esse mane in Palaestina, ac si tunc ei oriretur sol, eaque ratione primus dies naturalis in Palaestina fuerit viginti quatuor horarum, duodecim tenebrarum, seu noctis, à puncto creationis mundi, vsque ad productionem lucis, & aliarum duodecim diei artificialis à puncto creationis illius vsque ad occasum eiusdem lucis, comparatione Palaestinae. Iuxta hunc ergo sensum, nomine, *vespere*, in prima die intellexit Moyses tempus illud tenebrarum seu noctis, eò quòd nox à vespere seu occasu solis soleat incipere (licet nox illa non ita inciperet) & terminetur mane, seu ortu solis: nomine vero, *manè*, intellexit diem artificialem ab ortu directorum radiorum lucis, vsque ad occasum, propterea quòd dies artificialis incipiat à mane ortuue solis, & terminetur vespere seu occasu solis.

Secundus sensus probatur.

E Iuxta hunc secundum sensum, quem germanum esse Scripturae arbitramur, verum est, Deum prima die creasse caelum & terram, ut Scriptura aperte sonat. Creauit namque caelum, terram, & aquas in instanti initiatio duodecim horarum noctis, seu tenebrarum, quae lucem antecesserunt fueruntque prima pars primi diei naturalis. Ex eodem sensu est manifestum.

Creauit Deus caelum & terram in puncto instanti in initio primae diei.

festum, cur in enumerando primo die, & cæteris diebus sequentibus, exordium sumplerit Moyses à vespere, dicens: factum est vespere & manè dies vnus, id est, primus: factum est vespere & manè dies secundus, &c. Quia enim tempus noctis seu tenebrarum refertur tempus lucis, fuitque prior pars primi diei, supputationem dierum inchoauit à vespere seu nocte. Consentit cum his omnibus mos Hebræorum, quo ab occasu solis supputabant dies.

Obiectio. Obiicit aliquis, saltem ante productionem lucis non fuit tempus in hoc mundo: ergo nec fuit pars, quæ integraret diem naturalem: quâdoquidem dies tempus quoddam est, atque adeo id, quod diem integrare debet, tempus quoddam esse debet: non ergo potuit dies primus naturalis coalescere & integrari ex imaginaria illa duratione tenebrarum, quæ lucem antecessit. Primum antecedens probat, quoniam tempus est duratio motus: licet autem continua illa, ac successiua productio luminis in alia atque alia parte circumferentiæ mundi ab Oriente in Occidentem esset motus, ac proinde duratio illius esset tempus: ante productionem tamen lucis nullus fuit motus, eò quod creatio cæli, terræ, & aquarum fuerit instantanea: & licet conseruatio rerum permanentium dureret per tempus: est tamen tota simul, ac proinde non est motus: nec tria illa corpora, quæ primò fuerunt creata, videntur mora ante productionem lucis: cum ergo tunc nullus fuerit motus, nec etiam fuit tempus, quod sine motu esse nequit.

Solutio Diuina Thoma. D. Thomas quæst. 66. art. 4. ad tertium recurrere videtur ad motum ac tempus discretum cogitationum Angelorum, quarum vna esset post aliam. Posset etiam quis dicere, aquas fuisse tunc agitata, agitationemque illam localem aquarum fuisse tempus. Hugo lib. 1. de Sacramentis part. 1. c. 9. D. Bonauentura in 2. dist. 1. 2. artic. 2. quæst. 2. & Gabriel eadem dist. quæst. 2. dicunt, fuisse tunc tempus secundum mobilitatem materia.

Germana solutio. Dicendum tamen est, cum non solum motus, verum etiam quies tempore mensuretur, tantæque sit quietis duratio, quanta esset duratio motus, cuius est priuatio, vt 4. Physicorum, & supra qu. 10. artic. 5. ostendimus: consequens profecto est, vt statim ac corpora mobilia esse cæperunt in rerum natura, cæperit etiam esse tempus, vel verum, si fuit motus aliquis corporum, vel imaginarium, nõ quocumque modo, sed habens fundamentum in re, hoc est, quod tunc esset, si esset is motus, cuius datur actu priuatio, quæ tanta est quoad durationem, quantum quoad durationem esset motus ipse, cuius est priuatio. Atque hoc est quod videtur voluisse affirmare Hugo, D. Bonauentura, & Gabriel. Dies ergo primus integratus fuit ex tempore vero, & imaginario, habente, modo explicato, fundamentum in re. Atque de eiusmodi tempore intelligendum est illud Concilij Lateranensis cap. Firmiter, de summa Trinitate & fide Catholica: *Deus simul in principio temporis vramque de nihilo condidit creaturam, spirituales & corporales, Angelicam & mundanam.*

DISPUTATIO VIII.

Nonnulla scitu non indigna colliguntur.

Dies primus comparatione Palæstinae fuit 24. horarum, non ita respectu aliarum regionum. EX dictis disputatione præcedente colligo, quamuis dies primus comparatione Palæstinae fuerit viginti quatuor horarum: comparatione tamen aliarum regionum necessarîo plus, vel minus durasse. Etenim comparatione eorum, qui à Palæstina distabant

versus Occidentem per vnam viginti quatuor partem circuli, lux, quæ producta fuit prima die, oriri cæpit vna hora post illius productionem, ac proinde habuerunt tredecim horas tenebrarum à puncto creationis mundi vsque ad instans, in quo lux illa cæpit illi oriri, atque adeo vsque ad instans, in quo incæpit esse manè: quare cum ab ortu illius lucis vsque ad occasum effluerint duodecim horæ, fit, vt dies ille, à principio tenebrarum vsque ad occasum illius lucis fuerit apud eam regionem viginti quinque horarum.

Hac eadem ratione iis, qui à Palæstina distabant per plures partes circuli versus Occidentem vsque ad duodecim viginti quatuor partes circuli, hoc est, vsque ad Antipodas Palæstinorum, fuit dies ille, eò plurium horarum, quam viginti quatuor, quod per plures partes à Palæstina distabant, adeo vt Antipodis Palæstinorum fuerit triginta sex horarum, viginti quatuor tenebrarum, & duodecim lucis.

Illis verò, qui à Palæstina versus Occidentem distabant per tredecim viginti quatuor partes circuli, atque adeo versus Orientem per vndeceim tantum partes, vtique quando primò producta fuit lux, atque adeo quando in Palæstina cæpit esse manè, erat illis in occasu, ita vt illius lucis, quousque occumberet, solum habuerint vnam horam, quare si ab occasu solis cæperunt computare suos dies, primus ille dies fuit illis tredecim solum horarum: duodecim quidem tenebrarum ac noctis, & vnus dumtaxat lucis ac diei artificialis. Iis verò qui à Palæstina versus occasum distabant per quatuordecim viginti quatuor partes circuli, & versus Orientem per decem, dies primus fuit quatuordecim tantum horarum, duodecim quidem tenebrarum ac noctis, & duarum tantum diei. Et ita consequenter, quò minus aliqui distabant à Palæstina versus Orientem, & plus versus Occidentem, eò maior fuit illis dies primus, singulis tamen fuit minor, quam viginti quatuor horarum. Et aduerte illos, qui à Palæstina distabant versus Orientem plusquam per sex viginti quatuor partes circuli, solum habuisse illius diei declinationem lucis à meridie, atque adeo solum habuisse vespere illius diei, maiorem tamen partem illius, quò minus, & minorem quò plus à Palæstina regione distabant. Illos, qui minori distabant intervallo versus Orientem à Palæstina quam per sex viginti quatuor partes circuli, habuisse totam vespere, & aliquid mane illius diei, eò plus, quò minus distabant, atque adeo eò longiorem habuisse diem primum infra spatium viginti quatuor horarum, quò minorem habebant à Palæstina distantiam. Denique illos, qui adæquate distabant versus Orientem à Palæstina, per sex viginti quatuor partes circuli, hoc est, per quartam partem circuli habuisse integram vespere illius diei, & nihil de mane. Quando enim primò lux illa producta fuit, oriturque cæpit Palæstina, erat in illorum meridiano, & continuo declinare cæpit versus occasum.

Si rem iusta expendas trutinam, primusque dies, in quo mundus fuit conditus (qui fuit dies Dominicus, initiumque septimanæ) comparatione cuiusque regionis computetur à puncto creationis mundi, vsque ad occasum eius lucis, quæ primò tali regionem orta est, inuenies quæ sequuntur.

Primum est, Palæstinae dumtaxat fuisse diem illum viginti quatuor horarum, duodecim tenebrarum ac noctis, & totidem lucis. Iis verò, qui à Palæstina versus Occidentem distabant per dimidium circuli, fuisse maiore ac maiorem vsque ad triginta sex horas, prout plus à Palæstina remoti erant, eorum tamen illud

illud incrementum, supra viginti quatuor horas, fuisse tenebrarum ac noctis, quousque oriri illis cepit lux primò creata, omnèsque habuisse lucem, dièmv artificialè duodecim horarum. Iis autem, qui ad Orientem vergebant per alterum semicirculum, fuisse diem illum minorem ac minorem vsque ad spatium duodecim horarum, quò plus à Palæstina distabant: decrementum tamen totum fuisse lucis, diève artificialis, omnèsque habuisse duodecim tantum horas tenebrarum ac noctis, sicut habere Palæstini.

Vt melius intelligas secundum, finge, duci lineam rectam à polo Arctico in Antarcticum, quæ Palæstinam diuidat in duas partes æquales, sitque proinde meridianus puncti medijs regionis Palæstinae. Rursus finge, duci aliam per aliud hémisphærum, quæ cum meridiano Palæstinarum interfecet mundum, lineamve æquinoctialem, in duas partes æquales, sitque proinde meridianus Antipodum, qui aduersa Palæstinae virget vestigia, & linea in qua conficitur media nox comparatione Palæstinarum. Finge etiam, duci duas alias à polo in polum, vnam per Orientem, & aliam per Occidentem, comparatione Palæstinarum, ita vt omnes quatuor lineæ à polo in polum ductæ diuidant totum mundum, lineamve totam æquinoctialem, in quatuor partes æquales, vt vna linea sit meridianus Palæstinarum, alia sit, quæ interfecet punctum Orientis, alia, quæ interfecet punctum mediæ noctis, & alia quæ diuidat punctum Occidentis eiusdem Palæstinae respectu.

Ponamus etiam, mathematicè computari dies à temporis puncto, quo centrum solis est in linea occasus, si dies ab occasu in occasum solis computentur, & temporis puncto, quo centrum solis est in linea mediæ noctis, si dies à media in mediam noctem numerentur: similique modo computari à puncto temporis, quo centrum solis est in meridiano, aut in linea Orientis, si diem à meridie in meridiem, aut ab ortu in ortum solis computes.

Finge præterea cogitatione duos populos quasi Antipodas puncti medijs regionis Palæstinarum, quorum alter sit in confinio semicirculi, qui versus occidentem ducitur à puncto medio regionis Palæstinarum, alter verò sit in alio confinio alterius semicirculi, qui à Palæstina ducitur per Orientem, ita vt illos duos populos diuidat ea linea, quæ comparatione puncti medijs regionis Palæstinarum, est linea mediæ noctis.

His ita constitutis, secundum, quod inuenies, est, populum illum, qui cogitatione fingitur in confinio semicirculi, qui à Palæstina per Orientem ducitur, habuisse primum diem ferè duodecim tantum horarum: habuit namque duodecim horas tenebrarum ac noctis à puncto creationis mundi vsque ad productionem lucis: statim verò vt lux creata est eidem apparuit, sed continuò occubuit, proindeque habuit diei primi finem. Agnosces deinde, populum alterum, qui cogitatione fingitur in confinio alterius iam dicti semicirculi per Occidentem ducti, habuisse primum diem triginta sex horarum: habuit namque viginti quatuor horas tenebrarum, duodecim quidem à puncto creationis mundi, vsque ad instans productionis lucis, & totidè à puncto creationis lucis quousque cepit apud illum splendescere efficeretque mane: etenim ei populo oriri cepit, quando occubuit Palæstina: & habuit præterea alias duodecim horas lucis, ex quibus dies artificialis eiusdem constitit.

Cùm autem statim ac populo, qui fingitur in confinio semicirculi ducti per Orientem, lux occubuit,

A cæperint eidem populo duodecim hora tenebrarum ac noctis sequentis dièi (quæ tamen comparatione alterius populi, qui in confinio semicirculi ducti per Occidentem fingitur, pertinerent ad primum diem) luxque duodecim horarum, quæ compleuit primum diem populi, qui fingitur in confinio semicirculi ducti per Occidentem, compleuerit etiam secundum diem populi, qui confingitur in confinio semicirculi ducti per Orientem: eò quòd lux illa ferè simul orta fuerit, & ferè simul occubuerit vtrique populo: efficitur sanè, vt simul, aut ferè simul, absolutus fuerit primus dies populi, qui fingitur in confinio semicirculi ducti per Occidentem, & secundus dies populi, qui confingitur in confinio semicirculi ducti per Orientem: atque adeò concluditur id, ad quod explicandum instituta est hæc octaua disputatio, nempe fieri non posse, vt integer circulus terræ ab Oriente in Occidentem inhabitetur, quin dentur duo populi coniuncti, in quorum altero sit dies feræ secunda, seu dies Lunæ, quando in altero fuerit dies Dominica, & ita consequenter de cæteris diebus septimanae, atque adeò in quorum altero illicitè vescantur homines carnibus, eò quòd sit in eo feria sexta, seu dies veneris, & in altero licitè eidem vescantur, eò quòd sit feria quinta, seu dies Iouis: similiter in quorum altero illicitè homines laborent, eò quòd sit dies Dominica, & in altero laborent licitè, eò quòd sit dies Sabbathi: idque hodie necessariò habere contingere populis vltimis, quibus se contingent Lusitani, qui versus Orientem in Indiam nauigant, & Castellani, qui versus Occidentem in nouum orbem nauigatione conficiunt: experienturque necessariò Lusitani, qui à portu Sinarum nauigauerint ad Insulam Luzonum, quam vocant, & Castellani qui ab eadem Insula trāsuerint ad portum Sinarum, quem incolunt Lusitani: necessariò namque comperient vnum, & eundem diem tamquam distinctos computari in vtroque loco, vt statim copiosius ostendemus.

Nec verò, vt in illis duobus populis, qui in confinio illorum duorum semicirculorum cogitatione finguntur, persistamus, hanc accipe rationem, quare secundus dies populi, qui in confinio semicirculi ducti per Orientem fingitur, finiatur simul, aut ferè simul, cum primo die populi, quem in confinio alterius semicirculi ponimus, atque adeò quare vnus populus excedere necessariò debeat alterum in supputatione vnus diei. Cùm enim diei primo prioris illius populi desint duodecim ferè horæ lucis ad complementum diei naturalis viginti quatuor horarum: huic verò alteri supersint duodecim horæ noctis (quæ, vt ostensum est, cæperunt esse initium secundi diei illius prioris populi) atque ex duodecim horis noctis, quæ vni supersunt, & ex duodecim horis lucis, quæ alteri defunt, integer dies naturalis viginti quatuor horarum coalescat: inde est, vt computatis diebus naturalibus ab occasu in occasum lucis, necesse sit secundum diem prioris illius populi, finiri simul cum primo die posterioris, atque adeò vnum populū excedi ab altero in supputatione vnus diei.

F Dicet fortè aliquis: non computentur in numero dierum dies illi, qui comparatione regionum, quæ sunt in semicirculo ducto à Palæstina per Orientem non peruenerunt ad spatium viginti quatuor horarum vsque ad occasum lucis, quandoquidè non fuerunt dies integri naturales: sed comparatione cuiusque regionis computetur dies primus, qui vsque ad occasum lucis fuit integer vigintiquatuor horarum, atque ita fiet vt nulli duo populi coniuncti se excedant in supputatione vnus diei.

Sanè

Habitari integer terra circulus ab Oriente in Occidentem non potest quin ex duobus populis coniunctis alter eorum vnus diei supputatione antecedit. Id ostenditur experientia Lusitanorum, & Castellanos nauigantium.

Sanè nec ea ratione fieri potest, vt non cogamur cōcedere, è duobus populis coniunctis vnum ab altero superari in supputatione vnus diei. Tunc enim Palaestina necessariò excedet regionem sibi vicinam versus Orientem in vnus diei enumeratione. Nam quando primò Deus lucem produxit, oriri cœpit in Palaestina, ita vt tunc eleuari inciperet supra horizontem Palaestinarum: regioni verò proximæ Palaestina versus Orientem, & cæteris regionibus, quæ fuerunt in eodem semicirculo per Orientem ducto, apparuit lux illa eleuata supra horizontem, eò plus, quò regio à Palaestina magis distabat, atque adeò sola Palaestina inter illas omnes regiones, habuit illum diem, à puncto creationis mundi vsque ad occasum illius lucis, viginti quatuor horarum: cætera verò habuerunt illum tantò minorem, quàm viginti quatuor horarum, quantò erant à Palaestina remotiores: si ergo in numero diei primi non sit computandus comparatione cuiusque regionis, nisi qui fuerit integer viginti quatuor horarum: sanè regioni vicina Palaestinarum computabitur in diem primum, qui fuerit secundus comparatione Palaestinarum, qui ferè simul incipiet & finietur comparatione vtriusque regionis, atque adeò si dies naturales computentur ab occasu in occasum lucis, Palaestina superabit regionem sibi vicinam in supputatione vnus diei.

Hinc colliges, si integer mundi circulus ab Oriente in Occidentem habitetur, necessarium esse, vt duo populi vicini computent eundem diem tantquam diuersos, idque non prouenire ex eo, quò Deus creauerit tenebras ante lucem, sed ex eo potius, quòd, vt disputatione præcedente ostensum est, in quocumque temporis puncto creetur, aut sit lux, vel corpus lucidum, quòd motu suo ab ortu in occasum diem efficiat, simul erunt omnes partes, seu horæ, diei ac noctis comparatione diuersorum, qui eundem terræ integrum circulum ab Orientis puncto in Occidentis punctum habitant. Id. quod in hunc modum ostendit.

Eiusdem rei veritas demonstratur.

Demus Deum optimum maximum in eodem temporis puncto creasse solem, totumque hunc mundum vniuersum quo ad omnes suas partes quibus de facto constat, solèmq; statim cœpisse moueri à puncto spatij, in quo creatus fuit, vt Caietanus & quidam alij factum fuisse arbitrantur. Atque vt in eodem exemplo persisteremus, dilucidiorque sit disputatione, fingamus solem comparatione Palaestinae productum fuisse in puncto Occidentis, ita vt statim ac sol fuit conditus, occubuerit comparatione Palaestinae, cœperintque duodecim horæ noctis, post quas subsēcuta sint duodecim horæ diurnæ ab ortu solis vsque ad occasum, finitūque fuerit primus dies naturalis viginti quatuor horarum comparatione Palaestinarum ab occasu solis vsque ad occasum. Eo sanè dato, regioni, quæ versus Orientis partes vicinior fuerit Palaestina; nec occubuit sol, quando primò creatus est, nec occumber nisi ferè post viginti quatuor horas: quare si vtraque regio computet dies ab occasu in occasum, tunc regio vicina Palaestina incipiet computare primum suum diem, quando finitus fuerit primus dies in Palaestina: & cum vtrique regioni ferè simul oriatur & occidat sol, sanè quando finietur primus dies eius regionis, quæ Palaestina est propinqua, secundus dies in Palaestina finietur, atque adeò Palaestina superabit regionem sibi vicinam vno die in supputatione dierum.

Licet ergo: si sol simul creatus fuisset cum mundo corporeo, dièsque à puncto creationis mundi comparatione diuersarum regionum computaretur

diuersimodè, nempe in vnaquaque ab eo situ solis, quem comparatione illius habebat, quando creatus est, ita vt in ea regione, in qua tunc sol oriebatur, computarentur dies ab ortu in orum, in ea verò, quæ ab illa versus Occidentem distabat per vnam vigesimam quartam partem circuli, supputaretur ab vna hora ante ortum solis, vsque ad vnam horam, antequam secundò eidem regioni oriretur, & ita consequenter: fieri optimè posset, vt & dies omnes naturales essent viginti quatuor horarum comparatione omnium regionum, quæ sunt in eodem circulo ab Oriente in Occidentem, & nulla regio alteram superaret in supputatione vnus diei: attamen, si dies in omnibus regionibus supputarentur ab eadem parte diei, nempe ab occasu in occasum, vt Hebraei supputabant, vel à media nocte in mediam noctem, vt nos supputamus, vel à meridie, aut ortu solis, vt alij supputabant, fieri id nulla ratione potest, sed necessariò in quocumque integro circulo ab Oriente in Occidentem necesse est, sint duo populi coniuncti, quorum alter alterum superet in supputatione vnus diei: id quòd sequens ratio absque vlla ambiguitate demonstrabit, ex eaq; erit manifestum, Lusitanos, qui sunt in Sinarum portu, & Castellanos, qui Luzonum insulam incolunt, vnum & eundem diem tamquam diuersos computare.

Soluant duæ naues vna & eadè die à portu Olyssiponensi in puncto meridiano, & vna earum pergat versus Orientem solem, altera versus Occidentem nauiget per eundem circulum. Fingamus deinde nullum esse terrarum obstaculum, & vtramque eadem prorsus celeritate passis velis moueri. Ea demum, quæ versus Orientem perrexit, intra duodecim dies cōputatos iuxta mensuram, quam seruauit nauigantes Orientem versus, integrum semicirculum conficiat, ita vt in puncto meridiæ, in quo duodecim dies complentur, perueniat ad metâ semicirculi mundi, què percurrere debebat. Similiter altera, quæ versus Occidentem petit, in eodè prorsus temporis puncto metam sui semicirculi attingat, coniungaturque cum alia in eodem portu Antipodum ciuitatis Olyssiponensis. Ponamus enim naues illas suo cursu tantum declinasse vltra lineam æquinoctialem, & tropicum Capricorni, quantum Olyssipo versus Septentrionem à tropico Cancræ distat.

His ita positis, si probauero eâ, quæ pergens versus Occidentem semicirculum suum absoluit, metam attingisse intra dies vndecim, eò modo quo illos computare solent qui tendunt versus Occidentem, probatum sanè habebit eam, quæ versus Orientem nauigabat, licet in eodem puncto temporis ad eundem portum perueniret, peruenisse tamen secundum numerum dierum, modumque computandi vtriusque, vno die post aliam, ita scilicet, vt si amba soluerunt Olyssipone in meridie diei Dominicae, illa, quæ versus occasum nauigans semicirculum absoluit, ingreditur portum in meridie diei Veneris sequentis hebdomadae, quo finiuntur vndecim dies integri à puncto profectionis: illa verò, quæ versus ortum solis pergens suum confecit semicirculum, peruenit in meridie diei Sabbathi, in quo finiuntur duodecim dies ab eodem puncto profectionis.

Vt verò probem eam nauim, quæ versus Occidentem nauigauit, confecisse semicirculum suum, intra vndecim dies, suppono, vnumquemque diem nauis, quæ ea velocitate nauigauit versus Orientem, fuisse tantum viginti trium horarum: & vnumquemque diem nauis, quæ simili celeritate nauigauit versus solem Occidentem, fuisse viginti quinque horarum, & vndecimæ partis vnus horæ.

Primum

Primum horum sic demonstro. Nautis, quæ versus Orientem ea velocitate nauigat, singulis diebus à meridie in meridiem peragit vnam duodecimam partem circuli versus Orientem: quandoquidem intra duodecim dies conficiet integrum semicirculum: ergo quando in fine primi diei sol venerit ad meridianum, in quo nauis tunc erit, distabit à meridiano Olyssiponenſi per duodecim partem semicirculi, atque adeò per vnam horam: cum ergo sol ab egressu à meridiano Olyssiponenſi ad regressum in eundem meridianum consumat viginti quatuor horas, fit, vt à meridie Olyssiponenſi vsque ad meridiem eius oræ, vbi nauis in fine primi diei fuerit, consumat tantum viginti tres horas, atque adeò, vt dies illius nauis à discessu solis à meridiano Olyssiponenſi, à quo prima die nauis profecta est, vsque ad regressum solis ad meridianum, in quo post viginti tres horas nauis erit, sit solum viginti trium horarum. Eademque est ratio de abſoluerit semicirculum, quem peragere debet.

Secundum, quod assumpsi, demonstro in hunc modum. In viginti illis tribus horis, in quibus nauis, quæ versus Orientem nauigat, distat à meridiano Olyssiponenſi per duodecimam partem circuli versus Orientem nauis, quæ petit occasum, distat ab eodem meridiano occasum versus per alteram duodecimam circuli partem, quandoquidem æquæ velocitate fertur in occasum: ergo duæ illæ nauis distant tunc inter se per duas duodecimas partes semicirculi, atque adeò, vt sol perueniat à meridiano nauis, quæ ad ortum nauigat, vsque ad meridianum, in quo tunc est nauis, quæ tendit in Occidentem solem, consumet duas horas, vnam vsque ad meridianum Olyssiponenſem, & alteram vsque ad meridianum, in quo tunc est nauis, quæ in occasum tendit, atque adeò dies nauis, quæ tendit in Occidentem, quousque sol deueniat ad suum meridianum, cum minimum erit viginti quinque horarum. Erit verò vterius vndecimæ partis vnus hora: quoniam in illis duabus horis, in quibus sol transit à meridiano nauis, quæ pergit in Orientem, vsque ad meridianum, in quo in fine viginti trium horarum erat nauis, quæ petit Occidentem, nauis illa abſoluit aliquam distantiam, nec comparatione eiusdem nauis est merides (secundum modum quem seruant in diebus computandis nauis, qui regiones Occidentales petunt) quousque sol nauem illam consequatur, ac proinde fit in meridiano, cui nauis fuerit subiecta. Quando ergo, post viginti tres horas à profectioe nauium è portu Olyssiponenſi, fuerit merides nauis quæ in ortum pergit, erit minus quam decima hora ante meridiem eius nauis respectu, quæ in partem oppositam nauigat: & quando post alias viginti tres horas sequenti die fuerit merides nauis, quæ pergit in Orientem, erit minus quam octaua hora ante meridiem nauis, quæ petit in Occidentem: & ita per partes æquales, singulis viginti tribus horis: ex decem diebus remanentibus, accreſcit dies nauis, quæ petit Occidentem, per duas horas cum vndecima parte alterius horæ, atque ita fiet, vt incrementa illa simul sumpta efficiant vnum integrum diem viginti trium horarum, quales sunt dies eius nauis, quæ versus Orientem nauigat, ac proinde fiet, vt vndecim dies nauis in occasum tendentis sint æquales, quoad durationem & motum solis, cum duodecim diebus nauis, quæ petit Orientem, atque vt vtraque nauis in eodem puncto temporis, solæque existente in eodem puncto cæli, pertineat ad metam, atque vnum & eundem portum ingredietur.

Molina in D. Thomam.

A Et aduerte, si fermo sit de diebus viginti quatuor horarum, quales sunt, qui Olyssipone, vnde nauis soluerunt, numerantur, à discessu solis à linea mediæ noctis vsque ad regressum solis ad eandem lineam, vtramque nauim confecisse suum iter intra vndecim dies cum dimidio: soluerunt enim à meridie vnus diei, & appulsa sunt ad intentum portum post vndecim dies cum dimidio, quando videlicet erat mediæ nox Olyssipone, & merides apud Antipodas, ad quos pertinerunt. Porro duodecim dies viginti trium horarum, æquales sunt vndecim diebus cum dimidio viginti quatuor horarum: quandoquidem duodecim horæ, quæ illis duodecim diebus viginti trium horarum defunt, vt efficiant duodecim dies viginti quatuor horarum, dimidium diei viginti quatuor horis constantis efficiunt. Rursus vndecim dies viginti quinque horarum cum vndecima parte alterius horæ, æquales sunt vndecim diebus cum dimidio viginti quatuor horarum: quippe cum vndecim vndecimæ partes horæ vnam horam conficiat, vna autem hora cum vndecim aliis horis, quas vndecim illi dies viginti quinque horarum habent supra vndecim dies viginti quatuor horarum, dimidium diei viginti quatuor horarum conficiunt.

C Ex dictis iam facile erit intelligere, quod si nauis quæ versus Occidentem est profecta, integrum circulum conficiat, regredieturque Olyssiponem, inueniet ab Olyssiponenſibus computari vnum diem amplius, quam ipsa computaret. Cum enim tam conficiendo primum semicirculum, quam secundum versus Occidentem nauiget, sanè sicut vndecim dies, quos in peragendo primo semicirculo consumpsit, erant æquales vndecim diebus cum dimidio ex Olyssiponenſibus: ita vndecim alij, quos confecit peragendo secundum semicirculum, erunt æquales vndecim aliis cum dimidio, atque adeò Olyssipone computari erunt viginti tres dies, singuli viginti quatuor horarum, nauis verò illa solum habebit computatos viginti duos dies, singulos viginti quinque horarum cum vna vndecima parte horæ. Quare si in regressu nauis fuerit Olyssipone dies Dominica, ipsa secundum suam supputationem regredietur die Sabbathi. Et aduerte, quod cum sol viginti tribus vicibus transferit per caput Olyssiponenſium, per caput tamen eorum, qui ita nauigarunt, pertinet solum viginti duabus vicibus, eò quod sua nauigatione quasi fugerint cursum, & motum solis, & per partes vno integræ circulo se elongauerint à regressu solis ad meridianum, vnde primò nauis profecta fuit.

E Eodè modo ex dictis erit facile intelligere, quod si nauis, quæ versus Orientem est profecta, integrum circulum conficiat, regredieturque Olyssiponem vna cum illa nauis, ipsa computabit vnum diem amplius quam inueniet computari Olyssipone, & duos amplius, quam alia nauis computarit. Quare si dies, in qua vtraque nauis regredietur, fuerit Olyssipone Dominica, ipsa regredietur feria secunda seu die lunæ secundum suam supputationem: cum tamen illa alia nauis, iuxta suam supputationem, antecedente Sabbatho regredietur. Ratio est, quia cum conficiendo vtrumque semicirculum tendat semper versus Orientem, singuli duodecim dies viginti trium horarum, quos consumit in peragendis singulis semicirculis, sunt æquales vndecim diebus cum dimidio Olyssiponenſibus. Quare interim dum vtraque nauis confecerit integrum circulum, computabuntur Olyssipone viginti tres dies, quorum singuli sint viginti quatuor horarum: ea autem nauis, quæ profecta fuerit versus Orientem, computabit

Nauigantes versus Occidentem cur pauiores dies computent, quam ij à quoru portu soluerunt.

viginti quatuor dies singulos viginti trium horarū: ea verò, quæ profecta fuerit versus Occidentem, computabit solūm viginti duos dies, singulos viginti quinque horarum cum vndecima parte horarum cum vndecima parte horæ. Cū verò sol regrediat̃ super capita nauigantium illa celeritate versus Orientis punctum, quotidie per vigesimam quartam partem circuli citiùs quàm regrederetur, si quiescerent, atque aded intra viginti quatuor dies transierit per integrum circulum citiùs, concluditur, vt cū sol per capita eorum, qui remanserunt Olyssipone, in viginti tribus diebus viginti quatuor horarum transierit solūm viginti tribus vicibus, per capita eorum qui ita nauigauerunt transierit viginti quatuor vicibus, iuxta numerum dierum viginti trium horarum quos in nauigatione consumplerunt.

DISPUTATIO IX.

Expositio textus circa productionem lucis, ac diem primum.

Hieronymi ab Oualibro sententia.

Argumentum cui innuitur.

Refellitur.

Soluitur argumentum.

Deus non assumptis humanam effigiem cum dixit, fiat lux.

Alia opinio.

Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Non deest qui affirmet, Deum à mundi initio formam humanam induisse, sermoneque externo per eam effigiem prolato dixisse, fiat lux, fiat firmamentum, &c. idque significasse Moysem hoc loco. Ducitur in hanc sententiam, quoniam Genes. 3. dicitur, primos parentes audisse vocem Domini Dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem, narraturque eo loco sermo vltro, citroque habitus inter Deum & primos parentes, quod sanè non fuit nisi in humana effigie assumpta, in qua Deus à primis parentibus videbatur, loquebaturque cum eis sermone externo: quo fit, inquit, vt statim à principio mundi eam effigiem assumpsisset, & per eam proulerit verba, quæ Moyse hoc loco refert.

Est sententia hæc contra communem expositionem Patrum, Basilij homil. 2. Hexaëmeron, Ambrosij lib. 1. Hexaëmeron cap. 9. Augustini lib. 1. super Genesim ad litteram cap. 2. & 4. & aliorum admonentium, non esse intelligendum hunc locum de sermone externo: nec enim tunc erat creatura aliqua corporæ, quæ eo indigeret, vt verò protus improbabile asserere, à Deo absque vlla necessitate, vel effigiem corpoream assumptam esse, vel sermonem vocalem mediante effigie assumpta, aut sine effigie prolatum: sicut sine vlla effigie assumpta formata fuit vox illa super Christum, Hic est filius meus dilectus, de qua Matth. 3. & 17.

Ad argumentum, quo ille ducitur, dicendum est, nullam esse consequentiam, quæ infert, si Deus primis parentibus in effigie humana apparuit, & cum eis sermone externo locutus est, quia tunc recta ratio id postulabat, statim quoque à principio mundi sine vlla prorsus necessitate eam assumpsisse, vocemque formasse, quibus Deus non a productionem rerum imperaret. Quo loco aduerte, quosdam affirmare, Deum ipsum fuisse, qui effigiem illam assumpsit, in qua se primis parentibus ostendit. Alios verò (de quorum numero est Gregorius 28. moralium cap. 2. & in alia editione 3.) probabilius, vt mihi quidem videtur, asserere, fuisse angelum, qui Dei personam gerbat.

Est etiam qui affirmet, Deum non quidem voce, sed signis aliquibus externis, aut sermone interno mentibus angelorum impresso præcepisse, vt fieret lux, fieret firmamentum, & cæc. vt sic ipsius præceptum mentibus angelorum, quos tunc suorum operum habebat spectatores, innotesceret, idque Moy-

sem hoc loco significare voluisset. Hæc etiam sententia non placet: Tum quia præceptum, quòd illis verbis, dixit Deus, fiat lux, & facta est lux, fiat firmamentum, &c. exprimere voluit Moyse, sanè causa fuit efficiens lucis & firmamenti, vt verba ipsa indicant, sonatque illud Psal. 148. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt: at verò signa illa externa, aut sermo mentibus angelorum impressus, non fuissent causa efficiens lucem & firmamentum: non ergo is sermo erat, quem verba Moyse significat. Tum etiam, quia communis Patrum expositio est, præceptum, quod ea sententia Moyse exprimit, fuisse internum Dei in ipsomet Deo formaliter existens. Tum denique quoniam, vt eiusmodi præceptum angelis innotesceret, satis erat videre effectum: sciebant enim Deum per intellectum & voluntatem operari, nec minus ex rebus ipsis, quas Deus crearet, conicere poterant imperium diuinum, quo eas esse voluit, quàm ex aliquibus externis signis, aut sermone, quo imperium illud angelis exprimeretur. Adde verba illa, dixit Deus, fiat lux, non fuisse sermonem Dei cum Angelis, vt fieret lux: alioquin si cum eis ita loqueretur, eisdem præciperet, vt fieret lux, cū tamen nihil ad productionem lucis essent cooperaturi. Præceptum ergo illud solūm erat ad res ipsas producendas, vt essent, vocante Deo ea, quæ non sunt, eoque præcepto efficiente, vt essent.

Vt ergo q. 23. art. 1. disp. 2. & q. 25. art. 1. disput. 2. ostendimus, per metaphoram Moyse actum voluntatis diuinæ, quo, præuia notitia practica intellectus, statuit, efficaciterque voluit, vt tali temporis puncto esset lux, & tali firmamentum, &c. appellar, dixisse Deum, fiat lux, fiat firmamentum, &c. continuo namque obediēte tota natura nutui, inclinationi, efficacissimève determinationi diuinæ voluntatis, extitit vnumquodque eo temporis puncto, quo ex æternitate Deus voluit vt esset, ac si Deo iubente continuo res fierent. Ad exprimendum ergo, tum facilitatem, qua Deus cuncta operatus est (solum namque decreto, determinationeue voluntatis ipsius cuncta prodierunt) tum etiam efficaciam voluntatis diuinæ, promptitudinèque qua cuncta sibi obedientia habet, ait Moyse, dixisse Deum, fiat lux, & facta est lux, fiat firmamentum, & factum est ita. Et Regius Propheta, ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt, & Paulus ad Hebræ. 1. Porrans omnia verbo virtutis sue, id est, nutu, seu velle sue voluntatis, quæ est sua potentia & virtus. Vnde Basilijus homil. 2. Hexaëmeron hæc verba Genes. 1. exponens, sic scribit: In Deo, cum vocem, verbum, & præceptum asserimus, caue intelligas, aut cogites eum strepitum, qui per vocis organa editur, non sicut aërem lingua officio articulatum & impressum, sed momentum id, tamque inclinationem diuinæ voluntatis consensus in præcepti speciem figurari, quo eorum qui docentur, velut oculis res subiecta colliquescat & manifestetur expressim.

Theodore q. 9. in Genesim: Non præceptum, inquit, Deus alicui cuidam creare: sed quæ non sunt vocat, in hoc præceptum sit ipsa voluntas. Omnia enim, ait, quæcumque voluit Deus, fecit. Et Ambrosius, Vt ego voluntatis sue cognitionem proderet Deus operationis effectus, ait Moyse, dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Et Glossa ordinaria sic ait: Perinde est dicere, dixit Deus, ac voluit, atque præcepit, vt hoc vel illud fieret. Porro q. 23. art. 1. disp. 2. ostendimus huiusmodi præceptum non compleri actu intellectus, sed voluntatis. Augustinus, & alij hæc verba exponunt, de Verbo æterni, quo Deus Pater cuncta dixit, ac produxit tamquam arte & scientia, qua ea fabricatus est.

At certè licet Filius ars sit, scientia, ac Verbum, quo pater tanquam cognitione practica cuncta fabricatus est, quia tamen cognitio, vt sequatur effectus, indiget determinatione voluntatis diuina, quæ, nostro intelligendi more cum fundamento in re, sequitur productionem Verbi, nec Verbo appropriatur, sed communis est toti gloriosissimæ Trinitati, eamque includit, imò eam significant verba Moysis hoc loco: mihi magis placet expositio Basilij, Ambrosij, Glosæ, & quorundam aliorum, tamen hæc alia expositio non sit contemnenda.

Quæritur. Quæritur hoc loco: Cur non fuerit vsus Moyses eadem forma loquendi in narrandis iis, quæ à principio sunt facta, ac dixerit, *In principio dixit Deus, fiat cælum & terra, &c.* Qui affirmant verba Moysis in productione lucis, firmamenti, &c. exprime sermonem Dei cum Angelis, respondent. Quia angeli simul sunt producti cum cælo & terra, non habuisse Deum tunc sermonem cum illis, sicut habuit post eorum productionem, & quæ de causa Moysen diuersa forma loquendi fuisse vsum. Eam tamen sententiam iam antea excludimus. Præterea angeli, in quo instanti conditi sunt, Deum & creationem cæli & terræ cognouerunt, potuitque Deus tunc cum illis hæc de re sermonem habere.

Solutur. Duplex ergo causa huius rei, inter alias, reddi potest. Prima sic habet: Quia Moyses à principio productionem domus huius mundi in statu quodam rudi, ac imperfecto descripsit, quasi continentem solum rectum, pavimentum, & materiam, ex qua ornanda & perficienda erat, simulque imperfectionem illius expressit, dicens, *Terra erat inanis & vacua, & tenebra erant super faciem abyssi*, idcirco ne imperfectionem, quam res, antequàm à Deo perficerentur, & exornarentur, habebant ex se, Deo tribuere videretur, non est vsus tunc hæc loquendi forma, sed solum in fabrica exornationis ac perfectionis huius vniuersi. Secunda ratio est, cum ea, quæ à principio narratur facta, producta fuerint à Deo de nihilo, ac proinde nulla præcedente re, in qua posset potentia obedientialis: cætera verò producta sunt in materia, & de materia præexistente, in qua ea potentia obedientialis inerat, idè in prima rerum productione non fuit vsus Moyses forma loquendi, quæ imperium, & præceptum innueret: sicut vsus est postea, quando Deum exornasse ac perfecisse hoc vniuersum ex materia præexistente narrauit.

Vidit Deus lucem, quod esset bona. id est, iudicauit Deus lucem esse bonam. Eiusmodi iudicium Dei expressit Scriptura sacra in hoc, & sequentibus operibus, vt iudicio & approbatione tanti artificis certi de perfectione cuiusque operum Dei, bonitatem ac perfectionem huius vniuersi æstimare sciremus, in laudemque conditoris rapemur, ac simul infanientes errores, asserentium creaturas sensibiles non esse secundum se bonas, reiceremus.

Dixit lucem à tenebris. Sensus horum verborum expositus est disput. 7.

Appellauit que lucem diem, & tenebras noctem. Sermo est de die artificiali, qui contra noctem diuiditur, atque vnà cum nocte conficit diem naturalem viginti quatuor horarum. Appellasse autem Deus dicitur lucem diem, & tenebras noctem, lingua Hebræa, in qua hæc scripta sunt. Quoniam Deus ipse autor, institutorque fuisse videtur eius linguæ, eamque mentibus primorum parentum inspirasse, vnâque cum scientia aliarum rerum infudisse. Neque enim Deus, aut angelus in persona Dei, habere potuit sermonem externum cum primis parentibus statim, vbi creati sunt, ita vt se inuicem intelligerent.

Molina in D. Thom.

rent, vt Scriptura eos habuisse narrat, nisi Deus primis parentibus inspiraret, eosque doceret linguam, in qua tunc loquebantur: hæc autem, iuxta communem sententiam, fuit lingua Hebræa, in qua Scriptura veteris testamenti scripta fuit: sic dicta ab Heber, qui tempore fuit confusionis linguarum, vt constat Genes. 10. & 11. atque in cuius familia permansit, & à quo Abraham descendit, vt Genes. 11. habetur.

Factum est vespere & mane dies vnus. Hebraismus est, id est, primus. Sicut etiam dicitur *vnus sabbathorum*, id est, prima sabbatorum, hoc est, prima dies post sabbathum, quæ est dies Dominica. Quare incesperit Moyses à vespere, & quid nominibus illis, *vespere & mane*, intelligatur, disput. 7. declarauimus.

DISPUTATIO X.

De opere secunde diei, & num aquæ, quæ sunt supra firmamentum, sint eiusdem speciei cum iis, quæ sunt infra firmamentum, & de numero cælorum.

Creato mundo in illo imperfecto statu, qui in superioribus explicatus est, productaque propter rationes disput. 7. redditas, prima die vicaria illa luce loco eius, quæ propria futura erat mundo, sequentibus diebus perficit Deus, ac exornat mundum. Primò quidem statim secunda die, quoad partes omnes integrantes, hoc est, quoad corpora omnia simplicia, quibus constare debebat. Ratio enim postulabat, vt prius quasi parietes huius mundani domicilij erigerentur, postea verò, quæ ad ornatum, supellectilem, & vsum pertinerent, adderentur, ac tandem incola, in cuius vsum & commodum præparabatur, in eo produceretur, ac collocaretur.

Secunda ergo die de materia aquæ produxit Deus firmamentum in medio aquarum, hoc est, corpora omnia simplicia, ex quibus hoc vniuersum constat, præter cælum empyreum, terram, & aquas, quæ à principio de nihilo produxerat, diuisitque aquas, quæ sunt supra firmamentum, ab iis quæ sunt infra firmamentum. Quoniam verò coacti sumus explicare hæc omnia disput. 2. 3. & 4. solum examinabimus hoc loco, an aquæ illæ, quæ sunt supra firmamentum, sint veræ aquæ eiusdem speciei cum inferioribus, simulque dicemus obiter de numero cælorum, atque inseremus, si quid aliud circa opus secunde diei dicendum superest.

Prætermissa eorum sententia qui asseruerunt, nomine, *firmamenti*, intelligi hoc loco infimam aëris regionem, nomine verò *aquarum*, quæ sunt supra firmamentum intelligi aquas nubium, quam disput. 2. & 3. impugnauius.

Origenes, vt testantur Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum, & Hieronymus in ep. ad Pammachium affirmauit, nomine, *aquarum quæ sunt supra cælos*, intelligi angelos sanctos, nomine verò earum, quæ sunt infra firmamentum, intelligi demones, eo argumento adductus, quòd in trium puerorum cantico aquæ ad laudem Dei his verbis inuitentur, *Benedicite aquæ omnes quæ super cælos sunt Domino*: ea autem, quæ ratione carent, ad Dei laudem non solent inuitari.

Hanc sententiam Epiphanius & Hieronymus vt veriorerem referunt: eò quòd à proprietate & germano sensu Scripturarum deuict. Basilij homil. 3. Hexæmeron eam refert, & tamquam anilem fa-

Deus autor & inspirator lingue Hebrææ.

Origenes aquarum nomine intellexit angelos.

bulam reicit. Augustinus etiam qui lib. 13. confessorum cap. 15. nomine *aquarum, quae sunt supra firmamentum*, angelos sanctos intellexerat, id postea 2. lib. retractationum cap. 6. tanquam inconsiderate dictum retractat.

Origenis argumentum nullius sane est momenti, ut enim optime contra illum obiicit Basilius loco citato, in illo eodem cantico, sol, luna, stellae, imber, ros, terra, dracones, & pleraque rationis expertia, ad laudem Dei inuitantur: ridiculum autem est, horum omnium nomine substantias intellectuales per metaphoram intelligere. Ea ergo, quae ratione carent, ad laudem Dei inuitantur, tanquam ea, in quibus bonitas, sapientia, potentia, & alia Dei attributa splendent, quae proinde illa suo modo praedicant & laudant, iuxta illud Psal. 18. *Caeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum, &c.* Praeterea, quia obiecta sunt, unde homines argumentum sumunt, ac excitantur ad laudem Dei.

Qua ratione carent cur ad Dei laudem inuitentur.

Aquarii, quae supra caelos sunt nomine intelligit D. Thom. primum mobile.

D. Thomas, D. Bonaventura, Durandus in 2. sententiarum d. 14. Caietanus, & alij, nomine aquarum, quae super caelos ac firmamentum sunt, intelligunt, non aquas elementares, eiusdemve speciei cum aquis inferioribus, sed caelum quoddam, nempe primum mobile, quod cum caelum aequum tum crystallinum appellat. Dicunt vero appellatum fuisse in Scriptura aquam, aut aquas (nomen enim Hebraicum *mayim*, quod aquas significat, singulari numero caret, ut pleraque alia nomina apud Hebraeos) propter similitudinem, quam cum natura verarum aquarum habet: est enim diaphanum undique, nullam in se habens stellam, partemve, quae non sit pellucida, quod neque firmamento, neque ceteris inferioribus orbibus, in quibus planetae resident, conuenit. Addunt quidam horum Doctorum, primum mobile influere frigiditatem, atque adeo cum aqua conuenire quod frigidum sit, non quidem formaliter, sed eminenter. Eius rei signum esse dicunt, quod Saturnus, qui supremus est planetarum, ob vicinitatem cum primo mobili sit etiam frigidus. Quocirca volunt, nomen, *aquarum*, cum de superioribus & inferioribus dicitur, sumi aequiuocè. Nec est, inquiunt, absurdum, quod in vno & eodem contextu aequiuocè sumatur: quandoquidem in prima die, tempus lucis, dies appellatur: ait enim Moyses, *Appellauitque lucem diem, & tenebras noctem*: & rursus coniunctum ex tempore lucis & noctis appellauit diem, dum subiunxit, *factumque est vespere & mane dies vnus*. Quare aequiuocè etiam sumpsit diem in vno & eodem contextu, primo pro artificiali, & secundo pro naturali.

Si haec sententia defendenda esset, & simul ea, quae asserit Deum à principio creasse solum caelum empyreum, terram, & aquas elementares, orbisque mobiles factos esse postea de materia aquae, ut aperte sonat Scriptura sacra, ostendimusque disp. 2. & 3. sane dicendum esset, Deum secunda die de materia aquae fecisse firmamentum, hoc est, orbis caelestes ab octaua sphaera vna cum elementis ignis & aeris, & simul de eadem materia aquae fecisse primum mobile, id est, aquas superiores, diuisisseque eas ab elementaribus inferioribus interiectu firmamenti. Dixi, si vtraque sententia defendenda esset, quoniam ferè omnes, qui nomine aquarum superiorum intelligunt primum mobile, affirmant omnes orbis caelestes factos fuisse simul cum terra statim, à principio de nihilo, plurimique eorum astruunt, eos constare materia specie distincta à materia horum inferiorum.

Quouis autem modo defendatur, nomine aquarum superiorum, intelligendum esse, non aquas elementares eiusdem speciei cum inferioribus, sed corpus caeleste suapte natura incorruptibile, sed corpus potest. Primum, quoniam elementares aquae corrumpi possunt suapte natura: cum ergo ad eas perueniant radij solares & aliorum astrorum, caelorumque influentiae, agitenturque deinde perpetuo rapidissimo firmamenti motu, in cuius conuexo sunt, corrumpentur sane: quare, cum incredibile sit dari supra caelos generationes & corruptiones, dicendum erit, aquas quae sunt supra caelos, non esse elementares eiusdem speciei cum inferioribus.

Secundo, quia frustra essent ibi tales aquae, quippe quae ad nullum finem deseruirent: cum ergo Deus & natura nihil frustra efficiant, nulla ratione erunt ibi concedendae.

Tertio, naturalis locus eiusmodi aquarum est infra orbem lunae super terram: si ergo essent super caelos, essent extra suum locum naturalem, ac proinde grauitarent, & violentiam sustinerent, quare cum absurdum sit concedere in rebus naturalibus violentiam per tam longum tempus, dicendum erit, aquas illas esse alterius rationis ab aquis inferioribus.

His rationibus, licet graues sint, in propositam sententiam non adducimur. Contrarium namque aperte sonat contextus Scripturae Genes. 1. nihil violentis expositionibus, indignisque synceritate sacrarum litterarum, eum velimus contorquere, ut ex se est manifestum, & iam ostendimus disp. 2. & 3. Idem aperte sonant testimonia alia scripturae, quae ibidem attulimus, nempe quod in medio aquarum elementarium, quae occupabant interstitium totum, quod est inter terram & caelum empyreum, fecerit Deus secunda die firmamentum de materia earumdem aquarum, eoque firmamento diuiserit eas aquas vere elementares, quae supra spacium, in quo conditum fuit, remanserunt, ab aquis inferioribus. Idque quod Scriptura sacra aperte sonat, caeleste constituendum tanquam regulam iuxta quam metiendae sint hominum cogitationes, verane sintan fallae. Nec propter fallaces hominum existimationes, violentiam vllam arbitror esse Scripturae sacrae inferenda. Vnde Augustinus 2. super Genesim ad litteram c. 5. cum retulisset nonnulla, quibus aliqui persuadere conabantur supra caelos esse aquas elementares, non iam vaporali tenuitate, ut sunt aquae nubium, sed glaciali soliditate, addit: *Quomodo autem, & qualeslibet aquae ibi sint, esse eas ibi minime dubitemus, maior est quippe Scripturae huius auctoritas, quam omnis humani ingenij capacitas*. Haec August. Nec ex eo quod dum sub orbe lunae in tanta caligine, rerumque ignorantia fumus positi, finem ignoremus, ad quae Deus eas supra caelos reliquerit, aequum est eas negare. Praesertim cum tam multa in his inferioribus experiamur, quorum non valemus sufficientem reddere rationem, imò quae vix, aut ne vix quidem, crederemus nisi illa experiremur. Quod si Deus nostrum intellectum eueheret, ut tatisper cerneremus finem, ad quem eo in loco posita sunt, sane insipientiam nostram irideremus. Quin si eas oculis inspicere-mus, finemque, ad quem ibi collocatae sunt, penetraremus, interim nec visis aquis inferioribus, nec penetrato fine, ad quem condita sunt, ordinemque mundi huius inferioris, sane non minus miraremur, si quis nobis narraret esse aquas elementares in hoc mundo inferiori, quam mirantur multi, dum modò audiunt supra caelos esse aquas superiores. Esse autem veras aquas elementares supra caelos affirmant Iustinus Martyr in responsione ad quaest. 93. orthodoxorum.

rum. Basilius homil. 3. Hexaëmeron, Theodoretus q. 11. in Genesim. Ambrosius 2. lib. Hexaëmeron c. 3. Chrysofomus homil. 4. in Genesim. Hilarius in illud Psal. 135. *Qui fecit caelos in intellectu.* Gennadius & Seuerianus à Lipomano ad hunc locum Genesios citati, Bedà in lib. de natura rerum.

Possimus etiam sequentibus rationibus impugnare eorum sententiam, qui nomine aquarum omnium (vt canticum trium pueros habet) quæ super caelos sunt, primum mobile intelligunt. In primis, quoniam nullus vnquam Philosophorum, aut Mathematicorum primum mobile caelum aqueum, aut crystallinum appellauit, sed Catholici, qui aquas elementares supra caelos concedere noluerunt, tale nomen illi imposuerunt, vt de eo interpretarentur Scripturas, quæ affirmant aquas esse super caelos. Deinde quia non constat eiusmodi caelum influere frigiditatem, sed inuentum fuit eorundem autorum, vt nomine aquarum superiorum id caelum intelligerent. Tertio, quoniam Scriptura Genes. 1. solum caelum empyreum creatum prima die, & firmamentum appellat caelos, primum autem mobile non est, quod ab appellatione caeli excludi debeat: ergo cum firmamento computatur tanquam pars illius, ac proinde non est aqua illa, quæ sunt supra firmamentum. Confirmatur, quia primum mobile non pertinet ad caelum, nec ad empyreum, quod caelum caeli, aut caelorum dicitur: ergo pertinet ad firmamentum, seu caelum sydereum: nec enim vel ab Scriptura, vel à Patribus plures quam hi tres caeli distinguuntur. Quarto, reliqui orbes, ex quibus integrum firmamentum constat, antea quam quarta die haberent stellas, erant transparentes vndique, nec minus ea ratione merebantur nomen aquarum, quam primum mobile: cum ergo Scriptura narret Deum secunda die firmamento diuisisse aquas superiores ab inferioribus, efficitur, vt nomine aquarum superiorum non intelligat primum mobile, quasi ea ratione aquæ sit nuncupatum, quod vndique sit transparentis. Confirmari potest hæc ratio, quoniam post quartam diem reliqui orbes, quoad partes, quæ non sunt stellæ, & præsertim, tum Saturnus, cui conuenit frigiditatem influere, tum etiam discontinui partiales orbes, qui in se nullam habent stellam, vt sunt duo illi, qui, cum deferente solem ex vtraque parte eccentrico, efficiunt integrum quartum orbem concentricum, non minus nomen aquarum superiorum merentur, quam primum mobile: ergo nomine *aquarum superiorum*, non intellexit Scriptura primum mobile, sed veras aquas elementares eiusdem speciei cum inferioribus.

Firmamentum secundæ die productum quos orbes continet.

Cæli quot sint.

Iuxta nostram sententiam, firmamentum secunda die productum, non solum continet orbes omnes cælestes ab octaua sphaera inclusi, hoc est, ab orbe stellato, qui ea ratione nomen firmamenti fortitus est, quod stellæ, quæ in eo sunt, inter se non mutant figuras & situs, sed etiam superiores omnes orbes mobiles.

Aristoteles existimauit octauam sphaeram esse primum mobile. Postea à Ptolomeo deprehensum est, octauam sphaeram moueri ab Occidente in Orientem 100. annis vno gradu, atque aded triginta sex millibus annorum conficere integrum circulum ab Occidente in Orientem; eaque ratione coactus est constitueri alium orbem ultra octauam sphaeram, qui esset primum mobile, mouereturque secum cæteros inferiores orbes ab Oriente in Occidentem. Alij, inter primum mobile & octauam sphaeram, constituunt alium orbem, qui suo motu causa sit motus trepidationis, qui deprehendi dicitur in octaua sphaera. *Lux.*

Molina in D. Thom.

A ta hanc sententiam constituendi, sunt decem orbes mobiles, qui omnes nomine firmamenti secunda die producti intelligendi erunt. Supra hos omnes concedendæ sunt aquæ superiores, quæ firmamentum diuidit ab inferioribus, & super aquas superiores concedendum est caelum empyreum, quod sit vndecimum caelum perseverans immotum.

Augustinus ad Quodult Deum, hæresi 4. referens errorem Basilidis ait, illum affirmasse esse trecentos sexaginta quinque caelos.

Chrysofomus homil. 4. in Genesim & in illud Psal. 148. *Laudate eum caeli caelorum,* asserit eos, qui multos caelos esse docent, non ex diuina Scriptura, sed contra diuinam Scripturam & Ecclesiastica dogmata ex suo capite, & ex suis violentis opinionibus ad id dicendum impelli, eò quod Moyses vnum tantum caelum nos docuerit, dū dixit, *In principio creauit Deus caelum & terram.* Quando autem Scriptura dicit, *caeli caelorum,* non ideo id dicat, quod multi sint caeli, sed quod mos sit lingue Hebrææ caelum, aqua, multasque alias res singulares, numero plurali nominare. Diuus Thomas 1. part. quæst. 68. artic. 4. benignè interpretatur Chrysofomum, vt non dissentiat à communi Philosophorum & Theologorum opinione.

Theodoretus quæst. 11. in Genesim, proposita hac quæstione, *Estne vnum caelum, aut duo?* Cum Scriptura, inquit, diuina doceat in principio Deum creasse caelum & terram, deinde post lucis creationem secunda die dicat firmamentum factum esse, imperitia plena videtur huiusmodi quæstio. Oportebat enim ex temporis ratione, & ipso creationis modo caelorum diuersitatem nosse, & vnum luce prius, alterum verò post lucem, & illud quidem non ex aliqua alia materia, hoc autem ex aqua creatum esse. Et infra: *Qui igitur credit secundum esse caelum, semitam rectam transgreditur: qui verò plures numerare conatur, adhaeret fabulis, postposita diuini Spiritus doctrina.*

Fortè tamen Theodoretus, & alij, qui duos tantum esse caelos affirmant, à communi Philosophorum, Mathematicorum, & Theologorum sententia non discordant. Etenim Basilius homil. 3. Hexaëmeron, duos etiam caelos esse affirmat, & tamen vult firmamentum septem orbes planetarum continere, nec id est quod irridet, si attentè legatur, sed ex eorum orbium motu edi suauissimum sonum, vt nonnulli affirmabant. Damascenus præterea lib. 2. fidei orthodoxæ c. 6. duos caelos esse dicit, & tertium æreum: atamen tam illo eodem capite, quam capite sequenti affirmat, firmamentum continere septem circulos, seu orbes planetarum, qui in contrariam partem, ac caelum stellatum moueantur. Eodemque modo, quo Damascenus, intelligendus est Ambrosius 2. lib. Hexaëmeron. c. 2. dum affirmat non solum secundum, sed etiam tertium caelum esse, se negare non posse: Illud tamen obseruari, Damascenum nomine primi caeli, si attentè legatur, atque aded tertij, ad quem raptus fuit Paulus, videri intelligere, caelum stellatum, quod distinctum sit à firmamento, in quo constituti sunt planetæ. At cerrè ex Scriptura videtur constare caelum stellatum in firmamento, caelove producto secunda die, contineri, & non in primo alio caelo prima die producto: stellas namque omnes quarta die productas, affirmat Scriptura collocatas fuisse in firmamento. Hæc de numero caelorum.

Ad primum ergo argumentum, quo confirmabatur, aquas, quæ sunt supra caelos, non esse elementares, eiusdemve speciei cum inferioribus, concessio antecedente, neganda est consequentia, qua inferitur, *Ad primum argumentum.*

debere eas de facto corrumpi. Id namque impeditur, vel ob loci qualitatem conseruatem, multitudinemque tam ingentem aquarum, quæ innata frigiditate resistit versus partem inferiorem, vnde periculum corruptionis imminet, inciperetque debebat corruptio, vel propter qualitatem, quam Deus eis aquis impresserit, quæ supra ipsarum naturam corrumpi nequeant: non secus ac corpora non solum beatorum hominum, sed & damnatorum propter similem qualitatem, etiam inter inferni flammæ, non corrumpuntur, vel certè denegante Deo suum concursum vniuersalem ad omnem alterationem, quæ corrumpi possent.

Ad 2.

Ad secundum negandum est esse ibi frustra. Licet enim ignoremus finem aut fines, ad quos Deus eo in loco eas collocauerit, non propterea optimo fine ac ordine carent, satiusque iudico ignorantiam nostram in re à sensibus nostris adeo semota profiteri, quam ridiculos friuolosque fines confingere. Neque enim consilia omnia diuinæ prouidentie possumus in hac vita rimari, præsertim in rebus adeo à sensibus nostris separatis.

*Aguas qua
super cælos
sunt non de-
scenderunt
tempore di-
luuij.*

Fuerunt qui affirmarent, relictas fuisse in eo loco ad puniendam hominum peccata, delendumque hunc mundum aquis diluuij. Quod confirmant ex illo Gen. 7. *Cataractæ cæli apertæ sunt, & facta est pluuia super terram.* Est verò omnino improbabilis ea sententia. Primò, quia verisimile non est cælos suapte natura incorruptibiles, apertos fuisse, vt deciderent aquæ. Secundò, quia cum cæli eo tempore mori fuerint, vt constat, quia fuerunt tunc dies, & noctes, sintque contigui, foramina superiorum orbium non responderent foraminibus inferiorum, vt decidere possent aquæ super terram. Tertiò, quia cum non fuerit relictum spacium vacuum, vbi erant aquæ, quæ ceciderunt, deberet ascendere à concauo lunæ aliud corpus, quod spacium illud replet, præsertim cum id concauum capere non posset corpora, quibus antea erat repletum vnà cum tam ingenti multitudine aquarum. Quartò, quia cum amplius futurum non sit diluuium super terram, vt ex Scripturis constat, frustra post diluuium fuissent aquæ super cælos: at post diluuium ceciderunt tres illi pueri: *Benedicite aque omnes quæ super cælos sunt Domino.* Cataractæ ergo illæ, de quibus sermo est Genes. 7. apertæ fuerunt in cælo aëreo: condensata namque simul in pluuiam magna aëris parte, ingens aquæ copia ex variis partibus regionis aëreæ descendebat simul, quæ quasi quasdam aëris fenestras efficiebat.

Ad tertium dici in primis posset, non minùs naturale illis esse existere supra firmamentum, in loco, in quo modò sunt, quàm existere super terram, cum nullum absurdum sit grauitatem aquæ ad vtrumque locum indifferenter inclinare naturaliter. Deinde, dato quòd sibi sint extra suum locum naturalem, negandum est eas ibi grauitare, esse in eo loco violenter, sed solum præter ac supra ipsarum naturam. Nullum namque elementum grauitat, aut leuitat nisi infra orbem lunæ collocetur extra suum locum naturalem. Certè si Deus crearet lapidem extra cælum, non magis in vnâ partem, quàm in aliam illius spacij, penderet: sicut si ante mundum vniuersum eum crearet, sanè in quacunque parte infiniti spacij, quòd à quocumque puncto est, circumquaque collocaretur, nec in illam, nec in quamcumque aliam inclinaret.

Contextus Scripturæ, in quo opus secundæ dici traditur, ex iis quæ dicta sunt disputationibus præcedentibus, est manifestus. Quæri tamen solet, qua-

re de firmamento non dixit Scriptura, *vidit Deus quòd esset bonum*, quemadmodum id dixit de luce, & dicit de operibus dierum sequentium. Ad quod respondendum est, quia bonum idem est, quòd perfectum: Deus autem non produxit secunda die firmamentum perfectum, vt pote cui luminaria, quæ quarta die erant producenda, deerant, idcirco non dixit se Scripturâ de eo, *vidit Deus quòd esset bonum*. Propter eandem rationem de cælo, terra, & aquis, dum terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, non dixit Scriptura, *vidit Deus quòd esset bona*, vt dixit de luce, cui nulla perfectio deerat, quæ ei foret addenda, & dicit de operibus dierum sequenti.

DISPUTATIO XI.

De priori parte operis tertie diei, nempe de congregatione aquarum in locum vnum, & num post eam congregationem terra discooperta eleuatur sit quàm mare.

Fabricato hoc vniuerso, quoad omnes partes integrantes, hoc est, quoad omnia corpora simplicia, ex quibus constare debebat, incipit Deus tertie die ad eum finem illud aptare, ad quem condebat. In primisque aquas, quæ, vt natura ipsa elementorum postulabat, vndique superficiem terræ operiebant, segregat ab inuicem, congregatque in locum vnum, vt terra appareret, aptaque redderetur ad hominum habitationem, plantarum generationem, terrestriumque animalium, ac volatilium procreationem, & habitationem, quæ omnia ministerio hominum erant necessaria.

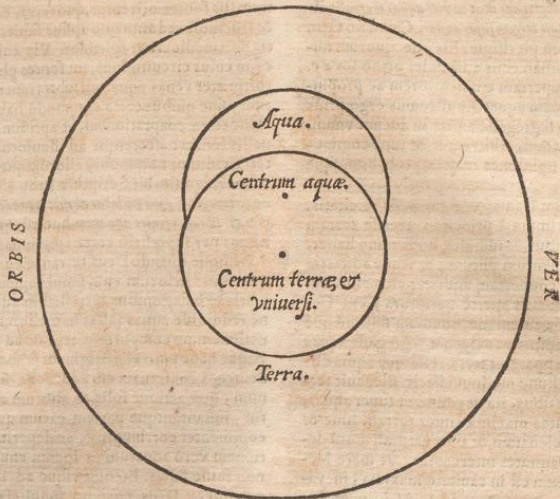
Est verò dubium, vtrum post congregationem aquarum in locum vnum, terra quoad superficiem aquis discoopertam, sit eminentior aquis, hoc est, remotior à centro mundi cæloque propinquior, an è contrario aquæ eminentiores sint quàm terra. D. Thomas 1. part. qu. 69. art. 1. ad secundum tribus relictis opinionibus, quarum tertia ea est, quam nos amplectemur, primam magis probat, nempe aquam esse eminentiorem, quàm sit terra aquis discooperta. Quasi manente terra omnino immota, aquæ, quæ antea cingebant ac operiebant terram, ac proinde quibuscumque terra erat vnum commune centrum, coaceruata & conglobata fuerint in locum, in quo modò sunt, ibique intumuerint, aliudque peculiare centrum fuerint sortite.

Burgenfis in additionibus ad cap. 1. Genes. qui inter alios hanc sequitur opinionem, eam magis explicans, ait: *Centrum terra mansisse in centro vniuersi: at verò aquas secunda die, iussu & potentia Dei sortitas fuisse aliud centrum vniuersi, illudque perire suapte natura, neque cum terra efficere vnum globum, vt antea efficiebant, sed quasi duos, vt sequens figura indicat.*

Basilium in Hexaëmeron homil. 4. magna ex parte cum hac sententia conuenit. Ait namque aquas post segregationem in locum vnum consecutas fuisse naturam, vt eum locum peterent, experientiaque ipsa affirmat compertum esse, mare rubrum eminentius esse, quàm sit terra.

Canus in commentariis manu scriptis in primam partem, impugnata opinione Burgenfis, quatenus eam affirmat aliud momentum habere aquas post earum congregationem in locum vnum ab eo, quòd antea habebant, eaque de causa eminentiores esse terra discooperta, aliudque à globo terræ habere centrum, duplicem eius rei reddit rationem. Primam, quam magis probat, quoniam naturale est aquæ confi-

VNI

SAS

conficere in se ipsa figuram circulearem, vt in guttis herbarum est manifestum. Quare sicut in herbis gutta conglobatur, habetque suum peculiare centrum & pars illius superior, licet in se sit grauis ac eminentior quam herba, non tamen descendit appetitu & vi, quam ad se ipsam conglobandam, efficiendamque figuram rotundam habet impediende descensum: sic quoque aqua maris conglobatur in se ipsa super terram, estque proinde eminentior terra discooperta, habens suum peculiare centrum: nec pars illius superior, tamen grauis & eminentior quam terra, descendit ad illam operendam, vi, quam aqua habet ad se viniendum & conglobandum, impediende naturaliter descensum illum.

Secundam rationem reddit, quoniam, inquit, in aqua duplex est appetitus. Alter particularis ob sui conseruationem: atque hic est ad descendendum. Alter in bonum vniuersi ratione cuius aqua maris eleuata à terra naturaliter non descendit, ne præcipuum finem vniuersi impediatur, nempe hominum procreationem super terram, ceterorumque, quæ ad hominum conseruationem sunt necessaria. Quemadmodum eadem aqua ratione appetitus vniuersalis, quem in bonum vniuersi habet ascendit, ne detur vacuum.

Catharini opinio. Catharinus in commentariis in eundem locum Gen. qui etiam arbitratur mare eminentius esse terra discooperta, solam secundam rationem reddit.

Sententiam Cani minus esse consonam opinioni D. Thomæ. Sententia Cani minus consona est opinioni, quam plus probat D. Thomas, quam sit Burgensis opinio. Iuxta rationes namque Cani numquam terra fuit operta aquis, cum semper aquæ eandem naturam retinuerint. Eaque profectò fuit huius Doctoris opinio, vt ex iis, quæ disputatione prima diximus, est manifestum. At verò D. Thomas relatis tribus opinionibus eorum, qui dicebant terram prius tempore coopertam fuisse vndique aquis, quam aquæ congregarentur in locum vnum & appareret arida, primam earum probat, aquas videlicet post eam congregationem in locum vnum mansisse eminentiores terra.

Aqua superficiem esse aliam quam terram. Sententia horum omnium Doctorum, quatenus conueniunt in eo quòd dicunt, aquas esse eminentiores superficiem terræ aquis discooperta, probari potest, primò quoniam si terra esset eminentior quam aqua, sanè tam terra, quam aqua essent violenter in suis locis: nã terra, vt grauior, niteretur descèdere: & aqua, vt minus grauis, & vt id quod suapte natura postulat esse super terram, niteretur ascendere: quare præterquam quod hæc elementa collocata essent contra id, quod eorum natura postulat, daretur in rerum natura quoddam violentum perpetuum, quod nulla ratione est admittendum: dicendum ergo est, aquam eminentiorem esse quam sit terra.

A Secundò potest probari experientia, quoniam vt Basilii homilia 4. Hexæmeron ait, experientia comperitum est, mare rubrum eminentius esse, quam sit terra. Præterea est qui dicat, nauigantes affirmare se dum nauigant, conspiciere terras sibi subiectas, atque inferiores aquis: ergo mare eminentius est, quam terra.

Tertiò, quoniam elementum, quò nobilius est maius, si autem terra esset eminentior aquis, sanè aquæ conerentur in cauernis terræ, ac proinde essent minoris quantitatis quam sit terra: cum ergo hoc absurdum sit, & contra id quod experientia in cæteris elementis corporibusque simplicibus docet: semper enim corpora simplicia, quò nobiliora sunt, eò sunt multò maiora: consequens profectò est, vt aquæ non contineantur infra terram, sed terris emineant.

Quartò idem probatur ex Mo Psalm. 103. Fundasti terram super stabilitatem suam, abyssus sicut vestimentum amictus eius, super montes stabunt aquæ (id est, erunt eminentiores montibus) ab increpatione tua fugient. Et infra: Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram.

Quintò probatur ex illo Ieremæ 5. Me non timebitis qui posui arenam terminos maris, præceptum sempiternum quod non præteribit, & commouebuntur, & non poterunt, & intumescent fluctus eius, & non transibunt illud, quibus verbis innuitur, mare eminentius esse quam, sit terra, diuinæque dispositione ac ordinatione, supra id quod rei natura postulabat, factum esse, vt non transgrediat terminos suos, & operiat terram.

Sextò ex verbis Psal. 68. Veni in altitudinem maris, quæ verba etiam indicant mare esse eminentius litore, à quo nauigantes proficiuntur.

Septimò ex illo Eccles. 39. In verbo eius stetit aqua sicut congeries, quæ verba apertè significant opinionè D. Thomæ & Burgensis, conglobatam scilicet, & coagmentatam fuisse aquam in locum in quo modò est, intumuisseque accessu eius, quæ operiebat terram modò discoopertam.

Octauò probatur quoniam sic scriptum est Ecclesiast. 1. Omnia flumina inuadunt in mare & mare non redundat ad locum vnde exeunt, flumina reuertuntur vt iterum fluant: ergo à mari per loca subterranea deriuantur fontes, ex quibus generantur flumina: sed nisi aqua maris esset eminentior, quàm terra discooperta, non posset per loca subterranea peruenire ad superficiem terræ discoopertam, quandoquidem contra ipsius naturam ascèderet ad locum eo eminentiorem, à quo deriuatur, quod nulla ratione esse potest: quippe cum aqua per meatus & venas tantum ascendat, quantum prius descendit, & non plus, vt testatur experientia: est ergo aqua maris eminentior quam terra discooperta.

His tamen non obstantibus, dicendum est cum Chrysostomo.

post homo homil. 9. ad populum Antiochenum, Hieronymo in illud Psal. 32. Congregans sicut in vitro aquas maris, & illud Psal. 135. Qui firmavit terram super aquas, Caietano Gen. 1. & in Psal. 103. & cum plerisque aliis, de quorum numero videtur esse Damascenus 2. lib. fidei orthodoxæ c. 9. & 10. terram discooperatam eminentiorem ac propinquiorem esse cœlo quam aquas. Explicemus ergo prius modum, quo Deum segregasse aquas in locum vnum, discooperuisseque terram, arbitramur, & tunc commodius impugnabimus opiniones relatas, probabimusque nostram sententiam.

Aquarum congregatio fit à Deo facta. Ascendum est, cum Damasceno cap. 9. & 10. citatis, Deum optimum maximum à principio creasse terram rotundam sine montibus, & tumulis, quos nunc habet, creasseque illam elementum purum, & vsque ad tertium diem vnicuique fuisse cooperatam aquis, vt elementorum natura postulat, quod satis aperte Scriptura sacra Genes. 1. significat. Tertia autem die, quoniam finis, ad quem mundus hic erat conditus, id exigebat, segregasse aquas in locum vnum, vt appareret terra, essetque aquis discooperata. Id verò in hunc modum effecit. Eleuauit terram quibusdã ex partibus, ita vt emerit super aquas, manerentque cauitates maximæ inter terram hinc & inde variis in locis eleuata, & tunc naturali motu defluerunt aquæ ad cauitates interceptas. Vt mare Mediterraneum receptum est in cauitate maxima, in variis que sinus diuisa, quam Deus inter Africam & Europam, à columnis Herculis vsque ad terram Palæstinam reliquit. Mare verò rubrum interclusum iacet in cauitate illa magna, quæ inter Asiam & Ethiopiam ab ostio, quò mare illud in reliquam Oceanum influit vsque ad magnam partem Ægypti ex eleuatione Asiæ & Africæ vtriusque interceptum. Reliquis verò Oceanus continetur in ingentibus cauitatibus, quæ ex eleuatione terræ variis in locis interceptæ sunt inter reliquam partem Africæ, & totius Europæ à columnis Herculis, vbi Mediterraneum mare in Oceanum influit, & inter reliquam Asiæ partem & rotum nouum orbem ac terram illam, quæ aduersa promontorio Bonæ spei spectat ad meridiem: quæ omnes cauitates in plures partiales, quasi sedes diuiduntur inter Insulas & terram continentem interiectas: omnes tamen inter se sunt continuæ, vt ex Lusitanorum & Castellorum nauigationibus iam hodie experientia comperit est. Quò fit, vt totum mare merito ab Scriptura sacra in locum vnum congregatum fuisse dicatur.

Mare totum continuū inter quas terræ partes recipiatur.

Inferna aqua fieri die 3. fabricatus.

Metalla mineralia quæ produciuntur.

Flumina cur naturaliter in mare deuoluuntur.

Lacus & paludes vniuersæ.

Porro quando Deus eleuabat terram, vt aquæ in locum vnum congregarentur, simul condidisse videtur infernum in centro terræ, ibique reliquisse cauitatem ingentem plenam igne sulphureo, materiæque damnatorum tormentis apta, quam materiam de terra tunc produxit. Ingens autem illa cauitas, circumcirca in centro terræ relicta, adiumento fuit, vt terra plus inumesceret ac eleuaretur.

Simul etiam dum terram eleuauit, è materia ipsa terræ videtur produxisse metalla omnia, varia genera saxorum, cæteraque mineralia, & corpora mixta quæ in visceribus terræ delitescunt: quare licet productionis eiusmodi mixtorum, quæ hominum ministerio necessaria etiam erant, Genes. 1. peculiaris mentio non fiat, credendum tamen est, ea producta fuisse die tertia ex terra ante plantas productas, quando Deus terram eleuabat, vt aquæ in vnum locum confluerent.

Quando Deus modo explicato terram eleuauit, eo est vsus artificio, vt vnicuique versus mare esset decliuus. Quò fit vt flumina motu naturali descendendo vnicuique mare petant. Sua namque prouidentia & sapientia ita Deus disposuit terram, vt flumina saltè ad radices motuum gyRANDO, multosque efficiendo meandros & flexus, semper viam sibi munirent, essentque aluicum versus mare decliuem, vt motu suo naturali in mare tenderent. Quod si aliquando obstaculum inueniant, tunc fiunt paludes, & lacus, à summitatibusque obstaculorum fluum iterum flumina, nisi pro quantitate terræ paludem aut lacum circumdantis, tam parua sit copia aquæ fluminis, vt in terra imbibatur, aut per meatus occultos subter terram fluat.

Præterea, quando Deus terram crexit, ita sua sapientia montes, & conualles, ac loca subterranea ad gene-

rationes fontium disposuit, vt apertissimis locorum interuallis fontes oriententur, quò terra, & habitari possent, & fructuosa redderentur, quò ipsius sapientia & prouidentia non mediocriter splendet. Vix enim reperitur leu. Prou. 1. in cuius circuiitu fons, aut fontes plures non inueniuntur: præter venas aquarum subterraneas & aquas fluuio-rum, sine quibus terra commodè habitari non possent. Hanc terræ coaptationem, vt aptissimis locorum interuallis fontes nascerentur ad fluuio-rum generationem, terræ cultum, hominum, aliorumque animalium habitationem, significauit Scriptura Prou. 8. illis verbis. Quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat firmum, & librabat fontes aquarum, hoc est, quasi libra & crutina eos per superficiem terræ aptissimis spaciis diuidebat.

Denique, quando Deus terram eleuauit, congregauitque aquas in locum vnum, simul repleuisse videtur aquas maris exhalationibus terrestribus aduflis, eoque ratione reddidisse aquas salvas in meliorem earum conseruationem, ne computrescerent, & ad alia emolumenta. Atque hanc puto esse originem salædinis maris, quæ deinceps conferuata est additione similibus exhalationum, quæ actione solis & aliorum astrorum produciuntur, instaurantque partem earum quæ variis de causis continentem corrumpitur, ac deperit. Ante congregationem verò aquarum in locum vnum, arbitror aquas non fuisse salvas. Etenim vsque ad illud tempus solium condiderat Deus corpora simplicia, elementaque in sua perseverabant puritate.

Porro in eleuanda terra & congregandis aquis in locum vnum, non solum discooperitioni terræ, emolumentisque hominum & aliorum animalium, sed etiam meliori earumdem aquarum conseruationi consuluit Deus, eo ipso quòd solem & cætera astra fabricari decernebat: nisi enim terra esset discooperata aquisque eminentior, non generaretur ex aëre in caernis terra inclusio tanta aquæ copia, quantum quotidie ex se emittunt fontes, & quanta per fluuio-rum alueos in mare semper influit, ad instaurandum id, quòd in vastissima maris superficie perpetuò sol & cætera astra consumunt, in aëremque conuertunt: neque enim ex solo contactu aeris, & aquæ tanta copia aeris in aquam conuertitur, quantum aquæ virtute solis & aliorum astrorum consumitur quotidie, ac in aërem resoluuntur non solum ex aqua quæ in mari est, sed ex ea etiam, quæ ex mari perpetuò à terra imbibitur. Quò fit, vt congregatio aquarum in locum vnum, & eleuatio terræ super aquas, in meliorem cedat aquarum conseruationem.

Hoc vnum addiderim, idcirco Deum aquarum congregationem in tot sinus & cauitates, quæ variis in locis terram eleuatam interfecant, & ab ea interfecantur, diuisisse, vt ea ratione terra tota discooperata proximior esset mari, atque ita commodius irrigaretur pluuiis, quæ maiori ex parte è mari ascendunt, meliusque venis maris refrigeraretur.

Explicato modo, quo Deus congregauit aquas in locum vnum, terramque discooperuit, possumus confirmare nostram sententiam, contrariarumque impugnare: primo, quoniam aqua per congregationem in locum vnum non mutauit naturam & inclinationem naturalem, quæ in triduo ante eam congregationem habebat: inclinatio quippe naturalis consequitur formam substantialem, quæ eadem prioris fuit in aqua ante, & post eam congregationem, quæ per locale mutationem aquarum fuit facta: sed ante congregationem inclinabat ad centrum vniuersi, seu ad exitèdum quàm proximè posset vicina vniuersi centro, solum consistencia terræ circa idem centrū: alioquin in triduo fuisset aqua detenta violenter: ergo post congregationem in locum vnum inclinabat etiam ad centrum vniuersi, ac poinde nec respicit, nec petit aliud centrum, sed est (semotis obstaculis) in distantia aequali à centro vniuersi: non ergo est à centro eleuatio-rum quàm terra discooperata: sin minus cum obstaculum non habeat, fluere proculdubio super terram, eamque cooperiret, vt quàm maximè posset ad vniuersi centrum accederet.

Secundò, si post congregationem aquarum in locum vnum aqua haberet aliud centrū, nec efficere vnà sphaeram cum terra sed duas, sanè in eclipsi luna, quæ ex interpositione terræ & aquæ inter solè & lunam efficitur appareret ali-quando distinctio illa sphaerarum aquæ & terræ (talibus figuræ

MOL
D.VI

figure est umbra, qualis est corpus interiectum, ex quo resultat) consequens autem est contra experientiam, solum enim in ea eclipsi conspiciuntur partes quadam eminentiores, quæ umbrae sunt motuum ac terræ discooperæ) quæ eleuatur est aquis maris: ergo aqua nec habet distinctum centrum à terra, nec cum terra conficit duas sphaeras, sed vnam dumtaxat.

Ratio hæc (& suo etiam modo præcedens) militat non solum contra Burgensem, sed etiam aduersus Canum & Catharinum. Cum enim dicat, aquas maris esse eminentiores quam sit terra aquis discooperæ, & in seipsis efficere figuram rotundam, sanè nec negant nec negare possunt, efficere distinctam sphaeram à terra, habentem distinctum centrum: tamen dicant causam, quare efficiant distinctam sphaeram, non esse illam, quam Burgenis ponebat, quia videlicet aquæ post congregationem in locum vnum inclinent ad distinctum centrum à centro vniuersi, sed alteram illarum, quas ipsi reddunt, quæ faciliè sequentibus rationibus impugnantur.

In primis prior illa ratio Cani, quæ ex eo affirmat aquam maris non descendere ad operiendam terram, quod naturale sit aquæ efficere figuram circularem, vt in herbarum guttis cernere licet, nullius sanè est momenti: primò quoniam ex eo, quod descenderet & operiret terram, non amitteret figuram circularem (aqua enim, si æqualiter vndique terram circumdaret, figuram circularem retineret, vt ante congregationem in locum vnum eam habebat) quare cum ex tali descensu fieret satis, tum naturali appetitui, quem habebat aqua ad figuram circularem, tum etiam ei, quem, quatenus grauis, habet ad locum inferiorem, profectò si aqua eminentior esset, quam terra, descenderet, & eam operiret.

Aqua cur efficiat in guttis figuram circularem.

Secundò, quoniam non quæcumque aqua efficit figuram circularem, sed modica: tanta enim aqua, quantum est ouum, nunquam efficit figuram circularem, vt experientia in ipsismet guttis herbarum testatur: ratio autem est, quia aqua efficit figuram circularem propter appetitum naturalem, quem habent partes ad mutuam vnionem, vt ea ratione melius se conferunt: & quia partes sub figura circulari sunt magis vnite, quam sub quacumque alia figura, aqua efficit figuram circularem, quando appetitus ad vnionem superat appetitum grauitatis ad descendendum deorsum: eaque ratione, quia in modica aqua est parum grauitatis, appetituique, qui est in singulis partibus ad vnionem, superat actiuitatem tam parua grauitatis, aqua vnitur, & quasi globulum efficit, non obstante grauitate, quæ ad motum deorsum inclinat, vt cernere licet in gutta pendente à regula, quæ, si sit parua, non descendit, sed pendet retinens figuram rotundam: at verò quando aquæ portio grandior est, quia eius grauitas superat appetitum ad vnionem, qui est in singulis partibus, non coalescit in figuram rotundam, vt patet in magnis guttis herbarum, quæ perfectam rotunditatem non habent, impediende id grauitate magna tante copię aquæ: cum ergo aqua maris tanta sit, fieri omnino non potest, vt à terra eleuata efficiat naturaliter figuram circularem, idque in causa sit, cur eminentior existens quam terra, non descendat ad eam operiendam.

Tertiò, quoniam si ea ratio legitima esset, aquæ etiam paludum & lacuum, imò & fluiuiorum efficerent in seipsis figuram rotundam, neque flumina pererent mare, sed in seipsis conglobarentur super

terram, figuramque rotundam facerent: quod tamen est contra experientiam. Consecutio est manifesta, quoniam aqua paludum, lacuum & fluiuiorum eiusdem rationis est cum aqua maris, atque adeò, si, quia naturale est aquæ efficere in seipsa figuram rotundam, aqua maris esset eleuata à terra, & in rotundum globum coalesceret, nec descenderet operire terram, idem etiam cæteræ aquæ super terram efficerent.

Deinde posterior etiam Cani & Catharini ratio nulla profectò est. Primò, quia si in aqua esset talis inclinatio naturalis ad seipsam conglobandam & continendam, ne operiret terram propter bonum illud vniuersi, essetque potentior grauitate, quæ ad descendendum & operiendam terram eam inclinaret, semper aquæ adhaesisset: sicut similis inclinatio naturalis ad impediendum vacuum contra inclinationem ad descendendum semper illi inest: inclinatio namque cuiusmodi naturalis à forma profluit, semperque rei conuenit: hoc autem dato sequeretur, aquam nunquam omni ex parte operuisse terram, nisi fortè ad id violenter coactam, consequens autem est falsum, tum quia ante congregationem aquarum in locum vnum, aqua vndique terram ambebat, vt satis aperte docet Scriptura Genes. i. Tum etiam quia tempore diluuij terram etiam vndique operuit, nec credibile est duo tunc interuenisse miracula. Vnum, vt esset tanta aqua, quantum solæ causæ naturales non potuerunt producere: alterum, vt contra suam inclinationem naturalem terram vndique operiret: affirmandum igitur non est, in aqua talem esse inclinationem naturalem.

Secundò, aqua, quia habet appetitum naturalem ad accurrendum & impediendum, ne deretur vacuum, sanè quoties est periculum vacui, accurrit, etiam contra inclinationem grauitatis: sed aqua, quando est periculum operiendi partem terræ discooperæ, nihil resistit, quin potius defluit ad illam operiendam, vt in aquis fluiuiorum est manifestum: quoties enim inundant, descendunt ad operiendam partem terræ, quamcumque depressiorem inuenierint. Idem etiam in ipsismet aquis maris experientia est compertum. Tum quia temporis progressu multas prouincias operit mare, quas inuenit inferiores. Tum etiam, quoniam quoties vi ventorum, ingentisve alicuius procellæ, cogitur ad ripas maris magna aliqua copia aquæ, extra littus egreditur ad operiendam terram, vt in hoc Lusitania regno compertum fuit experientia in illa ingenti tempestate, quæ pridie diei sacri festo exaltationis sanctæ Crucis mense Septembri anni 1571. excitata est: ergo in aqua non est ea inclinatio naturalis.

Impugnatis Cani & Catharini rationibus, regrediamur ad nostram sententiam comprobendam. Tertiò itaque in ordine possumus eam probare ex iis, quæ paulò ante dicebamus de aquis diluuij. Si namque mare eminentius est, quam terra discooperæ, quid opus fuit, Deum ruptis cataractis cœli, tantæque aquarum vi operire terram? satis namque fuisse, vt ad tempus mare, quod iuxta sententiam, quam impugnamus, eminentius est quam terra, descenderet. Quod si aduersarius dicat, id esse non potuisse sine miraculo: eò quod aqua maris naturaliter conglobetur, efficiatque in seipsa figuram circularem super terram. Idem quoque efficeret illa ingens aqua tempore diluuij, cum sit eiusdem rationis cum aqua maris, neque sit maior ratio, quare vna aqua potius quam alia, eam figuram induat.

Quartò,

Quartò, si ad dispositionem & situm maris attendas, inuenies aquam maris nulla ratione efficere in seipsa figuram circularem. In primis namque mediterraneum mare, quod ferè mille leucarum habet longitudinem, & in tot sinus diffunditur, & tam parum habet latitudinis, atque in tam angusto loco cum mari Oceano coniungitur, non video quam ratione, vel in seipso, vel cum mari Oceano figuram conficere possit circularem. Idem propter eandem rationem de mari rubro dicendum videtur. Deinde reliquum mare, quod in tot sinus diuiditur, & tam variè terram discoopertam intersectat, & ab ea intersecatur, vt in descriptionibus orbis licet conspiciere, quamquam quælo ratione eam figuram circularem in seipso supra terram poterit conficere, quam autores contrariæ opinionis confingunt. Sane, si res attentè expendatur, inuenietur nulla ratione posse consistere.

Insula in medio mari clare ostenditur aquas non effigere in se figuram globosam.

Quintò, euidentissimè, meo iudicio, tot insulae, quot sunt in medio maris, ostendunt aquas maris, neque efficere figuram rotundam in seipsis à terra discooperta eleuatam, neque esse superiores terram, sed in terra cavitatibus intercludi. Quid enim quælo aliud est insula in medio maris, quam terra eo in loco super aquas eleuata: quod si aquæ maris, ad partem vnâ terræ rotundæ contractæ, & super eam collocatæ, efficerent in seipsis figuram rotundam, superiores eminentiorèque essent quam terra, certè in medio maris, hoc est, in medio sphaeræ aquarum, non appareret terra, eo esset profundius, tantam abest, vt terra in medio maris emineret: signum ergo est euidentissimum, aquas maris non esse eminentiores terræ discooperta, neque efficere in seipsis distinctam sphaeram, sed vnâ cum terrâ, quibusdam in partibus excavata & profunda, & in aliis eleuata, efficere vnâ sphaeram, tanquam quæ in terrâ cavitatibus sit recepta, & supra quam eminent partes terræ aquis discoopertæ.

Sextò, mare magnum, quem Oceanum dicimus, vnâ cum rubro & mediterraneo cingit ferè totam terram, ita vt tam parum terræ inter mare mediterraneum & rubrum interceptatur, vt referente Basilio homilia 4. Hexaëmeron, primò Sesostris Rex Aegypti, & deinde Darius Rex Medorum, aggressi fuerint terram illam quidare, & vnum mare alteri coniungere. Solus item Oceanus totam terram cingit, vt ex navigationibus Lusitanorum & Castellanos est manifestum: fieri autem non potest, vt aqua totam, aut ferè totam terram cingat, & in seipsa, efficiat figuram circularem super terram.

Septimò, possumus aduersus Canum & Catharinum argumentari, quoniam si mare esset eminentius quam terra, motus fluiorum in mare non esset naturalis, sed violentus: quandoquidem esset ascensus, & non descensus: signum ergo est terram discoopertam esse eminentiorem quam mare, atque hanc esse causam cur fluij motu naturali in mare tendant.

Ostendamus præterea sententiam nostram esse multò consonantiorem Scripturis sanctis, quam contrariam. Psalm. 21. ait vates: *Ipsè super maria fundauit eum* (orbem videlicet terræ, terramque ipsam aquis discoopertam.) Præmisit enim: *Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniversi qui habitant in eo.* & continuo subiunxit: *Quia ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum,* vt scilicet aptus esset hominum habitationi, ad multaque alia emolumenta. Psalm. 135. *Qui firmavit, inquit, terram super aquas.* Psalm. 106. *Qui descendunt*

mare in nauibus. Quibus verbis aperte innuit, iter à terra in mare esse descensum. Psalm. 32. *Congregans sicut in vitro aquas maris,* hoc est, in cavitatibus terræ, in quibus tanquam in vitro continentur. Proverbior. 8. *Quando certè a lege Gyro vallabat abyssi, quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis ne transirent fines suos.* Gyro vallare abyssos, & circumdare mari terminum suum, est terram in circuitu eleuare, eaque ratione quasi vallum mari opponere. Deus namque, qui legem aquis posuit, ita omnia suauiter disposuit, vt nihil supernaturalè & miraculosum relinquere in natura, sed causarum secundarum interuentu mare contineret naturaliter intra fines suos. Iob. 26. *Terminum circumdedit aquis.* Quem quælo alium, quam terræ eminentioris mari? & cap. 38. *Quis conuersus ostiis mare?* Et infra: *Circumdedit illud terminis maris, & posuit veltè, & ostia, & dixi, usque huc venies, & non procedes amplius, & hic constringes iumentis sinu tuos.* Termini quibus circumdatur mare, quid precor aliud sunt, quam terra eminentior, quæ illud ne transgrediatur, continet atque hanc ipsam appellat ostia, quibus quasi clauditur ne egrediatur, propter firmitatem & soliditatem, rupium præsertim, eadem veltis nuncupatur.

Ad primum ergo argumentum contrariæ sententiæ neganda est sequela: sicut enim in puteis, neque aqua inferior, neque terra superior, quæ concavum putei circumdat, sunt violentè, idque propter eam quod aqua non habeat supra se terram, sed aërem, & terra, quæ concavum putei circumdat, non innititur aquæ inferiori, sed terræ, quæ est perpendiculariter versus centrum: sicut item montes, qui sunt superiores aëri, qui in cavitatibus conuallium continentur, non existunt violentè, eò quod non innituntur aëri, sed terræ, in qua sunt collocati: sic etiam terra aquis discooperta, cum non innitatur aquæ maris, sed sit sicut mons magnus, qui terræ inferiori, quæ est versus centrum, innititur, non existit violentè, esto surgat eminentior, quam mare: neque etiam aqua maris interclusa in cavitatibus, quæ sunt intra terram & terram eleuatam, existit violentè, eò quod non habeat terram supra se, sed aërem. Fatendum est nihilominus, colloca-tionem terræ & maris, ita vt terra discooperta plus distet à centro vniuersi, quam mare, non esse qualem naturæ elementorum ex se exigebant, sed qualem habitatio hominum postulat, propter quos conditum est hoc vniuersum.

Ad secundum negandum est, vnquam homines ad verè fuisse expertos mare rubrum esse eminentius, quam sit terra, quæ inter ipsum & mediterraneum mare intercluditur. Id verò quod de nauigantibus dicitur, eos scilicet conspiciere terras esse inferiores aquis, fortè est fabulosum: sed eo dato, dicendum est, sensum eorum decipi. Rationem verò deceptionis esse, quod terra comparatione maris atra videtur, aut certè coloris, qui ad atrum magis accedit, quam color maris: color verò ater, qui minus mouet sensum, quam moueat color candidus, aut quia candidum magis accedit, politus iuxta colorem candidum, apparet profundior & depreffior, qua ratione pictores, putei profunditatem, aut cuiusvis alterius rei, colore atro depingunt, circumposito colore candido, aut qui ad candorem magis accedat: quia ergo nauigantes, dum à terra recedentes, aut ad eam accedentes, de longinquo illam percipiunt, non solum eam in loco remotiori inueniunt, sed etiam ex eo quod color terræ plus accedit ad colorem atrum, quam accedat color maris, idcirco

idcirco iudicant eam profundiorē & depressio-
rem, quā mare, cū tamen à contrario res se ha-
beat: propter eandem rationem mare rubrum po-
terit eminentius eis apparere, quā terra. Quæ ergo
causa est, ob quam in nubibus hiatus & voragine
apparent, eadem est, ob quam terra, quando à longè
conspicitur, videatur depressior & inferior, quā
mare: quando autem de propinquo videtur, contra-
rium sanè apparet, terræque eminentior, quā ma-
re, iudicatur.

Ad 3. Ad tertium dicendum est, maiorem esse veram,
quando aliud non postulat finis ad quem hoc vni-
uersum est conditum: quia verò habitatio homi-
nū, propter quos Deus mundi domum fabrica-
uit, postulabat, vt terra esset aquis discooperta, id-
eò, vt aquæ intra terræ cauernas reciperentur, ab-
surdum non est, vt hac de causa aqua sit minor,
quā terra: lege tamen quæ diximus quæst. 50. ar-
ticul. 3.

Ad 4. Ad quartum dicendum est, Vatem (vt ex penden-
ti Psalmum illam est manifestum) à verbis relatis
vsque ad illa verba, *ab increpatione tua fugient*, loqui
de terra & aquis vt erant à principio, antequam ter-
tia die separarentur aquæ & congregarentur in lo-
cum vnum: ab illis autem verbis, *ab increpatione
tua fugient*, loquitur de aquarum congregatione, &
termino aquis posito. Ait ergo propheta: *Fundasti
terram super stabilitatem suam* (quam videlicet habet,
dum tota ad centrum vniuersi pendet) *non inclinabitur
in seculum seculi* (quasi fluctuet, & moueatur in
vnam, aut alteram partem) *abyssus sicut vestimentum
amicluseius* (quia scilicet tunc teporis tota erat ope-
rata & quasi amicta aquis, tamquam vestimento.) At-
que idcirco subiungit, *Super montes* (id est, super ter-
ram, quæ nunc est montes) *stabunt aquæ* (id est, sta-
bant tunc aquæ: est enim futurum pro præterito im-
perfecto, quo Hebræi carent, vt rectè Eugubinus in
eum locum adnotauit.) Hactenus depinxit Propheta
terram, & aquas antequam in vnum locum coirēt,
Continuò verò subiungit congregationem earum
Dei iussu factam, morèque potarum introducit
Deum quasi increpantem aquas: quòd terram ope-
rentur, hominūque habitationem & alia emolumē-
ta impedirent, imperantēque, vt in vno locum se-
cederent, dicens: *Ab increpatione tua fugient* (aquæ
videlicet) *à voce tonitru tui* (id est, potentis, ac treme-
bundi maiestatis tuæ imperij) *formidabunt*. Videtur
que in his etiam locutionibus appositum esse futu-
rum pro præterito imperfecto, ita vt sit sensus: Ab
increpatione tua fugiebant, & à voce tonitru tui,
quasi formidantes, recedebant. Vt verò ostenderet
Propheta, Deum tunc eleuasse simul terram super
aquas, eaque ratione terminis certis aquas clausisse,
quas in vnum locum congregabat, subiunxit: *As-
cendunt montes, & descendunt campi in locum quem fun-
dasti eis*, quasi diceret, terminum posuisti aquis, quem
non transgredientur, nec conuertentur operire
terram.

Ad 5. Ad quintum ex Hieremiæ testimonio dicendum
est, ex eo, quòd Deus posuerit arenam terminum
mari, non excludi, quòd arenam ac terram, quam
mari terminū ponebat, eleuauerit super aquas ma-
ris. In eo verò potentia diuina ea in parte elucet,
quòd cū elementorum natura postulet, vt aqua
terram operiat, Deus sua potentia aquam in cauita-
tibus terræ inclusit, terramque super aquas ele-
uando effecerit, vt quantumuis fluctus maris intru-
mescant, terminos suos non transgrediantur.

Ad 6. Ad sextum ex Psalm. 68. responderi debet, altitu-
dinem maris ibi esse, vbi mare est profundius, eò

quòd cauitas terræ ibi sit depressior, maior, ac pro-
fundior: quare inde non sequitur, mare esse emi-
nentius terra discooperta.

Testimonium, quod ex Ecclesiastici 38. in septi-
mo argumento adducitur, exponit Lyranus in eum-
dem locum de aqua maris rubri in transitu filiorum
Israël, & de aqua Iordanis cū arca pertransiuit.
Esto autem dicamus intelligendum esse de ea con-
gregatione aquarum in locum vnum, quæ Genes. 1.
describitur, sanè locus ille pro nobis pugnat. Etenim
post illa verba: *In verbo eius stetit aqua sicut congeries,
subiungitur: Et in sermone oris illius sicut exceptoria
aquarum*, id est, cauitates extiterunt, in quibus aquæ
in eum modum congregata reciperentur.

Quod ad octauum argumentum attinet, ad fi-
nem libri meteororum dicebamus, nō idcirco mare
appellari locum, *vnde exeunt flumina*, quasi sit emi-
nentius, quā terra, eaque ratione aqua maris per
loca & venas subterraneas motu naturali deuoniat
ad officina fontium terræ discoopertæ: eo enim dato,
morus fluuiorum in mare esset ascensus, ac proinde
violentus, quod nulla ratione est asserendum, sed
ob rationes, quæ sequuntur.

Prima, quoniam aqua maris imbibitur per ter-
ram in tanta altitudine, quanta est altitudo maris,
atque etiam in maiori: eò quòd res sicca vim ha-
beant attrahendi ad se res humidas, eaque quasi
sugendi. Vnde si pars panni sicci in aquam abiciat-
tur, & alia pars sit eleuatiore, aqua ascendit paula-
tim in partem eleuatam per vim attractiuam, qua sic-
cum ad se trahit humidum, illudque in se imbibit.
Quò fit, vt cū ex vaporibus humidis virtute solis,
& aliorum astrorum ex illa aqua extractis, & in vis-
ceribus terræ latentibus, simulque cum aère in po-
ris & cauernis terræ incluso condensatis, generen-
tur fontes, ex quibus cōficiuntur flumina, hac ratio-
ne dicantur flumina è mari exire. Præsertim cū
humiditas, quæ ex aqua illa in terræ viscera redun-
dat, in causa sit cur aër citius & facilius in aquam
concresecat, & cur aqua ex eo aère genita ab illa ter-
ra non absumatur, quæ, si sicca esset, continuò a-
quam illam absorberet.

Secunda, quoniam tota ferè aqua pluuialis or-
tum habet ex mari, vnde maiori ex parte eleuantur
vapores, ex quibus nubes & pluuiæ generantur,
quòd si non esset aqua pluuialis, sanè non essent
flumina. In primis, quoniam flumina non modicum
incrementum ex pluuiis suscipiunt: eò quòd pluuiæ
per superficiem terræ extirsecam vndique ad al-
ueos fluuiorum accurrunt. Deinde, quoniam aqua
pluuialis, imbibita in montibus, & visceribus terræ,
non modicum incrementum præstat fontibus, ex
quibus flumina nascuntur, tum quia illabitur paula-
tim, & accurrunt ad officium fontis vnà cum aqua,
quæ ex vaporibus & aère condensato generatur, eaque
ratione fontes abundantiores aquæ vim effun-
dunt: tum etiam quia terra, omni ex parte aqua
pluuiæ madefacta & humectata, minus consumit
eius aquæ, quæ ex vaporibus & aère condensato in-
tra ipsam existit, potentiortque est ad maiorem co-
piam aëris condensandam & conuertendam in
aquam, quàm si non esset madefacta: vnde videmus
fontes post pluuiam multò maiorem aquæ copiam
ex se mittere.

Tertia, quoniam si non esset aqua pluuialis, sanè
omnino non essent flumina: eò quòd saltem partes
exteriore terræ essent admodum aridæ, eaque de
causa imbiberent in se parum aquæ, quæ tunc fortè
generaretur in fontibus: vnde ariditas terræ, & fon-
tium generationem, & multò magis fluuiorum
impe

Ad 7.

Ad 8.

Flumina
qua ratione
è mari oriū-
tur.

impediret: si quæ namque aqua ex orificio alicuius A fontis prodiret, profinûs à terra forberetur, nec cum alia coniungi posset ad fluij generationem. Vnde videmus fluuios multos, eos præsertim qui terras aridas pertranseunt, in æstate exiccati, & in annis valde siccis, tum plurimos fontes, tum ingentes fluuios omnino arefcere. His igitur, & aliis similibus de causis, mare appellatur locus, vnde exeunt flumina: non verò quòd eminentius sit quàm terra discooperta.

Contextus sacer, in quo prior pars operum tertiæ diei traditur, planus est ex iis, quæ disputationibus præcedentibus dicta sunt. Solum admonuerim, cum dicitur: *Et vidit Deus quod esset bonum*, intelligendum esse, aquas scilicet esse congregatas in locum vnum, & terram esse discoopertam, ad finem iam explicatum.

DISPUTATIO XII.

De posteriori parte operis tertiæ diei, de productione videlicet plantarum.

Cur Deus plantis terram concesserit.

Discooperta terra, Deus statim eadem die eam plantis vestiuit: tum ad ornatum & pulchritudinem illius: tum etiam vt animalibus sequentibus diebus condendis cibum præpararet. Augustinus lib. 5. super Genesim ad litteram c. 4. & 5. & lib. 8. cap. 3. affirmare videtur terram die tertia virtutem producendi plantas accepisse: produxisse verò illas postea paulatim temporis progressu. Contrarium tamen sonat aperte Scriptura Genes. cap. 1. affirmatque communis Doctorum sententia, plantas videlicet productas fuisse tertia die in suo esse perfecto. Cum enim prima die specierum productio, non ad naturam, sed ad naturæ autorem spectet, cuius, vt questione 2. articulo 3. ostendimus, est proprium conferre primò esse speciebus in aliquo, aut aliquibus earum indiuiduis: Dei autem perfecta sint opera: sanè quando Deus produxit plantas, eas produxit perfectas quoad magnitudinem, quam vnacumque suapte natura postulat, ad quam multæ earum non nisi longo tempore per naturales causas peruenissent. Atque hæc plantarum productio est, quæ Genes. 1. tertia die narratur facta. Idem censendum est de animalibus, quæ sunt à Deo sequentibus diebus producta, fuisse videlicet producta in esse & magnitudine perfecta, quam non nisi longo tempore per causas naturales attigissent.

Animalia producta fuerunt à Deo in magnitudine perfecta.

Caiet. opi.

Caietanus: eò quòd Scriptura affirmet dixisse Deum: *Germinet terra herbam viuentem, & lignum pomiferum*. Et inferiùs subiungat: *Et protulit terra herbam viuentem, & lignum faciens fructum*: censet terram concurrisse efficienter ad primam plantarum productionem, ita videlicet, vt Deus mediante terra, tamquam causa media efficiente, eas produxerit. Contraria tamen sententia, terram videlicet concurrisse solum passiuè materiam subministrando, Deumque se solo plantas efficienter produxisse, est communis Doctorum, omninoque amplectenda.

Refellitur.

Plantas primas solum Deus efficièter produxit.

Quare quando Genes. 1. dicitur: *Germinet terra herbam viuentem*, intelligendum est, ministrando materiam, ex qua herba producatur, atque ex ipsa terra egrediatur. Similiter quando rursus dicitur: *Protulit terra herbam viuentem*, intelligendum est, ministrando simili modo materiam.

Circa contextum sacrum solum est quòd admonentur, *lignum pomiferum*, idem esse, quòd lignum ferens fructum. Pomum namque vsurpari solet pro

fructu generaliter sumpto. Dum dicitur: *Cuius semen in semetipso sit super terram*, intelligendum est, ad speciei conseruationem propter indiuiduorum corruptibilitatem.

DISPUTATIO XIII.

Virum tertia die producta fuerint plantæ noxiæ.

Dbitant Doctores, num statim tertia die producta fuerint omnes species plantarum: An verò venosæ, & aliæ plantæ noxiæ, quales sunt tribuli, spinæ, producta fuerint post Adæ peccatum in pœnam illius.

Pars, quæ negat, suaderi potest. Primò, quoniam Scriptura Genes. 1. narrans plantas tertia die productas ait: *Et protulit terra herbam viuentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum: & habens vnumquodque semen secundum speciem suam*, & vidit Deus quod esset bonum: quæ sanè in venosâs & noxiâs plantas non quadrant.

Secundò, quoniam Genes. 3. in pœnam peccati dicitur Adamo, *Quia comedisti de ligno, ex quo preceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vita tua, spinas & tribulos germinabit tibi: ex quibus sanè videtur colligi, nec ante peccatum germinasse spinas & tribulos, nec futurum fuisse, vt hæc germinaret, si primi parentes non peccassent.*

Basiliius homilia 5. Hexaëmeron, & Ambrosius 3. lib. Hexaëmeron cap. 9. & 11. licet affirmet venosâs & infructuosas plantas tertia die fuisse productas, tum ne earum pulchritudo vniuerso deesset, tum etiam quia, quæ hominibus venosâs sunt, aliis rebus præfunt, imò quædam earum cum aliis commixtæ ad hominum morbos pellendos conducunt, sedandisque doloribus inferunt, multæque aliæ ex illis percipiuntur vtilitates: vsque adeò tamen spinas, & tribulos ante peccatum productos fuisse locis citatis negant, vt cum illis Damascenus libr. 2. s. dei orthodoxæ cap. 10. & Beda ac Rabanus in Genesim, affirmant, *rosam ante peccatum productam fuisse sine spinis, post peccatum verò spinis muniri cepisse.*

Probabilior tamen est contraria sententia, in quam inclinant Augustinus 3. super Genesim ad litteram cap. 18. & D. Thomas 1. parte, questione 69. articul. 2. ad secundum, & plerique alij in Genesim. Nempe, etiam spinas & tribulos productos fuisse ante peccatum. De his autem spinis, quæ rosas, multisque aliis fructiferis & egregijs plantis sunt innata, dubitandum non est, Augustinum & D. Thomam constanter fuisse arbitratos, fuisse nascituras, esse nullum peccatum in orbe susceptum fuisse: minuculum namque foret produci eiusmodi plantas, & insurgere spoliatis iis munimentis, quæ ipsis innata sunt.

Ratio, quæ me mouet, vt etiam spinas alias & tribulos fuisse ante peccatum productos cum posterioribus Patribus affirmem, est. In primis, quoniam, vt Augustinus loco citato ait, etiam ex spinis & tribulis commoditates percipiuntur, ad animam, terrestriusque animalium partem, & ad multa alia. Deinde quoniam hæc non magis nociua & molesta sunt hominibus quàm serpentes, quos constat ante peccatum extitisse. Præterea quoniam posita constitutione vniuersi, quæ nunc est, & tunc (saltem extra terrestrem paradysum) erat, ornatur.

tur naturaliter : ergo etiam ante peccatum fuerunt producta, foréntque producenda, esto nullum fuisset peccatum admiffum.

Ad primum argum. contraria par- tis.
 Ad primum ergo argumentum in contrarium dicendum est, etiam venenosas & noxias plantas esse herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, aut lignum faciens fructum (si non est hominum aptum, certè ad multa alia commodum) & habens unumquodque sementem secundam speciem suam, & unamquamque earum esse bonam, hoc est, perfectam, iuxta id, quod suapte natura postulat : esse præterea accommodatam ad finem, ad quem producta est. Quod si quænoxia planta esset, cui illa non quadrent, certè in præcipuis plantis, minus præcipuar, vt Basilius ait, fuissent intellectæ.

Paradisus terrestris an spinas & tribulos germinaret.
 Pro solutione secundi argumenti notandum est, Deum tertia die, dum ceteras produxit plantas, condidisse peculiariter terrestrem Paradisum, vt eximia pulchritudinis, incredibilisque amenitatis (qua ratione illius plantatio Deo peculiariter Genes. 2. tribuitur) sic terram fecundissimam, vel tunc talem reddidit, vel certè secunda die, quando terram ab aquis eleuauit, quam solam habitarent homines, si non peccassent, indeque in sempiternam felicitatem transferrentur : reliquum autem orbis terrarum longè minus fecundum produxit, quinimò maxima ex parte sterile, tamquam exilium in quo genus humanum, si homo peccaret, ob suum delictum exularer. Quia ergo terra noua, nisi quæ sterilis & infœcunda est, culta spinas & tribulos germinat, sanè paradisus terrestris spinas & tribulos non germinaret, saltem in magna copia, & quæ vel molestiam parerent, vel alios fructus impedirent, quasi terra loco aliorum fructuum, qui ex aliis feminibus illi mandatis, sperarentur, redderet spinas & tribulos, vt magna ex parte facit reliquum orbis, in quod genus humanum in pœnam peccati relegatum est. Quin potius homines in paradiso terrestris modico cultu, qui non ad laborem & fatigationem, sed ad recreationem, vitandum otium, & exercenda membra inferuieret, abundantissimos fructus ex terra perciperent, cum tamen perpaucis indigerent : tanta vis erat, quam ad sustentandam vitam instaurandamque naturam, Deus in ligno vite collocarat. Porro fuisse tunc colendam ab hominibus terram, & non proflus otandum, apertè indicant verba illa Genes. 2. Tullit Dominus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum.

Ad secundam.
 Ad secundum igitur argumentum dicendum est, sensum illorum verborum esse, *Maledicta terra in opere tuo*, quatenus scilicet in pœnam peccati terra, in qua à Paradiso exulabis, tam sterilis creata est, vt non nisi magno cum labore ex ea fructus comedas : & insuper penuriam magnam eorum sæpe patiaris : spinas & tribulos germinabit tibi, eadem ipsa terra in qua exulabis : quæ enim in fetalis creata est, vt spinas & tribulos germinet eisdem tribulos & eisdem spinas, germinabit tibi, hoc est, in pœnam delicti tui, vt optimè Augustinus loco citato, & plerique alij exponunt : quod tamen non fecisset Paradisus, in quo eras conditus. Quare simili modo fuissent spinæ & tribuli in terra, in qua nunc exular genus humanum, esto non fuisset peccatum. Nisi fortè quis dicat, post peccatum, in pœnam iustam illius, fuisse terram hanc, in qua exulamus, redditam à Deo magis sterilem & infœcundam.

Molina in D. Thomam.

dam, conuertendo maiorem illius partem in saxa, & arenam nullius fecunditatis.

DISPUTATIO XIII.

Quo mense & quo die conditus fuerit hic mundus.

Quoniam ex productione plantarum desumuntur argumenta ad probandum quo mense mundus hic fuerit conditus, disputatur hæc quæstio potius hoc loco, quam alio. Conueniunt omnes mundum conditum fuisse in æquinoctio : differunt verò an in æquinoctio verno mense Martio, qui apud Hebræos appellatur Nisan, an potius in autumnali, mense Septembri.

Lyranus cum Rabbi Eliezer & alijs ex Hebræis, Abulensis in cap. 2. Genes. quæstione 12. Olearum apparatus, arbitrantur mundum productum fuisse in æquinoctio autumnali, sole existente in principio libra. Id probant, quoniam tunc fructus sunt maturi : Deus autem produxit plantas cum fructibus iam maturis ad hominum, cæterorumque animalium sustentationem : vnde inferit : *Ecce, inquit, dedi vobis omnem herbam asserentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animalibus terre* : ergo mundus non in æquinoctio verno, quando fructus non sunt maturi, sed in autumnali fuit productus.

Quod si his autoribus obiciat illud Exodi 12. *Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni* : is verò mensis erat mensis Nisan, in quo filij Israël egressi sunt de terra Ægypti. Vbi nota, quod menses Hebræorum erant lunares, mensisque Nisan incipiebat à nouissimo verno æquinoctio proximiori, atque adeo ferè nostro Martio respondebat. Respondent, Iudæos duobus modis computasse, & in hodiernum vsque diem computare annos. Vno, simpliciter & quoad contractus, aliasque res prophanas, & annum iubilæi. Atque hoc modo annum incipere à nouissimo proximiori æquinoctio autumnali, qui mensis lunaris nostro Septembri ferè responder. Vnde Exodi 23. ait Deus, *Solemnitatem quoque celebrabis in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro.* Et capite 34. *Solemnitatem facies quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.* In principio ergo nouilunij æquinoctij autumnalis, quando fruges de agro conduntur, finiebat vno annus, & incipiebat alter. Alio verò modo dicunt computasse annos, quoad Pascha celebrandum, tempusque egressionis de terra Ægypti. Atque hoc modo iuxta Dei præceptum Exodi 12. annum incipere à nouilunio verno æquinoctio proximiori, mensisque Nisan esse primum mensium. Vnde Exodi 34. ante verba, quæ ex eo capite paulò ante retulimus, habetur, *solemnitatem azymorum custodies, in tempore mensis nouorum : mense enim verno temporis egressus es de Ægypto.*

Damascenus 2. lib. fidei orthodoxæ cap. 7. Ambrosius 1. lib. Hexæmeron cap. 4. Athanasius, aut quiuis ille est autor, quæstionum ad Antiochum qu. 17. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 14. Leo Papa sermone 9. de Passione Domini. Gregorius Nazianzenus orat. in nonam Domini. Isidorus 5. Etymol. cap. de temporibus. Theodoretus qu. 72. in Exod.

Qui existimant mundum conditum Septembri conditum.

Annos duobus modis Hebræi computabant.

Mundum mense Martio conditum.

Exod. Magister historiae scholasticae in historia lib. Genes. Beda in lib. de ratione temporum capite 140. & in lib. de augmentis lunae, Strabus & Rabanus in caput duodecimum Exodi, Caietanus in primum cap. Genes. & alij cum quibus, ut Lyranus ad caput primum Genes. refert, nonnulli ex Hebraeis consentiunt, censent, mundum conditum fuisse in æquinoctio verno sole in principio arietis existente: aut certe quartam diem à condito mundo fuisse æquinoctium vernum, ita ut sol, qui quarta die fuit fabricatus, productus fuerit in principio arietis, indeque moueri cœperit per Zodiacum ab occidente in orientem motu sibi proprio. Quae sanè sententia nobis est amplectenda. Primò, quoniam, ut disputatione 7. ostendimus. In prima rerum constitutione, præsertim quoad productionem primæ lucis, solisque, qui quarta die illi successit, rationem habuit Deus regionis Palæstinae, ob rationes, quas eo loco reddidimus: sed præcipua anni pars comparatione regionis Palæstinae eorumque omnium, qui inter tropicum cancri & circulum arcticum habitant, est à verno æquinoctio, sole existente in principio arietis, vsque ad æquinoctium autumnale, quod tempus ut Aristoteles 2. de generatione cap. 10. ait, *generationibus rerum perfectarum inferni*: cum tamen in reliqua anni parte eadem res corrumpantur: ab æquinoctio etiam verno incipiunt flores, frondes, & fructus, pulchritudoque huius mundi, ac vigor viuentium omnium in eisdem regionibus: cum tamen ab æquinoctio autumnali incipiunt res marcescere, frondes & fructus decidere, nitorque ac pulchritudo agri perire: cum ergo Dei perfecta sint opera, credendum est produxisse mundum in initio præcipuæ partis anni comparatione Palæstinae sole existente in principio arietis, atque adeò in æquinoctio verno.

Ab æquinoctio verno maiores in eisdemque dies incipiunt

Secundò, quoniam ab æquinoctio verno incipiunt maiores & iucundiores dies earundem regionum respectu: contra verò ab æquinoctio autumnali breuiiores & tristiores, qui à noctibus superantur: non est autem rationi consentaneum, ut Deus hoc tempus, ad id minus aptum, quam illud aliud, ad mundi constitutionem eligeret.

Mense Martio qua mirabiliter à Deo effecta.

Tertiò, quoniam sicut Deus mensem Martium tamquam omnium accommodatissimum elegit, ut filios Israël de terra Ægypti educeret, ut carnem in vtero virginis assumeret, ut morte sua sacratissima mundum redimeret, gloriosaque sua resurrectione illum exhilararet: sic etiam eum videtur elegisse, ut in eo mundum ædificaret, præsertim cum ob duas rationes præcedentes, ratio id efflagitaret.

His accedit, in synodo Palæstina de mandato Victoris Papæ congregata à Theophylo Cæsariensi Episcopo, consensu omnium, pronuntiatum esse mundum in æquinoctio verno fuisse conditum. Eius Concilij meminit Beda in 1. libro de sex ætatibus mundi, & fusiùs in epistola de Paschatis celebratione.

Argumentum contrariæ opinionis soluitur.

Ad argumentum contrariæ opinionis dicendum est, creditu esse difficillimum, Deum produxisse plantas cum omnibus suis fructibus maturis, tametsi produxerit magnitudinis perfectæ. Quorsum namque in cibum duorum tantum hominum, qui paulò post erant condendi, produxisset Deus, non dicam omnes orbis plantas, sed nec solius Paradisi cum omnibus suis fructibus maturis; præsertim cum ad huius mundi decorem, ad idque quod postulabat ipsarummet rerum natura, quas

A condebat, atque ad eorumdemmet hominum in posterum sustentationem, longè plus inferret, ut quaedam produceret solis floribus vestitas, quaedam foliis virentes, & alias fructibus onustas, partim immaturis, partim tendentibus ad maturitatem, partim iam maturis, prout natura cuiusque spectata qualitate & temperie regionis, postularct, & fortè Paradisi regio talis, tamque temperata erat, ut in mense Martio natura plurimum plantarum postularct ut fructus in eis essent iam maturi. Neque absurdum reputo, Deum in prima rerum constitutione, supra id quod eorum natura postulabat, produxisse in aliquibus plantis fructus aliquos maturos, floribus, aut aliis fructibus viridibus adhuc permixtos, ad vniuersi pulchritudinem, animaliumque sustentationem. Quo loco obserua autores contrariæ opinionis longè plura supra rerum naturas debere concedere. Si enim ad plantarum naturas attendas, inuenies plurimas earum amittere fructus ante mensem Septembrem: fruges etiam ante Septembrem, ut plurimum maturecunt. Quare, si Deus plantas omnes cum suis fructibus maturis mense Septembri produxisset, sanè multas earum longè aliter produxisset, ac naturæ earum in eo mense postulant. Adde, fruges maturas aridas esse, nec viuere, nec eum decorem habere, quem, dum virent, habent: quare productæ non sunt maturæ. Id quod dicitur de supputatione anni apud Hebræos etiam à nouilunio autumnali æquinoctio proximiori, dicendum est cum Burgen. si Exod. 12. fuisse, quoad Iubilei annum attinet, quando terræ reuertebantur ad pristinos dominos: oportebat enim, ut annus ad eum effectum finiretur collectis fructibus, & messe iam facta, annusque sequens statim inciperet, ut agri in antiquorum dominorum potestate iam positi colerent. Contractus etiam, & tunc celebrantur, & hodie multis in regionibus ita celebrantur, ut mense Septembri exitum, finemque suum fortiantur, & soluantur pretia: eò quòd tunc homines collectis fructibus potentiore sunt ad soluendum. Alij dicunt, filios Israël, dum in Ægypto erant, computasse annos ab æquinoctio autumnali, non quòd eo tempore fuisset mundus conditus, vel quòd Patres eorum, antequàm terram Ægypti ingrederentur, eo modo annos computassent, sed quòd id erat apud Ægyptios in more positum, retinuisseque morem illum quoad res prophanas, computandumque Iubilei annum propter rationem paulò ante redditam.

Quod ad diem attinet, in qua Deus mundum condidit: disputatione 1. ostendimus fuisse diem Dominicam, in qua etiam Christus Dominus à dem. mortuis surrexit. Vtrumque præter ea quæ disputatione 1. attulimus, habet hymnus ille D. Gregorij, qui in horis matutinis diei Dominice canitur.

Primo dierum omnium,
Quo mundus extat conditus,
Vel quo resurgens condior
Nos vincta morte liberat.

DISPUTATIO XV.

De opere quarta diei, de productione videlicet solis, lune, & stellarum.

Discooperata terra, & productis plantis die tertia, ad quarum conseruationem breui illo tempore

pore lux prima die producta erat sufficiens, quarta die producit naturam opifex Deus cœli luminaria, à quorum influentia, & motu, animalium vita plus quam plantarum pendet. Distulit verò luminarium productionem in diem quartam, idque Moysi, vt exprimeret, inspiravit, fortè ne homines primam plantarum productionem luminariis tribuerent: & vt ansam eis idola colendi, existimandique solem esse primam rerum causam & principium, auferret: id quod Israëlítico præsertim populo, idololatriæ dedito, fuerat non leuiter extirpandum.

Luminariū productio cur die quarta.

Quarundam opinio.

Resoluitur

Sunt qui affirmant, solem & cætera astrâ statim à principio producta fuisse cum luce quam modò habent: quarta autem die accepisse solum virtutes varias influendi in hæc inferiora, atque quoad id dumtaxat dici facta quarta die. Hæc opinio non placet. Primò, quoniam ea data, dicendum esset, tenebras super faciem abyssi non præcessisse productionem lucis, nec verè fuisse à principio productionis mundi. Dicendum etiam esset, firmamentum non fuisse productum secunda die, quoad suam substantiam, sed statim à principio, que, vt in superioribus ostendimus, cum Scriptura Genes. 1. pugnant. Secundo, quoniam id non esset luminaria producta esse quarta die, vt luceant super terram, & sint in signa, & tempora: quod tamen affirmat Scriptura, dum tradit opus quartæ diei: sed esset collatam illis esse virtutem influendi, quod sanè est quippam longè diuersum. Quò fit, vt hæc opinio contorqueat Scripturam, non solum in narratione operum primæ & secundæ diei, sed etiam quartæ. Tertiò, quia virtutes, quibus astrâ influunt in hæc inferiora, sunt illis naturales, profuuntque ab ipsorum naturis: quare miraculum sanè fuisset, astrâ ante quartam diem fuisse producta, nec tamen habuisse ante eam diem vires, quas modò habent ad influendum in hæc inferiora: cum ergo miracula affirmanda non sint sine necessitate, & præsertim contra id, quod planus contextus Scripturæ sonat, dicendum proculdubio erit, astrâ omnia quo ad suam substantiam producta fuisse quarta die.

Astrâ eiusdem speciei cum orbibus quibus sunt affixa.

Alterum duorum dicendum est, iuxta duas sententias, quæ de naturis astrorum sunt. Quidam arbitrantur, astrâ eiusdem esse naturæ & speciei cum orbibus, quibus insunt, nec esse aliud, quam partes densiores eorumdem orbium: non secus ac nodi in tabulis eiusdem speciei sunt cum cæteris ipsarum partibus, solum ab illis differentes, quòd sint densiores. Atque hæc affirmant esse causam, ob quam astrâ luceant, radiisque vsque ad terram effundant: alia verò partes orbium non item. Sicut enim, inquit, ignis propter raritatem magnam, quam in sua sphaera habet, in ea non lucet, si verò in ea densaretur, non minus ibi luceret, quam flamma lucerna, & quam ignita impressio, quæ in aëre interdum generantur, lucent: sic etiam dicunt, partes alias orbium ob sui raritatem non lucere: astrâ verò, quia sunt partes densiores, in quibus est materia multiplicata, splendescere, & radios ad terram vsque emittere.

Iuxta hanc sententiam dicendum esset, totam quidem substantiam astrorum productam fuisse secundæ die, quando productum fuit firmamentum: at verò astrâ secundum esse astrorum ac luminarium quarta die. Cum enim astrum seu luminare cœli non aliud sit, iuxta hanc sententiam, quam pars cœli adeò densa, vt radii possit ad nos emittere,

Molina in D. Thomam.

vel quia illum habet à se, vel quia acceptum à sole reflectit ad nos, sanè Deus iuxta eandem sententiam, quarta die rarefaciendo partes alias cœli, & ab illis auferendo materiam formæ cœli informatam, & multiplicando ac condensando eam in partibus, quæ nunc sunt astrâ, eadem produxit secundum esse astrorum ac luminarium, nullam producendo de nouo formam, aut partem formæ substantialis, vel materiæ corrumpendo, vel in nihilum redigendo, sed solum rarefaciendo quasdam partes, & condensando alias.

Hoc eodem modo, si innouatio cœlorum in die iudicij futura non est quoad substantiam, sed solum quoad accidentia, multiplicando materiam, & condensando solem, vel ex materia aliarum partium orbis, quas Deus amplius rarefaciet, vel producendo de nouo nouas partes materiæ & formæ cœli, quibus substantia solis magis condensetur, efficiet Deus, vt sol luceat septemplex, at nunc lucet, vt Isaias 30. cap. Deum effecturum affirmat. Inde verò sequetur, lunam lucere quantum sol modò lucet, quod futurum etiam à die iudicij testatur ibidem Isaias. Cum enim luna à sole lucem recipiat, sanè multiplicata luce in sole septemplex, recipiet luna septuplum lucis quam modò accipiat: eò quòd, si cætera paria sint, qualis est proportio causæ ad causam, talis sit effectus ad effectum: id verò erit satis, vt luna luceat tunc, quantum sol modò lucet: aut certè, si quid aliud ad id exigatur, Deus id præstabit, multiplicando materiam lunæ, lunamque condensando. Nec absurdum reputo Deum in die iudicij producere de nouo partes aliquas substantiæ solis, entiaue incompleta, quibus hoc vniuersum perficiatur, talisque reddatur, quale beatorum status post diem iudicij postulat. Tunc enim longè erit pulchrius, quam sit modò, vt vel ea ratione oculi beatorum magis recreentur maiori quoque læticia perfundantur. Collocabit verò tunc Deus solem ex vna parte in vno hemisphaerio, & lunam ex alia in alio, in ea oppositione ac situ, vt ab eis integer orbis illuminetur, sitque in eo toto semperiternus quidam dies nesciens noctem. Credendum verò est, fore tunc solem in hoc nostro hemisphaerio, in quo & synagoga, & caput Ecclesiæ Christianæ fuit, in quod præterea descendet Christus cū Angelis, & beatis omnibus ad extremum iudicium celebrandum.

Innouatio solis & luna post diem iudicij qualis, si astrâ specie ab orbibus non differant.

Alij arbitrantur astrâ omnia distincta esse specie ab orbibus, in quibus resident. Quæ sententia mihi longè est probabilior. Primò, quoniam cæteræ celestium orbium partes non videntur esse lucidæ suapte natura: cum enim adeò densæ sint vt à nobis videantur, certè si lucidæ essent, appareret earum lux, à nobisque conspiceretur: sol verò lucidus est suapte natura, idemque, vt 2. de cœlo capite 7. quæstione 1. dicebamus, probabilissimum est de cæteris astris (luna excepta) si namque à sole lumen recipiant, vtique cerneretur in eis incrementum, & decrementum luminis, prout plus, aut minus à sole recederent, non secus ac cernitur in luna, quod tamen est contra experientiam: quare cum lucidum suapte natura specie differat à re suapte natura non lucida, profectò probabile valde est, astrâ specie distingui à reliquis orbium celestium partibus.

Sol tibi consistet post diem iudicij.

Astrâ specie distingui à suis orbibus longè est probabilissimum.

Secundò, quoniam vis ad influendum non videtur esse in aliis orbium partibus, sed solum in astris, vt luna est, quæ fluxum & refluxum maris efficit, non verò alia orbis lunaris partes: & sol

M m m 2 est.

est, qui ad eò mirabiliter in sublunaria influit, nõ verò alia: quarti orbis partes: & denique cetera astra sunt, quæ orbem inferiorem quasi regunt: quare cum naturalis illa vis ad influendum sit in astris, & non in aliis orbium partibus, sanè probabilissimum est, formas quoque substantiales astrorum, à quibus ea vis proficiscitur, distinctas esse specie à formis orbium, quibus insunt: neque enim in diuersis partibus orbium cælestiũ diuersa sunt cõplexiones, vt sunt in diuersis partibus corporum mixtorum, à quibus dicamus virtutem illam provenire in vna parte, & non in alia, vt dicere possumus de partibus mixtorum, quæ mundum incolunt inferiorem.

Astra octauæ sphaeræ nõ opus est vt inter se omnia specie differant.

Data hac sententia dicendum quidem est: singulas stellas octauæ sphaeræ distingui specie à partibus eiusdem orbis, quæ non sunt stellæ: non tamen esse necesse singulas stellas distingui inter se specie, sed quæ stellæ habuerint eundem modum influendi, esse poterunt eiusdem speciei: quæ verò habuerint modum diuersum distinguuntur specie: esse autem illis diuersum influendi modum, testantur varij effectus siccitatis, humiditatis, caliditatis, frigiditatis, &c. qui sole & aliis planetis existentibus sub aliis & aliis stellis octauæ sphaeræ, in his inferioribus efficiuntur.

Astra qualiter quarta die producia.

Iuxta eamdem sententiam dicendum est, Deum quarta die ex materia ipsorummet cælorum produxisse astra, quoad ipsorum substantiam, idque generatione supernaturali, qualem dicebamus supra fuisse illam, qua secunda die ex aquis cælus produxit, expellendo nimirum à partibus quibusdam cælorum partiales formas substantiales multiplicandõq; ibi materiam per rarefactionem aliarum, atque in eam inducendo formas astrorum.

Sol & luna in quibus signis producti.

Iuxta ea autem, quæ disputationum præcedente ostendimus, solem produxit in principio arietis: lunam verò produxisse videtur in signo opposito, in principio videlicet libræ, ita scilicet, vt tunc esset plenilunium solque vnum integrum hemisphaerium illuminaret, & luna alterum.

Orbes infra æthereum quemodo quarta die inter se distanti.

Non est improbabile, Deum hac ipsa die diuisisse singulos orbis integros planetarum in partes, ex quibus constant, videlicet in eccentricos orbis, concentricos, & Epicyclos, qui ad varios eiusdem planetæ motus inferiunt, vt ea ratione plantæ melius in hac inferiora influant, meliùsque à corporibus cælestibus inferiora gubernentur.

Qualiter futura solis & luna innouatio itaque orbium cælestium.

Quod si in die iudicij corpora cælestia etiam quoad substantiam innouanda sunt, vt disputat, consonantius Scripturis sacris indicauimus, Deus ex his cælis, qui modò sunt, generatione substantiali supernaturali producet novos cælus à præcedentibus specie distinctos, in eisque produceret solem, qui septempler plus luceat, quam qui modò est, & lunam, quæ æquè luceat ac sol modò lucet. Quod si corporum cælestium innouatio non sit omnino futura quoad substantiam, saltem (iuxta hanc posteriorem sententiam) multiplicabit Deus lumen solis multiplicando in sole materiam, modo supra explicato, inducendõque in ea nouas partes formæ solis per partialem ad generationem substantialem, à quibus partibus formæ solis, vna cum aliis quæ antea erant, emanabit septuplum lucis, quàm modò emanet. Quod si in luna etiam materiam multiplicet, vt tantum tunc luceat, quantum lucet modò sol, in materiam, quam in luna multiplicabit: nouas etiam partes formæ lunæ inducet.

DISPUTATIO XVI.

Explanatio contextus in quo opus quartæ diei traditur.

Fant luminaria in firmamento celi, & diuidantur in diem ac noctem. Hoc, & sequentia officia tribuit luminaribus non quòd singula omnibus, aut pluribus conueniant: diuidere namque diem ac noctem solum conueniunt soli, qui sua præsentia diem efficit, & absentia noctem: sed quòd omnia officia collectiue sumpta, luminaribus collectiue etiam sumptis conueniant: hoc verò primum munus conuenit eis ratione solis dumtaxat, alia autem ratione plurium, aut omnium luminarium.

Sint in signa: zodiaci, exponit quidam, nec non in signa, quod peractus sit dies, mensis lunaris, annus solaris, peractus videlicet, tum reuolutionibus solis & lunæ ad motum primi mobilis, tum etiam propriis ipsorum ab Occidente in Orientem. Aut in signa pluuia, serenitatis, ventorum, atque aliorum, quæ ex astris, eorum motibus, & aspectibus conici possunt. Commodius dicitur in signa his omnibus modis simul, & quibuscumque aliis, quibus signa esse possunt. Et tempora, veris, æstatis, autumni, & hyemis. Tota namque hæc temporum varietas ex motu solis per circulum zodiacum ortum habet. Alia etiam varietates temporum, siccis, humidis, frigidis, calidis, procellis, salubris, morbidi, pestilentis, &c. ex astris omnibus, eorumque motibus & aspectibus efficiuntur.

Dies: naturales, artificiales, festos, communes, & criticos, quales sunt quos medici in morbis computant, & considerant.

Annos: lunares, solares, &c. Reliqua luminarium munera, quæ subiunguntur, expositione non indigent.

Fecit Deus duo luminaria magna: nostro aspectui. Licet enim sol in se luminare quoddam magnum sit, luna tamen minor est quam terra, proindeque longè maiora, quam luna, sunt singula astra octauæ sphaeræ, quæ visu norantur: quippe cum tota terra comparatione octauæ sphaeræ instar puncti indiuisibilis reputetur: quare luna comparatione astrorum octauæ sphaeræ non est luminare magnum in se, sed solum iuxta aspectum nostrum.

Luminare maius vt præfset diei: illuminando scilicet, dum est dies, tuncque potissimum influendo in hæc inferiora: & luminare minus vt præfset nocti: id est, vt illuminaret de nocte. Tunc etiam potissima illius influentia, nempe humectare, habet vnde de die namque impeditur à calore solis. Hæc, quæ de sole & luna dicta sunt, significare voluit regius propheta illis verbis psal. 135. Solem in potestatem diuinam & stellas in potestatem noctis.

Et posuit eas Deus in firmamento celi: hoc non ad solas stellas, sed etiam ad solem & lunam est referendum. Intelligendum verò est, posuisse eas in firmamento, non quasi produxerit eas extra firmamentum, indeque eas collocauerit in firmamento, sed quòd producendo eas in firmamento inibi eas collocauit. Munia luminarium, quæ subiunguntur ad collectionem eorumdem referenda sunt: diuidere verò lucem ac tenebras, solum ratione solis eis conuenit: est enim illud idem munus, quod supra appellauit diuidere diem ac noctem.

DISPUTATIO XVII

De opere quinti diei, piscium videlicet, avium- que productione.

Animalia terrestria ex cellant reliqua.

Volatilia piscibus nobilitate praesant.

D. August. sententia.

Caietan.

Resutatio.

Volucres à terra productas ut probent Caietan. & Catharinus. Primò.

PRODUCTIS plantis tertia die, ad animalium sustentationem, & luminaribus die quarta, à quibus animalium vita plusquam plantarum pender, quinta die incepit Deus producere animalia. Porro animalium ea, quæ terrestria sunt, nobilitate antecedit cætera, non solum quia de eorum numero est homo, sed etiam quia pluribus organis, quam cætera, sunt instructa; & quia vim habent generandi intra se sibi similia, quod cæteris omnibus, aut ferè omnibus denegatum est. Cætera namque solum generant intra se ova, ex quibus postea generantur animalia suis parentibus similia in quo aues, & pisces plantis quodammodò sunt similes: plantæ enim in se ipsis solum semina producunt, ex quibus postea alia plantæ generantur. Secundum nobilitatis locum habent volatilia: eò quòd plura organa ac magis distincta habeant quam pisces. Progrediens ergo Deus ab imperfectioribus ad perfectiora, quinta die producit pisces & volatilia, diemque sextum reservat animalibus terrestribus. Primo verò loco producit quinta die pisces tamquam natura imperfectiores, & secundo loco volatilia. Coniunxit verò productionem avium cum piscium productione, tum quòd, iuxta probabiliorè sententiam, ex eadem materia, nempe ex aqua, utrumque genus producit. Tum etiam quoniam piscibus ornauit, ac perfecit aquas, volatilibus verò aërem: hæc autem duo elementa maiorem habent inter se, quam cum terra affinitatem: sunt enim perspicua & humida, terra verò opaca & sicca.

Vt Augustinus s. super Genesim ad litteram capite quarto, & aliis locis supra citatis insinuat, plantæ tertia die non fuisse productas actu, sed potentia: sic quoque ibidem capite 5. innuit pisces & aues non fuisse productas actu quinta die, sed solum potentia, quatenus Deus ea die contulit aquis vim ad illa animantium genera producenda: similique modo innuit animalia terrestria non fuisse producta actu sexta die, sed terram tunc vim ad illa producenda accepisse. Quemadmodum etiam Caietanus dixit, terram efficienter concurrisse ad primam productionem plantarum, ita vult aquas & terram quinta & sexta die ad productionem piscium, volatiliam, & animalium terrestrium, effectuum concursum habuisse. Dicendum est tamen cum communi Patrum, aliorumque Doctorum sententia, hæc omnia animalia actu fuisse producta, atque secundum esse quod naturaliter sibi vendicant, imò quoad integram magnitudinem suis naturis proportionatam, aquasque & terram solum concurrisse passivè ministrando materiam, ex qua solus Deus efficienter ea produxit. Rationes eadem sunt cum illis, quas de simili plantarum productione disputatione 12. reddidimus.

DISPUTATIO XVIII.

Utrum volucres ex aquis sint productæ.

CAIETANUS, Catharinus, & quidam alij censent, volucres non ex aquis, sed ex terra fuisse productas. Id probant, tum quia id videtur sonare apertè Scriptura sacra Genes. 2. illis verbis, Formatis igitur Dominus Deus de humo terre cunctis animantibus terra, & formatis universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam: quo pacto non exprimitur materia ex qua volatilia fuerant producta, sed intelligenda relinquitur ex iis, quæ capite 1. dicta erant. Moyses autem brevitati studens, verbum illud non repetiit, sed subintelligendum reliquit.

Molina in D. Thomam.

A mantibus terra, & universis volatilibus cæli adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea. Tum etiam quoniam licet editio vulgata Genes. 1. habeat: Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cæli: quæ verba sonare videntur, volucres etiam productas esse ex aqua: contextus tamen Hebræus in hunc modum habet, ושרצו חיים שרץ נפשחיה ועוף יפיהר על דארץ jisehyer su hammajim siberets nephejebhaiuh veboph sebhophel hal baaretz. i. Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile volat super terram: quæ verba solum exprimunt pisces ex aqua fuisse productos: materiam autem, de qua volucres fuerint productæ non exprimunt: cum tamen Genes. 2. apertè exprimat fuisse terram. Sententia hæc probabilitate non caret, & iuxta eam in editione vulgata dum dicitur, & volatile, supplendum est, volat, ex textu Hebræo.

Secundò

Nobis verò contraria, quæ communis est, potius est amplectenda, videlicet non solum pisces, sed etiam volucres ex aquis productas fuisse. Eam sententiam tuentur Augustinus 9. super Genesim ad litteram capite 1. Basilii, Ambrosii, Rupertus, Eucherius, & alij in Genesim, Damascenus secundo libro fidei Orthodoxæ capite nono, Hieronymus in epistola ad Oceanum, Magister, & cum eo Scholastici in secunda distinctione 15. & plerique alij. Eadem habetur in hymno Ecclesiæ in vesperis feriæ 5. illis verbis:

Magne Deus potentia,
Qui ex aquis ortum genus.
Partim remittis gurgiti,
Partim levas in aëra,
Demersa lymphis imprimens,
Subiecta cælis irrigans,
Vt stirpe una prodita,
Diversa rapiant loca.

Fuisse tamè ex aqua productas probabilius videtur.

Fuit verò hymnus ille ab Ambrosio compositus. Eadem est non solum editionis vulgatae Genes. 1. sed etiam Septuaginta interpretum, qui in hunc modum eundem locum transtulerunt. Producant aquæ reptilia animarum viventium, & volatilia volantia super terram. Est etiam Paraphrasis Chaldaica, qui eundem locum sic transtulit. Producant aquæ reptile animæ viventis, & aërem, quæ volat super terram. Cum ergo tot gravissimi interpretes eum sensum in illis verbis Hebræis agnouerint ac expreserint, signum sanè est, eum esse legitimum illorum verborum sensum.

Accedit, in avium genere multas esse species, quæ in aquis degunt. Itemque aues cum piscibus in multis convenire, quæ causa fuit ut quinta die una cum piscibus producerentur. Præterea cum aues in aëre degant, aëremque exornent, neque aër ob sui raritatem & leuitatem materia apta esset, ex qua aues generarentur, convenienter ex aqua aëri viciniore & similitiori quam ex terra fuisse productas.

Ad testimonium ex Genes. 1. cui potissimum contraria opinio nititur, prætermisissis aliis responsionibus, dicendum est, supplendum esse verbum, formatis, dum fit transitus ad volatilia cæli, ita ut sit sensus: Formatis igitur Dominus Deus de humo terre cunctis animantibus terra, & formatis universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam: quo pacto non exprimitur materia ex qua volatilia fuerant producta, sed intelligenda relinquitur ex iis, quæ capite 1. dicta erant. Moyses autem brevitati studens, verbum illud non repetiit, sed subintelligendum reliquit.

M m m ; DIS

Expositio contextus sacri.

Producantur aqua: ministrando scilicet materiam. *Reptile anima uiuentis*, id est, reptile habens in se animam uiuentis, reue sentientis. Viuens namque interdum pro solo animali vsurpatur. Porro reptile id dicitur, quod vel non eleuatur, aut vix supra pedes consistit, esto eos habeat, vel mouetur reptando supra pectus & ventrem, quod habent omnes pisces dum mouentur in aquis: licet enim quidam eorum, quia amphibia sunt, vt crocodili, & equi marini, pedes habeant, in quos se erigunt, & gradiuntur, dum mouentur super terram: dum tamen in aquis mouentur, reptant sanè, pedibusque velut remis adiuuantur ad reptandum. Ea ergo de causa pisces omnes, dum in aquis mouentur, reptilia hoc loco dicuntur. Alia terrestria animalia, vt serpentes, dicuntur reptilia, de quibus in opere diei sexti fit mentio.

Omne volatile secundum genus suum, hoc est, speciem suam: genus namque interdum pro modo & specie sumitur.

Benedixitque eis. Benedicere Dei est benefacere. Eatenus ergo Deus eis benedixit, vt Doctores communiter notant, quoniam vim ad generandum per maris cum femina commixtionem, ad quam tantopere animalia inclinantur, eis contulit, vt ea ratione se conferunt quoad suas species. Quare eo ipso, quod Deus imperio suo eam vim ad multiplicationem eis tribuit, dixit seu imperauit, *Crescite, secundum numerum, & multiplicamini, & replete aquas maris, &c.* Maiorque vis ad multiplicationem videtur collata fuisse piscibus, quam ceteris animalibus, vt ex multitudine duorum piscium est manifestum. Id quod necessarium erat, si quidem minores futuri erant esca maiorum.

DISPUTATIO XX.

De priori parte operis sexta diei, nempe de productione eorum animalium terrestrium, quae mente predicta non sunt.

Sexta die supremam manum huic vniuerso fabricando, ac exornando adhibiturus Deus, primo loco terrestria animalia, quae rationis experta sunt, producit, tamquam ea quae sola desiderabantur ad complementum totius supellestilis, quae in huius vniuersi domicilio ad vsum & oblectationem hominis preparabatur. Vnde subiungit Scriptura: *Dixit quoque Deus, Producat terra (ministrando videlicet materiam) animam uiuentem in genere suo, iumenta (à iuuando sic dicta) reptilia (terrestria scilicet) & bestias (id est, feras) secundum species suas.* Licet etiam bestiarum nomen aliàs latius pateat, omnèque brutum animal sub se comprehendat, hoc loco tamen sumitur pressius, pro his terrestribus feris, quae nec iumenta, nec reptilia sunt. Addit Scriptura, *Facitque est ita, & fecit Deus bestias terra iuxta species suas, iumenta, & omne reptile terra in genere suo. Et vidit Deus, quod est bonum.*

Num species animalium quae per alias causas produci possunt producta à Dubium est, num sexta die creauerit Deus etiam ea animalia, quarum species per alias etiam causas naturales potuerunt postea produci. Augustinus 3. super Genesim ad literam cap. 14. optime distinguit. Quaedam esse, quae ex superfuitibus, halitu, ex-

halationibus, & corruptione aliorum animalium, aut viuientium producuntur, vt sunt pediculi, cimices, tinea, vermes, qui ex corporibus mortuis gignuntur, &c. Atque huiusmodi animalia merito negat in prima rerum productione fuisse producta, nisi solum virtute, quatenus condita sunt causa, ex quibus haec poterant prodire. Alia verò esse dicit, quae ex elementis per causas naturales orti possunt, vt muscae, culices, lacerti, &c. & haec non improbabile arbitratur in prima rerum productione Deum produxisse. Res tamen, meo iudicio, non est certa, nec huiusmodi animalia tempore diluuij reseruata videntur in arca. Non caret tamen probabilitate, in eamque sententiam ego inclino, Deum in prima rerum constitutione multas species tam plantarum, quam animalium immediatè condidisse, quas temporis processu poterant aliae causae producere.

De speciebus quae adulterinae sunt, qualis est species muli ex equo & asina, mihi est probabilitatem non fuisse productas in prima rerum constitutione. Tum quoddam suapte natura adulterinae sunt, contra ordinemque naturae generentur. Tum etiam, quoniam steriles esse solent, nec proinde se possunt propagare per generationem à se profectam. Tum denique quoniam Deus ipse *Leuit. 19. Iumenta, inquit, tua non coire facies cum alterius generis animalibus.*

Num verò venenosa animalia in prima rerum productione à Deo fuerint producta. Affirmandum est, producta illa fuisse, vt de venenosis plantis dicebamus: non tamen nocuissent nobis, si nullum fuisset peccatum, vt Augustinus 3. super Genesim ad literam cap. 15. ait.

Vtrum animalia carnuiora, vt sunt accipitres, aquila, leones, lupi, &c. statim à principio mundi carnibus vescerentur. Quidquid multi dicant, affirmandum sanè est cum D. Thoma 1. parte quaestione 96. articulo primo, ad secundum, & cum plerisque aliis. Cum enim id naturale illis sit, non est, quod miraculum sine necessitate admittamus, quod id fuerit impeditum. Nec animalia in tam paruo numero sub eadem specie à Deo producta sunt, vt non sufficerent, tum ad huiusmodi belluarum sustentationem, tum etiam ad speciei conseruationem & propagationem. Nec rursus quicquam obstat illud, quod Genes. 1. refertur, Deum scilicet dixisse primis parentibus, *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram & vniuersa ligna quae habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terra, omnique volucris caeli, & vniuersis quae mouentur in terra, & in quibus est anima uiuens, vt habeant ad vescendum.* Non, inquam, hoc obstat, quoniam id intelligi debet, quoad animalia, quae suapte natura rebus ibi pro cibo numeratis vtuntur, quae si conferantur cum eis quae folis vescuntur carnibus, sunt ferè omnia.

DISPUTATIO XXI.

De posteriori parte operum sexta diei, nempe de productione primorum parentum.

Completa fabrica pulcherrima ac amplissima domus huius vniuersi corporei, repletaque abundantissimè rebus omnibus, quae ad vsum, oblectationem, ac scientiam, homini poterant inter-

Homo quid ex D. Ambrosio.

uite, tandem producit Deus hominem, cuius gratia, ea omnia prae parauerat. Est enim homo, vt Ambrosius Epistola 20. ad Herennium ait: Totius naturae corpore finis eiusque vertex, ino & rex, ac dominus, vt Deus ipse Genes. 1. illis verbis testatur: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, & praestit piscibus maris, & volatilibus caeli, & bestis, vniuersaeque terrae. Et infra, Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus caeli, & vniuersis animantibus quae moventur super terram. Construendum autem prius, vt Gregorius Nazianzenus oratione 43. recte ait, regi palatii erat, & postea rex introduendus, omni iam suo satellitio stipatus. Nec decucrat vt Gregorius Nyfenus in libro de creatione hominis cap. 2. scribit, prius existere Principem, quam illa, quorum gereret principatum, sed ubi cuncta ei subiicienda parata sunt, iam consentaneum erat apparere Reilem.

Hominis pro dicitur.

Sexto ergo die, fabricatis iam omnibus aliis, dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, formauitque de limo terrae corpus humanum in illudque vltimò dispositum rationalem animam infudit, quem ipse solus de nihilo creauit: idque per metaphoram appellat Scriptura Deum inspirasse in faciem eius spiraculum vitae, vel id vnde oritur effectus atque signum vitae, hoc est, exspiratio, & respiratio, eaque ratione factus est homo in animam viuentem, id est, res viuens, cui Deus benedixit, tradiditque dominum terrae, cunctorumque animalium, & omnium quae sunt super terram. Quam ratione homo sit ad imaginem & similitudinem Dei, explicatum à nobis est saepe in superioribus. Nec non quatenus ex illis verbis, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, mysterium gloriosissimae Trinitatis colligatur.

Eua efformata.

Cum Adamus, modo explicato productus, solus esset sine consortio eiusdem naturae, dixit Deus, vt Moyses Genes. 2. scribit, Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi, id est, vxorem eiusdem naturae secum, quae illi sit socia, & cum ad filiorum, qui vitam aeternam consequantur, propagationem, tum etiam ad alia domestica officia adiutrix. Immisitque soporem in Adam, & absque villo dolore tulit vnam de costis eius, repleuitque carne locum illius. Ex illa autem tanquam ex fundamento, illi admiscendo atque augendo materiam, vel per creationem, vt D. Thomas 1. p. q. 91. art. 3. ad primum, probabilius arbitrat, vel, vt longè probabilius existimo, ex aëre circumstante, eò quod post primam veram creationem nullam materiae partem de nouo produxit, mirabili artificio mulierem efformauit. Porrò Deus abstulisse videtur de latere Adami costam carne contactam. De Eua namque iam producta dixit Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, quasi ossa Euae de osse costae, & caro Euae de carne Adami, quae costae erat contacta, fuerint producta.

Costam carne contactam Deus abstulit ab Adamo ad Eua fabricandam.

De sopore in Adamo immisso, Chrysofomus homilia 15. in Genesim, & alij arbitrantur, fuisse verum somnum: licet causa eius soporis, quam Chrysofomus reddit, minus probanda videatur. Neque enim Deus cum violentia illam abstulit: quare esto vigilaret, nullum penitus dolorem sentiret. Augustinus 9. super Genesim ad litteram cap. 19. & Bernardus sermone 2. de septuagesima, vt supra retulimus, existimant, fuisse ecstasim, quae, & quid ageretur & causam ac mysteria, quae in ea Euae formatione latebant, diuinitus sibi reuelata intellexit. Idem affirmat Eucherius in. eundem locum Genesim.

Adami sopor qualis.

Molina in D. Thom.

2. verum negandum non est fuisse verum somnum cum ecstasi coniunctum.

Formata Eua, adduxit eam Deus ad Adamum, eam illi in fociam tradidit & vxorem, matrimonio eos coniungens. Sive autem modum, quo Deus illam fabricauit, & causam in sopore illo cognouerit diuinitus Adam, siue post soporem Deo reuelante, quando in vxorem illam accepit, modum & causam productionis illius admirans, ait: Hoc nunc (עצמי, happahham, id est, hac vice, vt habet contextus Hebraeus) os ex ossibus meis (id est, de vno meorum ossium) & caro de carne mea. Quasi diceret: in vxoribus, quae aliis viris matrimonio coniunguntur, non erit ita: sed hac vice Deus hoc fecit, vt vel factò ipso ostenderet, quantum amoris & coniunctionis volebat esse inter virum & vxorem. Hæc vocabitur virago (in Hebraeo est femininum deductum à vir, nempe נשא hisba, deductum ab ושא, tamquam si Latine diceretur, vocabitur vira, aut virilla, vt alij vertunt) quoniam de viro sumpta est. Continuo verò subiungit legem coniugij dicens: Quamobrem (quia scilicet tam arctum amoris & coniunctionis vinculum voluit Deus, vt esset inter virum & vxorem) relinquet homo patrem suum & matrem (si ita opus fuerit, vt cum vxore coniugali societate & amore viuat) & adhaerebit vxori suae. Non dixit vxoribus, quia vir vni tantum vxori copulari debet, quae superstitit, nefas est transire ad secundas nuptias. Subiungit scriptura: Et erunt duo in carne vna, cum mutuo vide licet dominio vniuscuiusque eorum in carnem alterius ad coniugalem actum, ita vt vtraque caro sit quodammodo cuiusque eorum, ac proinde sit quodammodo vna caro propter vinculum, quo caro cuiusque eorum alteri manet obligata. Id quod Paulus 1. ad Corinth. 7. his verbis expressit: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Hic etiam alius est legitimus sensus eorum verborum. Erunt duo in carne vna, per matrimonialem copulam & coniunctionem, per quam quodammodo efficiuntur vna caro. Eum enim sensum satis aperte docet Paulus 1. ad Corinth. 6. his verbis: An nescitis, inquit, quoniam qui adheret meretrici, vnum corpus efficitur, citantque hunc locum ait: Erunt, inquit (Scriptura videlicet) duo in carne vna.

Matrimonij primorum parentum autor & institutor Deus.

Coniugij lex.

Fuit verò in productione Euae de latere Adami dormientis, & illius coniunctione cum Adamo, preclarus typus Ecclesiae nascentis ex latere Christi in cruce dormientis, sicut etiam cõiunctionis eiusdem Ecclesiae cum Christo sponso, de quo Paulus ad Ephesios 5. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia. Hoc mysterium Augustinus tractatu nono in Ioannem late explicat.

Eua productio typus nascentis Ecclesiae.

DISPUTATIO XXII.

Quo die producta fuerit Eua.

Origenes, Chrysofomus, & Eucherius in illud Genes. 1. Masculum & feminam fecit eos, D. Thomas 1. p. q. 73. art. 1. ad tertium, & plerique alij affirmant, Eua productam fuisse post sextam diem, collocatque iam Adamo in Paradiso. Muentur, quoniam postquam Moyses scripsit, Deum septima die requieuisse ab omni opere suo, hominemque collocatum fuisse in paradiso, narrat Euae productionem de latere Adami. Dicunt verò Gene. 1. per anticipationem in opere dici dictum fuisse masculum & feminam fecit eos.

Eam sexta die fuisse productam.

Contrarium affirmant D. Bonaventura in 2. sententiarum d. 18. q. 2. Caietanus in illud Genes. 1. *Masculi & feminam fecit eos*, & Lyppomanus cum exponit illud Genes. 2. *Edificauit costam quam tulit de Adam in mulierem*, nempe utrumque parentem productum fuisse sexta die. Quæ sanè sententia videtur preferenda. Primò, Quoniam dum Moyse Genes. 1. opus diei sexti narrat, ait: *Masculum & feminam creauit eos*, Eademque die ait, *Deum benedixisse illis*, tradidisseque dominium terræ, & eorum quæ eius ambitu continentur, post quæ omnia addit. *Et factum est ita, videlicet Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, & factum est vesper & mane dies sextus*: ergo sicut intra diem sextum productus fuit Adam, ita etiam producta fuit Eua. Verumtamen sicut Moyses in caput secundum reliquit narrandum modum in particulari, quo Deus hominem produxit: sic quoque narrandum reliquit modum, quo Eua de latere Adami produxit, illòsq; matrimonio coniunxit. Vnde solutū manet motiuum, quo auctores contrariæ sententiæ in eam ducti sunt. Secundò, quoniam Genes. 2. habetur, *Igitur perfecti sunt caeli & terra, & omnis ornatu eorum, completumque Deus die septimo opus suum quod fecerat*, nihil videlicet ulterius producendo, quoniam si aliquid de nouo produxisset, non esset completum opus suum, atque hoc est quod significant verba, quæ subiungit, *& requieuit die septimo ab vniuerso opere quod pararat*, proptereaque benedixit diei septimo, & sanctificauit illum.

Die septimo qualiter Deus cessauerit ab omni opere suo.

Atque, ut inferamus, quæ de die septimo dicenda erant, obserua Deum eo die non ita cessasse ab omni opere, quasi nihil omnino egerit die septimo: tunc enim conseruauit mundum, cooperatūque est cum omnibus causis secundis, quæ tunc operabantur sed cessasse solum à productione eorum, quæ ad primam huius vniuersi productionem pertinebant (quod significant verba illa, *ab vniuerso opere quod pararat*) nihil iam eo die producendo, sed quiescendo ab vniuerso illo opere iam absoluto & expleto. Eaque de causa statuit, ut dies septimus cuiusque hebdomadæ cultui ipsius dicaretur, in memoriam beneficij creationis expleti, & ut homines, Dei quietem imitantes, nihil seruile eo die efficerent, atque ita dum à seruilibus operibus vacarent, ad spiritualia, & Dei cultum, essent promptiores. Ex his ergo ita conficio argumentum. Eua non minus pertinebat ad primam vniuersi constitutionem quam feminae specierum cæterorum animalium, quæ quinta & sexta die productæ sunt: quippe cum propagatio speciei humanæ non minus pendeat à femina, quam pendeat propagatio specierum aliorum animalium: cum ergo Deus septimo die cessauerit ab vniuerso opere, quoad primam mundi vniuersi constitutionem pertinebat, ita ut in eo iam nihil eorum produxerit, sed vniuersa fuerint completa, consequens profectò est, ut Eua sexto die fuisse productam fateamur.

Cum Genes. 2. audis: *Completumque Deus die septimo opus suum*, intellige, exclusiue, nihil iam tunc operando eorum, quæ facere decreuerat: id quod indicant, tum antecedentia illa verba: *Igitur perfecti sunt caeli & terra & omnis ornatu eorum*: sex scilicet diebus antecedentibus, ut præcedente capite explicat: tum etiam sequentia illa: *quod fecerat*: antea scilicet: quare inclusiue sexta die completum opus suum: quod in causa fuit, ut Septuaginta transtulerint: *Et consummavit Deus die sexta opera sua quæ fecit*. Sermonem etiam esse de complemento exclusiue, indicant præterea verba illa alia

A quæ sequuntur: *Et requieuit die septimo ab vniuerso opere quod pararat*: antea scilicet sex diebus. Requiescere autem ibi, non denotat laborem & fatigationem præteritam, sed nudam cessationem ab operatione, phrasi Hebræa; iuxta illud Isai. 1. *Quiescite agere peruersè*, id est, cessate. Isai. 2. *Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus est*, id est, desistite eum offendere. Iosue 5. vbi interpretes transtulit, *Afecit manna*. Hebraicè habetur, *וַיִּשְׁכַּח וַיִּשְׁכַּח חַמָּן* *vaijschob hamman*, id est, quiescit manna. Vt alia omittam exempla.

DISPUTATIO XXIII.

Quo in loco producti fuerint primi parentes.

Communis Doctorum sententia est, Adamum extra Paradisum fuisse productum. Ita Ambrosius lib. de paradiso cap. 4. Rupertus primo in Genesim cap. 11. Magister in 2. d. 17. D. Thomas 1. p. q. 102. art. 4. Abulensis, Caietanus, & alij. Quod ideo factum fuisse ait Magister, ut, non naturæ, sed gratiæ, Paradisi locus tribueretur. Innuunt id satis verba illa Genes. 2. vbi, narratis in particulari, tum hominis, tum paradisi productionibus, subiungit Scriptura: *Tulit ergo Dominus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis*.

De loco, in quo Adam fuit plasmatus, non constat ex Scripturis. A plerisque tamquam traditio asseritur, plasmatum fuisse in campo Damasceno. Notat tamen Abulensis qu. 1. 38. in cap. 13. Genes. non fuisse campum vrbis Damasci in Syria, sed campum vrbis Hebron propinquum in Iudæa: provincia, quæ vrbis ab Hierosolymis octo leucis distat, ut idem autor Gen. 2. affirmat. Honorius Chronographus apud Cantapetrensem 6. lib. Hypocypoleon cap. 1. affirmat, Adam in Hebron fuisse productum. Angeli fortè opera fuit inde in Paradisum translatus, ut Abacuch in Iudæa in Babyloniæ, & Enoch in Paradisum ducti sunt.

Eua in paradiso de latere Adami fuisse conditam, asseuerat Ambrosius loco citato. Magister in 2. d. 18. D. Thomas art. 4. citato in responsione ad tertium, & plerique alij. Consonat satis Scriptura sacra Genes. 2. in qua post narratam translationem Adami in Paradisum, subiungitur productio Eua: de latere Adami. Quò fit, ut Adamus statim, ac de limo terræ productus est, sexta ipsa die fuerit in paradisum translatus, eademque die Eua fuerit producta.

DISPUTATIO XXIV.

Utrum Adamus cum pluribus costis, quam cæteri homines, fuerit productus.

Caietanus Genes. 2. asseuerat Eua non fuisse verè productam de costa Adami, sed Scripturam, dum soporem Adami immisissim, & productionem Eua: de costa Adami narrat, loqui metaphoricè. Alij etiam in eadem fuere sententia. Caietanus hoc argumento ducitur: Quoniam vel Adam antequam ab eo auferretur costa, de qua Eua producta fuit, habebat plures costas, quam habeant cæteri homines, vel non. Si des primum, sequitur, Adamum productum fuisse monstruosum: non secus ac si cum sex digitis produceretur. Si verò des secundum, sequitur ablata illa costa, & restituta carne

carne loco illius, mansisse defectuosum : cum ergo A
vtrumque absurdum sit, dicendum erit, Scriptu-
ram eo in loco non loqui in sensu proprio, sed me-
taphorico.

Est hæc sententia parum tuta in fide, ne amplius
dicam. Nam in primis pugnat cum communi Pa-
trum omnium ac Doctorum expositione, & cum
plano sensu historię, quæ eo in loco narratur, isque
modus exponendi Scripturam sacram vim, & auto-
ritatem illius omnino enervat. Præterea si verita-
tem historia illius tollas, continuò ruat necesse est
sacramentum illud magnum, quod in ea latere affir-
mat Paulus ad Ephesios 5. Item expositio Caietani
cum aliis locis Scripturæ aperte pugnat : nam
Ecclesiastici 17. dicitur, *Creavit Deus de terra ho-*
minem, & creavit ex ipso adiutorium simile sibi. 1. ad
Corinth. 11. ait Paulus, *Non enim vir ex muliere, sed*
mulier ex viro. Vnde Augustinus 9. super Genesim
ad lit. cap. 16. *Fideliter, inquit, credimus primam fe-*
minam ex primo viro factam sine concubitu: sicut fide-
liter credimus unum virum (Christum videlicet) factum
ex femina sine concubitu.

Argumentū
Caiet. dilu-
tur.
Costam ex
qua Eva for-
mata est, ha-
bitu Adam
vltra eas,
quas habent
ceteri homi-
nes.

Ad argumentum Caietani, quo longè ante Cai-
etanum vtebantur aliqui, qui eiusdem erroris femina
spargerant, respondet Diuus Thomas 1. parte qua-
stione 92. artic. 3. & plerique alij, Adamum habuisse
illam costam, vltra eas, quas ceteri homines ha-
bent, eo sine ab autore naturæ in eo productam,
vt ex illa Euam formaret. Hæc in Adamo specta-
to, vt caput erat totius naturæ humanæ, non fuit
superflua tamen superflua fuerit, si spectetur, vt
homo particularis. Sicut enim semen superfluum
quipiam est in indiuiduo, à quo decidit, si secun-
dum se præcisè spectetur, secus autem si spectetur,
quatenus in eo vis est ad generandum sibi simile, vt
species conferuetur : sic quoque costa illa non erat
superflua in Adamo, quatenus caput erat totius na-
turæ. Vt ergo indiuiduum nec cum femine, nec post
femine decisionem habet quippiam monstruolum,
aut defectuosum: ita Adamus nec ante costam abla-
tam fuit monstruosus, præsertim cum illa nullam in
eo effecerit deformitatem, breuissimoque tempore
esset ab eo auferenda : nec post eam ablatam habuit
quiequam deficiens peccato statim, in quo iam erat
producta Eva de latere ipsius. Lege apud Diuum
Thomam articulo citato, nec non artic. 2. præce-
dente, egregias rationes, ob quas oportuerit mulie-
rem de viro efformari, & quare de latere potius,
quàm de quavis eius parte expeditur, vt ea produ-
ceretur.

Catharini
sententia.

Catharinus arbitratur, Adamum, nec ante Eua
productionem habuisse plures costas, quàm ha-
beant ceteri homines, nec post illius productio-
nem habuisse pauciores, *Sicut enim, inquit, quan-*
do Deus ab Adamo abstulit costam, ex qua Euam
formauit, simul abstulit carnem: vt ex illis verbis Ada-
mi, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea,
constat, cum tamen Scriptura solum dicat Deum ab-
stulisse costam: ita etiam quando Scriptura affirmat
Deum restituisse carnem pro ea, intelligendum est, si-
mul cum carne, aliam simul costam ei restituisse. Re-
cedendum tamen non est à communi expositione
Sanctorum, quam satis Scriptura sacra sonat, Deum
scilicet solam carnem loco costæ restituisse.

Improbatur.

Illud obiter admonuerim, quando Deus opo-
rem in Adamum immisit, & tulit vnam ex costis
eius, in locum ab Adamo aliquantulum separa-
tum illam adduxisse, ibique ex ea ædificasse Euam,
& scientia, atque rerum cognitione eam repleuis-
se, sicut repleuerat Adamum, ibique cum Eva suis-

se locutum. Tunc verò expergefacto Adamo, eam
adduxisse ad illum, vt matrimonio illos copularet.
Atque id est, quod subiungit Scriptura, dicens, *Et*
adduxit eam ad Adam.

DISPUTATIO XXV.

De scientia primorum parentum.

D Einceps explicandum est quales, tum quoad
Primi paren-
tes qua scien-
tia à Deo in-
struati.
animam, tum quoad corpus, condiderit Deus
primos parentes. Atque vt à suprema eorum poten-
tia ordiamur, communis est Doctorum sententia
conditos fuisse plenos omni scientia speculatiua, &
practica, quam de rebus omnibus in specie viribus
naturæ poterant comparare.

Id quod in primis colligitur ex illo Ecclesiasti-
ci 17. *Disciplina intellectus impleuit illos.* Sermo est
de primis parentibus. Multaque in eadem sen-
tentiam subiunguntur eo loco. Deinde ex illo Ge-
nes. 2. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cun-*
ctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cæli, ad-
duxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. *Omne*
enim, quod vocauit Adam anima viuens, ipsum est
nomen eius: nisi autem naturas eorum agnosceret,
nequaquam accommodata nomina singulis impo-
nere potuisset, vt verba illa, ipsum est nomen eius,
accommodata fuisse, indicant. Præterea nisi vbi
primùm creatus est Adamus, locupletissimam om-
nium scientiam accepisset, imò & idioma ipsùm,
quo cum vxore loqueretur (licet non quoad om-
nia vniuersim nomina rerum, quæ ipse postea faci-
le imponeret) sanè nec tam citò nomina animalibus
singulis excogitare, nec ita celeriter idioma, quo
vteretur, potuisset comparare, nec si dubito nomi-
na illa excogitasset, memoria ea omnia continuò
retinere, nec cum vxore tam citò, tantaque cum fa-
cilitate sermones conferre potuisset. Vnde Magi-
ster in 2. distinctio. 23. *Non creator, non angelus ali-*
quis, sed homo animantibus nomina imposuit, vt ostende-
retur, quòd singulorum notitia homo ipse habuerit. Et
Chrylostomus homil. 14. in Genesim : *Qui potest*
congruis nominibus iumenta appellare, & volatilia cæli,
& alias bestias, quo modo non omni sapientia, & indu-
stria pollet.

Ratio autem, cur primi parentes simul cum na-
tura à Deo acceperint, & eam scientiam, & aliam
quandam, quam subiungemus, hæc est : Quoniam
cùm Dei perfecta sint opera, primique parentes
tandem orbis reges, ceterorumque hominum ma-
gistrum prodirent in lucem, expediens fuit, vt non
solum vires robustas, & magnitudinem corporis
perfectam à Deo acciperent, sed & totius scientiæ
plenitudinem, qua & se ipsos regere, in laudemque
Dei allurgere, & posteros valeret instruere. Ideò
Hugo de sancto Victore lib. 1. de sacramentis par-
te 6. cap. 13. *Rerum, inquit, omnium visibilibus, qua*
cum homine, & propter hominem facta erant, perfectam
cognitionem hominem accepisse, nulli dubium esse debet,
quantam videlicet, vel ad animæ eruditionem, vel ad
corporalis vsus necessitatem pertinere videbatur. Con-
sentiant D. Thom. 1. p. q. 94. art. 3. & alij Scholastici
cum Magistro in 2. dist. 23. & 24.

Ratio acce-
pta scientia

Præter scientiarum habitus, etiam species intelli-
gibiles, imò etiam sensibiles in sensibus internis re-
rum omnium, quas illi habitus respiciebant, vnà
cum natura acceperunt primi parentes, vt statim in
actum scientiæ rerum omnium prodire possent.
Vt tamen D. Thom. loco citato rectè affirmat, spe-
cies illæ, & habitus tales erant, quales illos paren-

Species intel-
ligibiles etia
primis paren-
tibus indita.
Qua & quan-
tes fuerint.

res primi suis viribus assequi potuissent. Quod fit, ut scientia illa eiusdem speciei fuerint cum illis, quas reliqui homines consequuntur. Vnde efficitur, ut scientia illa non fuerint infusa per se, quasi non alia ratione, quam per infusionem à Deo factam haberi poterint, sed infusa per accidens, Deo per infusionem industriam primorum parentum præueniente, ut statim perfecti essent quoad intellectum propter rationes paulò ante redditas. Scientia verò infusa animæ Christi, fuit infusa per se, quia fuit eiusdem rationis cum scientia Angelorum, alteriusque proinde speciei à scientiis humanis, ut 3. p. dicemus.

Scientia animæ Christi per se infusa.

Quarum rerum scientiæ primi parentes non acciperint.

Quia ergo tales fuerunt scientiæ de rebus naturalibus primis parentibus infusa, quales ipsi de singulis obiectis poterant comparare, sanè nec de futuris contingentibus, nec de cogitationibus cordium acceperunt cognitionem, eò quòd hanc viribus suis comparare non potuerint: nec ratio postulat, ut illis ea infunderetur. Nec verò de omnibus singularibus cognitionem acceperunt, sed solum de aliquibus quatenus in speciebus rerum singularium acceperunt species rerum vniuersalium, quas singularia in se includunt, & quatenus expediebat, ut scientias acciperent, vsque ad quædam singularia deductas, ut cum scientia prudentiam quoque, & quasi experientiam aliquam compararent.

Hoc loco obserua, neque de Angelis accepisse primos parentes species propter eandem rationem: quare neque cognouerunt Angelos quidditatiuè. Præsertim cura in eo statu cognouerint primi parentes solum per conuersionem ad phantasmata: eò quòd solus is modus cognoscendi naturalis sit animæ vitæ corpori: nec tunc perfusa esset lumine gloriæ, quo à corpore & phantasmatibus independens quoad cognitionem redderetur, ut efficiuntur beati, & Christi anima, etiam dum Christus simul erat viator & comprehensor: sensibilia autem, quorum sunt solum phantasmata, ducere non possunt in cognitionem quidditatiuam Angelorum, ut alio in loco ostensum est. Consentit in his D. Thomas 1. par. q. 94. art. 2. & Doctores communiter.

Habitu fidei vna cum notitia rerum supernaturalium accipere.

Cùm verò primi parentes ad finem conderentur supernaturalem, ad quem propriis meritis, diuina gratia præuentis, peruenirent: necesse fuit, ut notitia supernaturalis de vltimo fine ac præmio, quod haberent propositum, & neque nonnullis aliis rebus, illis conferretur. Vnà ergo cum natura non solum scientiam rerum omnium naturalium, sed etiam notitiam supernaturalium, habitumque fidei acceperunt, quantum status ille felicissimus, in quo fuerunt conditi, postulabat, iuxta ea, quæ in Concordia quæst. 14. artic. 13. dicta sunt.

Adam in raptu non vidit essentiam diuinam.

Sunt qui affirmant, Adamum in ecstasi, dum cõsta de illius latere ablata est, vidisse diuinam essentiam, nec id Diuus Thomas 1. part. quæstione 94. artic. 1. videtur improbabile iudicare. Ait namque: *Dicendum quòd primus homo Deum per essentiam non vidit secundum communem statum illius vitæ, nisi forte dicatur, quòd viderit Deum in raptu, quando Deus immisit soporem in Adam.* In eandem sententiam propendit Richardus in 2. distinct. 23. artic. 2. quæstione 1. Nos autem quæstione 12. articulo 11. ostendimus, nec Moysem, nec Paulum, nec quemquam alium purum viatorem, Deum vniquam vidisse: quod videntur demonstrare Scripturæ, quas eo loco citauimus.

Adami cognitio naturalis de Deo, quæ ex quæstione.

Adamus in eo statu tantò perfectiùs Deum per ea, quæ facta sunt naturaliter cognouit, quantò vniuersaliorem ac perfectiorem scientiam, nostra hæc,

quam sudando comparamus, à Deo accepit, & quantum complexionè, acuminèque intellectus nos excedebat, expeditiorque erat ad res creatas contemplandas, vacandumque Deo, quam nos simus, quorum animam corpus quod corrumpitur, aggrauat.

Quòd si petas, vtrum à Deo supernaturaliter accepit speciem, quæ Deum clarè, non tamen intuitiue, sed abstractiue, illi repræsentaret. Sicut de Angelis supra quæstione 56. articulo 3. in partem negantem inclinauimus, sic & de primis parentibus in eandem propendimus, cum sit eadem ratio. Lege quæ eo loco diximus. Negandum tamen non est, intellectum primorum parentum per dotum sapientiæ supernaturaliter fuisse illustratum, ut clariorem & nobiliorem notitiam de Deo formaret, quam viribus naturæ, ac solo habitu fidei ornatus, formasset: ad id tamen necessaria non erat species aliqua superaddita, vt loco citato explicauimus. Esto etiam concederetur, intellectum primorum parentum notitia aliqua abstractiua, qua aliquid supernaturale euidenter in Deo agnoscerent, fuisse illustratum: non proinde concedendum esset, fuisse illis infusam speciem aliquam impressam, qua eam notitiam formaret, quæque in eis per modum habitus remaneret, vt quoties vellent, eandem notitiam elicerent, sed potius dicendum esset, Deum immediatè concurrisse cum eorum intellectu ad eam notitiam elicendam, solumque mansisse vestigium, ac speciem in eorum memoria ex illa notitia relictam, qua illius recordabantur, & eorum omnium, quæ eam notitiam terminarunt, vt de raptu Pauli dicendum est, & quotidie viri iusti Deo familiares experiuntur. Neque enim illustratum, seu notitiarum, quas supernaturaliter Deo concurrente eliciunt, species impressas recipiunt, quæ ipsorum mentibus habitum instar infideant, vt quoties voluerint, similes notitias producant, sed solum manet in eorum memoria, quasi vestigium earum, quo postea tam notitiarum, quam rerum, quas per illas perciperunt, recordantur: quæ tamen vestigia non sufficiunt, vt eis homines similes notitias supernaturales illis prioribus possint elicere.

Ex dictis constat, primos parentes conditos fuisse in felicitate contemplatiua, non solum naturali, sed etiam supernaturali, qua Deum supra naturæ vires cognouerunt: non tamen fuisse conditos in felicitate supernaturali alterius vitæ, quæ in clara Dei visione consistit, sed solum in supernaturali huius vitæ, quæ ad Dei conspectum non pertingit.

Licet primi parentes repleti scientiis naturalibus fuerint conditi, necnon supernaturali notitia fidei, qualem status ille postulabat: posteri tamen eorum, tum naturales scientias, tum etiam notitiam actualem fidei, propria industria, à suisque progenitoribus edocti comparassent: donum namque illud fuit Adamo & Eux collatum, non quatenus priuata persone erant, sed quatenus erant caput totius naturæ humanæ, à quibus scientia & educatio foret deriuanda. Posteri tamen vna cum iustitia originali accepissent habitum fidei, ceterisque supernaturales habitus, qui gratiam gratam facientem comitantur. Adamus præterea tamquam præcipuum ac primum omnino caput totius humanæ naturæ, perfectiori scientia fuit præditus, quam Eua.

Sic tamen aliquis aduersus hæc dicta obicit, Primis parentibus aperti sunt oculi post eum fructus

fructus vetiti, vt Genes. 3. habetur: cum ergo non fuerint eis aperti oculi corporis, quippe cum non fuerint caeci, efficitur, vt fuerint eis aperti oculi mentis, ac proinde vt antea non fuerint omni scientia repleti.

Confirmatio. Confirmatur, quia post peccatum cognouerunt se esse nudos, vt ibidem subiungitur, dixitque Dominus ad Adam, *Quis indicauit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo praeceperam tibi ne comederes, comidisti?* ergo ante peccatum non erant repleti scientia, sed vt paruuli dolo & scientia carentes verfabantur.

Secunda. Secundo, Serpens Euam deceptit, promissione scientiae boni & mali: *Eritis, inquit, sicut dii, scientes bonum & malum*; ergo id ignorabant: nullus namque eius rei promissione deceptit, quam alius se habere experitur.

Ad primam obiectionem. Ad primum dicendum est, amissa per peccatum iustitia originali, insurgentibusque contra arbitrium rationis foedis motibus in sensualitate, apertos fuisse oculos primorum parentum, vt viderent, ac experirentur in se ipsis nuditatem foedam, quam antea non habebant, eaque ratione erubescere coepisse: non quod naturam rerum antea ignorassent, sed quod nondum quicquam foedum esset in ipsis: vt nec etiam erit in beatis, extincto omni prauo motu per donum gloriae. Quando autem aliquid de nouo cernitur, quod in prospectu erat, nec cernebatur, aut nouo modo cognoscitur, dicuntur aperiri oculi, vt cognoscatur, iuxta illud Genes. 21. *Aperuit Dominus oculos Agar, & vidit puteum.* Numer. 22. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum.* Et Luca 24. *Aperi sunt oculi eorum, & cognouerunt eum in fractione panis.*

Ad confut. Simili modo respondendum est ad confirmationem, cognouisse se esse nudos, nuditate foeda, quam antea, vt non habebant, ita nec in se ipsis agnoscebant, nec erubescabant.

Ad secundam. Ad secundum dicendum est, serpentem deceptisse Euam, non promissione eius cognitionis naturarum boni & mali, quam iam habebant, sed alterius superioris Dei propriae, quam eos consecuturos fuit Euae mentitus.

DISPUTATIO XXVI.

Virum primi parentes, eorumque posterum in statu innocentiae potuerunt decipi.

Par. neg. suadetur primo. Diuus Thomas 1. part. quaest. 94. artic. 4. & de veritate quaestione 18. artic. 6. Diuus Bonauentura in 2. distinctione 23. quaestione 2. Durandus ibidem quaestione 3. & plerique alij asseuerant, homines in statu innocentiae non potuisse decipi. Id probant primo, ex Augustino 3. de libero arbitrio cap. 18. vbi ait: *Approbare falsa pro veris, vt error inuitus, non est natura instituti hominis, sed poena damnati*: sentit ergo in statu innocentiae nullum futurum fuisse errorem in intellectu.

Secundo. Secundo, anima nobilior est, quam corpus: sed corpori in statu innocentiae nullus potuit defectus contingere, eo quod omnis defectus corporis sit poena ac effectus culpae: cum ergo decepto magnus sit animae defectus, fit, vt in eo statu esse non poterit.

Paris affirmantis rationes. Prima. Contra hanc sententiam se offerunt quaedam non leuia argumenta. Primo, homines in statu innocentiae non de omnibus rebus habebant demonstrationes: posterum namque Adami compararent

scientiam à rebus, & per disciplinam, non secus ac nos: de multisque solum haberent probabiles rationes, aut coniecturas: quoniam saepe non aliud patitur natura rei: ergo de multis rebus solum haberent opiniones: id quod de primis etiam parentibus est concedendum, praesertim circa futura contingentia, cogitationes cordium, & res contingentes absentes, positas iam extra suas causas: sed qui solum habent opinionem de obiecto, decipi possunt, eo quod opinioni non repugnet subesse falsum: ergo homines in statu innocentiae decipi potuerunt.

B Secundo, Eua in statu innocentiae decepta fuit à serpente, credens se, vbi comidisset de fructu vetito, comparaturam scientiam boni & mali à serpente promissam: vnde Paulus 1. ad Timoth. 2. *Mulier se ducta in prauaricatione fuit.* Deusque ipse Genes. 3. postquam parentes primi à felici illo statu in miseriam naturae corruptae lapsi sunt, ironice dixit, *Eccè Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum*: ergo homines in statu innocentiae decipi potuerunt.

C Tertio, vt Augustinus 14. de Ciuitate Dei cap. 13. ait, *Adamus putauit se venialiter transgressorem esse praecepti, si vita sua sociam non desereret etiam in societate peccati.* Vnde Magister in 2. dist. 2. Augustinum secutus, *In eo, inquit, seductum fuisse Adamum credi potest, quod commissum veniale putauit, quod peremptorium erat*: ergo homines in statu innocentiae decipi potuerunt.

D Postremo, non plus hac in parte tribuendum est hominibus in statu innocentiae, quam B. Virgini: sed Virgo non solum decipi potuit, sed etiam re ipsa fuit decepta: cum, vt Luca 1. habetur, existimauerit filium suum esse in comitatu: cum ille Hierosolymis remansisset, & cum requisierit eum inter cognatos & notos, credens inter illos esse, nec tamen eum inter eos inuenerit: ergo homines in statu innocentiae decipi potuerunt.

E Res est sane dubia. Ex Doctoribus, qui priorem sententiam sequuntur, D. Thomas, de veritate loco citato, quod ad primum argumentum secundae sententiae attinet, arbitratur in statu innocentiae non solum nullam opinionem falsam, sed nullam prorsus futuram fuisse opinionem: quin potius addit, quod cuiuscumque rei homines illi assensum praebent, illam certo cognoscerent: si autem certam illius notitiam habere non possent, continerent assensum. Mouetur in hanc assertionem, quoniam non solum assensus falsus, esto opinatiuus sit, imperfectio quaedam est, malumque intellectus, sed etiam de re ad aliquid credendum ex medio, quod possit fallere, est inordinatio aliqua: ab illo autem statu malum & inordinatio longe aberat.

F D. Bonauentura loco citato licet iudicet non esse improbabilem eam opinionem, quae dicit, homines illius status potuisse aliquid falso opinari ex medijs ad eod probabilibus, vt merito quibus prudens id probabiliter sibi persuaderet: adicit tamen, posse forsitan dici, id non esse decipi: nihilominus probabilius iudicat, nullam tunc falsam opinionem futuram. Id ipsum affirmat Durandus loco citato, qui contra D. Thoma quaest. 94. art. 4. citato ait, tunc futuram non fuisse falsam existimationem: quoniam quoties periculum immineret, ne homines ante culpam in deceptionem incidere, sua prouidentia Deus illis subueniret, impediretque imminentem deceptionem: eo quod status ille id postulare.

Carharinus ad 1. cap. Genes. amplectitur opinionem illam, quam non improbabilem iudicauit Diuus Bonauentura.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Nullam opinionem in statu innocentiae futuram sentit D. Thomas.

D. Bonauentura sententia.

Catharinus opinio.

At ceter

Responsum.

At certè, si defendendum sit in statu innocentie A homines ante culpam decipi non potuisse, admittendum non est, quòd Catharinus admittit: sed defendenda est opinio eo modo, quo D. Bonaventura & Durandus illam defendunt: quicumque namque assensus falsus, esto opinatius sit, deceptio est, malumque intellectus, quamuis absque culpa opinantis eueniat: Non tamen assererem, si status innocentie perseverasset, nullam fore opinionem, nec verò credo ullam esse inordinationem, quemquam duci ad aliquid credendum ex medio probabili, cui falsum subesse possit, quando res est talis, quam prudens tamquam rem probabilem meritò approbaret. Solùm ergo dicerem, ea de causa non futurum tunc assensum falsum ante culpam, quia Deus id in eo statu sua providentia impediret: & fortè D. Thomas, quando Summam scripsit, non perstitit in doctrina, quam fuerat quæst. 18. de veritate secutus. Illud verò est animaduertendum, si cum aliquid non omnino certum se offerret, homines iudicarent, non quidem illud ita esse, vt se verissimiliter offereret, sed verissimile, aut probabile esse ita se habere, tale iudicium falsum non esse. Licet enim falsum sit iudicium, quo id, quod non est, iudicetur esse: verum tamen est iudicium, quo id verissimile, aut probabile esse iudicatur, quando coniecturae sunt sufficientes ad id iudicium ferendum: autore namque Aristotele, multa falsa sunt probabiliora veris.

Explicatio quaestiois.

Saluo meliori iudicio, in re hac dubia dicerem, in illo facillissimo statu non potuisse esse errorem, quem liberum arbitrium non posset vitare, & cuius permissio ad pugnam, periculùmque de fidelitate primorum parentum capiendum, non spectaret: secus autem, quem potuisset vitare, & cuius permissio ad pugnam, periculùmque de fidelitate primorum parentum capiendum spectaret. Eo enim ipso, quòd Deus optimus maximus primos parentes ad pugnandum exponeret: vt per liberum arbitrium propriis meritis, & victoria finem vltimum gloriosius consequerentur, aut ab eo suis demeritis & ignavia pro sua libertate deficerent, ad providentiam ipsius spectabat, vt licet ante culpam illos ab omni alio defectu præsaueret, in manu tamen consilij eorum relinqueret, ex hostis iaculo, quo peterentur, erroris defectum, aut repellere, aut admittere: alioquin nullam feram pugnam, nullamque laudis præclaraque victoriae occasionem illis reliquisset. Iuxta hæc ergo ad argumenta vtriusque opinionis, quatenus cum hac nostra media pugnare videbuntur, dicendum est.

Ad 1. pro D. Thomæ opinione.

Ad primum pro opinione D. Thomæ, Augustinum apertè eo loco solùm excludere à primis parentibus in statu innocentie errorem, quo errarent inuiti, id est, quem facile repellere non habent in potestate sui liberi arbitrij.

Ad 2.

Ad secundum, concessa maiori, & minori, neganda est consequentia, si sermo sit de errore intellectus quem primi parentes ex tentatione, & pugna illata sua sponte, ac libertate admitterent, cum facile repellere eum possent ac deberent: eò quòd non sit eadem ratio, cur Deus sicut hunc, ita alios defectus sua providentia in eo statu permitteret.

Ad 1. Rationem alterius opinionis.

Ad primum alterius opinionis, concessis omnibus aliis, neganda est vltima consequentia. Quoniam ad diuinam providentiam spectabat, providere ne aliter errarent, quàm si pro sua libertate, modo explicato, errare vellent, atque aditum hostilibus iaculis aperire.

Ad 2.

Ad secundum dicendum est, probare solùm de

errore, quo nos concedimus potuisse pro sua libertate errare, ad diuinamque providentiam pertinere eum permittere.

Ad tertium dicendum est, probare de eodem genere erroris. Possunt etiam verba illa sic exponi, vt dicamus Magistrum & Augustinum in eo sensu voluisse, vt Adamus crediderit peccatum illud veniale, id est, tale, vt sibi non persuaserit Adamus, Deum non fuisse veniam facile daturum, cum tamen in neutram partem iudicium tulerit.

Quod ad postremum argumentum attinet, sunt, qui ducti testimonio illo, arbitrentur, Dominam nostram habuisse iudicium falsum, deceptamque fuisse, absque vlla tamen sua culpa. Nec id vllum absurdum reputant: cum tamen absurdum omnino ducant, homines in statu innocentie potuisse induci in deceptionem. Ego verò nulla ratione credo dominam nostram iudicium habuisse falsum, fuisseque deceptam. Nec enim verba illa Lucæ 1. *Existimantes illum esse in comitatu*, significant Virginem matrem habuisse hoc iudicium absolutum & falsum, *Puer Iesus est in comitatu*, sed illis verbis exprimit Lucas, Dominam nostram egisse iter non dubitando illum esse cum Ioseph in comitatu, vt verissimiliter quivis prudens non dubitaret, cum tamen neutram in partem iudicium tulerit. In communi namque vsu loquentium, qui ita se habuit, posteaque inuenit rem longe aliter accidisse, sine vilo mendacio dicit, *contrarium sum arbitratus*. Lucas verò iuxta communem vsum loquentium affectum Virginis Deiparæ & Ioseph expressit. Dum etiam illum requisierunt inter cognatos & notos, non formarunt iudicium falsum, quòd inter eos esset: sed meritò id verissimile arbitantes, vt re vera verissimile erat, inter eos prudenter eum requisierunt.

DISPUTATIO XXVII.

An primi parentes in gratia, & iustitia originali fuerint conditi.

Explicatis iis, quæ ad intellectum primorum parentum in statu innocentie pertinebant, vt ad dona voluntatis ac corporis in eo statu descendamus, examinandum est id, quod in titulo quaeritur. Et quidem conditos fuisse in gratia ostendimus quæst. 61. art. 3. cum de angelis, an in gratia fuerint producti, disputaremus: quare solùm superest discutiamus, an in iustitia originali fuerint producti: prius tamen constituendum est, quid nomine iustitiae originalis intelligatur.

Scotus in 2. distinctione 29. quæst. 1. Gabriel distinctione 30. quæst. 1. & plerique alij arbitrantur, iustitiam originalem fuisse donam supernaturalem, quo comprimebantur viros sentientes, & continebantur, vt vel omnino non excitarent passionum motus contra rationem, vel si quos non admodum vehementes producerent, sine vilo labore & molestia, & comprimerentur facile, & ad imperium voluntatis conquiescerent. Neque enim hi Doctores absurdum reputant concedere, fieri potuisse in statu innocentie, vt leues passionum motus contra rectam rationem, leuesque alia molestiae & tristitiae corporis insurgerent. Sicut enim, inquit, visus & auditus delectationem acciperent aspectu rei pulchrae, musicaeque concentu: ita in eo statu molestia & tristitia aliqua aspectu rei foedæ, & auditione disproportionati, horridi, ac insuavis soni afficerentur.

Adiungunt Scotus & Gabriel, iustitiam originalem, nec includere, nec exigere donum gratia gratum facientis, quin potius primos parentes in iustitia originali fuisse conditos, non tamen in gratia, iustitiam verò originalem, tres habitus secundum rem, imò & subiecto distinctos, inclusisse censent, quorum vnus erat in voluntate, eamque potentem reddebat, tum vt facilius motus partis sentientis comprimeret, tum etiam, vt facilius ductum rationis in omnibus sequeretur, legique à Deo sibi præscriptæ se accommodaret. Alter erat in parte sentiente concupiscibili, & tertius in irascibili, comprimebantque, ac sedabant motus vtriusque partis contra rationem insurgentes. Eaque ratione nihil in homine dissidebat sed omnia erant tranquilla & composita sine intestino bello partis sentientis aduersus rationem, quod tam arduam ac difficilem virtutem obseruantiamque diuinæ legis reddere consuevit.

D. Thomas de iustitia originali sententia

Diuis Thomas licet in 2. dist. 20. quæst. 2. art. 3. vt probabile referat, tum opinionem eorum, qui asserunt primos parentes conditos fuisse in iustitia originali, & non in gratia gratum faciente, ex qua sequitur donum iustitiæ originalem gratiam non includere: tum etiam opinionem eorum, qui dicebant, illos conditos fuisse in gratia, quæstione tamen 4. de malo, artic. 2. ad primum eorum, quæ vltimo loco soluit, & q. 5. art. 1. ad 13. tamquam probabiliorē amplectitur eam sententiam, quæ asserit, non solum primos parentes conditos fuisse in gratia, sed etiam iustitiam originalem gratiam includere. Imò 1. part. quæstione 95. artic. 1. disputans, an primus homo in gratia fuerit creatus, in hunc modum scripsit: *Respondendo dicendum, quod quidam dicunt, quod primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia sibi collata, antequam peccasset: sed quod fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit secundum illud Ecclesiasticus 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc, quod ratio subdebatur Deo, rationi verò inferiores vires, & anima corpus. Prima autem subiectio erat causa, & secunda, & tertia. Quamdiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur, vt Augustinus dicit. Manifestum est autem, quod illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem, non erat naturalis: alioquin post peccatum mansisset, cum etiam in demonibus dona naturalia post peccatum permanerint, vt Dionysius dicit 4. capite de diuinis nominibus. Vnde manifestum est, quod & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse, quod effectus sit potior, quam causa. Vnde Augustinus dicit 13. de Ciuitate Dei cap. 11. quod postquam præcepti facta est transgressio, confestim gratia deserente diuina de corporum suorum nuditate confusi sunt: Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ, tamquam reciprocæ penam inobedientia suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur. Hactenus D. Thomas.*

Soti opinio.

Propter hæc verba Dominicus Sotus 1. de natura & gratia capite 5. licet subiungat, defendi posse iustitiam originalem ex mente Diui Thomæ complecti gratiam gratum facientem vnà cum aliis habitibus, qui in viribus sentientibus resideant, & ab ea sine distincti, probabilius tamen arbitratur, esse solam gratiam gratum facientem, quæ in statu innocentie habebat illum effectum, vt comprimeret motus partis sentientis ne aduersus rationem insularent.

Molina in D. Thom.

A Caietanus 1. part. quæst. 95. art. 1. arbitratur, iustitiam originalem fuisse quadam gratiam gratis datam à gratia gratum faciente distinctam, nec gratiam gratum facientem includentem, sed supponentem tamquam radicem à qua emanabat, & quodammodo pendeat. Censet tamen in Eua perseuerasse post peccatum commissum & gratiam gratum facientem amissam, quousque Adam peccauit, & gratiam ac iustitiam amisit.

Caietanus.

B Sit prima conclusio. Iustitia originalis ex Diui Thomæ sententia, & veritate, gratiam gratum facientem includebat, imò & fidem, & spem, & quicquid cum gratia gratum faciente de lege ordinaria necessario est coniunctum, includebat etiam cetera dona, quæ in innocentie statu partem sentientem rationi subiectam reddebant, & corpus animæ, illudque à corruptione, dolore, & nocimento præseruabant. Hæc est Diui Thomæ locis citatis præsertim 1. p. q. 95. art. 1. vbi manifestè nomine iustitiæ originalis intelligit id, quod tres illas subiectiones in homine efficiebat, nempe rationis Deo, virium inferiorum superioribus, & corporis animæ, quasi subiectio illa tota esset velut actualis iustitia: id autem, quod anima & corpori inhærens, tamquam donum habituale eam quietem & tranquillitatem præstabat, tamquam causa subiectionis illius, esset originalis iustitia habitualis. Porro nomine, rationis, vtramque rationis partem intelligit Diuis Thomas, intellectum videlicet & voluntatem: nomine verò subiectionis, qua illæ vires parebant Deo, intelligit eam, qua Deo tamquam fini supernaturali subiciebantur, quæ quidem per supernaturalia dona tam intellectus, quam voluntatis sit. Id autem, quod Deo tamquam fini supernaturali subiectum est, eidem tamquam fini naturali est subiectum, eò quod supernaturales finis naturalem finem supponit, ordōque & commensuratio ad finem supernaturalem, commensurationem & ordinem ad finem naturalem exigit, propter subordinationem horum finium inter se. In rectitudine autem illa Ecclesiasticus 7. *Fecit Deus hominem rectum*, in qua Salomon primos parentes conditos esse affirmat, agnoscit D. Thomas, comprehendique affeuerat, triplicem subiectionem explicatam: probatque eam totam supernaturalem fuisse, eò quod subiectio virium inferiorum, qua rationi obediabant, & qua corpus animæ subdebatur, supernaturales fuerint, ortumque, tamquam ex radice, habuerint ex subiectione, qua ratio Deo subdebatur, quam proinde supernaturalem necessario fuisse inferit, quando quidem effectus nequiverint esse altioris ordinis & nature, quam causa.

1. conclusio iustitia originalis quæ includeret.

C Potest deinde confirmari conclusio. Primò, quoniam nomine iustitiæ originalis non intelligitur iustitia virtus cardinalis, cuius munus est ius suum cuique tribuere, quasi, cum Doctores affirmant primos parentes in iustitia originali fuisse conditos, affeuerare velint conditos fuisse in illa iustitia, sed intelligitur habitus, qui illos iustos reddebat, erātque in eis nature donum, origine & propagatione deriuandum in posteros: sed more Scripturarum sanctarum nullus iustus dicitur, nisi qui caritate & gratia est præditus, nominèque iustitiæ gratia gratum faciens intelligitur: ergo iustitia originalis gratiā gratū facientem includebat, ceteraque supernaturalia dona tam intellectus, quam voluntatis, quæ de lege ordinaria gratiam gratum facientem concomitantur. Confirmari potest hæc ratio quoniam, vt conclusione 3. ostendemus, si caritatem gratiamque gratum facientem, & virtutes supernaturales,

Nnn qua

quæ illam concomitantur, demas, sanè in primis parentibus non erat donum supernaturalè ex parte voluntatis, aut intellectus, quo Deo, ut fini naturali subesset, sed solum erat donum in irascibili & concupiscibili, quo passiones comprimebantur, ne contra rationem insurgerent, & in corpore, ne mortem nocumentumque pateretur: hæc autem sola corporalia dona non video, qua ratione iustitiæ nomen mereantur, nec quomodo originalis iustitiæ merito appellari valeant.

Secundò, ut quæstione 62. artic. 3. argumentabamur, peccatum originale iustitiæ originali respondet: quia enim iustitiæ originalis tamquam naturæ donum origine in nos omnes transfundendum primis parentibus fuerat collatum, idè primùm Adami peccatum, quo ea facti sumus indigni, solumque ingratis nobis nocuit, origine in nos transfunditur: seu per peccatum originale incurrimus pœnam dampni, quæ in priuatione diuinæ essentia est posita, ut ex capite, *Maiores causa*, de baptisimo & eius effectu est notum: ergo per iustitiæ originalem eius habebamus ad visionem diuinæ essentia, atque ad eam iustitiæ originalis gratiam gratum facientem includebat, sine qua, per reliqua dona, quæ originalis iustitiæ complectebatur, ius non erat ad visionem diuinæ essentia.

Tertiò, variis Concilij Tridentini testimoniis, Sessione 5. in decreto de peccato originali §. 1. habetur: *Si quis non confuetur primùm hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisse transgressus, statim sanctitatem & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisit, incurrensque per offensam huiusmodi prauaricationis iram & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem, sub eius potestate qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque Adæ per illam prauaricationis offensam secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.* Et §. 2. *Si quis prauaricationem sibi soli, & non eius propagandi, asserit nocuisse, & acceptam a Deo sanctitatem & iustitiam, quam perdidit sibi soli, & non nobis etiam illum perdidisse, &c. anathema sit.* Nota in utroque §. Verba illa, *sanctitatem & iustitiam, quæ sanè gratiam gratum facientem cum donis, quæ illam comitantur, significant.* Nota præterea verba illa, *secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse: nec verò quisquam negare potest, nocumentum corporis in nos etiam eodem modo redundasse: cum ergo ibi sit sermo de originali iustitiæ, quam sibi, & nobis peccato Adam amittit, sanè negari nequit, originalem iustitiæ gratiam gratum facientem in sua ratione inclusisse, imò & cætera dona, quæ nostra conclusio commemorat. In eodem decreto §. penultimo subiungitur: *Manere autem (ex nocumentis scilicet, quæ peccato primi parentis iustitiæ originali amissa incurrimus) in baptisatis concupiscentiam, vel fomitem hæc sancta Synodus fatetur & sentit, quæ, cum ad agorem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Iesum Christi gratiam repugnantibus, non valet.* Et infra: *Ex peccato esse definit, ad peccatumque inclinare, non tamen esse peccatum.* Sess. 6. cap. 7. de baptisatis ait eadem synodus: *Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes (per iustificationis videlicet donum) eam cum primam stolam pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam inuentur statim renati conseruare, ut eam proferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam: stola ergo & originalis iustitiæ, quæ Adamus sibi & nobis accepit, gratia gratum facientem includebat.**

A Secunda conclusio. Iustitiæ originalis non erat sola gratia gratum faciens, sed præter dona intellectus & voluntatis, quæ illam de lege ordinaria concomitantur, comprehendebat donum in parte sentiente, quo passiones comprimebantur, & donum corporis, quo à morte, dolore & nocumento præferuabatur. Hæc est aduersus Sor. etiq; communis. Omnes enim dona partis sentientis, & corporis distincta esse volunt re, & subiecto à gratia gratum faciente. Idemque aperit voluit D. Thomas in quæstionibus de malo, & 2. sententiarum locis citatis, Et 1. part. quæstion. 100. artic. 1. ad secundum, & alibi sæpe. Neque contrarium docet q. 95. art. 1. illis verbis, *Ex quo datur intelligi, si deserere gratia soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem, tamquam per radicem & fundamentum donorum in viribus inferioribus, & corpore residentium, inferiora fuisse animæ subiecta, & id solum erat, quod ex iis, quæ præmiserat, colligebatur.* Ex eo etiam, quod D. Thomas 1. 2. q. 85. art. 2. ad secundum, & alibi affirmet, subiectum iustitiæ originalis fuisse substantiam animæ, ut de gratia gratum faciente idem doctor Sanctus censet, non sequitur illi existimasse, iustitiæ originalem fuisse solum gratiam gratum facientem: sed fuisse quippiam præcipuum in ea, ac velut formale, & radicem cæterorum, quæ includebat. Atque eius ratione, quod præcipue complectebatur, dixit iustitiæ originalem habuisse essentiam animæ tamquam subiectum, non negans, quin potius ibidem aperit inueniens, esse etiam quoad alia, quæ continebat dona, in potentiis & in corpore tamquam in subiecto, ut de peccato originali ibidem etiam affirmat.

Nostra conclusio probatur, quoniam gratia gratum faciens eiusdem rationis, ac speciei est in statu naturæ lapsæ, & in statu innocentia, cum latiorque fuit in Apostolis, quam fuerit in primis parentibus in statu innocentia: sed in Paulo non habebat subdere vires inferiores rationi, cum de se ipso ad Roman. 7. dicat, *Videam aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuam me in legem peccati, quæ est in membris meis.* Infelix ego homo, qui me liberabit de corpore mortis huius: ergo neq; in statu innocentia per se ipsam habebat illum effectum, sed per alia dona illi coniuncta, quæ post peccatum denegantur, ut vel ea ratione experiantur homines, quam graue sit Deum offendere. Relinquitur autem in nobis sensualitas dissoluta ad agonem, ut Concilium Tridentinum sess. 5. definiuit.

E Quod si quis dicat, gratiam gratum facientem habuisse illi effectum in statu innocentia, sine aliquo alio habituali dono per Dei assistentiam, quasi solum, interim dum gratia perseverabat, generali concursu concurrerit ad eos motus passionum, qui cum recta ratione non pugnant, atque ad eos effectus solos, ex quibus nullum nocumentum in corpus humanum existeret. Si quis, inquam, ita dicat, meminerit Deum suauiter omnia disponere, nec se solo, præsertim longo tempore, efficere, quod per causas secundas efficere valet: eiusmodi autem effectus per dona habitualia viribus sentientibus & corpori collata, poterat efficere. Ideoq; Doctores cõmuniter per supernaturalia habitualia dona factos fuisse affirmant.

F Tertia conclusio. Iustitiæ originalis, præter caritatem, gratiamve gratum facientem, & dona quæ in statu naturæ corruptæ de lege ordinaria gratiam gratum facientem ex parte intellectus & voluntatis concomitantur, nullum donum includebat ex parte voluntatis. Hæc est aduersus Sorcum, Gabrielem, & alios, qui cum negent, primos parentis

rentes in gratia & caritate supernaturali fuisse creatos, iustitiam tamen originalem dicunt includere non solum habitus partis sentientis, sed etiam habitum supernaturalem voluntatis. Potest nostra conclusio probari primo, quoniam dato habitu in irascibili & concupiscibili, quo comprimerentur & cohiberentur passiones, ne contra rectam rationem excurrerent, sanè nulla esset difficultas in homine, plusquam in angelo, quominus voluntas ductum rationis sequeretur, illique, & Deo, quatenus est finis naturalis, omnino subderetur: quare sicut in angelo nullus supernaturalis habitus constituitur ex parte voluntatis, quo rectam rationem sequeretur, Deoque vt fini naturali subderetur, ita neque in homine in statu innocentie, cohibitaque parte irascibili & concupiscibili, ne motum contra rectam rationem excitaret, constituendus ad id est similis habitus supernaturalis. Secundò, quoniam dato habitu in irascibili & concupiscibili, quo cohiberentur, ne contra rectam rationem passionum fluctus insurgerent, sufficiebat ex parte voluntatis supernaturale donum caritatis & gratie gratum facientis, vnà cum fide & aliis donis, quæ gratiam gratum facientem de lege ordinaria consequuntur, vt Deo, sanctissimaque eius legi homines promptè, ac sine vlla difficultate obedirent: sed primi parentes conditi sunt in caritate & gratia gratum faciente, vt quaest. 62. art. 3. ostendimus, corroborabimusque vltima conclusione, iustitiæque originalis gratiam & caritatem supernaturalem includit, vt conclusio. 1. probauimus: ergo superflue constituetur aliquis alius supernaturalis habitus ex parte voluntatis, quem originalis iustitia includat.

Cum hac nostra conclusione consentit aperte D. Thom. 1. part. quaest. 95. art. 1. Ex eo enim probat primòs parentes conditos fuisse in gratia gratum faciente, atque adeò cum donis, quæ gratiam gratum facientem de lege ordinaria comitantur, quoniam conditus fuit rectus recitudine, quæ posita erat in subiectione, qua ratio Deo subdebatur, & inferiores vires rationi, & corpus anima: sed subiectio, inquit, quæ inferiores vires rationi, & corpus anima subdebantur, erat supernaturalis, oriebaturque, tamquam ex radice, ex subiectione, qua ratio Deo subiciebatur, vt ex Augustin. 13. de Ciuit. Dei probat: cum ergo effectus non possit esse nobilior, altiorisque rationis, quam sua causa, fit, vt subiectio, qua ratio Deo subdebatur, esset supernaturalis per donum gratie gratum facientis, & eorum donorum, quæ gratiam gratum facientem comitantur, atque adeò, vt primi parentes conditi fuerint in gratia. Sanè discutitur hic totus nullus est, nisi ex hypothefi, quòd nullo supernaturali dono indigeat ratio, cohibita parte sensitua, ne motus in ea aduersus rationem insurgat, vt subdatur Deo tamquam fini naturali, indigeat verò dono gratie gratum facientis, ceterisq; donis eam gratiam consequentibus, vt subdatur Deo tamquam fini supernaturali. Si namque D. Tho. non supponeret vt notum, intellectum & voluntatem ex parte sua non indigere dono supernaturali, vt subderentur Deo tamquam fini naturali, legiq; illius, indigere verò, vt Deo tamquam fini supernaturali subicerentur, sanè processus esset nullus: continuò namque responderi poterat, probare concedendum esse habitum in primis parentibus ex parte voluntatis, quem Scot. affirmat iustitiam originalem includere, non verò probare concedendum esse primos parentes conditos fuisse in gratia.

4. conclus. Habitue iustitiæ in D. Thom.

cludere diximus, corporei sunt, & extensi ad extensionem subiecti: probabile tamen est, eiusdem esse rationis & speciei, tum inter se, tum etiam cum habitu per corpus reliquum extenso, qui corpus à corruptione & nocimento preseruabat. Prima pars manifesta est. Secundà, quòd scilicet probabile sit habitus irascibilis & concupiscibilis esse eiusdem speciei, ex eo probatur, quoniam, quæ qualitas sufficiens est in concupiscibili ad impediendum dolorem & tristitiam, & ad cohibendas inordinatas concupiscentias, inordinatasque delectationes, videtur etiam sufficiens ad cohibendum timorem in irascibili, moderandamque spem, & alios motus. Tertia pars ex eo etiam se mihi probabilis offert, quoniam, quæ qualitas potens est preseruare corpus à corruptione, & nocimento, potens etiam est ad cohibendos afflictiuos, nociuosque motus sensualitatis, atque ad eos, qui molestiam nullam afferunt, ita moderandos, ne contra rationem insulent. Porro qualitas hæc per totum primorum parentum corpus in statu innocentie expansa, quodammodo erat instar illius, quæ post resurrectionem corpora gloriosa afficiet, alterius tamen rationis ab illa, & longè quàm ea inferior. Nec enim actionem calidi in humidum impediēbat, vt illa corporum post resurrectionem impediēt, in multisque aliis ab illa erat diuersa. Verum de hac qualitate redibit sermo, disputatione sequenti, in qua de immortalitate & impossibilitate hominum in statu innocentie loquemur. Cui placuerit habitus illos irascibilis & concupiscibilis distinctos fuisse specie, tum inter se, tum ab habitu, qui in reliquis corporis partibus residebat, id amplecti, defenderēque licebit.

Quinta conclusio. Iustitia originalis, quo ad habitus, quos præcedente conclusione numerauimus omnes omnino motus partis sentientis, qui cum recta ratione pugnant, omnemque molestiam à corpore, & illius sensibus, tam internis quàm externis, impediēbat. Hæc est contra Scotum & Gabrielem. Quoad priorem verò partem probatur, quoniam quæ facile erat Deo afficere supernaturaliter irascibilem & concupiscibilem appetitum qualitate & dono, quo ferè omnes motus, qui cum recta ratione pugnant, supprimerentur & impediētur, tam facile illi erat afficere eandem potentias qualitate, & dono, quo eiusmodi motus omnino impediētur: Scot. autem & Gab. affirmant, iustitiam originalem eius fuisse naturæ, vt primum præstiterit: non est ergo cur concedere renuant, fuisse etiam eius naturæ, vt secundum etiam præstaret: præsertim cum, si illi secūdm postulauerit, consonantiūq; sit Scripturis & dictis Patrum fuisse illi concessum. Quoad posteriorem verò partem ex eo etiam probatur, quoniam qualitas illa per totum corpus hominū in statu innocentie extensa, ita illud, sensūq; omnes afficiebat, vt licet actionem perfectiuam suscipere posset, non tamè corruptiuam & contristatiuā, vt disp. 29. dicemus. Quare affectio organorū sensuum, ratione illius qualitatis, talis tunc erat, vt sine vlla molestia, qualitateve disconuenienti, quæ inde in organa confunderetur, obiecta quæcumque licet in se facta & improporcionata, perciperent. Cum hac tota cōclusionē consentit Aug. 14. de Ciuit. Dei cap. 10. vbi ait: *Quid timere vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia honorum, vbi nec mors metuebatur, nec vlla corporis mala valetudo, nec inerat quod carnem animamve hominis feliciter videntis offenderet.* Et infra: *Quam felices, inquit, erant primi homines, & nullis agitabantur perturbationibus animorum, nullis corporum ledebantur incommodis, tam solis vniuer-*

stia originalis in vtroque appetitu residentes quales sunt.

5. Conclus. Iustitia originalis qualiter effranat motus concupiscentie.

sa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posterum traherent, nec quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret.

6. conclus.
Iustitia originalis pro quo frequenter usurpatur.

Sexta conclusio. Licet ex sententia Diui Thomae & veritate, iustitia originalis ea omnia, quae conclusionem prima diximus, complectatur, quia tamen contrarium asseuerant multi, sapèque D. Thomas eam sententiam probabilem esse censuit, effectum est, vt nomine iustitiae originalis in communi vsu loquentium, solum intelligatur donum illud, quod partem sentientem compecebat, hominemque promptum ac habilem reddebat ad ductum rationis sequendum, seruandamque integram legem naturae, finemque proinde naturalem adipiscendum. Atque in hac acceptione de ea cum communi Doctorem vsu locuti sumus in Concordia quaest. art. 13, disp. 3. Quo in loco explicauimus, quamuis simpliciter esset donum supernaturale, vt D. Thom. 1. part. q. 95, art. 1. ait, quia tamen ratione inter naturalia quodammodo computetur.

7. conclus.

Septima conclusio. Licet ex iis, quae iustitia originalis complectebatur, manserint in primis parentibus fides & spes, iustitia tamen originalis non manfit. Licet etiam renati fonte baptismatis gratiam gratam facientem recuperent, non tamen recuperant iustitiam originalem. Ratio cur in primis parentibus ex iis, quae iustitia originalis complectebatur, manserint fides & spes, haec est: Quoniam cum adhuc manerent in via, reparandi per Christum, spoliandi non erant parte illa originalis iustitiae, quae cum peccato, quod commiserant, non pugnabat, necessariaeque erat in illis viatoribus: quin meritis Christi futuri relinquenda illis fuit, extendenda, vt deinceps esset fides in Christum, & spes per Christum venturum. Ratio autem, quare rationem iustitiae non retinebat, est: quoniam deerant praecipua ad rationem iustitiae necessaria. Praeterea quoniam illa, quae manebant, non erant iam origine tradenda ad posterum. Ratio cur gratia, quam renati fonte baptismatis recuperant, iustitia originalis non dicatur, est: tum quia non est integrum donum primis parentibus in statu innocentiae collatum: tum etiam quoniam non recuperant illam tamquam naturae donum per originem tradendum (qua ratione ante peccatum nomen originalis iustitiae fortiebatur) sed tamquam personale donum in alios minime transfundendum.

8. conclus.
Primi parentes in qua iustitia originali conditi.

Octaua conclusio. Primi parentes in iustitia originali, qualis conclusionem prima est explicata, fuerunt conditi. Hanc satis probant, tum ea, quibus conclusionem primam probauimus, tum ea, quibus q. 62, art. 3. ostendimus, primos parentes creatos fuisse in gratia. Apertèque illam affirmat Anacletus epistola sua prima decretali, cuius verba artic. 3. citato retulimus. Ea que ratione affirmat Genes. 1. dicit conditos ad imaginem & similitudinem Dei, quod non solum libero arbitrio, sed & iustitia originali (qualis explicata est) praediti in lucem prodierint, quibus consonat illud ad Colossenses 3. Vbi connumeratis variis vitiis, quae deponere hortabatur, addidit, *Spoliantes vos veterem hominem cum actibus suis* (qualem scilicet facile induimus, iustitia originali ex Adae peccato destituti) & *induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit illum.* Quibus verbis reformationem per gratiam hominis interioris ait esse secundum imaginem Dei.

Potest conclusio confirmari. Primò ex illo Ecclesiast. 17. *Deus creauit de terra hominem & secundum imaginem suam fecit illum, & secundum se vestiuit illum virtute. Dedit illi potestatem eorum, quae sunt super*

terram, & posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiis & volatilibus, & enumerata Euae productione, addit, *Disciplina intellectus repleuit illos, creauit illis scientiam spiritus, sensum plenitudo eorum.* Sanè haec omnia integram illam originalem iustitiam, quae à nobis explicata est, apertè indicant, praesertim verba illa, & *secundum se vestiuit illi virtute.* Item illa, *Creauit illis scientiam spiritus, vim naturae perfectam, tam ad naturalem, quam ad supernaturalem finem, cum commensurata ad vtrumque cognitione, verba illa apertè indicant.*

Secundò ex illo Ecclesiast. 7. vbi connumeratis plerisque aliis, quae occasionem praebere poterant prorumpendi in sententiam, quae ad rem nostram facit, cum vltimò praemisisset, *virum de mille vnum reperi, mulierem ex omnibus non inueni*: subiungit, *Solummodo hoc inueni, quod fecerit Dominus hominem rectum, & ipse se in finibus miscerit* quae sunt, *Quaestio* nomine, intelligit anfractus, difficultates & ambiguitates, quae amissa iustitia originali per peccatum primorum parentum, & coque de ipso recedente à natura humana conceptu, relictitudineque illa maxima, in qua condita fuerat, atque ignorantiae vulnere simul suscepto, in humana vita sunt consecuta, fit ergo, vt homo in iustitia originali longèque sublimiori statu, quam sit ille, in quo nunc est, fuerit conditus.

Tertiò ex variis locis Genes. 1. & 3. Adam quippe per peccatum necessitatem moriendi incurrit, & nos omnes simul cum illo, vt ex Scriptura Gen. 2. & 3. constat: ergo ante peccatum donum habebat, quo à morte corporis praeseruabatur, quòdque per peccatum amisit. Vnde Concil. Trid. sess. 5. §. 1. *Si quis, inquit, non consistit primum hominem Adam incurrisse per offensam prauaricationis iram, & indignationem Dei, atque adeo mortem, quam illi ante ad comminatus fuerat Deus, totumque, Adam per illam prauaricationis offensam secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.* Et §. 2. *Si quis asserit inquinatum Adam per inobedientiam peccatum, mortem & poenam corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est anima, anathema sit: cum contradicat Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt.* Idem definit Concil. Araucan. can. 1. & 2. Item vt habetur Genes. 3. iunctis illis verbis Genes. 2. *Erant virique nudus, & non erubescerant, eo ipso quòd Adam & Eua peccauerunt, cognouerunt se esse nudos & consuerunt folia ficus, ad operendam nuditatem, vocantiq; Deo dixit Adam: Vocem tuam Domine audiui in Paradiso, & timui, eo quòd essem nudus, & abscondi me.* ergo primi parentes per peccatum donum amiserunt, quo neque prauos sensualitatis motus habebat, quos dum experti sunt meritò nuditatem suam erubescere ceperunt, neque inclementiam aënis, solis, aut cuiusuis alterius rei alperitatem sentiebant, aduersus quam nuditatem se tegere fuisset necesse.

Verùm in testimonio citato potissimum habetur ratio prauorum sensualitatis motuum. Vnde Aug. 14. de D. An. Ciuit Dei cap. 17. *Nudi erant, & non confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido membra illa praer-arbitrium commouebat: nondum ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodo testimonium perhibebat. Neque enim cœci creati erant, parebantque oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratiae praestaretur, quando membra eorum veluntati repugnare nesciebant. Quae gratia remota, vt*

pena reciproca inobedientia plesteretur, exiit in motu corporis quaedam impudens nuditas, unde esset indecens nuditas, & fecit amentes, reddiditque confusos. Hinc est, quod posteaquam mandatum Dei aperta transgressione violaverunt, scriptum est de illis, & aperti sunt oculi amborum, & cognoverunt, quia nudi erant, & consuerunt folia fici, &c. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum, nam & ante videbant, sed ad discernendum inter bonum, quod amiserant, & malum in quod ceciderant. Unde & ipsum lignum, eo quod istam faceret dignoscantiam, si ad vesendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, ut appellaretur lignum scientia boni & mali: ex parte enim morbi molestia, evidentior fit etiam incunditas sanitatis. Cognoverunt ergo, quia nudi erant, nudati scilicet ea gratia, qua fiebat ut nuditas corporis, nulla eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet. Hoc itaque cognoverunt, quod factus ignovarent, si Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogere experiri, infidelitas & inobedientia quid nocerent. Proinde confusi inobedientia carnis suae tanquam teste pena inobedientiae suae consuerunt folia fici. Haec tenet Augustinus. Quo loco obiter oblerua, dici etiam posse cum Ruperto 2. de Trinitate & operibus eius cap. 27. Abulensi ad c. 3. Genes. q. 154. & q. 155. lignum illud appellatum fuisse scientiae boni & mali à scientia mendaciter à serpente promissa. Denique mulier in peccati poenam Genes. 3. dictum est, Multiplicabo ariannas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios, ergo habebat donum ante peccatum, quo sine illo dolore conceptura, parituraque erat filios, quo per peccatum priuata est: conditi ergo fuerunt primi parentes in iustitia originali. Fateor testimonia haec ex Genesi, & praeterea illud Ecclesiasticus 7. non nimium vrgete de integro dono iustitiae originalis, ut gratiam etiam gratum facientem comprehendit, sed solum quoad dona corporis, partisque sentientis, omnia tamen, quae dicta sunt, aperte satis conuincunt donum integrum iustitiae originalis. Multa ex iis, quae diximus in Concordia q. 14. art. 13. disp. 3. & 4. conferent ad corroboracionem eorum, quae hac disp. dicta sunt, ex illisque erit manifestum, Augustinum, ac D. Thomam in hac fuisse sententia.

DISPUTATIO XXVIII.

Utrum homines in statu innocentiae essent immortales & impassibiles, & de effectu fructus ligni vitae.

Immortalitatis donum est supra naturam.

In statu innocentiae diuersa immortalitas ab ea qua est in beatis.

Homines suapte natura mortales esse, nemini potest esse dubium: quae enim in nobis merè naturalia sunt, integra post peccatum, non secus ac in demonibus, remanserunt: post peccatum verò omnes morimur. Quò fit, ut immortalitas non nisi ex supernaturali dono hominibus possit prouenire. Conueniunt omnes, primos parentes in statu innocentiae non eam immortalitatem habuisse, quam iusti post resurrectionem habebunt: à gloria quippe animae impassibilitatis, & incorruptibilitatis donum in corpus redundabit, quo nihil quoque modo nocuum, aut destructiuum suscipere possint, nullaque ratione mori valeant. At verò corpora primorum parentum, licet in sensu composito in statu innocentiae mori non poterant, quia futurum omnino non erat, ut homines, si non peccarent in innocentiaque perseverarent, interirent: in sensu tamen diuiso mori poterant, quatenus liberum illis erat peccatum incurrere, & innocentiam amittere, eaque ratione necessitati moriendi subiaccere, ut post Molina in D. Thom.

A illorum peccatum omnes subiaccemus. Unde hoc discrimen inter beatos post resurrectionem, primos parentes in statu innocentiae, & homines in statu naturae lapsae constituitur, quòd beati mori non poterunt, primi parentes poterant numquam mori, homines verò naturae lapsae non possunt non mori.

Doctores etiam communiter consentiunt, homines in statu innocentiae pati potuisse non solum passionem omnino perfectiua, qualis est receptio lucis & specierum, quae sine vlla sit deperditione, sed etiam passionem ad animalem vitam necessaria, quae per se ordinatur, tum ad vitales sensitiuosque spiritus, quibus ad sensuum operationes indigemus, subministrandos, ut q. 1. art. 3. ratione 4. exposuimus: tum etiam ad perducendum per nutritionem & augmentationem animal ad debitam quantitatem & statum: tum denique ut semen generetur, quo in conferuationem, & propagationem speciei animal sibi simile possit generare. Licet autem animalis haec actio ad perfectionem augmentumque, tam indiuidui, quam speciei per se ordinetur, per accidens tamen coniunctam habet resolutionem ac consumptionem quarundam partium animalis actione calidi in humidum: quae causa fuit, cur primi parentes in statu innocentiae cibi sumptione ad vitam tuendam indigerent, nec non certis statutisque temporibus esu fructus ligni vitae, quo alitrix virtus confortaretur, integratque, & in suo robore perpetuo permaneret, ne actione, ac permixtione, communis peregrinique nutrimenti, debilitarentur paulatim, in infirmamque senectam, ut nos, ea de causa deuenirent, tandemque deficerent. Vis enim ligni vitae ea erat, ut instar pharmaci, antidotiique praestantissimi non solum nutrimentum purissimum ac defaecatissimum exhiberet, sed etiam alitricis vires confortaret, ac in suo robore, & puritate confirmaret. Et quia ea erat eius vis, quando Deus Adamum mortis poena donatum à Paradiso exterminauit, eiectionis causam subiungens Genes. 3. dixit, Ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitae, & viuat in aeternum. Unde Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis & remissione cap. 3. Habebat, inquit, Adam, & de lignorum fructibus resurrectionem contra defectum, & de ligno vitae stabilitatem contra vetustatem. Et autor questionum veteris & noui testamenti q. 19. 4. tomo operum Augustini, Cibus, inquit, vires praestabat, vitae autem arbor medicina modo corruptionem omnem prohibebat, sic enim homini erat quasi inextinguibili murus.

Homines in statu innocentiae quibus actionibus poterant pati, & quibus non.

Cur homines in statu innocentiae fructibus ligni vitalis indigerent.

D Ad rem ergo ut accedamus, Catholici omnes consentiunt, homines in statu innocentiae catenus fuisse immortales, quòd si in innocentia perseverassent, nequaquam mortem subissent, sed sine ea de statu innocentiae transfrens ad statum visionis beatificae. Id quod salua fide Catholica negari non potest: Genes. quippe 2. Adamo comminatus est Deus mortem, si de ligno scientiae boni & mali comederet. In quocumque, inquit, die comederis ex eo, morte morieris, hoc est, moriendi necessitati subiaceris, quasi, si mandatum non transgredieretur, moriturus non esset. Et cap. 3. poenam, quam ob delictum incurreret, illi manifestans, Quia comediti, inquit, de ligno, ex quo praesepi tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitae tuae, in sudore vultus tui veseris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quin puluis es & in puluere reuertaris. Et causam electionis illius de Paradiso in peccati poenam subiungens, ait: Ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de

In statu innocentiae quatenus immortales fuerunt.

ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum: si ergo in innocentia perseuerasset, moriturus non fuisset. Sapient. 1. Deus mortem non facit. & c. 2. Deus creauit hominem inextinguibilem, & ad imaginem & similitudinem suam fecit illum: inuidia autem diaboli mors introiit in orbem terrarum. Ad Rom. 5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum introiit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et licet præcipue de morte animæ loquatur eo loco Paulus, de vtraque tamen intelligit.

Eandem veritatem aduersus Pelagianos doctissimè, apertissimèque elicit Aug. lib. 1. de peccatorum meritis & remissione c. 4. 5. 6. & 7. ex illis verbis Pauli ad Rom. 8. Si Christus in vobis est, corpus quidam mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuus propter iustificationem. Quod si spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habuit in vobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificauit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Sensus est, si Christus per gratiam est in vobis, corpus manet quidem mortuum, id est, morti obligatum propter peccatum primorum parentum, ob quod moriendi necessitatem incurrit totum genus humanum, spiritus verò viuus propter iustificationem, quæ merito efficiet, ut qui Christum à mortuis suscitauit, in die iudicij viuificet mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Lege ampliore, dilucidiorèque, expositionem apud Augustin.

Eandem veritatem apertissimè etiam de promittit ibidem August. cap. 8. & 9. ex illis verbis 1. ad Cor. 15. Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ij, qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Quæ verba nulla ratione exponi possunt, nisi de morte corporis, quam omnes propter peccatum Adami incurrunt, & de eorumdem corporum gloriosa resurrectione per Christum.

Eandem veritatem definit Concilium Mileuitanum aduersus Pelagianos cap. 1. his verbis: Placuit omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta synodo, constituere, ut quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sine peccaret, sine non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate nature, anathema sit. Porro definita in eo Concilio ab Innocentio 1. fuerunt approbata. Eadem veritas definita est in Concilio Tridentino sess. 5. §. 1. his verbis: Si quis non confiteatur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, incurrisse per offensam præuocationis huiusmodi iram & indignationem Dei, atque idè mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captiuitatem sub eius potestatem, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque Adam per illam præuocationis offensam secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit. Et §. 2. his verbis: Aut asserit, inquinatum illum per inobediencia peccatum, mortem & penas corporis tantum in genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit.

Scoti de hominum immortalitate in statu innocentie opinio.

Licet Catholici omnes in hac veritate conueniant, circa modum tamen, & causam immortalitatis illius status non omnino consentiunt. Scotus in 2. d. 19. q. vnica ait, homines in statu innocentie tam ab intrinseco, hoc est, actione calidi in humidum, quam ab extrinseco, id est, per causas extrinsecas, potuisse mori, tandemque ab intrinseco moritu-

ros fuisse, si innocentie status in infinitum perseuerasset. In hoc tamen sensu fuisse in innocentie statu immortales, quod antequam eos ab intrinseco mori contingeret, de innocentie statu in vitionem beatificam migrarent. Et quod toto eo tempore pericula suffocationis, & alia his similia, vt de lege natura tenebantur, vitassent (alioquin ab statu innocentie, eo ipso in culpam decidissent) in regioneque Paradisi temperata habitarent, & animalia omnia illi experirentur in se mitia & subiecta, vel saltem non inimica, & Deus illos protegeret ab angelo malo, nec non ab homine malo, si forte homo aliquis ab statu innocentie decideret: qui autem in statu innocentie perseueraret, nullum nocumentum alius inferre possent, quandoquidem id sine peccato, recessuque ab innocentie statu, esse non posset. Hac ratione ait Scotus, nec per causas extrinsecas mortuos homines, interim dum innocentie status perduraret, cum tamen mori potuerint, passibileque eos passione corruptiua efficiat.

Id verò, quod dici consuevit, fructum videlicet ligni vitæ eam vim habuisse, vt vim nutritiuam confortaret, eamque in suo robore conferuaret, atque ea ratione futurum fuisse, vt esto innocentie status in æternum perseueraret, homines ab intrinseco non corrumpentur, eò quod semper vis nutritiua tantum in substantiâ uiuentis conuerteret, quarum actione calidi in humidum destrueretur. Id, inquam, reicit Scotus, argumentaturque in hunc modum. Quoniam natura debilitata frequenti actione, qua ageret in alios cibos, & repassione ab eis, nõ possent confortari fructu ligni vitæ, nisi agendo in illum, conuertendòque illum in substantiam hominis illius status: sed fructus ille, postquam esset conuersus, non poterat esse nobilioris nature, quam esset causa, à qua conuerteretur, eò quod effectus non excedat nobilitatem suæ causæ, & insuper causâ, dum fructum illum conuerteret, repararetur & debilitaretur ab eo: ergo vis nutritiua causæ non ita posset ab eo confortari & roborari, quin in dies debilior redderetur, ac proinde homo in ita innocentie tandem omnino deficeret & interiret nisi translatione ad statum felicitatis æternæ præueniretur.

Durand. & Gab eadem distinct. in reliquis Scoti subscribunt, in eo tamè ab eo dissentiunt, quod merito arbitratur (tamen si Gab. firmius quam Durand.) fructum ligni vitæ vim habuisse confortandi & in staurandi integrè vim nutritiuam, ita scilicet, vt certis temporibus sumptus, non solum præstaret, vt homo diutius uiueret (quod Scot. arbitratur) sed etiam, vt seclis causis extrinsecis corruptibus, in perpetuū uiueret: id quod Scriptura Gen. 3. Satis aperte innuit, affirmatque; auctor questionū veteris & noui testam. q. 19. & ceteri Doctores communiter. Et confirmatur, quoniã alioquin in statu innocentie aliquid de vigore nature periret, hominesq; ab ætatis flore in deterius declinarent, quod est absurdum.

Ad argumentum ergo Scoti neganda est maior fructus enim ille non solum postquam esset conuersus in substantiam hominis confortasset vires nutritiuas, sed etiam, imò multò magis antequam conuerteretur ageret in corpus humanum vi sua, viresque illius reficeret, & confortaret, sicut pharmacum, & antidotum sumptum purificat & reficit corpus, vimq; habet ad extrahendas partes impuras. Accedit, quod substantia fructus illius purissima erat, valdeque apta ad reficiendum corpus humanum in ita, aut maiori puritate, quam esset substantia, in qua humanum corpus à principio erat conditum, propter præcellentes & maximas qualitates quas habebat.

Augustini
sententia.

Augustinus libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo, ait: Sicut vestimenta filiorum Israël aeterna non sunt quadraginta annis per desertum, nec calcamenta pedum sunt vetustate consumpta, ut Deuteronom. 29. habetur. Deo supra id, quod illorum natura postulat, toto eo tempore ea conservante: sic animalis & mortali corpori hominum in statu innocentie contulisse Deum statum quemdam, quo sine defectu esset annosum, quousque ad omnimodam immortalitatem perveniret. Addit: ralem puto habitudinem adhuc in corpore animali & mortali, etiam illis, qui sine morte hinc translati sunt, fuisse concessam. Neque enim Enoch & Elias per tam longam aetatem senectute marcuerunt, nec tamen credo, eos iam in illam spiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in resurrectione promittitur, qua in Domino prima praecessit: nisi quia illi fortasse nec his cibis eger, qui sui consumptione reficiunt: sed ex quo translati sunt, ita vivunt, ut similem habeant sicuti aetatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquae, & ex collyride panis sine cibo vixit: cui si & his sustentaculis opus est, & ita fortasse in Paradiso pascuntur, sicut Adam prius quam propter peccatum exinde exire meruisset. Habebat enim, quantum existimo, & de lignorum fructibus refectioem contra defectioem, & de ligno vite stabilitatem contra vetustatem.

Elias & Enoch quali corpore modo consistunt, & cur non moriantur.

Hæc Augustinus. Quibus verbis explicat quidem statum & habitudinem corporis, quam hominibus in statu innocentie, Eliæque & Enoch dicit fuisse collatam, non fuisse habitudinem & immortalitatem, quam iustorum corpora post resurrectionem habebunt (in quo omnes conveniunt) non tamen explicat, an fuerit per qualitatem aliquam, donumque habituale, quo præservarentur à morte, & ab omni dolore & læsione, quæ per extrinsecas causas inferri possent, verò per assitentiam Dei, denegationemque generalis concursus ad omnem effectum, qui eorum corpora ledere affligereve posset, quo pacto vestimenta & calcamenta filiorum Israël conferuasse videtur quadraginta annis in deserto. Neque enim arbitror, interuentu qualitatis habitualis calcamentis & vestimentis eorum imprefixæ, qua causis extrinsecis resisterent, id Deum effecisse.

D. Thome sententia de causa immortalitatis in statu innocentie.

Diuis Thomas prima parte quæstione 97. articulo 1. & 4. negat fuisse in corpore hominum in statu innocentie qualitatem, qua euaderet immortalis: affirmat tamen, fuisse in anima qualitatem quamdam supernaturaliter collatam, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare. Hanc vult Sorus esse donum ipsum iustitiæ originalis, nec fuisse aliud, quàm gratiam gratum facientem, qua cum effectum haberet in hominibus in statu innocentie. Quòd si D. Thomas articulo secundo eiusdem quæstionis, & duobus sequentibus, attentè legatur, sanè impassibilitatem passionis afflictivæ, & quæ à naturali dispositione depelleret, quam in hominibus status innocentie fuisse affirmat, non tribuit qualitati animæ, qua illos immortales reddebat, sed diuinæ providentiæ & assistentiæ, qua arceat nocivæ, debitaque cautele & prudentiæ, quam homines in illo statu habuissent in declinandis periculis, aliisque causis, à quibus sibi timerent. Porro homines in statu innocentie fuisse impassibiles, passionis, de qua D. Thomas loquitur, satis docet Augustinus 14. de Civitate Dei, capite 26. his verbis: *Vivebat itaque homo in Paradiso sicut volebat, quamdiu hoc volebat, quod Deus iusserat, vivebat siueus Deo, ex quo bono erat bonus: vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibis aderat, ne esuriret, potus, ne sitiret, lignum vite, ne illum senescerit*

Impassibilitatis qualitas in illo statu ex D. August.

A dissolueret, nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore illas molestias vllis eius sensibus ingerebat, nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus, summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas, sicut in Paradiso nullus aestus aut frigus, sic in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat bonæ voluntatis offensio. Nihil omnino triste, nihil erat inanimiter lætum: gaudium verò perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat caritas ex corde puro & conscientia bona & fide non ficta: atque inter se coniugum fida ex honesto amore societas, concors mentis corporisque vigilia, & mandati sine labore custodia, non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat inuitum. In tanta facilitate rerum, & felicitate hominum, absit ut suspicemur, non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo: sed eo voluntatis nutu movebantur illa membra, quo cetera, & sine ardoris illecebrosi stimulo, cum tranquillitate animi & corporis, nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris. Neque enim quæ experientia probari non potest, ideo credendum non est, quando illas corporis partes non ageret turbidus calor, sed spontanea potestas, sicut opus esset, adhiberet, ita tunc potuisse utero coniugis, salva integritate femine genitalis, virile semen immitti, sicut nunc potest, eadem integritate salva, ex utero virginis fluxus menstrui erroris emitti. Eadem quippe via posset illud immitti, qua hoc potest ei: ut enim ad pariendum non doloris gemitus, sed maturitatis impulsus femine viscera relaxaret: sic ad ferendum & concipiendum, non libidinis appetitus sed voluntarius usus naturam utramque coniungeret. Hactenus Augustinus.

Ut in re non satis certa dicam, quod sentio sit prima conclusio. In statu innocentie erat passio, qua calidi actione resoluebantur & corrumpebantur partes quædam hominis, ita ut nisi cibi sumptione reficeretur homo, & restitueretur, corrumpetur, & periret. Erat item re passio à cibo, qua nisi sumptione fructus ligni vite, virtus digestiva confortaretur, debilitaretur paulatim, corrumpeturque homo illius status. Hæc est communis omnium ut ex dictis patet, atque ut neutra via homines illius status perirent, tum alij cibi, tum fructus ligni vite collati illis sunt.

Secunda conclusio. In illo statu erant alterationes aliquæ cum obiectione contrarij, quæ tamen nec molestiam vllam inferbant, neque ita hominem à naturali dispositione extrahabant, quin simpliciter intra limites dispositionis naturalis remaneret, quæ in indivisibili non consistit. Probat, quia licet temperatissima esset illa regio, in ea tamen erat vicissitudo diei ac noctis, erat item maior accessus ac recessus solis per circulum Zodiacum, atque adeo erant ver, hyems, æstas, & autumnus, perflasset varij venti, interdum esset pluvia, & interdum cælum esset serenum, quæ omnia corpora affecissent, ita ut interdum calefcerent extrinsecus, interdum frigererent, quandoque humectarentur, & quandoque exsiccarentur, sine vlla tamen molestia, imò cum iucunditate eiusmodi moderatæ alterationis. Item actione calidi in humidum excitaretur appetitus cibi, & potus, eisque sumptis, expleretur, utrumque cum iucunditate, & sine vlla molestia: excitatio autem illa appetitus cibi & potus, non esset nisi prævia alteratione, qua humidum consumeretur, & resoluerentur ac desiccarentur quædam partes: ergo fuissent in eo statim alterationes de quibus in nostra conclusione est sermo.

Tertia conclusio. Licet defendi possit immortalitatem & impassibilitatem, quam Augustinus &

1. Conclus. In statu innocentie datur passio actione calidi in humidum cibi que necessitas.

2. Conclus. Cuiusmodi alterationes in eodem statu fuissent.

3. Conclus.

Donum habituale causam fuisse immortalitatis, & impassibilitatis in eo statu.

D. Thomas hominibus in statu innocentiae tribuunt, præter antidotum fructus ligni vitæ, & prudentiam, ac cautelam hominum illius status, non aliam causam habuisse, quam prouidentiam, & assistentiam diuinam, denegationemque concursus generalis ad effectum omnem, qui lædere eos homines, aut contristari posset, ut multi videntur asserere: mihi tamen probabilius est, habuisse tamquam causam donum habituale illi statui collatum. Moueor primò, quoniam immortalitas & impassibilitas illa non erat miraculosa, & quæ breue tempus esset duratura, ut erat conseruatio calceorum & vestimentorum filiorum Israël per desertum, sed erat conditio, & donum illius status, quod, nisi Adam peccasset, transfundendum foret in omnes posteros, eòsque comitaturum esset, quousque ad statum sempiternæ felicitatis transferrentur: Deus autem, quæ miraculosa non sunt, sed debita quodammodo tamquam conditiones alicuius status, duraturaque ex se forent, non ad breue tempus, sed quamdiu homines in hoc mundo perdurarent, non conseruaret se solo efficere, sed interuentu causæ secundæ.

Secundò, quoniam par est ratio de dono, quo sensualitas in eo statu continebatur, ne motum eliceret contra rationem, & de hoc alio dono immortalitatis, & impassibilitatis explicatæ: sed sensualitatem continebat, non se solo, sed interuentu causæ secundæ, donique habitualis: ergo immortalitatem, & impassibilitatem explicatam dono, habitumque supernaturali efficiebat.

Tertiò, quoniam Deus cuius voluntas est potentia, sicut hominibus beatis conferet habituale donum, quo eos omnino immortales & impassibiles efficit: & hominibus damnatis conferet qualitatem, qua mori nequeant, pati tamen possint: ita efficere optimè nouit qualitatem, qua, prout status hominum ante peccatum postulabat, salua vita animalis actioneque calidi in humidum, corpora eorum à morte & passione afflictina & destructiua liberaret: cum ergo, si talis qualitas diuina potentia esse possit, consonum sit, tum rationi, tum etiam suauis dispositioni diuinæ, qua interuentu causarum secundarum ea omnia administrare solet, quæ per causas secundas fieri possunt, affirmandum profectò est, eam illis contulisse, ac proinde immortales, impassibilesque eos per habituale donum fecisse.

Femina sine villo dolore, saluaque integritate conciperent in statu innocentia & parerent.

Quartò, mulieres sine villo dolore pariturae erant in statu innocentia, ut ex Scriptura Genes. 3. constat. Sed salua integritate, ut Augustinus 14. de ciuitate Dei, cap. 26. in testimonio paulò ante relato affirmat: ergo talis erat tunc habitudo corporis, eaque habituali qualitate erat affectum, ut quando opus esset, sese relaxare ad conceptum, & partum sine villo prorsus dolore: sed eadem est ratio, ut simili, aut eadem prorsus qualitate, immortale & impassibile, in sensu supra explicato, redderetur: ergo admittenda est habitualis qualitas, quæ in statu innocentia præstaret.

4. Conclus. Qualitas efficiens incorruptibilitatis erat extensa per totum corpus.

Quarta conclusio. Qualitas illa nec erat gratia gratum faciens, nec erat in substantia animæ tamquam in subiecto, sed hærebat corpori per totum hominis corpus extensa. Quòd non fuerit gratia gratum faciens, eodem modo probatur, quo disputatione præcedente ostendimus, qualitatem, qua sensualitas continebatur, ne motum contra rationem excitaret, distinctam fuisse à gratia gratum faciente. Quòd verò fuerit in corpore tamquam in subiecto, probatur. Tum quia id rationi est consonum. Tum etiam quoniam donum, quo sensualitas

A coërebat, erat in organo irascibilis & concupiscibilis tamquam in subiecto ex communi Doctorum sententia: & par est ratio de hac alia qualitate & dono, si sit admittendum. Tum denique, quoniam non video, qua ratione qualitas illa existens in substantia animæ id efficere posset in corpore, nisi ex ea aliquid in corpus redundaret: id autem quòd ita redundaret, corporeum vique esset, in corporeque reciperetur tamquam in subiecto, atque adeò id solum per modum habitus corpori inherens sufficeret sine tali qualitate. Disputatione præcedente conclusione quarta probabile existimauimus, si huiusmodi qualitas admittenda sit, eisdem rationis ac speciei fuisse cum ea, quæ irascibilem & concupiscibilem coërebat.

B Quæret aliquis, utrum fructus ligni vitæ, si Adamus in statu naturæ corruptæ in Paradiso mansisset, aut extra Paradisum eo quocies vellet, velci liceret, satis esset ad conseruandam vitam in æternum. Diuus Bonauentura, & Gabriel in secunda distinctione decimanona negant: rationemque reddunt, quoniam, inquit, vis illa, quam lignum vitæ habebat, non erat ex natura specifica eius ligni, sed ex dono supernaturali, ut ea ratione hominum vita perpetuò conseruaretur: peccantibus verò primis parentibus, abstulisse Deum ab illo ligno vim illam supra illius naturam concessam. Est autem, meo iudicio, improbabile vim illam supernaturalem fuisse ligno illi.

C Caietanus prima parte, quæstione 97. articulo 4. ex alio capite in eadem est sententia. Ait namque, vires nutritiuae agendo in fructum ligni vitæ, ab eo repati & debilitari, nisi adesset qualitas illa animæ, à qua homines in statu innocentia: ex sententia D. Thomæ habebant immortalitatem: illa quippe prohibebat repassionem, & debilitationem: Quare, inquit, vis sola fructus ligni vitæ solum erat sufficiens ad conseruandum diuini longaque quodam tempore vitam, non verò in æternum. Verba autem illa Geneleos tertio: *Ne forte sensu de ligno vitæ, & vitæ in æternum*: exponit, id est, longo tempore, more Scripturæ, quæ sæpe longum tempus appellat æternum. Hæc etiam sententia non placet: in ligno namque vitæ, ut dictum est, vis quædam erat, qua agendo in corpus humanum, illud, viresque illius confortabat & adiuuabat: quare nutrimentum illud plus per qualitatem innatam, & sibi propriam reficiebat & confortabat corpus humanum, viresque nutritiuae illius, quàm qualitates primæ illius, quæ restringebantur, ut in substantiam hominis conuerterentur, sua reactione illud destruerent ac debilitarent.

F Dicendum ergo est, fructum ligni vitæ satis fuisse ad conseruandum hominem nature lapsæ in æternum, dummodo homo aliis cibis temperatè vteretur, dummodo ab aliis extrinsecis causis corruptentibus: idque sanè est, quòd innuunt verba illa Geneleos tertio: *Ne forte sumat etiam de ligno vitæ, & vivat in æternum*. In hanc sententiam inclinat Durandus in secunda distinctione decimanona, quæstione prima. Eamque autor quæstionum veteris & noui Testamenti quæstione decimanona his verbis affirmat: *Custus arboris vitæ corruptionem corporis inlibebat. Denique etiam post peccatum potuit indissolubilis manere, si modo permissum esset illi edere de arbore vitæ. Hæc autor ille.*

DISPUTATIO XXIX.

Virum in statu innocentie fuisse generatio per maris & femina commixtionem, mansissetque integritas in femina.

Partem negantem qui patres amplectantur.

Gregorius Nyssenus in libro de creatione hominis, cap. 18. arbitratur, in statu innocentie futuras non fuisse nuptias, nec generationem per commixtionem maris & femina, innuitque Angelos seiplos multiplicasse per actum quemdam perfectissimum, qui a nobis nequit cogitari, & per quemdam alium illi similem fuisse multiplicandos homines, qui in eo statu erant futuri, sicut Angeli. Ea de causa versiculum illum Psal. 48. Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: exponit idem Gregorius dicens: Quod cum ante peccatum in tanto esset honore, ut Angelis esset similis, per peccatum iumentis insipientibus quoad animale generationem similis est effectus. In eadem sententia fuit Damascenus lib. 2. fidei Orthodoxa, cap. 30. ubi de Adam loquens sic scribit: Sciens praecognitor Deus, quod in transgressionem laberetur, & corruptioni subiaceret, fecit ex ipso feminam, illi secundum ipsum auxiliatricem: auxiliatricem quidem per eam propagationem, qua post transgressionem esset generis ex successione conservatio. Prima enim plasmatio, generatio dicitur, non propagatio. Generatio quidem est ex Ieo prima plasmatio. Propagatio autem ex condemnatione mortis ob transgressionem, ex se iniucem successio. Et infra: Corruptio tradidit est, & passibilis pro impassibili, & mortalis pro immortalis factus, & consortio ad propagationem, & natura fluxibili indigena. Haec Damascenus ibi. Et lib. 4. cap. 27. commendans virginitatem, eamque conubio praefertens, subiungit: Post transgressionem, quando audiuisti, Terra es, & in terram reuertaris, quando per praevagationem mors introiit in mundum, tunc cognovit Adam Euan coniugem suam, & concepit, & peperit. Quare propterea, ne exterminaretur & consumeretur hoc genus a morte, nuptia constituta sunt, ut per proles procreationem generis hominum conservaretur. At dicent forte: Quid igitur hoc vult masculus & femina? Quid hoc, Crescite, & multiplicamini? Ad quod dicimus, quod hoc crescere, & multiplicamini, non omnino multiplicationem per nuptialem consociationem significat. Poterat enim Deus hoc genus, & alio multiplicare modo, si mandatum eiusque in finem seruassent inmemoratum. Sed sciens Deus (praescientia sua omnia scies priusquam fiant) quod futuri erant transgressores & morte condemnandi, anticipans fecit masculum & feminam, & augeri & multiplicari precepit. Haecenus Damascenus. Euthymius quoque idem sensit. In illud quippe Psal. 50. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: Si Adam, inquit, non peccasset, nunquam oportuisset illum Eua coniungi: peccatum itaque copulam generauit. Haec ille. Chryostomus homil. 18. in Genesim exponens illa verba: Adam cognovit uxorem suam, commendansque virginitatem, qua fuit ante peccatum, post multa haec asserit: Postquam per inobedientiam intravit peccatum, & sententia mortales illos fecit, consequenter omnipotens Deus secundum suam sapientiam humani generis durationem gubernans, concessit per coitum augmentum iri nostrum genus. In eadem sententia fuit Procopius Gazaeus in illud Genesios 4. Adam cognovit uxorem suam.

Nuptia & generatio per coniunctionem maris & femina in statu innocentie fuisse.

Contraria tamen sententia vera est, futuras videlicet tunc fuisse nuptias, & generationem per commixtionem maris & femina, quam affirmat & late probat Augustinus 9. super Genesim ad litteram

A à cap. 3. vsque ad 11. & 14. de Ciuitate Dei, cap. 26. Retractatque 1. Retractationum, cap. 10. & 19. contrariam sententiam, quam aliquando innuerat. Eandem sententiam asseuerat D. Thomas 1. par. q. 98. Magister & Scholastici communi consensu in 2. dist. 20. Non video, inquit Augustinus, cap. 3. citato, quid prohibere poterit, ut essent etiam in Paradiso honorabiles nuptiae, & chorus immaculatus, hoc Deo praesente fideliter, iusteq; uiuentibus, eiq; obedienter, sancteq; seruiantibus, ut sine ullo inquieto ardore libidinis, sine ullo labore ac dolore pariendo fetus ex eorum femine generarentur.

B Diuus Thomas loco citato merito ait, non defutam in statu innocentie delectationem in coitu, etiam maiorem & iucundioerem, quam nunc fieri verumtamen sine vlla inquietudine & inordinato ardore. Delectatio namque & iucunditas, quam in operationibus natura posuit, ut comodiùs & promptius fierent, non defuisset in statu innocentie, sed solum inordinatio, in sultatio, continuatioque motus sine imperio rationis.

C Durandus dist. citata quaest. 1. non immerito affirmat, in statu innocentie actum coniugalem non fuisse exercendum, nisi cum proles esset generanda, nullumque fore coniugalem actum, ex quo proles non sulciperetur. Primum probat, quoniam matrimonium tunc non ordinabatur etiam tamquam medicina ob concupiscentiam, qua tunc non erat, ut ordinatur modo post effrenatam sensualitatem per peccatum, sed solum ad prolem generandam: cum ergo in statu innocentie nihil inordinatum & contra rectam rationem foret: efficitur, ut non foret actus coniugalis, nisi quando proles esset generanda. Secundum vero probat, quoniam cum tunc natura esset integra, magnamque vim haberet, neque mas & femina coniungerentur, nisi cum se aptos ad generandum sentirent, preterea regio esset temperatissima, abessetque omnis morbus, & omnis defectus, sane nullus fuisset coniugalis eorum actus, quo non generarentur.

Durandi sententia.

D Diuus Thomas loco citato etiam notat, cum nulla tunc futura esset inordinatio in coniugali actu, summaque fieret cum tranquillitate, nihilque proinde a diuino amore & contemplatione auocaret, & insuper ordinaretur ad tantum bonum, quantum est generis humani propagatio, praesertim in eo statu, in quo omnes nascerentur iusti, consequenter laudabilem non futura fuisse virginitatem, nec praeposendam matrimonio, ut post lapsum primorum parentum iure praeponi debet.

Virginitas in statu innocentie matrimonio non praeponeatur.

E Communis Doctorum sententia haecenus explicata probari potest. Primum, quoniam ea, quae naturalia sunt, nec sunt per peccatum ab homine ablata, nec per peccatum sunt ei collata: sed naturale est generi humano ut se per conubia, commixtionemque maris & feminae multiplicet: ergo fuisset in statu innocentie. Secundum, quoniam Eua ante peccatum creata fuit, ut esset in adiutorium Adamo, ut Genes. 2. habetur, nec in aliud in statu innocentie, ut late, & egregie probat Augustinus de Genesi ad litteram capitibus citatis, quam ad filiorum procreationem: ergo in statu innocentie futura erat filiorum procreatio per coniunctionem maris & feminae. Tertium, quoniam ante peccatum iuncti sunt matrimonio Adam & Eua, ut ex illis verbis Adami Genes. 2. constat: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quam ob rem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una. Quae verba referes Paulus ad Ephes. 5. ait: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in

Christe

Christo & in Ecclesia. Item Geneleos primo ante peccatum primis parentibus dictum est, *Crescite, & multiplicamini*: ergo in statu innocentiae futura erat multiplicatio generis humani per maris & foeminae commixtionem. Neque sane Damasceni responsiones satisfaciunt, ut cuius illas expendenti satis est manifestum. Praeterea cōfingere in Angelis actum, quo seiplos multiplicent, est sane ridiculum: multoque magis ridiculum est asserere homines simili quodam actu fuisse multiplicandos, si Adam non peccasset. Postremò possumus communem sententiam confirmare, quoniam genus totum humanum in Adam peccauit, ideoque peccauit, omnesque, qui ex Adam procreantur, in originali peccato nascuntur, quoniam gratia & iustitia originalis collata fuerat Adamo tamquam donum naturae in omnes transfundendum, qui ex illo per carnalem propagationem generarentur, eaque ratione omnes nascuntur in iustitia originali ac gratia, iurèque in vitam aeternam verè priuati: ergo si Adam non peccasset, genus totum humanum fuisset, ex Adamo per carnalem propagationem multiplicandum, transfundendaque in omnes esset gratia & iustitia originalis eo ipso, quòd ita ex Adamo propagarentur. Sanè tam certam hodie arbitror esse Augustini, Magistri, Diui Thomae, & ceterorum Scholasticorum sententiam, ut contrariam minùs tutam in fide esse existimem.

Obiectio. Quòd si obiciat, Adamus ante peccatum non cognouit Euan: sed eius rei non alia fuit causa, nisi quia carnalis commixtio in statu innocentiae futura non erat: ergo Augustini sententia est falsa.

Responsio. Augustinus 9. de Genesi ad literam cap. 4. respondet, causam fuisse, vel quia mox, ut Eua fuit creata facta fuit transgressio, vel quia expectarunt, ut Deus præciperet eis coitum.

Ad testimonium ex Psal. 48. quod Gregorius D Nyssenus adducit, dicendum est, hominem per peccatum decidisse ab honore in quo fuerat conditus, factumque similem iumentis insipientibus, quoad omnia quae dissoluta sensualitate, eo ipso quòd donum iustitiae originalis amisit, subsecuta sunt, atque adeò quoad ardorem, effrenatumque motum, qui in generatione carnali modo cernitur. Hæc quod attinet ad primum eorum, quae proposita sunt.

Quod verò attinet ad secundum breuiter cum Augustino 14. de Ciuitate Dei cap. 26. D. Thoma 1. part. quæst. 98. art. 2. ad quartum, & plerisque aliis dicendum est. Per coitum & partum aperiendum quidem virginittatis claustrum (nec enim fuisset tunc corporum penetratio) atamen sine disruptione per solam dilatationem. Quare mansisset claustrum integrum, hoc est, non disruptum & discissum, apertum tamen. Per coitum ergo in innocentiae statu virginittas amitteretur, quoniam de ratione virginittatis non est solùm integritas, hoc est, non disruptio claustrum, sed etiam inesperienza coitus, actumque venerei, claustrumque ea de causa non aperiri. Vnde fit, ut solius Deiparae fuerit proprium concipere & parere sine vlla prorsus virginittatis iactura: egressus quippe Filij ex sanctissimo illius utero fuit etiam sine vlla apertione & dilatatione claustrum ex gloria animae Christi resultante subtilitatis dote ad eum solum effectum, ut in egressu cum corpore beatæ virginis se penetraret. Ab hac nostra, Augustini, & D. Thomae sententia parum, aut nihil, dissentire videntur Durandus & Gabriel in 2. dist. 20. si attentè legantur.

Deipara Virginis proprium ac peculiare fuit virginittate salua concipere & parere.

DISPUTATIO XXX.

Virum in statu innocentiae homines statim geniti habuissent perfectum eorum membrorum & rationis, idque foeminae, quot masculi nascerentur.

PVeri in statu innocentiae, sicut non statim integram, & perfectam quantitatem haberent, ad quam progressu temporis peruenirent (alioquin maternus uterus eos non caperet) sic quoque nec statim eos perfectum membrorum, & rationis vltim fuisse habituros, affirmat D. Thomas 1. par. q. 99. & 101. & Doctores communiter in 2. dist. 20. Ratio est, quoniam id natura ipsa rei postulat ob nimiam humiditatem cerebri puerorum, quae in causa est, ut & nerui, quibus membra moventur, teneri admodum sint ac molles, ad motumque inepti, & ut obruti sint sensus repletis organis nimia humiditate: ea autem, quae natura rei postulat, neganda non sunt nisi virgens ratio, aut autoritas, contrariū persuadeat, quae nulla est in re proposita. Porro licet dona innocentiae statim concessa defectus omnes tollerent, qui ad corruptionem vergebant, omnemque dolorem & afflictionem, quae de causa in infantibus eius status, neque fletus, neque fames, aut sitis essent: eos tamen defectus qui ortum comitantur, quique negationes sunt perfectionum, quae nondum debita erant in esse, sed temporis progressu forent suapte natura acquirenda, minimè excludenda. Nec verò puerorum mentes scientiis diuinitus infusis praeuenienda erant, sicut primorum parentum praeuente sunt. Quoniam scientia illa ea ratione tamquam donum quoddam personale illis merito infusa sunt, quia caput totius generis humani, rectorisque, educatores, ac Doctores ceterorum instituebantur, per quos eorum cognitio ad alios deriuaretur. Hæc de primo eorum quae proposita sunt.

Quod ad secundum attinet, D. Thomas 1. par. quæst. 99. artic. 2. D. Bonauentura, Durandus, Gabriel, & plerique alij in 2. dist. 20. merito affirmant, non solum foeminas in statu innocentiae fuisse generandas: eò quòd finis propagationis generis humani postulabat, ut eo modo natura humana à Deo institueretur, ut foeminae quoque nascerentur: sed etiam tot fore tunc foeminas generandas, quot masculos. Probat, quoniam tunc omnes vacillantes generationi: eò quòd id laudabilius esset, quam seruare virginittatem, ut disputatione precedente ostensum est: vnaque tantum fuisset vnus viri vxor: id quod & recta ratio postulat, & innuere videtur Christus Matthaei 19. ergo tot foeminae tantum fuissent genitae, quot viri.

DISPUTATIO XXXI.

Virum in statu innocentiae omnes homines fuissent aequales, & de eorum dominio circa res alias.

Homines in statu innocentiae aequales non fuissent in omnibus, ut D. Thom. 1. par. q. 96. & Doctores communiter merito affirmant. Essent enim quidam eorum mares, & quidam foeminae, ut ostensum est: praestantius autem est mare esse, quam foeminam. Item quidam essent aetate prociociores, alij minùs prociociti: quidam fuissent parentes, alij filij, alijque essent sapientiores, imò & iustiores.

iores aliis: cum enim pro arbitrij libertate animum ad scientiam & virtutem, aliisque exercitiis applicarent: sanè prout ad varia exercitia, intensiusque aut remissius incumbent, quidam eorum euaderent doctiores, & quidam sanctiores, niteret in quibusdam magis vna ars, scientia, aut virtus, quam in aliis. Ad id etiam præter complexionem magis aptam, adiuuare possent cumulatiua auxilia, & dona à Deo inæqualiter illis, sicut & Angelis præstita. Ex varia etiam aëris dispositione, stellarum situ, aliisque circumstantiis eueniret, vt alij forent aliis robustiores, alij pulchriores, alij proceriores, variisque aliis modis corpore affecti. Nullus tamen defectum haberet, qui vel peccatum esset naturæ, vel hominem extra totam latitudinem perfectionis eius, que naturæ humanæ debetur, collocaret.

Cum ergo in statu innocentie tanta esset inæqualitas, ratione cuius, quidam aliis viles esse possent, eos docendo & gubernando, & ratione cuius inferiores superioribus honorem & subiectionem deberent, cumque homo suapte natura sit animal politicum & sociabile: sanè in statu innocentie, quamuis vt seruitus non esset, ita neque dominium illi relatiuè oppositum, quo quis aliquo tanquam propria possessione in suum proprium commodum vitur (id enim ex peccato ortum habuit) fuisset nihilominus vt subiectio inferiorum comparatione superiorum, quos suspicerent, quibusque honorem & obedientiam pro cuiusque statu & gradu præstarent: sic quoque dominium minus propriè, quo superiores inferiorum in eorum cõmodum & utilitatem dominari dicerentur, eo modo, quo vxores viros suos, & filij parentes dominos appellare confueverunt. Quod vel ex eo confirmatur, quod in Angelis sapientissimis, sanctissimis, ac beatissimis sunt superiores & inferiores, & quidam facienda præscribunt, alij illa exequuntur, vt ex dictis supra in materia Angelorum constat. Illud ergo, quod inter alias peccati penas ad mulierem Genes. 3. dictum est: *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui*, nec in eo sensu est dictum, quasi vxor post peccatum serua facta fuerit viri: non est enim nisi compar, ac adiutorium, tum ad generationem, tum ad regimen & obsequium familie: nec quasi ante peccatum, modo exposito, non fuerit subdita viro tanquam capiti & rectori, sed quia effrenata vtriusque sensualitate per peccatum, eadem subiectio in multis futura illi erat dura & molesta, cum potestate in viro ad ipsam puniendam, & coercendam: qualis minimè in innocentie statu fuisset. Hæc de primo eorum quæ proposita sunt.

Quod verò ad secundum attinet, in primis tradidit Deus homini dominium omnium quæ in illius vsu & ministerio creauit, iuxta illud Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus caeli, & bestiis, vniuersæque terre, omnique reptili, quod mouetur super terram.* Et infra: *Replete terram & subiciete eam & dominamini piscibus maris, & volatilibus caeli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.* Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna, quæ habent in semetipsis semen generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animantibus terra, omnique volueri caeli, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeam ad vescendum. Et Genes. 9. Noè & filiis eius post peccatum dictum est, *terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terra, & super omnes volueres caeli, cum vniuersis, quæ mouentur super terram: omnes pisces maris manus vestra iraditi sunt.* Qui-

bus concinit illud Psal. 8. *Constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues, &c.* Itemque testimonium Eccles. 17. innox citandum. Atque confirmat ipsarummet rerum natura, ordoque ac dispositio totius mundi corporei, ex quibus constat omnia propter hominem esse creata, collatque proinde illi à Deo esse in illius ministerium. Deinde non solum id dominium tradidit Deus homini, sed etiam, quemadmodum supra rei naturam partem ipsius sentientem per iustitiæ originalis donum, rationi omnino subiugauit, ita etiam assistentia sua & ministerio Angelorum à bestiis omnibus feritatem totam, hominum comparatione, compescuit, illique mitia, & obedientia fecit: id quod, & testatur serpentis cum Eva familiaritas, sine vilo Eue timore, & docetur aperte verbis illis Eccles. 17. *Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, dedit illi potestatem eorum quæ sunt super terram, posuit in honorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiis & volatilibus.* Idem etiam attestatur, cunctas animantes adductas esse ad Adamum, vt videret, quid vocaret eas.

Veritatem bestiarum vt Deus homini subiecerit.

C DISPUTATIO XXXII.

Vtrum in statu innocentie pueri in iustitia originali conciperentur, Adamoque non peccante, tam ipse, quam omnes eius posterii, fuissent in gratia confirmati.

Quod ad primum attinet, ex dictis sæpe in superioribus est manifestum, omnes Adami posteros in statu innocentie fuisset concipiendos in gratia & iustitia originali. Licet enim nulla vis esset in Adamo, quæ donum hoc in posteros transfunderet: quia tamen toti fuerat naturæ in Adamo collatum, eo ipso quod (Adam non peccante) aliquis carnali propagatione proximè, vel remotè ex ipso descenderet, eiusmodi donum à Deo impetraret. Neque est, quod de re hæc plura hoc loco dicamus.

Pars affirm.

Quod ad secundum attinet, Anselmus libro 1. *Cur Deus homo*, cap. 18. partem affirmantem veram esse credit. De primis namque parentibus sic ait: *In illa iustitia, in qua erant, videtur quod, si vicissent, vt non peccarent tentati, ita confirmarentur cum omni propagine sua, quod vltra peccare non possent: quemadmodum, quia iusti peccauerunt, sic infirmati sunt, vt quantum in ipsis est sine peccato esse non possint. Quis enim audeat dicere plus valere iniustitiam ad alligandum in seruitutem hominem in prima persuasionem sibi consentientem, quam valeret iustitia ad confirmandum eum in libertate sibi in eadem prima tentatione adhaerentem. Nam quemadmodum humana natura tota, quæ erat in parentibus primis, tota in illis victa est, vt peccaret, ita in eisdem tota vicisset, si non peccassent.* Hæc Anselmus ibi. Huic sententiæ fauet satis Gregorius 4. *Moralium*, cap. 18. (in alia editione 36.) dum ait: *Si parentem primum nullus peccati putredo corrumpere, nequaquam ex se filios gehenna generaret: sed hi, qui nunc per redemptionem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur.* Anselmi sententiam amplectuntur Maior & Gabriel in 2. dist. 20.

Confirmatio: fuisse in gratia primos parentes, si primum tentationem superassent assensit D. Anselmus.

Quæ potest primò confirmari, quoniam si Adamo tentationem vincente, posteritas illius nõ fuisset in gratia confirmata, sed posset peccare, verisimile est in tanta multitudine aliquem, aut aliquos fuisse peccaturos: quo dato, vel illi sine redemptoris remedio continuo mansissent damnati, vel pro illis

Probatur hæc sententia, primò.

In statu innocentie licet seruitus non esset, politica tamen subiectio non desisset.

Viri in vxorem dominium quale.

Dominium hominis in omnia eiusdem gratia condita.

illis solis Filius Dei carnem assumeret: vtrumque autem se offert, vt valde absurdum.

Secundò.

Secundò, quoniam qui procrearentur ex iis, qui peccassent, vel nascerentur cum originali iustitia, vel cum originali peccato? Primum dici non potest: quòd quidem nascerentur ex parentibus peccatoribus: neque item secundum: quandoquidem originalis iustitia collata fuit Adamo ipsi & posteris ipsius: hi autem posteris essent Adami: ergo posteritas tota vnà cum Adamo confirmata fuisset in gratia, si Adamus tentationem vicisset.

Contraria
D. Augusti.
sententia.

Contraria sententia, nempe neque Adamum, dum in statu innocentie animali viueret vita, neque posteros illius, dum in eodem statu simili vita viuerent, confirmandos fuisset in gratia, sed potuisse ab illa decidere, esto Adam non peccasset, ad statumque sempiternae felicitatis esset translatus, est Augustini 14. de Ciuitate Dei, cap. 10. vbi hæc scribit: *Quam felices erant primi homines, tam felix vniuersa societas esset humana, si nec illi malum, quod in posteros transiret, neque quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, qua damnationem reciperet. Atque ista permanente felicitate, donec per illam benedictionem, qua dictum est: Crescite & multiplicamini, predestinatorum Sanctorum numerus completeretur, alia maior daretur, qua beatissimis Angelis data est, vbi iam esset certa securitas peccatum neminem, &c.* Idem docet 9. de Genesi ad litteram, cap. 3. & 1. Retractationum, cap. 13. Eandem sententiam amplectuntur D. Thomas 1. par. quæst. 100. artic. 2. Richardus in 2. dist. 20. artic. 2. quæst. 3. Durandus quæst. 5. & alij. Quæ sanè probabilior videtur, ac meritò præferenda. Status namque innocentie ex se totus erat viæ & probationis: quare non erat, cur ante visionem beatificam, tam ingentem hominum multitudinem, præter ordinariam legem, qua Angelos, primos parentes, & homines post naturam corruptam in manu consilij sui, ita relinquere consuevit, vt ad meritum, vel ad culpam, ad vitam, vel ad mortem, prout mallent, manum porrigerent, Deus in gratia confirmaret: nec sanè sine urgente ratione, aut Scripturæ testimonio, id affirmandum est: nullam autem rationem urgentem, nullumque omnino testimonium video, quod id persuadeat. Idem confirmat forma illa præcepti Adamo, Genes. 2. impositi: *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris*: vbi significatur, non solum primam tentationem esse illi superandam, sed omnes vniuersim interim dum in eo viæ statu vitam ageret, semperque esse in periculo amittendi gratiam & dona, æternòque cruciatus promerendi. Quod ad posteros verò Adami attinet, idem confirmat, quòd credendum non sit, Adamum suo merito (quod personale tantum erat) posteris confirmationem in gratia promeriturum fuisse: idque quod Christus suis meritis Adami posteris non obtinuit, nec concessit, Adamum suis fuisse obtenturum.

Scoti media
sententia.

Scotus in 2. distin. 20. quæst. 1. mediam quamdam sequitur sententiam. Ait namque, Adamum, si primam tentationem superasset, fuisse statim in gratia confirmandum. Similique modo vnumquemque posterorum vbi superasset primam tentationem, quæ ipsi fuisset oblata, confirmandum fuisse in gratia, & non antea, ne posteros melioris conditionis fuisse futuros asseramus, quàm fuerint primi parentes. Sanè neutrum certum, imò nec verum esse arbitror: quin potius existimo, totam periodum cuiusque in statu innocentie constitutam illi fuisse in viam, in qua non solum mereri, sed etiam demereri, decideretque à gratia potuerit: cum status viæ

Resoluitur.

id ex se habeat, nec aliunde constet Deum contrarium statuisse.

Ad id ergo, vnde Anselmus fuit permotus, dicendum est, si quid probat, solum probare, quòd sicut peccatum, quod Adamus toto tempore viæ committeret, inficeret posteritatem, quæ in lumbis eius tunc esset, illique toti, quoad gratitum donum iusticie originalis sibi, & posteris collatum, noceret: sic quoque victoria illius toto tempore viæ, ita prodesset posteritati, vt omnes in iustitia originali conciperentur, esto ex proximis parentibus peccatoribus nascerentur. Ratio est, quoniam peccata aliorum fuissent solum personalia, vt nunc etiam sunt, solum verò primum peccatum Adami fuisset totius naturæ quoad eos omnes, quos virtute contineret, non autem quoad eos, qui iam in eo virtute non essent: quare si Adamus filios aliquos genuisset ante peccatum, ij quidem, qui ex illis nascerentur, conciperentur in iustitia originali, eò quòd non fuissent in Adamo quando peccauit: reliqui verò conciperentur in peccato originali. Quia ergo iustitia originalis soli Adamo tamquam trunco totius generis humani collata fuit ipsi & posteris, inde est, quòd solum illius peccatum primum fuerit totius naturæ, quæ tunc in eo virtute lateret, reliqua verò essent personalia: atque idcirco, si Adamus toto tempore viæ vicisset, ita profuisset toti posteritati, vt omnes illius posteris eò ipso, quòd proximè, vel remotè ex ipso traxissent originem, conciperentur in originali iustitia, nihil omnino impedientibus personalibus peccatis parentum intermediorum. Verùm de his, & de multis alijs, quæ de hac re dici poterant, commodius disputabimus prima secunde cum de originali peccato sermo incidit. De testimonio Gregorij disputatione sequenti agemus.

Ad primum, quo Anselmi sententiam confirmauimus, responderi potest: *Quis nouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, vt definire audeat, quid Deus statuisse ex hypothesi, quòd Adamo non peccante aliqui posterorum illius peccassent, cum & primum iuste efficere potuerit, & secundum ex maxima sua misericordia, neutrumque absurdum quicquam haberet adiunctum. Pium tamen & misericordiam Dei dignissimum est, nos in secundum inclinare.*

Ad secundum iam dictum est, ea hypothesi data, illos eo ipso, quòd posteris essent Adami, natiuros in originali iustitia, peccatis personalibus parentum proximorum nihil omnino impedientibus.

DISPUTATIO XXXIII.

Vtrum si Adamus non peccasset, Deus eosdem, quos predestinauit, predestinasset, illique solum fuissent nati.

Vtrumque partem videtur aperte asserere Gregorius quarto libro Moralium, in testimonio quod disputatione præcedente retulimus, & vtrumque affirmat cum eo Scotus in 2. dist. 20. quæst. 2. Ducitur illo suo principio, quoniam electio quorundam determinatè ad vitam æternam, voluntariè conferendi illis finem vltimum, antecedit omnem aliam volitionem diuinam circa media: eò quòd ordinatè volens prius velit finem, & deinde cogitet de medijs, eaque eligat: cum ergo electio illa quorundam determinatè ad beatitudinem firma sit in Deo & immutabilis, sanè quicquid postea

circa media accidat, illi omnes, & soli vitam æternam consequentur: quare esto Adam non peccasset, illi iidem consequerentur beatitudinem, essentque electi, seu prædestinati, qui post Adami peccatum, illam re ipsa consequentur: quippe cum hi, & non alij, ante omnem præuisionem peccati fuerint electi in vitam æternam: cum ergo, si nec Adam, nec ullus posteriorum, peccasset, nullus omnino fuisset reprobus: eod quod reprobatio præuisionem culpæ ex sententia Scoti supponat: efficitur, ut Adamo & posteris non peccantibus, illi soli in statu innocentie fuissent nati, qui modò sunt prædestinati.

Obicit sibi Scotus. Primò.

Obicit sibi ipsi Scotus. Primò, quoniam modò multi prædestinati nascuntur ex parentibus reprobis, qui non fuissent in rerum natura, si Adam non peccasset: cum ergo variata causa efficiente, varietur effectus quoad numericam unitatem: consequens est, ut si Adamus non peccasset, concedi debeat, non omnes, qui modò prædestinati sunt, fuisset nascituros.

Secundò.

Secundò, quoniam, si Adam non peccasset, tot fuissent natæ feminae, quot masculi, ut supra ostensum est, atque ad eod tot masculi, quot feminae fuissent prædestinati, & è contrario: sed verisimile non est, inter eos, qui vitam æternam consequentur, feminarum & masculorum numeros futuros esse æquales: ergo, si Adam non peccasset, neque prædestinati nati fuissent iidem, & soli, qui modò prædestinati sunt.

Solutio Scoti. Ad primum.

Ad primum argumentum concessa maiori, negat Scotus minorem, nempe variata causa efficiente, variari effectum, quoad numericam unitatem. Eo enim ipso, quod homo aliquis eodem corpore, & eadem anima constaret, esset idem numero homo, à quocumque parente, & quocumque tempore produceretur: fieri autem optime posset, ut indifferenter à diuersis parentibus, diuersisque tempore produceretur homo, qui eodem corpore & anima constaret. Etenim cum anima rationalis à Deo per creationem infundatur, sanè eadem anima infundi à Deo posset, à quocumque parente, & quocumque tempore materia ad hominis generationem disponderetur. Præterea fieri optime posset, ut quæ pars materiæ concurrat modò ex parte maris & feminae ad generationem huius prædestinati ex his numero parentibus, atque hoc numero tempore, concurreret tunc ex aliis parentibus, atque alio tempore: quare iidem prorsus homines prædestinati, qui modò in hac rerum serie nascuntur ex his parentibus, nasci ex aliis potuissent in innocentie statu.

Ad secundum.

Addit Scotus loco citato, non solum eundem numero hominem posse iuxta modum iam explicatum, ex diuersis parentibus naturaliter produci, sed etiam quemcumque alium effectum à diuersis causis efficientibus. Si enim, inquit, quando ligno applicatur hic numero ignis, applicaretur alius numero ignis, generaret illum eundem numero ignem, quem alius produxisset: putat enim unitatem numericam effectus ab unitate causæ efficientis non pendere.

Ad secundum concessa maiori & minori, negat Scotus consequentiam: quoniam, inquit, cum sexus speciem hominis non variet, sed sit differentia accidentaria, aliqui, qui modò sunt feminae, fuissent tunc viri, aut è contrario, aliqui, qui modò sunt viri, fuissent tunc feminae, atque ad eod cum æqualitate & identitate prædestinatorum, potest esse modò inæqualitas inter numerum mulierum, & virorum prædestinatorum, quæ tunc non fuisset. Addit

Molina in D. Thom.

A præterea, quod si inter eos, qui sunt prædestinati, nascuntur post Adami peccatum plures feminae prædestinate, quàm viri, resurgent totidem viri prædestinati, quot feminae: quia nullum est absurdum, aliquas ex iis, quæ nate sunt feminae, resurgere in sexu virili, quin potius, inquit, id decens videtur: quippe cum femineus sexus in hac vita non requiratur nisi propter imperfectiorem: tunc autem omnis imperfectio tollitur. Addit, excepta Domina Beata Virgine, quæ gaudium immensum & gloriam habebit ex sexu illo muliebri propter specialem rationem. Hæc Scotus.

B Quid de hac re sentiam, sequentes conclusiones aperient. Prima conclusio: Creationem, infusionemque huius numero rationalis animæ non arbitror pendere ab vno potius corpore ad id disposito, quàm ab alio, à dispositione facta potius ab vno agente, quàm ab alio, aut vno tempore, quàm alio, quin arbitror, quoties materia vltimò ad hominis generationem est disposita, à quibuscumque parentibus, & quocumque tempore disponatur, Deum pro suo arbitrio illi infundere eam animam, ex his omnibus, quas creare potest, quàm eligit liberè, atque ad eod à sola Dei voluntate emanasse, ut

1. Conclusio. Anima huius creatio infusioque non pendet ab hoc numero corporis.

C quando corpus D. Petri vltimo à suis parentibus fuit dispositum, ut generaretur vir, illi infunderetur potius ea anima, quæ illi infusa fuit, quàm anima D. Pauli, aut Mariæ Magdalene, vel quæcumque alia. Probat, quia anima rationalis independens est in suo esse à materia, à soloque Deo efficienter producit, & quæcumque earum æquè viuificare potest corpus humanum vltimò dispositum, siue illud mulieris sit, siue viri, exerceretque in eo operationes vitales: ergo creatio & infusio illius non pendet magis ab vno corpore vltimò disposito, quàm ab alio, neque magis à disposito ad esse viri, quàm feminae, aut à disposito ab his parentibus, quàm ab aliis, aut vno tempore, quàm alio.

2. Conclusio.

Secunda conclusio. Dummodò homo aliquis eodem numero materia, & eadem numero anima rationali constaret, idem numero homo esset, quocumque tempore, & à quibuscumque parentibus produceretur, idque siue mas esset, siue femina. In hac conclusione conuenio cum Scoto. Probat, quoniam constaret eisdem numero partibus essentialibus: ergo esset idem numero homo. Differentia namque in sexu, in tempore, causis efficientibus, & in quibuscumque aliis accidentibus, esset accidentaria: quæ identitatem numericam substantialem ac essentialem non tollit. Confirmatur, quoniam D. Petrus, & quicumque alius, qui in die iudicij resurget, idem numero erit, qui fuerat dum vixit in hac vita mortali, neque alia de causa, nisi quia constabit eisdem partibus physicis substantiabilibus & essentialibus, quibus antea constabat, esto causa efficiens, à qua produceretur, reproductio ipsa, tempus in quo produceretur, & accidentia, quæ illam efficient, distincta sint futura à causa efficiente, quæ illum primò produxit, à prima productione, & tempore, in quo fuit productus, & ab accidentibus, quæ ante mortem corpus illius affecerunt: cum ergo idem cœtatur in homine, de quo disputamus: fit, ut esset idem numero homo.

F Tertia conclusio, in qua à Scoto dissentire incipimus, hæc est. Omnis effectus causæ secundæ, qui non constat partibus à Deo per creationem productis, & à causa secundæ unitis, ut constat homo, est diuersus numero, pro diuersitate numerica agentis, temporis & quarumcumque aliarum circumstantiarum concurrentium. Hanc ostendi-

3. Conclusio. Differentia numerica effectus quatenus à causa secundæ pendet.

O o o mus

mus s. Metaph. aduersus Scotum, & quosdam alios, estque Aristotelis, & communis. Nec est cur eam iterum hoc loco ostendamus. Quare falsum est, quod Scotus affirmat, nempe ignem productum in ligno ab hoc numero agente illi applicato, esse eundem numero qui à quocumque alio agente in eodem ligno produceretur. Quia potius, esto diuersis temporibus parentes diuersi possent indifferenter producere eundem numero hominem, qui eadem numero materia, & eadem numero forma constaret, accidentia tamen, quæ de potentia materia educerentur, essent distincta numero: quippe cum eorum numerica vnitas ab vnitate numerica agentis, temporis, & aliarum circumstantiarum concurrentium pendeat.

4. Conclusio. Adamo non peccante omnes, & solos qui nunc sunt prædestinati fuisse nascituros non est probabile.

Quarta conclusio. Improbabilis est opinio Scoti quatenus affirmat, omnes & solos, qui nunc sunt prædestinati, fuisse nascituros, si Adam non peccasset. Probat, quoniam incertum omnino est, an, si Adam non peccasset, Deus omnes & solas animas eorum, qui nunc sunt prædestinati, fuisset creaturus, atque in corpora humana infusus. Præterea, esto solas eas esset creaturus, cum tunc longè alius foret ordo rerum, habitatiouque, & alimentum hominum futurum fuisset longè diuersum ab eo, quod post peccatum fuit, posteri Adami nequaquam eisdem numero corporibus constarent, quibus modò prædestinati constant: cum ergo ex sententia Scoti, & veritate, ad vnitatem hominum numericam, vnitas numerica tam corporis, quam animæ necessaria sit, efficitur, vt falsum omnino sit, ex hypothesi, quòd Adam non peccaret, omnes, & solos eos fuisse nascituros, qui modò prædestinati sunt.

5. Conclusio. Prædestinati qui, & quot fuisset, Adamo non peccante non constat.

Quinta conclusio. Si Adam non peccasset, nec constaret, qui & quot futuri essent prædestinati, nec vtrum omnes homines, qui tunc futuri essent, fuissent prædestinati. Primum probatur, quoniam, vt quæst. 2. ostendimus, prædestinatio pendet ex præuisione per scientiam filiam mediam inter liberam & merè naturalem, quid in vnoquoque ordine rerum & auxiliorum, ex infinitis, qui diuina potentia esse possunt, futurum sit per liberum arbitrium humanum & angelicum, & ex electione diuina, qua Deus hunc potius rerum ordinem & auxiliorum, quam alium vult eligere, in quo præuidet hos

A vel illos peruenturos in vitam æternam, in eaque ratio prædestinationis consummatur: sed nullus scire potest, quis rerum ordo & auxiliorum esset futurus, si Adam non peccasset: ergo nullus scire potest, qui, & quot ex posteris Adami, vel fuissent prædestinati, vel etiam omnino essent futuri.

Secundum ex iis, quæ disputatione præcedente diximus, est manifestum: Scotusque ipse, vt ibidem dictum est, ex parte consentit, cum affirmet, vnumquemque posterorum Adami non prius in statu innocentie confirmandum fuisse in gratia, quam superasset primam tentationem ipsi oblatam, atque adeò peccare potuisse, & damnari.

B Testimonium Gregorij, vt ingenuè fatear, sonare videtur, quod Scotus affirmat: tamen si D. Thomas 1. part. quæst. 100. artic. 2. ad primum & alij illud interpretari conentur.

Scoti fundamentum, dum de prædestinatione esset sermo, satis exclusimus. Neque enim ante præuisionem per scientiam mediam inter liberam & merè naturalem futurorum omnium contingit quicquam statui, aut quemquam prædestinari, nec prædestinatis voluit finem, nisi dependentur à mediis.

C Vltima conclusio. Omnes, quæ natæ fuerint feminae, in sexu etiam femineo resurgent. Augustinus 22. de Ciuitate Dei cap. 17. sententiam quorundam refert, qui asseuerabant, feminas omnes in sexu virili esse resurrecturas. Scotus loco citato obscure loquitur, eandemque sententiam redolere videtur, solamque excipere Beatam Virginem. Augustinus tamen vbi supra respicit, & merito quidem, dictam opinionem, & eam, quam statuimus, conclusionem, approbat: quam eandem nos veremus in quæstione cum de mortuorum resurrectione suo loco differemus. Nunc sufficiat nobis conditionem generis humani in felici innocentie statu, prius quam mors dominaretur, explicasse, vt Deum quasi laborantem imitemur. Et quidem ille, homine condito, primam mundi fabricam clausit & quieuit: ita nos primam hanc nostri laboris portionem in explicatione hominis, & eorum, quæ sunt primam ipsius vitam consecuta, claudamus, atque à laboribus, quos suscepimus in prima parte D. Thomæ, si non pro dignitate, pro virtutibus certè nostris explicanda, quiescamus.

Deo Iesu Christo, æterni Dei æterno filio, Creatori rerum omnium, & totius orbis reparatori omnipotentissimo & fortissimo, vnà cum Patre & Spiritu sancto sit laus & gloria in perpetuum.

FINIS.